

Meer jeugdige verdachten, maar waarom?

292

Onderzoek en beleid

Meer jeugdige verdachten, maar waarom?

Een studie naar de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en de veranderingen in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf in de periode 1997-2007

A.M. van der Laan

M. Blom

BJu

Boom Juridische uitgevers

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Onderzoek en beleid

De reeks Onderzoek en beleid omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Veiligheid en Justitie weergeeft.

Exemplaren van dit rapport kunnen worden besteld bij het distributiecentrum van Boom Juridische uitgevers:

Boom distributiecentrum te Meppel

Tel. 0522-23 75 55

Fax 0522-25 38 64

E-mail budh@boomdistributiecentrum.nl

Voor ambtenaren van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een beperkt aantal gratis exemplaren beschikbaar.

Deze kunnen worden besteld bij:

Bibliotheek WODC

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Deze gratis levering geldt echter slechts zolang de voorraad strekt.

De integrale tekst van de WODC-rapporten is gratis te downloaden van www.wodc.nl.

Op www.wodc.nl is ook nadere informatie te vinden over andere WODC-publicaties.

© 2011 WODC

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-90-8974-455-5

NUR 824

Voorwoord

Het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar is in de periode 1997-2007 fors toegenomen, sterker dan het aantal verdachten van 25 jaar en ouder. De stijgende trend komt vooral voor rekening van aan agressie gerelateerde misdrijven, zoals bedreiging, mishandeling, vernieling en verstoring van de openbare orde. Daarnaast is ook het aantal jeugdige verdachten van een verkeersmisdrijf sterk toegenomen. In dezelfde periode laat het aantal verdachten van vermogens- en drugs misdrijven een cyclische trend zien: aan het begin een daling, gevolgd door een stijging en eindigend met een daling. De trends blijven dezelfde als we rekening houden met de ontwikkeling in het aantal jeugdigen in Nederland. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat het gaat om trends in misdrijven onder jeugdige verdachten, omdat lichtere misdragingen zoals overtredingen van jeugdigen niet volledig in de registratiesystemen van de politie worden genoteerd. Een voor de hand liggende verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf is dat in de afgelopen jaren de aandacht voor jeugdige daders is toegenomen. Hoewel deze redenering plausibel is, is het echter de vraag of dit de enig mogelijke verklaring is. In dit onderzoek is nagegaan welke *andere maatschappelijke ontwikkelingen* ook bruikbaar zijn om veranderingen die zich hebben voorgedaan in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf te verklaren. Uit de literatuur zijn diverse macrofactoren gedestilleerd die effect kunnen hebben op veranderingen in criminaliteitsniveaus in de tijd. Vervolgens is voor de Nederlandse situatie nagegaan welke landelijke ontwikkelingen gerelateerd (kunnen) zijn aan de trends in jeugdige verdachten. De aandacht ging uit naar de praktijk van de rechtshandhaving en naar risicovolle situaties of momenten waarop delicten kunnen worden gepleegd. Ook is gekeken naar factoren zoals de (afname van) informele sociale controle door de jaren heen, de toegenomen dichtheid in het aantal leerlingen in het secundair onderwijs of veranderingen in werkloosheid onder specifieke groepen jeugdigen.

Mede namens de onderzoekers wil ik de leden van de begeleidingscommissie en klankbordgroep bedanken voor hun waardevolle input, evenals de deelnemers aan de sessie Criminaliteit in Cijfers op het jaarcongres 2010 van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie. Tot slot wordt ook prof. dr. W.C. Ultee (Radboud Universiteit) bedankt voor zijn opbouwende en kritische commentaar op de laatste versie van het manuscript.

Prof. dr. Frans Leeuw
Directeur WODC

Inhoud

Afkortingen	11
Samenvatting	13
1 Inleiding	27
1.1 Trends in (geregistreeerde) criminaliteit	28
1.1.1 Toename in het aantal aangehouden jeugdige verdachten tot en met 2007	30
1.1.2 Meer aandacht voor en registratie van jeugdige verdachten	34
1.1.3 Beleidsrelevantie	35
1.1.4 Vraagstelling en onderzoeksvragen	36
1.2 Macrofactoren en (jeugd)criminaliteit	37
1.2.1 De meta-analyse van Pratt en Cullen	40
1.2.2 Enkele Nederlandse studies	42
1.3 Methode van onderzoek	45
1.3.1 Literatuurstudie	45
1.3.2 Empirische trendstudie	53
1.4 Leeswijzer	58
2 Ontwikkelingen in rechtshandhaving	61
2.1 Theoretische benaderingen	61
2.1.1 Een krachtigere rechtshandhaving; meer afschrikking, minder criminaliteit	62
2.1.2 Een krachtigere rechtshandhaving; geen of averechtse effecten op de criminaliteit	63
2.1.3 Een krachtigere rechtshandhaving; meer geregistreeerde criminaliteit en meer (jeugdige) verdachten	64
2.2 Eerder trendonderzoek	66
2.2.1 Registratiekans	67
2.2.2 Politiebudget en -capaciteit	68
2.2.3 Sancties en vrijheidsbeneming	70
2.2.4 Rechtshandhavingfactoren en jeugdcriminaliteit	72
2.2.5 Samenvattend	73
2.3 Nederlandse ontwikkelingen in rechtshandhaving	74
2.3.1 Registratiekans van delicten	74
2.3.2 Politiebudget en -capaciteit	76
2.3.3 (Vrijheidsbenemende) sancties	78
2.4 Tot slot	82
3 Demografische en sociale ontwikkelingen	85
3.1 Theoretische benaderingen	85
3.1.1 Verandering in bevolkingssamenstelling	86
3.1.2 Sociale (in)stabiliteit en informele sociale controle	87
3.1.3 Gelegenheid of situaties	88
3.1.4 Middelengebruik	89

3.2	Eerder trendonderzoek	91
3.2.1	Demografische ontwikkelingen	91
3.2.2	Sociale ontwikkelingen	94
3.2.3	Demografische en sociale ontwikkelingen en jeugdcriminaliteit	97
3.2.4	Samenvattend	97
3.3	Demografische en sociale ontwikkelingen in Nederland	99
3.3.1	Demografische ontwikkelingen	99
3.3.2	Sociale ontwikkelingen	107
3.4	Tot slot	114
4	Economische condities	119
4.1	Theoretische benaderingen	119
4.1.1	Armoede	119
4.1.2	(Jeugd)werkloosheid	120
4.1.3	Opleiding	121
4.2	Eerder trendonderzoek	123
4.2.1	Absolute armoede	123
4.2.2	Werkloosheid	124
4.2.3	Lage lonen	126
4.2.4	Opleiding	127
4.2.5	Economische condities en jeugdcriminaliteit	129
4.2.6	Samenvattend	130
4.3	Nederlandse ontwikkelingen in economische condities	131
4.3.1	Armoede	131
4.3.2	Jeugdwerkloosheid	134
4.3.3	Opleiding	135
4.4	Tot slot	139
5	Slotbeschouwing	143
5.1	Macrofactoren en veranderingen in criminaliteitsniveau	145
5.1.1	Economische condities: effecten op criminaliteit bij subgroepen	147
5.1.2	Rechtshandhaving: selectieve effecten	148
5.1.3	Demografische en sociale ontwikkelingen: weinig bekend over effecten	149
5.1.4	Beperkingen	151
5.1.5	Conclusies op basis van de literatuur	151
5.2	Nederlandse ontwikkelingen en trends in jeugdige verdachten	153
5.2.1	Welke maatschappelijke ontwikkelingen bieden onvoldoende aanwijzingen	154
5.2.2	Macrofactoren en stijgende trends in aantal jeugdige verdachten en agressiegerelateerde en verkeersmisdrijven	156

5.2.3	Macrofactoren en cyclische trends in vermogens- en drugsmisdrijven	160
5.2.4	Beperkingen	162
5.3	Conclusie	164
	Summary	167
	Literatuur	181
Bijlage 1	Begeleidingscommissie en klankbordgroep	191
Bijlage 2	Macrofactoren en databronnen	193
Bijlage 3	Tabellen ontwikkelingen in macrofactoren in de periode 1996-2007	201
	WODC-rapporten	207

Afkortingen

bve	budgetverdeelenheid
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Planbureau
CRS	Criminaliteit, Rechtshandhaving en Sancties
DJI	Dienst Justitiële Jeugdinrichtingen
EBB	Enquête beroepsbevolking
ECBO	Expertisecentrum Beroepsonderwijs
ERV	Enquête Rechtsbescherming en Veiligheid
ESM	Enquête Slachtoffers Misdrijven
FBI	Federal Bureau of Investigation
fte	fulltime-equivalent
GHB	gammahydroxybutyraat
hbo	hoger beroepsonderwijs
HKS	Herkenningssysteem
IPO	Inkomenspanelonderzoek
ISD	Inrichting voor Stelselmatige Daders
jjj	justitiële jeugdinrichting
LADIS	Landelijk Alcohol en Drugs Informatiesysteem
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
MEV	Macro Economische Verkenningen
NDM	Nationale Drug Monitor
NICHD	National Institute of Child Health & Human Development
OM	Openbaar Ministerie
PolBIS	Politie Beleidsinformatiesysteem
POLS	Permanent Onderzoek Leefsituatie
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SEP	Sociaaleconomisch panelonderzoek
SES	sociaaleconomische status
SIVZ	Stichting Informatievoorziening Zorg
SOV	Strafrechtelijke Opvang Verslaafden
Tulp/JJI	Tenuitvoerleggingsprogramma/Justitiële Jeugdinrichtingen
UCR	Uniform Crime Reports
VK	Verenigd Koninkrijk
VMR	Veiligheidsmonitor Rijk
vo	voortgezet onderwijs
VS	Verenigde Staten
wo	wetenschappelijk onderwijs
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
xtc	ecstasy
ZM	Zittende Magistratuur
zmok	zeer moeilijk opvoedbare kinderen
zzp	zelfstandig zonder personeel

Samenvatting

Inleiding

In de periode 1997-2007 is in Nederland het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar sterk gestegen, sterker dan het aantal verdachten van 25 jaar en ouder. De stijging is zowel in het absolute aantal jeugdige verdachten als wanneer we het aantal verdachten relateren aan de groei van het aantal jeugdigen in Nederland in deze periode. Na een forse toename van het aantal jeugdige verdachten in de jaren tachtig en negentig blijft het aantal aangehouden jongeren dat van een misdrijf wordt verdacht tussen 1997 en 2000 stabiel, maar na 2001 neemt hun aantal weer toe. Vooral het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht, groeit fors. Er is een stijging van het aantal misdrijven met bedreiging, mishandeling, vernielingen en verstoring van de openbare orde. Een vergelijkbare stijgende trend is er voor rijden onder invloed. In dezelfde periode laat het aantal vermogens- of drugsmisdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht een cyclische trend zien. In het tijdvak 1997-2000 is er een dalende trend, maar tussen 2001 en 2004/2005 neemt het aantal vermogens- en drugsmisdrijven van jeugdige verdachten weer toe, gevolgd door opnieuw een daling in de jaren erna.

Het is mogelijk dat het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf is veranderd omdat de werkelijke criminaliteit die door hen gepleegd is, is veranderd. Dat weten we niet. Er is niet 'een maat voor het kwaad' om de omvang van de werkelijke criminaliteit onder jeugdigen te bepalen. Enquêteonderzoek onder de bevolking laat zien dat het aantal slachtoffers van een misdrijf in de laatste jaren voor 2007 een dalende trend vertoont, ongeacht het type criminaliteit. De daling van het aantal burgers dat slachtoffer is geworden van een delict gaat (vooral nog tot aan 2007) niet gepaard met een daling van het aantal jeugdige verdachten.

In deze studie gaan we niet verder in op elkaar tegensprekende bronnen die criminaliteit meten. Daarnaast zijn diverse andere studies gedaan. Wij baseren ons op door de politie geregistreerde gegevens over aangehouden jeugdige verdachten en misdrijven waarvan jongeren worden verdacht. We gaan na welke maatschappelijke ontwikkelingen veelbelovend kunnen zijn als verklaring voor de ontwikkeling van het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf en welke niet.

Dat het aantal jeugdige verdachten toeneemt, klinkt menigeen bekend in de oren. Hoe vaak lezen of horen we niet dat het almaar slechter gaat met 'de jeugd van tegenwoordig' en dat 'het van kwaad tot erger wordt'? De media berichten er regelmatig over. Op feestjes en partijen lopen de verklaringen uiteen: van opvattingen over rechters die steeds slapper straffen, politieagenten die niet zichtbaar zijn op straat of nauwelijks ingrijpen, een stijging van het aantal niet-welwillende jonge allochtonen, steeds meer op straat rond-

hangende jongeren die geen zinnige dagbesteding hebben en een steeds gebrekkiger toezicht op tieners tot het zorgwekkende alcoholgebruik bij de hedendaagse jeugd.

Ook in de wetenschappelijke literatuur worden verschillende verklaringen geopperd voor veranderingen in het aantal jeugdige verdachten van crimineel gedrag. Een veelgenoemde verklaring is dat de beleidsaandacht voor jeugdcriminaliteit is toegenomen en de opsporing van jeugdige criminelen door de politie een hogere prioriteit heeft gekregen. Die gedachte is plausibel. Internationale studies laten echter zien dat het onwaarschijnlijk is dat veranderingen in de (geregistreerde) criminaliteit of verdachtenpopulatie het resultaat zijn van één enkele ontwikkeling. Daarom hebben we onderzocht of er naast ontwikkelingen in rechtshandhaving ook demografische, sociale of economische ontwikkelingen zijn die mogelijk een (aanvullende) verklaring kunnen bieden voor de toename van het aantal jeugdige verdachten in Nederland.

Onderzoeksvraag en methode van onderzoek

De onderzoeksvraag die we beantwoorden, is: ‘Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn gerelateerd aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar en de misdrijven waarvan ze worden verdacht in de periode 1997-2007?’

We onderzoeken of er in de tijd ontwikkelingen zijn die mogelijk een verklaring kunnen bieden voor de trends in het aantal jeugdige verdachten. Het gaat daarbij om factoren die betrekking hebben op:

- rechtshandhaving, zoals de politiecapaciteit of het aantal opgelegde jeugddetenties;
- demografie, zoals het aantal jonge mannen of niet-westerse allochtonen;
- sociale situatie, zoals middelengebruik onder jongeren of informele sociale controle;
- economische condities, zoals jeugdwerkloosheid of opleidingsniveau.

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Ten eerste hebben we de internationale literatuur bestudeerd. We hebben literatuur geselecteerd over achtergronden van ontwikkelingen in criminaliteit in de brede zin van het woord. De reden is dat het merendeel van de (internationale) trendstudies als uitkomstmaat (door de politie geregistreerde) criminaliteit gebruikt. Slechts in enkele studies zijn ook de achtergronden van veranderingen in het aantal jeugdige verdachten of slachtoffers van een misdrijf onderzocht. We hebben literatuur geselecteerd waaruit blijkt dat een factor in de tijd effect heeft op het criminaliteitsniveau, of op z'n minst samenhangt met criminaliteitsont-

wikkelingen, rekening houdend met andere relevante ontwikkelingen. Het krachtigste bewijs dat een specifieke factor invloed heeft op veranderingen in criminaliteitsniveaus wordt geleverd in studies met een (quasi-)experimentele onderzoeksofzet. Dit soort studies zijn echter schaars, zowel nationaal als internationaal. We hebben ons gericht op studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd. Een andere optie, hoewel methodologisch niet gelijkwaardig, betreft trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd rekening houdend met andere macro-ontwikkelingen. Deze onderzoeken bieden de mogelijkheid om een samenhang tussen macrofactoren en criminaliteitsontwikkelingen aan te tonen, rekening houdend met andere (lokale) ontwikkelingen. Of een macrofactor dan ook invloed heeft op criminaliteitsontwikkelingen, is niet zeker, onder meer omdat er ongemeten factoren in het spel kunnen zijn.

De bevindingen uit de literatuur zijn vooral gebaseerd op internationale (Amerikaanse en West-Europese) studies waarin paneldata en/of een natuurlijk experiment zijn geanalyseerd. Deze resultaten zijn niet zonder meer te vertalen naar de Nederlandse situatie. Daarom hebben we in de tweede plaats een empirische studie uitgevoerd naar de situatie in Nederland in de periode 1997-2007. We hebben gezocht naar relevante landelijke ontwikkelingen die corresponderen met de toename in het aantal jeugdige verdachten of de veranderingen in het aantal misdrijven waarvan jeugdigen werden verdacht. Door tijdreeksen te vergelijken kan een effect van een factor op het aantal verdachten of een samenhang van een factor met het aantal verdachten niet worden aangetoond. Een dergelijke vergelijking levert wel een eerste indicatie op van een mogelijk verband tussen een maatschappelijke ontwikkeling en veranderingen in het aantal jeugdige verdachten. Ook kan uit de vergelijking blijken dat sommige ontwikkelingen minder plausibel zijn als verklaring.

Het onderzoek heeft betrekking op factoren die op macroniveau een verklaring zouden kunnen bieden voor de ontwikkelingen in geregistreerde jeugdcriminaliteit. Dit wil zeggen dat we hebben gekeken naar studies waarin ontwikkelingen in buurten, steden, regio's of landen zijn onderzocht. Een belangrijke beperking van onderzoek op macroniveau is dat effecten op onderliggende niveaus kunnen worden verdoezeld. Deze studie gaat niet over effecten op individueel crimineel gedrag (het microniveau). Ook gaat dit onderzoek niet over effecten van interventies op het aantal jeugdige verdachten of op jeugdcriminaliteit.

Bevindingen uit de literatuur

Zijn veranderingen in het niveau van criminaliteit het resultaat van één enkele factor?

Het is niet waarschijnlijk dat criminaliteitsontwikkelingen het resultaat zijn van één enkele maatschappelijke verandering. Ontwikkelingen die zich op macroniveau voordoen in criminaliteit zijn het resultaat van een opeenstapeling van veranderingen. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om economische condities zoals werkloosheid, hoogte van het minimumloon of opleidingsniveau. Ook factoren op het gebied van rechtshandhaving hebben invloed op criminaliteitsniveaus, zoals selectieve vrijheidsbeneming en gerichte inzet van politiecapaciteit. Over de effecten van demografische en sociale ontwikkelingen op criminaliteitsontwikkelingen is minder bekend.

Hebben economische condities effect op criminaliteitsontwikkelingen?

Veranderingen die zich voordoen in werkloosheid of in het minimumloon blijken op macroniveau te worden gevolgd door veranderingen in vermogenscriminaliteit. Maar dit effect is alleen gevonden als de economische veranderingen zich voordoen onder gemarginaliseerde groepen in de samenleving, zoals laagopgeleide of ongeschoolde jongeren. Een mogelijke verklaring is dat jongeren die werkloos zijn de gelegenheid hebben om delicten te plegen en dat vermogenscriminaliteit een alternatieve of aanvullende bron van inkomsten is. Naarmate jongeren minder te verliezen hebben, is bovendien de kans groter dat ze hiertoe overgaan. We hebben geen aanwijzingen gevonden dat de genoemde economische condities effect hebben op veranderingen in geweldscriminaliteit.

Heeft opleiding effect op criminaliteitsontwikkelingen?

Opleiding blijkt zowel op korte als op lange termijn effect te hebben op het niveau van criminaliteit. Op de korte termijn kan het volgen van opleiding zowel een reducerend als een stimulerend effect hebben op criminaliteit. Een toename in de duur van opleidingen aan jongeren gaat gepaard met minder vermogenscriminaliteit, omdat jongeren op school 'ingesloten' zijn en er toezicht is. Anderzijds heeft een toename in de duur van opleiding aan jongeren ook meer interactie tussen leerlingen tot gevolg. Hierdoor kunnen interpersoonlijke conflicten ontstaan en neemt de kans op geweldscriminaliteit toe. Op de lange termijn blijkt een toename van het opleidingsniveau gepaard te gaan met een daling in criminaliteit op macroniveau.

Is een krachtiger rechtshandhaving van invloed op veranderingen in criminaliteitsniveaus?

In de literatuur komen we hierover verschillende opvattingen tegen. Enerzijds is er de gedachte dat een krachtiger rechtshandhaving – zoals meer politiegagenten of meer vrijheidsstraffen – een afname van criminaliteit tot gevolg

heeft. Dit zou kunnen komen doordat daders zijn ingesloten of door het afschrikkend effect van strenge straffen of meer politiecapaciteit. Anderzijds is er de opvatting dat een krachtiger rechtshandhaving nauwelijks of geen effect heeft op de werkelijke criminaliteit, maar vooral de door de politie geregistreerde criminaliteit en het aantal verdachten opstuwt. Het idee is dat als er in de rechtshandhaving meer aandacht is voor bijvoorbeeld jeugdigen of veelplegers, voor specifieke situaties of voor bepaalde typen van criminaliteit, zoals geweld, daardoor de geregistreerde criminaliteit en het aantal verdachten van criminaliteit zullen toenemen.

Uit empirisch onderzoek blijkt dat een krachtiger rechtshandhaving – in termen van meer politiecapaciteit op straat of vrijheidsbeneming van daders – vooral effect heeft als deze selectief wordt ingezet. Een toename van de politiecapaciteit die gericht ingezet wordt in situaties of op momenten dat de kans op criminaliteit groot is, of die gericht is op groepen met een hoog risico op criminaliteit, leidt tot een hogere pakkans. Omdat het hierbij gaat om situaties, momenten of groepen met een grote kans op criminaliteit, is de extra inzet terug te zien in een daling van de criminaliteit op macroniveau. Verder blijkt dat een stijging van het aantal vrijheidsbenemingen gepaard gaat met een daling in vermogenscriminaliteit, maar het effect is vooral aangetoond als er sprake is van selectieve insluiting van die groep daders die veel feiten pleegt. Een afschrikkend effect – het voorkómen van recidive of dat anderen criminaliteit gaan plegen – is niet aangetoond, noch voor gerichte inzet van politiecapaciteit, noch voor selectieve vrijheidsbeneming.

Hebben veranderingen in economische condities of in rechtshandhaving-factoren algemene of specifieke effecten?

De effecten van economische condities en een krachtiger rechtshandhaving op criminaliteitsontwikkelingen blijken zich vooral voor te doen onder specifieke groepen of in specifieke situaties waarbij sprake is van een hoogrisico-profiel.

Hebben demografische ontwikkelingen effect op veranderingen in criminaliteitsniveaus?

Een demografische verklaring voor criminaliteitsontwikkelingen is dat zich veranderingen voordoen in bevolkingsgroepen die zijn oververtegenwoordigd in (geregistreerde) criminaliteitscijfers. Het gaat dan om jonge mannen, jongeren van allochtone herkomst of jongeren met gedragsproblemen. Een andere verklaring is dat demografische ontwikkelingen, zoals veranderingen in de etnische samenstelling of het aantal eenoudergezinnen, leiden tot veranderingen in de sociale context. Dit kan vervolgens sociale instabiliteit tot gevolg hebben, waardoor de sociale controle afneemt en de criminaliteit en het aantal daders toenemen. Demografische veranderingen zijn volgens deze laatste opvatting slechts indirect gerelateerd aan criminaliteitsontwikkelingen.

Uit empirische trendstudies blijkt vooral ondersteuning voor de laatste opvatting. We hebben geen studies gevonden waarin door het analyseren van een natuurlijk experiment effecten van demografische ontwikkelingen op veranderingen in criminaliteitsniveaus zijn gevonden. Trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, laten zien dat het aandeel jeugdigen, het aandeel jonge mannen of het aandeel jonge mannen uit minderheidsgroepen positief samenhangt met criminaliteitsontwikkelingen. Maar als rekening wordt gehouden met andere factoren, zwakt de sterkte van de samenhang af, of is het verband in sommige studies zelfs afwezig. Mogelijk verandert het aandeel jonge mannen of het aandeel jonge mannen uit minderheidsgroepen in de tijd weinig, of bieden andere factoren – bijvoorbeeld economische condities – een belangrijker verklaring voor criminaliteitsontwikkelingen.

Heeft middelengebruik effect op criminaliteitsontwikkelingen?

Uit trendstudies blijkt dat het gebruik van en handel in sommige vormen van harddrugs (zoals crack) gepaard gaat met meer geweldscriminaliteit. De relatie tussen harddrugs en geweld is vooral in Amerika bevestigd. Verder wordt gevonden dat alcoholgebruik en geweldscriminaliteit op individueel niveau aan elkaar zijn gerelateerd, met name als dronken mensen worden geprovoceerd. Op macroniveau hebben we geen aanwijzingen gevonden dat alcoholgebruik van invloed is op criminaliteit. Uit een enkele studie blijkt zelfs dat alcoholgebruik op landelijk niveau geen effect heeft op criminaliteitsontwikkelingen. Het is mogelijk dat middelengebruik en criminaliteit gelijktijdig optreden in buurten die kampen met sociale instabiliteit, of in situaties die verleiden tot riskant gedrag, zoals het uitgaansleven.

Zijn er aanwijzingen dat andere sociale ontwikkelingen effect hebben op criminaliteitsontwikkelingen?

Andere sociale ontwikkelingen die gepaard kunnen gaan met veranderingen in criminaliteit zijn bijvoorbeeld een afname van informele sociale controle of merkbaar toezicht, op straat rondhangende jongeren of risicovol uitgaansgedrag van jongeren. We hebben geen recente trendstudies gevonden waarin effecten van deze sociale factoren op veranderingen in criminaliteit op macroniveau zijn onderzocht.

Verschillen de effecten naar type criminaliteit?

Uit trendstudies blijkt dat de relatie tussen macrofactoren en criminaliteit verschilt per type criminaliteit. Sommige macrofactoren zijn sterker gerelateerd aan veranderingen in het geweldsniveau, andere juist sterker aan veranderingen in vermogenscriminaliteit.

Macrofactoren die gepaard gaan met veranderingen in vermogenscriminaliteit zijn:

- Vrijheidsbeneming. Vrijheidsbeneming gaat gepaard met minder vermogenscriminaliteit op macroniveau, vooral bij selectieve vrijheidsbeneming

van degenen met een grotere kans op het plegen van delicten. Er is sprake van een insluitingeffect, een afschrikkend effect is niet aangetoond.

- Jeugdwerkloosheid onder ongeschoolden of laaggeschoolden. Veranderingen in werkloosheid onder ongeschoolde of laaggeschoolde jeugdigen aan de onderkant van de arbeidsmarkt gaan gepaard met veranderingen in vermogenscriminaliteit.
- Lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Een stijging in de lonen van ongeschoolde of laaggeschoolde arbeiders leidt tot een daling van met name vermogenscriminaliteit. Een daling van de lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt gaat gepaard met een stijging van vermogenscriminaliteit.

Een macrofactor die vooral gerelateerd is aan trends in geweldscriminaliteit is:

- Harddrugsgebruik en -handel. Uit Amerikaanse studies blijkt dat veranderingen in crackgebruik en -handel gepaard gaan met veranderingen in geweldscriminaliteit.

Macrofactoren waarbij de effecten niet of nauwelijks verschillen naar type criminaliteit zijn:

- Politiecapaciteit. Gerichte inzet van politiecapaciteit leidt tot een hogere pakkans en heeft een reducerend effect op alle typen criminaliteit. Het gaat dan om de inzet in situaties en tijden waar sprake is van een hoog risico op het voorkomen van crimineel gedrag.
- Demografische factoren. Het aandeel jonge mannen en het aandeel allochtone jongeren blijken positief gerelateerd aan criminaliteitstrends, ongeacht het type criminaliteit. Als rekening wordt gehouden met andere factoren wordt de samenhang zwakker of verdwijnt deze.
- Onderwijs. Op korte termijn gaat een toename van de duur van opleiding aan jongeren gepaard met een daling van vermogenscriminaliteit, maar ook met een stijging van geweldscriminaliteit.
- Opleidingsniveau. Op de langere termijn heeft een toename van het opleidingsniveau een reducerend effect op alle typen criminaliteit (met uitzondering van witteboordencriminaliteit).

Op basis van empirische trendstudies constateren we dat er nog veel onduidelijkheden zijn over welke macrofactoren ontwikkelingen in criminaliteitsniveaus kunnen verklaren. Dit ongeacht het type criminaliteit en de gebruikte databronnen. Van enkele economische en rechtshandhavingfactoren is aangetoond dat ze op macroniveau een effect hebben op criminaliteitsontwikkelingen. Deze effecten doen zich specifiek voor bij gemarginaliseerde groepen in de samenleving of in specifieke hoogrisicosituaties. Daarnaast zijn er verschillen aangetoond naar type criminaliteit. De bevindingen zijn vooral gebaseerd op Amerikaanse en enkele (West-)Europese studies.

Nederlandse ontwikkelingen die mogelijk samenhangen met de toename in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf

We zijn nagegaan welke ontwikkelingen op het gebied van rechtshandhaving en demografie, sociale context en economische condities in Nederland corresponderen met de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 en de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Hiertoe hebben we tijdreeksen op landelijk niveau met elkaar vergeleken. Op basis van deze empirische studie kunnen we hoogstens maatschappelijke ontwikkelingen signaleren die mogelijk gerelateerd zijn aan trends in jeugdige verdachten. Ook kunnen we ontwikkelingen signaleren die minder plausibel zijn als mogelijke verklaring.

Welke ontwikkelingen bieden onvoldoende aanwijzingen dat ze een mogelijke verklaring zijn voor de trends in jeugdige verdachten of de misdrijven onder jeugdige verdachten?

Slechts beperkte demografische veranderingen in de periode 1997-2007

Een voor de hand liggende verklaring voor de stijging van het aantal jeugdige verdachten in Nederland zou zijn dat het aantal jeugdigen in de periode 1997 tot en met 2007 is toegenomen. Het aantal 12- tot en met 17-jarigen blijkt echter in deze periode heel weinig te zijn gestegen en het aantal 18- tot en met 24-jarigen is min of meer stabiel. Verder hebben er zich tussen 1997 en 2007 nauwelijks veranderingen voorgedaan in subpopulaties die een grotere kans hebben om als verdachte van een misdrijf te worden geregistreerd, zoals het aandeel jonge mannen of het aandeel niet-westers allochtone minderjarigen. Het aantal niet-westers allochtone jongvolwassen mannen in grote steden is toegenomen, maar de groei gaat niet in de hele periode gelijk op met de stijging van het aantal jeugdige verdachten. Daarbij komt dat onder autochtone jongeren het aandeel verdachten veel sterker is toegenomen dan onder niet-westers allochtone jongeren. Daarbij blijkt uit internationale studies dat andere factoren, zoals economische achterstand, een belangrijkere verklaring bieden voor veranderingen in criminaliteitsniveaus. Als de toename in het aantal allochtone jonge mannen gerelateerd is aan de groei van jeugdige verdachten, dan is er hoogstens sprake van een zwak verband. Ook andere demografische veranderingen die kunnen bijdragen aan sociale instabiliteit, zoals het aantal echtscheidingen of verhuisbewegingen, laten in de periode 1997-2007 op landelijk niveau slechts beperkt verandering zien. Het is niet aannemelijk dat deze demografische ontwikkelingen gerelateerd zijn aan de toename van het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007.

Het is niet aannemelijk dat het aantal jongeren met gedragsproblemen in de betreffende periode sterk is toegenomen. Uit epidemiologische bevolkings-

onderzoeken ontstaat eerder het beeld dat het aandeel jongeren met gedragsproblemen gelijk bleef.

Kortom: er zijn onvoldoende aanwijzingen dat landelijke demografische veranderingen een verklaring zijn voor de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven onder jeugdige verdachten. Dit sluit overigens niet uit dat demografische veranderingen die zich lokaal hebben voorgedaan wel effect kunnen hebben gehad op het aantal verdachten.

Sociale ontwikkelingen

Er zijn onvoldoende aanwijzingen dat sociale factoren, zoals risicovolle vrijetijdsbesteding of middelengebruik, op landelijk niveau samenhangen met de toename van het aantal jeugdige verdachten of de veranderingen in het aantal misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. De tijdreeksen van deze sociale factoren op landelijk niveau corresponderen niet met de stijgende trend van het aantal jeugdige verdachten. Dit sluit overigens niet uit dat de ontwikkelingen in subgroepen van de populatie jeugdigen wél van invloed kunnen zijn geweest. Zo is het denkbaar dat de gesignaleerde toename van het aantal jongeren met een alcoholverslaving een indicatie is voor een toename van problematisch gedrag onder een subpopulatie van jongeren die ook vaker aan agressie gerelateerde delicten plegen.

Welke ontwikkelingen zijn veelbelovend als mogelijke verklaring voor de toename van jeugdige verdachten en de stijging van aan agressie gerelateerde en verkeersmisdrijven onder jeugdige verdachten?

Enkele landelijke ontwikkelingen laten een vergelijkbare trend zien als de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten en het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven. De toename in aan agressie gerelateerde misdrijven heeft vooral betrekking op misdrijven als mishandeling, bedreiging, vernieling en verstoring van de openbare orde. De toename in verkeersmisdrijven komt met name voor rekening van rijden onder invloed.

Selectieve rechtshandhaving

Het is aannemelijk dat de jaarlijkse groei van het aantal jeugdige verdachten gerelateerd is aan een toename van selectieve rechtshandhaving. Criminaliteit gepleegd door jeugdige daders staat sinds midden jaren tachtig van de vorige eeuw in de belangstelling van het justitiële beleid en de politiepraktijk. Er is meer aandacht gekomen voor specifieke groepen daders van criminaliteit (jeugdigen en veelplegers), bepaalde typen criminaliteit (geweld) en situaties waarin of momenten waarop de kans op criminaliteit groot is (hotspots). Dit kan een verklaring zijn voor de stijging van het aantal geregistreerde mishandelingen of bedreigingen door jeugdige verdachten. Meer aandacht voor hotspots, waaronder uitgaansgelegenheden of risicowijken,

kan een mogelijke verklaring zijn voor de toename van het aantal vernielingen en openbare-ordemisdrijven onder jeugdige verdachten. De stijging van het aantal verkeersmisdrijven onder jeugdige verdachten hangt mogelijk samen met de toegenomen inzet van wegcontroles door de politie en regionale verkeershandhavingsteams sinds 2001.

De continue aandacht voor jeugdige daders is een kwalitatief gegeven dat moeilijk in tijdreeksen te kwantificeren is. De empirische ondersteuning voor deze gedachte is daarom indirect. In de periode 1997-2007 is de registratiekans van geweld toegenomen en hebben het OM en de rechter aan jeugdigen jaarlijks steeds meer sancties opgelegd. Bovendien blijkt uit internationaal evaluatieonderzoek dat als rechtshandhaving daar wordt ingezet waar de kans op criminaliteit het grootst is, dit leidt tot een hogere pakkans voor daders. Kortom, de toename van selectieve rechtshandhaving is een veelbelovende verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten.

Afname informeel toezicht

Een andere ontwikkeling die een vergelijkbare trend vertoont met de stijging van het aantal jeugdige verdachten betreft een verzwakking van informele sociale controle, of afname van informeel toezicht in een omgeving. Dit wil zeggen dat gedrag van anderen, zowel van eigen buurtgenoten als van buitenstaanders, minder wordt gereguleerd. Informeel toezicht ontbreekt, waardoor potentiële daders de gelegenheid hebben tot het plegen van criminaliteit. In Nederland lijken op landelijk niveau enkele indicatoren van informeel toezicht te suggereren dat het informele toezicht in de loop der jaren is afgenomen. Onverwacht is wel de bevinding dat deze trend niet correspondeert met de cyclische trend in het aantal vermogensdelicten en drugsdelicten.

Toegenomen dichtheid van aantal leerlingen in secundair onderwijs

Een derde maatschappelijke ontwikkeling die een soortgelijke trend vertoont als de toename van het aantal jeugdige verdachten, is de steeds grotere dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs. Dit wil zeggen dat er meer leerlingen onderwijs volgen en er meer grotere scholen met meer leerlingen zijn. In de periode 1997-2007 zijn er meer jongeren bij gekomen die langer op school zitten voordat ze de arbeidsmarkt opgaan. Ook is er sprake van een concentratie van jongeren op het secundair onderwijs in grote scholen. Uit internationaal onderzoek blijkt dat als de duur van opleidingen die jeugdigen volgen toeneemt, dit gepaard gaat met een toename van aan agressie gerelateerde delicten. Als er meer interactie tussen en concentratie van leerlingen is, ontstaat meer gelegenheid waarin gemotiveerde daders en potentiële slachtoffers zonder merkbaar toezicht elkaar treffen. Er speelt in het onderwijs ook nog een andere relevante ontwikkeling, namelijk de steeds grotere aandacht voor sociale veiligheid op scholen en meer specifiek de komst van de schoolagent. Deze laatste levert immers niet alleen

meer formeel toezicht op scholen, maar kan ook hebben geleid tot een verhoogde pakkans van jeugdige daders.

Welke ontwikkelingen zijn veelbelovend als mogelijke verklaring voor de cyclische trends in vermogens- en drugsmisdrijven onder jeugdige verdachten?

In de periode 1997-2007 laat het aantal vermogens- en drugsmisdrijven onder jeugdige verdachten een cyclische trend zien: een daling aan het begin, een stijging in het midden en een daling aan het eind. We kunnen niet uitsluiten dat demografische of sociale ontwikkelingen effect hebben op fluctuaties van vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten, maar we hebben hiervoor geen aanwijzingen gevonden.

Het is mogelijk dat een werkelijke verandering in de vermogenscriminaliteit of in aangiften door slachtoffers van vermogenscriminaliteit zich vertaalt in een verandering in het aantal vermogensmisdrijven bij jeugdige verdachten. Enquêtes onder de bevolking laten na 2002 een daling zien van het aantal slachtoffers van vermogenscriminaliteit en van de bereidheid daarvan aangifte te doen. Maar dit verklaart niet waarom het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten in de periode 2000-2004 juist stijgt. Met andere woorden, er is geen duidelijke overeenstemming tussen beide ontwikkelingen voor de hele periode 1997-2007.

Jeugdwerkloosheid

Een optie is dat de cyclische trend in vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten samenhangt met de trend in werkloosheid onder jeugdigen in de leeftijd van 15 tot en met 24 jaar. In de periode 1997-2007 vertonen beide trends een vergelijkbaar patroon. Uit de internationale literatuur blijkt dat een toename van de jeugdwerkloosheid gepaard gaat met veranderingen in vermogenscriminaliteit bij gemarginaliseerde subgroepen in de samenleving. De cyclische trend in jeugdwerkloosheid loopt in de periode 1997-2007 ook parallel aan de trend in drugsdelicten onder jeugdige verdachten. Het is mogelijk dat beide gerelateerd zijn. Het is denkbaar dat door slechte of ontbrekende arbeidsmarktperspectieven sommige jongeren op zoek gaan naar illegale activiteiten om inkomen te vergaren, bijvoorbeeld in het drugscircuit.

Opsporing

Een andere mogelijkheid is dat de cyclische trend in het aantal geregistreerde drugsdelicten onder jeugdige verdachten samenhangt met veranderingen in de opsporing, met name die van drugskoeriers op Schiphol.

Beperkingen van het onderzoek

In het literatuuronderzoek zijn trendstudies geselecteerd die een zodanig methodologische opzet hebben dat op z'n minst een relatie van een macro-factor met criminaliteit blijkt. In trendstudies met een (quasi-)experimentele opzet zijn ook effecten op macroniveau aangetoond. Maar de literatuurstudie heeft een aantal beperkingen die niet ongenoemd mogen blijven. Het merendeel van de trendstudies heeft een hoog aggregatieniveau: de eenheden waarover gerapporteerd wordt, zijn staten, regio's of steden. Dat betekent dat lokale variaties, zoals lokale economische condities of lokaal beleid van politiekorpsen, misschien een belangrijke rol hebben gespeeld die door de opzet van het onderzoek onopgemerkt is gebleven. Verder hebben de resultaten vooral betrekking op internationale studies. We weten niet in hoeverre deze bevindingen ook gelden voor Nederland.

Ook de empirische studie heeft beperkingen. In deze studie gebruiken we voornamelijk door instanties geregistreerde gegevens. Soms is er sprake van onder- of overregistratie. Verder biedt het vergelijken van tijdreeksen niet de mogelijkheid om ontwikkelingen als verklaringen aan te wijzen voor het stijgend aantal jeugdige verdachten. Met deze methode is het mogelijk bepaalde verklaringen als minder plausibel te benoemen en hoogstens een indicatie te geven voor een mogelijke relatie tussen factoren en de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten. De vergelijking is op landelijk niveau waardoor lokale variatie kan worden verdoezeld, evenals ontwikkelingen in specifieke subgroepen. Ook blijven contextuele kenmerken die effect kunnen hebben op criminaliteitsontwikkelingen buiten beschouwing.

De beperkingen doen niets af aan de resultaten uit deze studie. Het literatuuronderzoek betrof studies met een kwalitatief hoogwaardige onderzoeksopzet. Dit betekent dat de in de literatuur gevonden verbanden zeer waarschijnlijk correct zijn. Uit de literatuur blijkt dat er nog veel 'witte vlekken' zijn in onze kennis over maatschappelijke achtergronden als verklaring voor ontwikkelingen in de (geregistreerde) jeugdcriminaliteit. Verder blijkt dat veranderingen in (geregistreerde) criminaliteit vooral het resultaat zijn van ontwikkelingen in subpopulaties, specifieke gebieden of specifiek beleid. De empirische studie is voor zover ons bekend de eerste Nederlandse studie die op systematische wijze maatschappelijke ontwikkelingen in meerdere domeinen verbindt met trends in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Uit onze studie blijkt dat ook andere maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk een verklaring kunnen bieden voor de jaarlijkse groei van het aantal jeugdige verdachten tot aan 2007 dan alleen prioriteiten bij de politie of het justitiële beleid.

Conclusie

De vraag welke maatschappelijke ontwikkelingen een verklaring bieden voor de toename van het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 in Nederland laat zich niet makkelijk beantwoorden. De belangrijkste reden daarvoor is dat er in Nederland nauwelijks onderzoek beschikbaar is waarbij de methodologische opzet zich leent voor uitspraken over effecten van maatschappelijke ontwikkelingen op criminaliteit of het aantal jeugdige verdachten. Dit geldt ook voor de onderhavige empirische studie. Wel zijn we erin geslaagd voor Nederland een eerste indicatie te krijgen van welke landelijke ontwikkelingen mogelijk samenhangen met ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven onder jeugdige verdachten en welke minder plausibel zijn.

Landelijke ontwikkelingen die mogelijk samenhangen met de toename van het aantal jeugdige verdachten, en dan specifiek van verdachten van aan agressie gerelateerde misdrijven, zijn een toename van selectieve rechte-handhaving, een afname van informeel toezicht of een toegenomen dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs. We signaleren verder een mogelijke samenhang tussen de cyclische trends in vermogenscriminaliteit en drugscriminaliteit onder jeugdige verdachten en jeugdwerkloosheid. We vinden het niet waarschijnlijk dat demografische ontwikkelingen of sociale ontwikkelingen in bijvoorbeeld uitgaansgedrag of middelengebruik op landelijk niveau gerelateerd zijn aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven onder jeugdige verdachten.

1 Inleiding

In de periode 1997-2007 is in Nederland het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar sterk gestegen, sterker dan het aantal verdachten van 25 jaar en ouder. Het aantal slachtoffers van criminaliteit laat op basis van gegevens uit slachtofferenquêtes vanaf 2002 echter jaarlijks een daling zien. Hoewel de gegevens over slachtoffers van criminaliteit niets vertellen over de leeftijd van de daders, is bekend dat een aanzienlijk deel van de misdrijven door jeugdigen wordt gepleegd. Op basis van de politieregistratie blijkt dat in 2003 ongeveer 33% van de verdachten tussen de 12 en 24 jaar oud was, oplopend tot 39% in 2007 (Van der Laan et al., 2010). Een daling in het aantal burgers dat jaarlijks slachtoffer wordt van een delict gaat tot aan 2007 (nog) niet gepaard met een afname in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf.

Een toename in het aantal jeugdige verdachten klinkt menigeen als bekend in de oren. Hoe vaak lezen of horen we niet dat het almaar slechter gaat met 'de jeugd van tegenwoordig' en dat 'het van kwaad tot erger wordt'? In de media zijn er regelmatig berichten over. En op feestjes en partijen lopen de verklaringen uiteen van opvattingen over rechters die steeds slapper straffen, politieagenten die niet zichtbaar zijn op straat of niks doen, een toename van niet-welwillende jonge allochtonen, een stijging in het aantal op straat rondhangende jongeren die ook nog eens niet naar school gaan of geen werk hebben en een toename van gebrekkig toezicht op tieners tot het almaar toenemende alcoholgebruik van de hedendaagse jeugd.

Ook in wetenschappelijke kringen worden uiteenlopende verklaringen gegeven voor trends in de (geregistreerde) jeugdcriminaliteit en het aantal jeugdige verdachten. Een veelgenoemde criminologische verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten en daders is dat de beleids- en opsporingsaandacht voor criminele jeugdigen is toegenomen. Maar ook andere maatschappelijke ontwikkelingen worden genoemd. Zo wordt erop gewezen dat als het aandeel personen in de bevolking dat meer geneigd is tot het plegen van delicten verandert, dit gepaard gaat met een verandering in de criminaliteit. Een andere redenering is dat een veranderende bevolkingssamenstelling gepaard gaat met sociale instabiliteit en afname in de informele sociale controle waardoor het gemakkelijker wordt om delicten te plegen. Verder worden de veranderingen in opleidingsniveau, het aandeel voortijdig schoolverlaters of de jeugdwerkloosheid ook nog genoemd als potentiële verklaringen.

In deze studie gaan we voor de periode 1997 tot en met 2007 nader in op de relatie tussen diverse maatschappelijke ontwikkelingen, ook macro-ontwikkelingen genoemd, en ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar en de delicten waarvan ze worden verdacht. In dit hoofdstuk wordt eerst de probleemstelling nader omschreven (paragraaf

1.1). Vervolgens wordt ingegaan op een recente Amerikaanse meta-analyse waarin de samenhang tussen macrofactoren en criminaliteit is onderzocht en beschrijven we enkele Nederlandse studies waarin de relatie van criminaliteitsontwikkelingen met economische of rechtshandhavingfactoren is onderzocht (paragraaf 1.2). In paragraaf 1.3 wordt de methode van onderzoek in deze studie beschreven. Tot slot volgt een leeswijzer.

1.1 Trends in (geregistreerde) criminaliteit

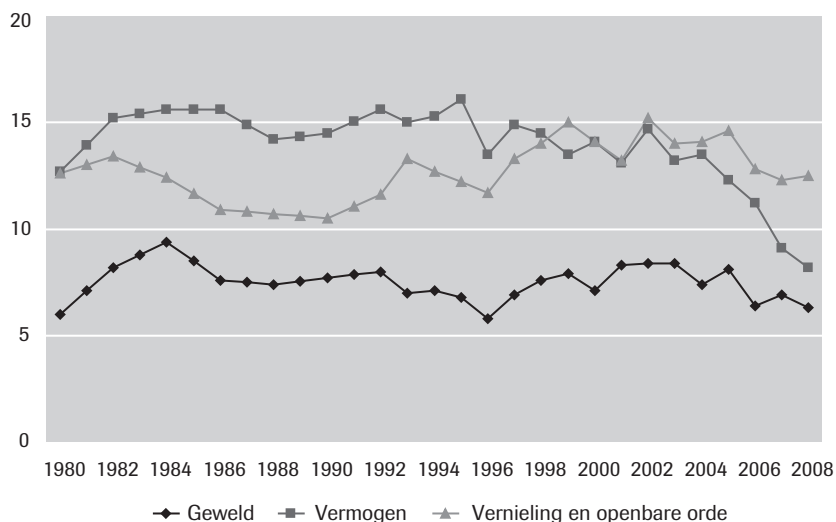
Het bepalen van (maatschappelijke) achtergronden van (ontwikkelingen in) criminaliteit of daders van criminaliteit is een lastige exercitie. Niet alleen omdat niet direct duidelijk is welke maatschappelijke achtergronden effecten hebben op de ontwikkeling in criminaliteit of het aantal daders. Maar ook omdat er in termen van Van Kerckvoorde (1995) nog niet 'een maat voor het kwaad' beschikbaar is die de werkelijke omvang en aard van de criminaliteit meet (zie ook Coleman & Moynihan, 2002; Maguire, 2007). Een kenmerk van criminaliteit is dat zij heimelijk moet plaatsvinden en dat degenen die delicten plegen zich niet geroepen voelen om dat te melden (Elffers, 2003). Een aanzienlijk deel van gepleegde delicten en de bijbehorende daders blijft buiten beschouwing van de statistieken, een fenomeen dat bekendstaat als het 'dark number'. Het meten van de criminaliteit of het aantal daders moet indirect, bijvoorbeeld door middel van het bevragen van slachtoffers of daders, of door gebruik te maken van politiegegevens. Verschillende beschikbare bronnen werpen elk hun licht op een deel van de gepleegde criminaliteit en hebben elk hun eigen mogelijkheden en beperkingen. Slachtofferenquêtes richten zich vooral op de veelvoorkomende feiten en dekken niet alle delicten. Politieregistraties gaan over incidenten die gemeld en bekend zijn geworden bij de politie en verdachten die door de politie zijn aangehouden op verdenking van het plegen van een delict. Deze bron is afhankelijk van de politiezet (in paragraaf 1.3 wordt nader ingegaan op politieregistraties). Uit slachtofferenquêtes blijkt een veel hoger criminaliteitscijfer dan uit de politieregistraties, onder meer omdat er ook gevraagd wordt naar criminele gebeurtenissen die uiteindelijk niet worden gerapporteerd bij de politie en waarbij geen daders worden gevonden. Het is dan ook goed mogelijk dat zich in de tijd verschillen voordoen tussen de ontwikkelingen die worden gesignaleerd in verschillende bronnen.

Ondanks de beperkingen van slachtofferenquêtes en politieregistratie van criminaliteit laten de ontwikkelingen in slachtofferschap en geregistreerde criminaliteit voor de meest recente jaren een soortgelijk dalende trend zien. In figuur 1 worden voor methodebreuken gecorrigeerde ontwikkelingen in slachtofferschap gegeven; de figuur is ontleend aan Vollaard, Versteegh en Van den Brakel (2009). Over het geheel genomen zijn de gecorrigeerde ontwikkelingen in slachtofferschap van vermogensdelicten, geweld en vernielin-

gen in de periode 1980-2008 vergelijkbaar met een tafelberg met aan het eind een daling in het aantal slachtoffers van vermogensdelicten en geweldsdelicten (Vollaard et al., 2009). Ook het aantal door de politie geregistreerde misdrijven laat voor de meest recente periode een dalende trend zien (Eggen, 2009).

De ontwikkelingen verschillen wel naar type criminaliteit, zoals blijkt uit figuur 1. Als we inzoomen op slachtofferschap sinds midden jaren negentig, dan blijkt een dalende trend in slachtofferschap van vermogenscriminaliteit. Ten opzichte van 1996 is het percentage slachtoffers van vermogenscriminaliteit in 2008 fors lager. De ontwikkeling in slachtofferschap van geweld suggereert dat het percentage slachtoffers van geweld tot aan het begin van de 21ste eeuw is toegenomen ten opzichte van midden jaren negentig en vanaf 2005 een daling laat zien tot rond het niveau van midden jaren negentig. Ook het percentage slachtoffers van vernieling en openbare-ordedelicten is tussen 1996 en 2003 toegenomen en vertoont vervolgens een daling.

Figuur 1 Ontwikkelingen in slachtofferschap per 100 inwoners, 1980-2008

Bron: Vollaard et al. (2009), figuur 2.1. De gegevens zijn gecorrigeerd voor de trendbreuken die zich hebben voorgedaan als gevolg van veranderingen in de meetmethoden. De gegevens zijn afkomstig uit de ESM, ERV, POLS en VMR.

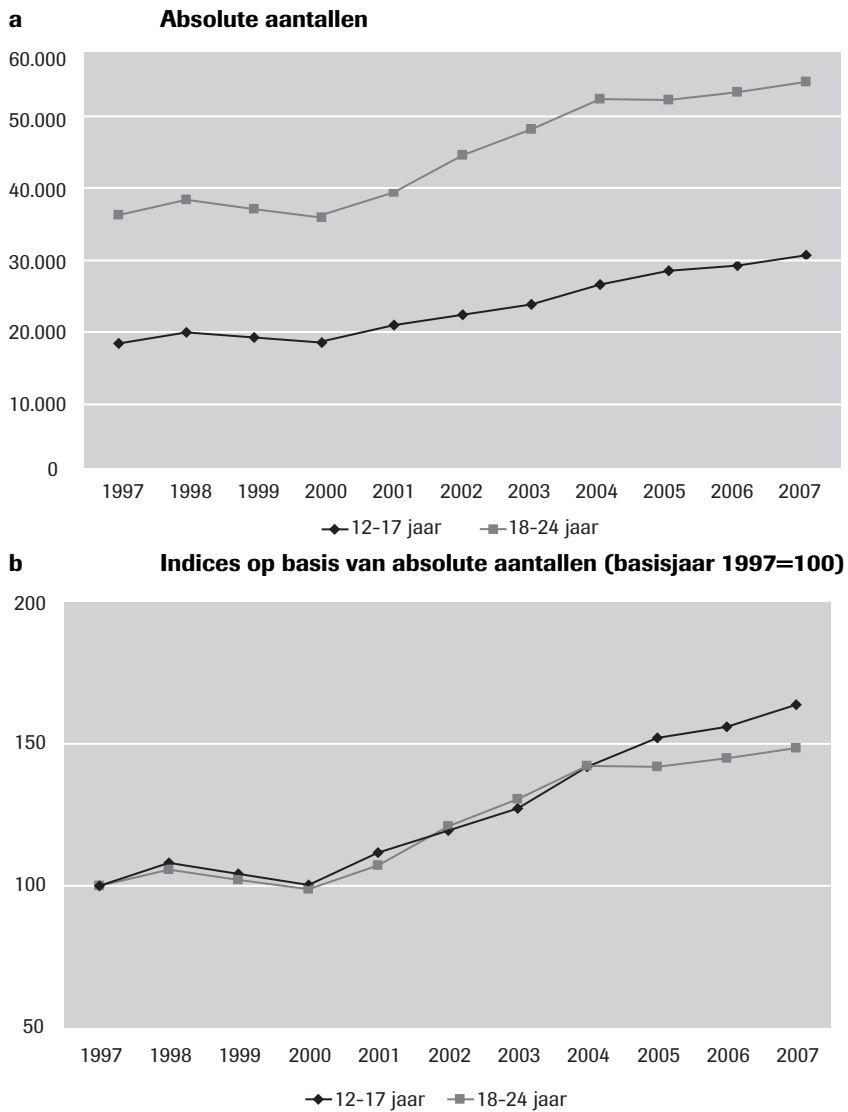
1.1.1 Toename in het aantal aangehouden jeugdige verdachten tot en met 2007

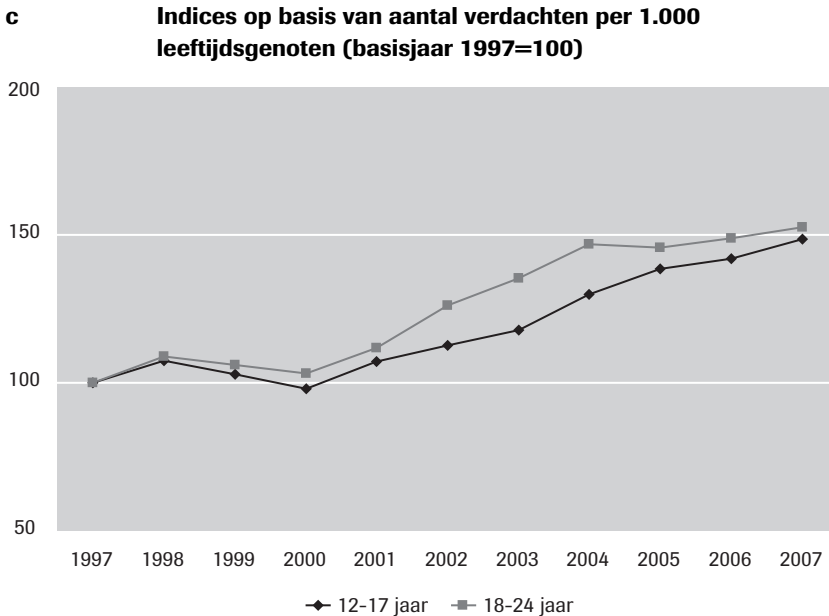
Het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar is in de periode 1996-2007 vooral toegenomen.¹ In de periode 1997-2000 is het aantal jeugdige verdachten min of meer constant, in de jaren erna stijgt het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf jaarlijks (zie figuur 2). In 2007 is het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf toegenomen met 64% ten opzichte van 1997. De ontwikkeling bij 18- tot en met 24-jarigen is vergelijkbaar: een constant aantal verdachten in de periode 1997-2000 gevolgd door een jaarlijkse stijging. De stijgende trend in het aantal jongvolwassen verdachten is minder sterk dan bij de minderjarigen. Het aantal 18- tot en met 24-jarige verdachten ligt in 2007 49% hoger dan in 1997. Het aantal jeugdige verdachten laat in de periode 1997-2007 een sterker stijgende trend zien dan het aantal verdachten in de leeftijd 25-65 jaar, dat in deze periode met 27% is toegenomen.

De stijging van het aantal jeugdige verdachten kan het resultaat zijn van een groei in het aantal jeugdigen in Nederland. Het aantal jeugdigen is tussen 1997 en 2007 echter weinig veranderd. In figuur 2c worden de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten gegeven, rekening houdend met de jaarlijkse ontwikkelingen in het aantal jeugdigen. Uit de figuur valt af te leiden dat ook per duizend jongeren sprake is van een stijging in het aandeel jeugdige verdachten. Kennelijk biedt een verandering in het aantal jeugdigen onvoldoende verklaring voor toename in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf (zie verder hoofdstuk 3).

1 De tijdreeksen voor het aantal aangehouden verdachten zijn beperkt tot elf jaren. De reden hiervoor is dat pas sinds midden jaren negentig statistieken over aantal aangehouden verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar beschikbaar zijn.

Figuur 2 Ontwikkelingen in 12- tot en met 24-jarige verdachten, uitgesplitst naar minderjarigen en jongvolwassenen

Bron: HKS/Bevolkingsstatistiek

Ook verschillen de ontwikkelingen naar type criminaliteit. In figuur 3 worden de tijdreeksen gegeven in de periode 1997-2008 uitgesplitst naar delictcategorie. Daaruit blijkt het volgende:

- Gewelddsmisdrijven: het aantal gewelddsmisdrijven onder verdachten van 12 tot en met 24 jaar is in de periode 1997-2000 min of meer stabiel. Vanaf 2001 is er een duidelijke toename van het aantal verdachten van geweld. De stijgende trend wordt bepaald door geweld tegen personen en bedreiging (niet afzonderlijk in de figuur getoond). De trends gelden voor beide leeftijdsgroepen.
- Vernieling & openbare-ordemisdrijven: het aantal vernieling en openbare-ordemisdrijven onder jeugdige verdachten laat in de periode 1997-2000/2001 een licht dalende trend zien. Daarna neemt het aantal delicten in deze categorie flink toe. De stijgende trend zet onder de 18- tot en met 24-jarigen een jaar eerder (2000) in dan onder de 12- tot en met 17-jarigen. Onder de 12- tot en met 17-jarigen wordt de stijgende trend sterk bepaald door een jaarlijkse toename in het aantal misdrijven tegen de openbare orde. Onder de 18- tot en met 24-jarigen laten alle delicttypen (delicten tegen de openbare orde, tegen openbaar gezag en vandalisme) een duidelijk stijgende trend zien.
- Verkeersmisdrijven: het aantal verkeersmisdrijven laat onder beide leeftijdsgroepen na 2000 een overwegend stijgende trend zien met een dip in 2005. De stijging betreft in beide leeftijdsgroepen vooral rijden onder invloed.

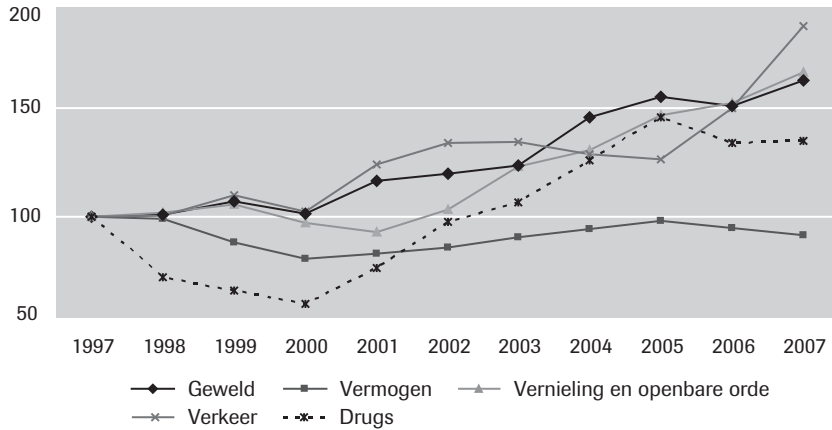

- Vermogensmisdrijven: het aantal vermogensmisdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht, laat een cyclische trend zien. Het aantal vermogensdelicten daalt in de periode 1997-2000 en wordt in de periode 2001-2004/2005 gevolgd door een stijging tot aan het niveau van 1997. In de laatste jaren neemt het aantal vermogensdelicten onder beide leeftijdsgroepen weer af. De ontwikkelingen worden bepaald door gekwalificeerde diefstal en eenvoudige diefstal.
- Drugsmisdrijven: het aantal drugsmisdrijven laat in de periode 1997-2000 jaarlijks een daling zien, gevolgd door een sterk stijgende trend in de periode 2001-2004/2005. In de laatste jaren neemt het aantal drugsdelicten in beide leeftijdsgroepen af. Ook deze categorie vertoont een cyclische trend.

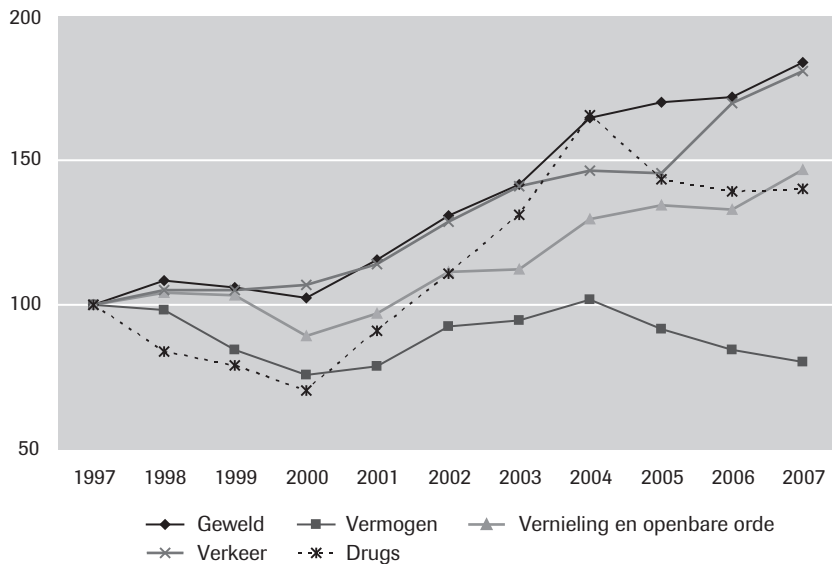
In de periode 1997-2000/2001 is sprake van een min of meer gelijkblijvend aantal 12- tot en met 24-jarige verdachten van een misdrijf, terwijl in de periode erna het aantal jeugdige verdachten jaarlijks een sterke stijging vertoont. Het aantal *aan agressie gerelateerde delicten* – waaronder bedreiging, mishandeling, vernielingen en openbare-ordemisdrijven – en *verkeersdelicten* – rijden onder invloed – waarvan jeugdigen worden verdacht, laat vergelijkbare tijdreeksen zien als het algemene beeld: in de periode 1997-2000 min of meer constant, gevolgd door een jaarlijkse stijging. De aantallen vermogens- en drugsdelicten onder jeugdige verdachten laten een cyclische trend zien met in de periode 1997-2000/2001 eerst een (lichte) daling, gevolgd door een jaarlijkse stijging tot aan 2004/2005. De jaarlijkse stijging in vernieling en openbare-ordedelicten continueert, vermogens- en drugsdelicten onder jeugdige verdachten laten vanaf 2005/2006 een daling zien.

Figuur 3 Ontwikkelingen in aantal misdrijven onder jeugdige verdachten, naar type misdrijf (in indices, basisjaar 1997=100)

a 12- t/m 17-jarigen

b 18- t/m 24-jarigen

Bron: HKS

1.1.2 Meer aandacht voor en registratie van jeugdige verdachten

In de literatuur worden als achtergronden van de toename in de geregistreerde criminaliteit en het aantal verdachten veel genoemd: de recente beleidsdoelstellingen als het beter registreren van bekend geworden misdrijf-

ven en het vestigen van de aandacht van burgers op het doen van aangifte, het vergroten van de pakkans, of de toegenomen aandacht voor bepaalde typen criminaliteit zoals geweld, voor 'hot spots' (situaties waarin de kans dat criminaliteit zich voordoet hoog is, zoals winkelgebieden, uitgaansgelegenheden of probleembuurten) of voor bepaalde dadergroepen zoals jeugdigen of veelplegers. Met de politie zijn prestatieafspraken gemaakt onder meer met betrekking tot het aantal processen-verbaal dat wordt aangeboden aan het OM. Zo is in het landelijk kader van de politie afgesproken dat het aantal verdachten waarvan een proces-verbaal door de politie aan het OM wordt aangeleverd in 2006 met 40.000 moest zijn toegenomen ten opzichte van 2002 (Ministeries van BZK en Justitie, 2003). Ook is afgesproken dat de politie jaarlijks een overzicht opstelt van (jeugdige) veelplegers en harde kernen van groepen criminele jongeren (De Kleuver, 2007). Met name de toegenomen beleidsaandacht en prestatieafspraken met de politie hebben geleid tot meer registratie van misdrijven (Elffers & Bruinsma, 2005; Wittebrood, 2000; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006) en tot de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten (Ferwerda & Van Wijk, 2009).

Hoewel door de verschillende onderzoekers empirisch is aangetoond dat meer en verbeterde registratie samenhangt met een stijging van de geregistreerde criminaliteitscijfers, is in Nederland empirisch nog niet aangetoond dat een toegenomen aandacht voor specifieke groepen ook heeft geleid tot een hogere pakkans en meer verdachten onder jeugdigen. Tevens wordt geen aandacht geschonken aan andere maatschappelijke ontwikkelingen die mogelijk effect kunnen hebben gehad op de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten en de ontwikkeling in de door hen gepleegde misdrijven. Met de verklaring dat er enkel sprake is van toegenomen aandacht, is de kous af en wordt de lezer naar huis gestuurd met de mededeling dat er weinig aan de hand is met de criminaliteitsontwikkelingen, behalve dat de politie meer en selectiever werk levert. Ze negeren hiermee (econometrische) studies waarin ook andere maatschappelijke effecten op criminaliteitsontwikkelingen en het aantal gearresteerden worden gevonden, zoals de effecten van economische factoren (zie bijvoorbeeld Gould et al., 2002; Levitt, 1998a, 2004; Lochner & Moretti, 2004; Mustard, 2010). Verder richten deze uitspraken zich vooral op de geregistreerde criminaliteit in het algemeen ongeacht leeftijd en is er nauwelijks aandacht voor de stijging in het aantal jeugdige verdachten.

1.1.3 Beleidsrelevantie

De aanpak en het monitoren van jeugdcriminaliteit zijn al enkele decennia aandachtspunt van beleid. Midden jaren tachtig vestigde de Commissie Kleine Criminaliteit (1986), beter bekend als de Commissie-Roethof, al de aandacht op crimineel gedrag onder jeugdigen. De beleidsaandacht voor crimineel gedrag onder jeugdigen kreeg midden jaren negentig een sterke

impuls van de Commissie Jeugdcriminaliteit, beter bekend als de Commissie-Van Montfrans (1994). Na de eeuwwisseling continueerde de beleidsbelangstelling voor jeugdcriminaliteit getuige de beleidsnota Vasthoudend en Effectief (Ministerie van Justitie, 2002), de beleidsprogramma's Jeugd terecht (Ministerie van Justitie, 2003) en de opvolger daarvan Aanpak Jeugdcriminaliteit (Ministerie van Justitie, 2008). Een belangrijk beleidsdoel van het kabinet-Balkenende IV was een criminaliteitsreductie van 25% in 2010 ten opzichte van 2002 (Ministeries van Justitie en BZK, 2006). In het programma Aanpak Jeugdcriminaliteit (Ministerie van Justitie, 2008) is aangegeven dat de aanpak van jeugdcriminaliteit verder geïntensiveerd wordt. De nadruk ligt daarbij op een dadergerichte aanpak. In het kader van dit beleidsstreven is het relevant zicht te hebben op de trends in de omvang en aard van de (geregistreerde) jeugdcriminaliteit. De directie Justitieel Jeugdbeleid (DJJ) van het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft het WODC gevraagd de ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit te rapporteren en interpreteren. Dit gebeurt op basis van gegevens uit de Monitor Jeugdcriminaliteit, de MJC (zie Van der Laan et al., 2010; Van der Laan & Blom, 2011). Een doel is het interpreteren van de ontwikkelingen die worden gesignaleerd in het aantal jeugdige verdachten van criminaliteit in Nederland. Naast een beschrijving en interpretatie van de ontwikkelingen in de tijd is het voor beleidsmakers ook relevant zicht te krijgen op de maatschappelijke achtergronden van (geregistreerde) jeugdcriminaliteit.

1.1.4 Vraagstelling en onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling van deze studie is: 'Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn gerelateerd aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar en de misdrijven waarvan ze worden verdacht in de periode 1997-2007?'

Deze vraagstelling is uitgesplitst in drie onderzoeksvragen:

- 1 Welke ontwikkelingen in rechtshandhaving zijn gerelateerd aan ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht?²
- 2 Welke demografische en sociale ontwikkelingen zijn gerelateerd aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht?
- 3 Welke ontwikkelingen in economische condities zijn gerelateerd aan ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht?

2 We richten ons op algemene trends in rechtshandhaving zoals de politiecapaciteit of het aantal opgelegde sancties. De effecten van specifieke interventies op het terrein van rechtshandhaving of justitie op criminaliteit vallen buiten de reikwijdte van het onderzoek. Zie verder paragraaf 1.2.

Het onderzoek richt zich op mogelijke achtergronden voor de toename in het aantal jeugdige verdachten op landelijk niveau. We pretenderen niet om de causale effecten van de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in Nederland en de misdrijven waarvan ze worden verdacht te ontrafelen. Het onderzoek biedt ook geen zicht op effecten van maatschappelijke factoren op individueel (crimineel) gedrag.

Wel hopen we maatschappelijke veranderingen te ontdekken die veelbelovend kunnen zijn als een verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten en de veranderingen in het type misdrijven waarvan ze worden verdacht. We gaan verder dan alleen de toegenomen aandacht van beleid en politie te beschouwen. Ook andere maatschappelijke ontwikkelingen komen aan de orde. We maken gebruik van bevindingen uit de literatuur. Omdat het merendeel van de literatuur betrekking heeft op het buitenland vergelijken we Nederlandse maatschappelijke ontwikkelingen met die in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht.

1.2 Macrofactoren en (jeugd)criminaliteit

Veel onderzoek richt zich op factoren die samenhangen met of voorspellend zijn voor *individueel* crimineel gedrag. Vanuit een ontwikkelingsecologisch perspectief (Bronfenbrenner, 1979) wordt bijvoorbeeld nagegaan welke risico- en beschermende factoren in de diverse leefgebieden van een jongere gerelateerd zijn aan of voorspellend zijn voor crimineel gedrag. Ondertussen zijn op basis van tal van longitudinale studies de belangrijkste risicofactoren bekend (zie voor overzichten Farrington, 2003; Farrington & Welsh, 2007; Lipsey & Derzon, 1998). Individuele risicofactoren zijn bijvoorbeeld lage intelligentie, zwakke schoolprestaties, impulsief gedrag en antisociaal gedrag in de kindertijd, zoals liegen of pesten. Familiefactoren die de kans op het plegen van delicten vergroten, zijn zwakke ouderlijke supervisie, harde disciplineren en kindermishandeling, inconsistente disciplineren, zwakke of koude binding tussen ouder en kind, weinig betrokkenheid tussen ouder en kind, eenoudergezinnen, criminele ouders en delinquente broertjes en zusjes. Sociaaleconomische risicofactoren zijn een laag gezinsinkomen en een groot gezin. Daarnaast zijn delinquente vrienden en verwerping door vrienden, een school met een hoog criminaliteitsniveau en wonen in een buurt waar veel criminaliteit voorkomt ook risicofactoren. Een belangrijke bevinding uit onderzoek op microniveau is dat met name ernstige criminaliteit niet het resultaat is van één unieke risicofactor, maar dat er vaak sprake is van een cumulatie aan factoren.

De vraag naar de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en criminaliteitsontwikkelingen of ontwikkelingen in de tijd in het aantal jeugdige verdachten op landelijk niveau heeft betrekking op verklaringen op

macroniveau. Onderzoek op microniveau richt zich bijvoorbeeld op de vraag of 'iemand die werkloos raakt ook delicten gaat plegen'. Op macroniveau is de vraag of 'een toename in de jeugdwerkloosheid tot een stijging in het aantal jeugdige verdachten leidt'. Het complexe aan macroverklaringen is dat er tussen micro- en macroniveau allerlei (contextuele) factoren effect kunnen hebben op de relatie tussen werkloosheid en criminaliteit. Sommige factoren zijn niet bekend en van bekende factoren is niet altijd duidelijk hoe ze inwerken op de relatie. Naarmate het aggregatieniveau toeneemt, zijn factoren op meerdere niveaus werkzaam. Het macro-effect is het netto-effect van alle factoren tussen het micro- en macroniveau. Het is niet zonder meer de optelsom van microkenmerken. Ook contextuele kenmerken worden in de som meegenomen. Zo is het bijvoorbeeld denkbaar dat het effect van werkloosheid op criminaliteit niet enkel de optelsom is van alle werklozen die delicten plegen. In een omgeving met een hoge mate van werkloosheid zouden immers ook de kansen voor werkenden om delicten te plegen kunnen stijgen. De causale mechanismen waarom specifieke macrofactoren tot een daling of stijging in de criminaliteit leiden, zijn vaak niet duidelijk. In box 1 wordt nader ingegaan op de verschillende verklaringsniveaus.

Box 1   Micro- versus macroniveau

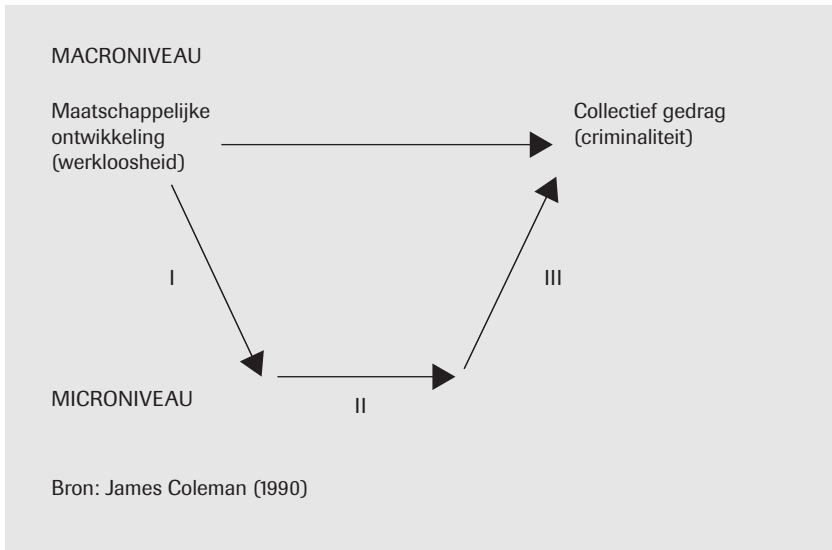
Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen verklaringen op micro-, meso- of macroniveau. De verschillende niveaus bieden andere verklaringen voor bijvoorbeeld criminaliteit. Micro- en macroniveau zijn in dit verband tegenpolen. Verklaringen op microniveau richten zich op de kleinste analyse-eenheid, individuen. Verklaringen op macroniveau hebben betrekking op een hoog aggregatieniveau, bijvoorbeeld een stad of land. Het macroniveau is een optelsom van alle individuele of microkenmerken en contextuele kenmerken tot bijvoorbeeld op stads- of landsniveau. Men buigt zich bijvoorbeeld over de vraag of veranderingen in beleidsmaatregelen of ontwikkeling in de jeugdwerkloosheid de ontwikkeling in jeugdcriminaliteit of het aantal jeugdige verdachten kunnen verklaren. Er wordt ook een tussenniveau onderscheiden, het mesoniveau. Het aggregatieniveau hierbij is bijvoorbeeld een buurt, maar kan ook een scholengemeenschap of een bedrijf zijn. Omdat de ecologische context voor mesoniveau moeilijker is af te bakenen, scharen we in deze studie verklaringen die betrekking hebben op buurtkenmerken onder macroverklaringen.

Een klassiek probleem bij verklaringen op macroniveau is de vraag of een maatschappelijke ontwikkeling heeft geleid tot specifiek collectief gedrag. Is het alleen de jeugdwerkloosheid die tot meer criminaliteit of tot meer jeugdige verdachten heeft geleid? Zijn er andere factoren in het spel? Een beperking van een macrobenadering is namelijk dat hoe hoger het aggregatieniveau is (bijvoorbeeld een land), hoe meer de variatie op lagere niveaus

wordt verdoezeld. Daarbij geldt ook dat relevante factoren kunnen ontbreken. In veel gevallen is onduidelijk welke de tussenliggende factoren en mechanismen zijn. Dit kan tot een verkeerde interpretatie van gegevens leiden. Zo is het bijvoorbeeld goed mogelijk dat jeugdwerkloosheid alleen onder specifieke groepen (bijvoorbeeld degenen aan de onderkant van de arbeidsmarkt in grote steden) een toename in criminaliteit kan verklaren, maar niet onder de totale populatie jeugdigen. Daarnaast spelen contextuele kenmerken mee. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat als in een bepaalde groep de werkloosheid hoger is, ook de kans groter is dat werkenden in die specifieke groep overgaan tot crimineel gedrag. Doordat op macroniveau de informatie van alle groepen samen wordt genomen, blijven dergelijke effecten onopgemerkt.

Als er op macroniveau relaties worden gevonden tussen maatschappelijke veranderingen zijn deze alleen zinnig als ze te vertalen zijn in individuele reacties die op hun beurt weer leiden tot collectief gedrag (Coleman, 1990). Naast een goede methodologische opzet van een studie (paragraaf 1.3) vraagt dit ook om een theoretisch verklaringsmodel waarin transities tussen macro-micro-, micro-micro- en micro-macroniveau duidelijk worden. In de onderstaande figuur, ontleend aan James Coleman (1990), wordt dit weergegeven. Een maatschappelijke ontwikkeling x (verandering in werkloosheid) kan pas effect hebben op collectief menselijk gedrag y (criminaliteit) als aan het volgende wordt voldaan:

- I De macro-micro-overgang is duidelijk, waarin wordt aangegeven dat een macro-ontwikkeling een verandering in de omgeving of gelegenhedsstructuur op microniveau teweeg kan brengen. Bijvoorbeeld door werkloosheid komt iemand thuis te zitten met minder inkomen.
- II Op microniveau moet het fenomeen individueel gedrag kunnen verklaren (Coleman spreekt over een doelgerichte actietheorie). Bijvoorbeeld mensen die werkloos zijn, hebben minder inkomen en meer gelegenheid. Criminaliteit kan een mogelijkheid zijn om inkomsten te vergaren.
- III Vervolgens moet duidelijk worden hoe individueel gedrag tot collectief gedrag kan komen.

Het getoonde 'bootje van Coleman' is niet zonder commentaar gebleven. Zo worden bijvoorbeeld effecten tussen individuele kenmerken en contextuele kenmerken vergeten (Ultee, 2010a, 2010b). Het voert hier te ver om daarop nader in te gaan.

1.2.1 De meta-analyse van Pratt en Cullen

Onderzoek naar de relatie tussen macrofactoren en criminaliteit kent een lange traditie. Recent hebben Pratt en Cullen (2005) de bevindingen uit verschillende studies in een meta-analyse op een rij gezet. Het voordeel van een meta-analyse is dat de resultaten uit meerdere afzonderlijke empirische studies naar een soortgelijk fenomeen kwantitatief samengenomen worden. Door van de verklarende factoren een gemiddelde effectmaat te berekenen wordt inzicht verkregen in de sterkte van de samenhang ongeacht de gebruikte methode van onderzoek.

Pratt en Cullen onderzochten welke macrofactoren gerelateerd zijn aan criminaliteit in een buurt, stad, regio of staat. In de 214 door hen bestudeerde empirische studies werden 31 macrofactoren gevonden waarvan de relatie met criminaliteit is onderzocht. De macrofactoren zijn onder te verdelen in drie domeinen:

- Rechtshandhavingfactoren: hierbij gaat het om factoren die een indicator zijn van de algemene werkzaamheden van politie of justitie. Het gaat *niet* over specifieke interventies op het terrein van rechtshandhaving of justitie. Indicatoren zijn bijvoorbeeld de registratiekans, het budget van de politie, het aantal agenten in een politiekorps of het aantal gedetineerden (incapacitatie).
- Demografische en sociale factoren: hierbij gaat het om factoren die betrekking hebben op kenmerken van de bevolkingssamenstelling, zoals

leeftijd, etnische diversiteit en gebroken gezinnen. Daarnaast betreft het sociale factoren, zoals de sterkte van niet-economische instituties, jeugd-groepen of middelengebruik of -handel.

- Economische factoren: hierbij gaat het om factoren als werkloosheid, inkomensongelijkheid, armoede of opleidingsniveau.

Vervolgens is onderzocht hoe sterk de macrofactoren aan criminaliteit gerelateerd zijn (effectgroottes in termen van Cohen's d). Ook zijn Pratt en Cullen nagegaan in hoeverre de relaties consistent zijn, ongeacht het soort gegevensbron (politieregistratie van verdachten of misdrijven, slachtofferenquêtes of zelfrapportage van vaderschap) of het gebied (buurt, stad of land) waarop de gegevens betrekking hadden (stabiliteit). In tabel 1 wordt een overzicht van de factoren gegeven, gerangordend naar de sterkte van het effect en tussen haakjes de mate waarin de samenhang van de macrofactor met criminaliteit stabiel bleek in de verschillende studies. Op basis van de sterkte van de effectgroottes en consistentie van de bevindingen bij diverse onderzoeksmethoden, onderscheiden zij belangrijke van minder belangrijke factoren. De vijf belangrijkste macrofactoren die een sterke voorspeller zijn voor criminaliteit op macroniveau, ongeacht de gebruikte onderzoeksmethode of het gebied waaro de gegevens betrekking hebben, zijn: het percentage niet-blanken, het percentage Afro-Amerikanen, detentie, gebroken gezinnen en absolute armoede.

Tabel 1 Macrovoorspellers van criminaliteit, rangorde gebaseerd op effectgroottes en stabiliteit in de meta-analyse van Pratt en Cullen (2005)

Sterke voorspellers* (stabiliteit**)		Matig sterke voorspellers		Zwakke voorspellers	
1	Sterkte van de non-economische instituties (l)	12	Huishoudenactiviteitenratio (m)	24	Werkloosheid in het algemeen (m)
2	Duur van werkloosheid (l)	13	Sociale ondersteuning (m)	25	Sekse (l)
3	Wapenbezit (l)	14	Inkomensongelijkheid (m)	26	Bevolkingsdichtheid ('structural density') (l)
4	Percentage niet-blanken (h)	15	Mate van segregatie/etnische heterogeniteit (m)	27	Politiebudget (l)
5	Detentie (h)	16	Urbanisatie (m)	28	Repressief optreden politie ('get-tough policy') (l)
6	Collectieve zelfredzaamheid (l)	17	Verhuisgeneigdheid (m)	29	Opleiding (l)
7	Percentage Afro-Amerikanen (h)	18	Leeftijdgebonden werkloosheid (l)	30	Aantal agenten per inwoner (l)
8	Religie (l)	19	Leeftijd (m)	31	Omvang politiekorps (l)
9	Gebroken gezinnen (h)	20	Subcultuur (m)		
10	Armoede (h)	21	Werkloosheid zonder duur (l)		
11	Problematische jeugdgroepen zonder supervisie (l)	22	Socio-economische status (l)		
		23	Arrestatieratio (l)		

* Sterke voorspellers = Cohen's $d > 0,20$; matig sterke voorspellers = $0,10 < \text{Cohen's } d \leq 0,20$; zwakke voorspellers = Cohen's $d < 0,10$.

** Stabiliteit over onderzoeksmethoden: h=hoog; m=gemiddeld; l=laag.

Bron: Pratt & Cullen (2005), tabel 1 en 3

De meta-analyse van Pratt en Cullen heeft betrekking op verschillen in criminaliteitsniveaus tussen contexten zoals staten, steden of buurten. Hoewel in de analyse ook trendstudies zijn opgenomen, gaat het niet specifiek om *ontwikkelingen in de tijd*. Daarnaast gaat het in de analyse alleen om studies gericht op Amerikaanse staten, steden, (politie)regio's of buurten. Die situatie is op diverse aspecten niet vergelijkbaar met de Nederlandse. Zo zijn er bijvoorbeeld grotere tegenstellingen tussen arm en rijk, is er sprake van een sterkere geografische segregatie van herkomstgroepen en is de gevangenispopulatie in verhouding veel groter dan in Nederland. En hoewel er in een enkele comparatieve studie soortgelijke achtergronden voor criminaliteitsontwikkelingen worden gevonden (Rosenfeld & Messner, 2009), is het de vraag of deze overeenkomsten voor alle maatschappelijke achtergronden gelden. Verder heeft de meta-analyse van Pratt en Cullen alleen betrekking op studies verschenen tot en met 1999 en hebben de resultaten betrekking op criminaliteit in het algemeen. Tot slot is het aantal studies in de meta-analyse dat zich richt op de relatie tussen maatschappelijke factoren en jeugdcriminaliteit beperkt. Slechts 3 van de 214 studies richtten zich expliciet op trends in jeugdcriminaliteit (Allan & Steffensmeier, 1989; Bursik, 1986; Bursik & Grasmick, 1992). Deze studies gaan vooral over de relatie van sociaaldemografische factoren met jeugdcriminaliteit (ze zijn uitgevoerd vanuit het sociale desorganisatieperspectief) en hebben geen aandacht voor economische condities of rechtshandhaving.

1.2.2 *Enkele Nederlandse studies*

In Nederland zijn er enkele studies verricht naar de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en criminaliteitstrends. Het merendeel daarvan richt zich op door politie geregistreerde criminaliteit (Beki et al., 1999; Van Tulder, 1985, 1994; Van der Torre & Van Tulder, 2001) en een enkele studie heeft de samenhang tussen macrofactoren en slachtofferschap onderzocht (Vollaard et al., 2009). De studies concentreerden zich overwegend op criminaliteit in termen van het aantal door de politie geregistreerde misdrijven (Beki et al., 1999; Van der Torre & Van Tulder, 2001) of het aantal delicten op basis van slachtofferenquêtes (Vollaard et al., 2009; Vollaard, 2010). Daarnaast heeft het merendeel van de studies betrekking op gedateerde tijdreeksen (voor 2001) met uitzondering van de studies van Vollaard et al. (2009; Vollaard, 2010). In al deze studies wordt gevonden dat criminaliteitsontwikkelingen niet alleen worden bepaald door rechtshandhaving, maar ook door andere maatschappelijke factoren.

Beki en collega's (1999) onderzochten met tijdreeksen de relatie van door politie geregistreerde misdrijven in de periode 1950-1993 met demografische en economische ontwikkelingen en ontwikkelingen in de rechtshandhaving. Ze onderzochten daarbij de samenhang met verschillende typen geregi-

streerde criminaliteit. Ontwikkelingen in de rechtshandhaving bleken inderdaad samen te hangen met criminaliteit. De onderzoekers vonden een positieve samenhang van het aantal politieagenten met criminaliteit een jaar later (een registratie-effect) en van de pakkans met eenvoudige diefstal een jaar later (een afschrikkingeffect). Het aantal personen in detentie bleek positief samen te hangen met geweldscriminaliteit: naarmate meer personen waren gedetineerd, steeg de geweldscriminaliteit. Verder vonden ze een negatieve samenhang tussen het aantal mensen dat een sanctie kreeg en vermogensdelicten. Daarnaast werden er effecten gevonden van demografische en economische factoren, hoewel deze niet in een multivariaat model werden getest. Demografische variabelen, zoals het aandeel jonge mannen, bleken positief gerelateerd aan zowel vermogens- als geweldscriminaliteit. Afhankelijk van het type criminaliteit bleek de samenhang met economische variabelen tegengesteld. Consumptieve bestedingen hingen positief samen met vernielingen, maar negatief met vermogensdelicten, terwijl er geen samenhang werd gevonden met fraude of diefstal van voertuigen. Consumptieve bestedingen bleken negatief samen te hangen met vermogensdelicten (diefstal of inbraak): een toename van consumptieve bestedingen gaat samen met minder vermogensdelicten. Verder vonden ze dat werkloosheid vooral negatief samenhangt met vermogensdelicten.

Van der Torre en Van Tulder (2001) onderzochten op basis van tijdreeksen de samenhang van het aantal geregistreerde misdrijven met een slachtoffer in de periode 1956-1999 met verschillende maatschappelijke en rechtshandavingontwikkelingen. Zij maakten gebruik van zogenoemde multivariate tijdreeksen waarin rekening wordt gehouden met ontwikkelingen in verschillende typen factoren in de tijd. Uit hun studie bleek dat hoewel rechtshandhaving een belangrijke bijdrage levert aan criminaliteitsontwikkelingen, ook andere maatschappelijke ontwikkelingen van belang zijn. De richting van samenhang tussen macrofactoren en criminaliteit verschilde wel per type delict. Ontwikkelingen in rechtshandhaving, zoals pakkans, straffkans, zitkans of de duur van een gevangenisstraf, in het voorafgaande jaar bleken negatief samen te hangen met criminaliteit. Rekening houdend met de andere factoren tegelijk waren demografische ontwikkelingen als veranderingen in het aandeel jonge mannen en het percentage tweede generatie allochtonen positief gerelateerd aan respectievelijk eenvoudige diefstal en geweldscriminaliteit. Indicatoren van economische ontwikkelingen, zoals werkloosheid, het bruto nationaal product of de omvang van het aantal auto's, in Nederland bleken positief samen te hangen met vermogenscriminaliteit.

Vollaard, Versteegh en Van den Brakel (2009) bestudeerden op basis van paneldata van politieregio's de maatschappelijke achtergronden van de daling in slachtofferschap in de periode 1980-2008. Zij schrijven de daling in het aantal slachtoffers van vernieling in de tweede helft van de jaren negentig toe aan verschillende factoren, waaronder een afname in het aantal jonge mannen tussen de 16 en 24 jaar, een daling in de werkloosheid en stijging van

de arbeidsdeelname van mannen, en een afname in het aantal heroïneverslaafden. De daling in vermogenscriminaliteit, zoals woninginbraak of auto-diefstal, vanaf 2002 kan volgens de auteurs voor een deel worden verklaard door de toename van private preventie (betere sloten, startonderbreking en dergelijke). De afname in vermogenscriminaliteit, bedreiging en vernieling na 2002 kan mogelijk het gevolg zijn van het veiligheidsbeleid waarbij de nadruk op dergelijke typen delicten kwam te liggen, maar daarover bestaat geen zekerheid. Andere (niet-onderzochte) maatschappelijke ontwikkelingen zouden evengoed deze daling hebben kunnen doen inzetten, aldus Vollaard en collega's.

In een latere studie onderbouwde Vollaard (2010) zijn eerdere constatering dat een krachtigere rechtshandhaving effect heeft op criminaliteitstrends en stelde dat een sterkere rechtshandhaving vooral effect heeft als selectief wordt ingezet op één groep daders, namelijk de volwassen veelplegers. Gebruik makend van een natuurlijk experiment (zie paragraaf 1.3) onderzocht hij het effect van de invoering van de wet Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV), die inging op 1 april 2001 en de Wet maatregel plaatsing in een Inrichting voor Stelselmatige Daders (ISD) op aangiften van auto- en woninginbraak. Met de invoering van de SOV en de ISD verveelvoudigde de duur van de vrijheidsbeneming van veelplegers enorm (van drie à vier maanden naar twee jaar). Vollaard constateerde dat de invoering van de SOV en de ISD een reducerend effect heeft gehad op beide typen misdrijven. In paragraaf 2.2.3 wordt nader op deze studie ingegaan.

Hoewel uit de Nederlandse studies blijkt dat rechtshandhaving een belangrijke bijdrage levert aan criminaliteitsontwikkelingen, blijken ook andere maatschappelijke ontwikkelingen hun bijdrage te leveren. Een inhoudelijke beperking van de Nederlandse studies is dat ze zich niet richten op trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit of de ontwikkeling die zich voordoet in het aantal jeugdige verdachten. We kunnen op basis van Nederlands onderzoek weinig zeggen over de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en door de politie geregistreerde jeugdcriminaliteit. Ook methodologisch zijn er kanttekeningen te plaatsen bij deze studies. De gebruikte methoden (standaardregressies om de relaties tussen de tijdreeksen te bepalen en gebruik maken van gegevens op landelijk niveau) sluiten het niet uit dat er ongemeten factoren zijn die mogelijk van invloed zijn op zowel trends in de jeugdcriminaliteit als de macrofactor. Met uitzondering van de studie van Vollaard (2010) is het op basis van de gebruikte methode van de overige Nederlandse studies niet mogelijk iets te zeggen over effecten van maatschappelijke ontwikkelingen op (geregistreerde) criminaliteit of het aantal verdachten. Hierdoor zijn de uitspraken die we kunnen doen op basis van deze studies beperkt. Op dergelijke methodologische aspecten zal in paragraaf 1.3 worden ingegaan.

1.3 Methode van onderzoek

Het onderhavige onderzoek omvat zowel een literatuur- als een empirische studie. Het doel van de literatuurstudie is om meer inzicht te krijgen in welke macro-ontwikkelingen gerelateerd zijn aan, of liever effect hebben op, trends in de (geregistreerde) criminaliteit. Met de empirische studie willen we voor de Nederlandse context achterhalen welke macro-ontwikkelingen corresponderen met de trends in het aantal jeugdige verdachten en de door hen gepleegde misdrijven.

1.3.1 Literatuurstudie

De literatuurstudie is gestart als een aanvullende studie op de meta-analyse van Pratt (2000; Pratt & Cullen, 2005). Daar waar Pratt en Cullen zich vooral (maar niet uitsluitend) richtten op factoren die *verschillen* in criminaliteit *tussen contexten* (staten, steden of buurten) verklaren, heeft onze literatuurstudie betrekking op onderzoek naar factoren die gerelateerd blijken aan of effect hebben op (stijgende of dalende) *trends* in het criminaliteitsniveau. Publicaties die zich richten op de achtergronden van ontwikkelingen in (jeugd)criminaliteit zijn geselecteerd. Verder richtte de aandacht zich specifiek op publicaties die betrekking hebben op de Europese en de Nederlandse context. Daarvoor zijn verschillende databases geraadpleegd, namelijk ISI Web of Knowledge, PiCarta, Google Scholar en de WODC-database. Daarnaast is gebruik gemaakt van persoonlijke literatuur van de onderzoekers, literatuur aangedragen door leden van de begeleidings- en leescommissie en zijn literatuurverwijzingen in de gebruikte empirische studies geraadpleegd. Ook zijn reviews en overzichtsstudies bestudeerd.

Uiteindelijk zijn 36 originele empirische studies gevonden, gepubliceerd tussen 1987 en 2011, die zich richtten op de relatie tussen macrofactoren en criminaliteitsontwikkelingen. We noemen deze studies gemakshalve *trendstudies*. Negentien trendstudies hebben betrekking op de VS, acht op Europa exclusief Nederland en zeven op Nederland (in enkele studies was er overlap tussen de bestudeerde landen). In negen studies is de relatie tussen macrofactoren en ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit onderzocht.

Van de trendstudies zijn de volgende kenmerken gescoord:

- het type criminaliteit (totaal, geweld of vermogen en indien aangegeven nader gespecificeerd binnen deze typen);
- de macrofactoren en de wijze waarop deze werden gemeten;
- de richting van de samenhang met trends in criminaliteit (positief, negatief, geen);
- de databron (door politie geregistreerde criminaliteit, arrestaties, slachtofferschap of zelfrapportage);

- leeftijdsgroep waarop de gegevens betrekking hebben (jeugdigen/volwassenen/totaal);
- de methodologische opzet (zie hieronder);
- controle voor andere macrofactoren, en zo ja, welke.

Om maatschappelijke achtergronden van criminaliteitsontwikkelingen of ontwikkelingen in het aantal verdachten te kunnen onderzoeken willen we weten welke factoren op macroniveau gerelateerd zijn aan, of nog beter welke in de tijd een effect hebben op de criminaliteitstrends. Een verklaringsmodel is belangrijk. Dat is de theorie over welke macro-ontwikkelingen criminaliteitsontwikkelingen beïnvloeden. Om empirisch een effect van een maatschappelijke ontwikkeling op trends in criminaliteit of het aantal jeugdige verdachten te kunnen aantonen is de methodologische opzet van een studie belangrijk. Op basis van de gebruikte methode hebben we de empirische trendstudies in drie groepen gecategoriseerd:

- trendstudies waarbij tijdreeksen zijn vergeleken;
- trendstudies waarbij paneldata worden gebruikt rekening houdend met andere macrofactoren;
- studies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd.

De uitspraken die gedaan kunnen worden over een relatie tussen een macrofactor en criminaliteit verschillen per gebruikte methode. De bewijskracht is het sterkst als sprake is van een (quasi-)experimentele onderzoeksopzet. Hieronder bespreken we de verschillende typen onderzoeksmethoden.

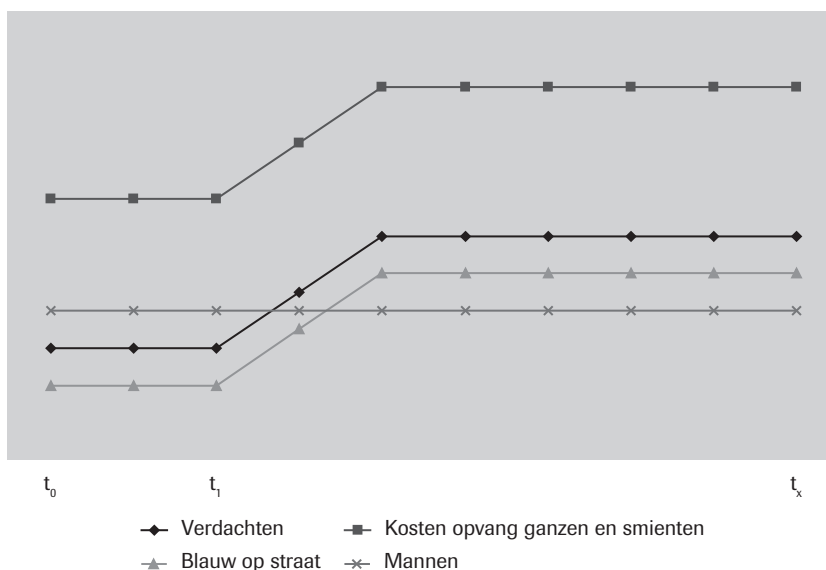
Vergelijken van tijdreeksen

Een eerste stap in het zoeken naar achtergronden van ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit of het aantal jeugdige verdachten is door te zoeken naar tijdreeksen die gelijk opgaan of corresponderen met de criminaliteitsontwikkeling. Dit kan door *tijdreeksen* te vergelijken (Chatfield, 2004). Een tijdreeks heeft betrekking op de ontwikkeling van een fenomeen in de tijd, zoals het jaarlijks aantal verdachten in de periode 1997 tot en met 2007, of slachtofferchap in de periode 1980 tot en met 2008. In de tijd worden slechts op één dimensie gegevens verzameld. Deze gegevens worden in een figuur gezet en nauwkeurig beschreven, zodat de aard van de ontwikkeling in de tijd kan worden geïdentificeerd. Met andere woorden, met een analyse van tijdreeksen worden patronen in de tijd ontdekt. Zo laten fictieve data in figuur 4 zien dat in de periode t_0 - t_x het aantal verdachten eerst jaarlijks stabiel blijft, vervolgens jaarlijks een sterke stijging vertoont en daarna weer stabiliseert. Door verschillende tijdreeksen met elkaar te vergelijken wordt duidelijk welke gelijk opgaan, tegengesteld zijn of helemaal geen overeenkomsten vertonen. Het signaleren van tijdreeksen die gelijk opgaan of tegengesteld zijn, is een eerste stap in het onderzoek naar een mogelijke relatie tussen trends in verschillende macrofactoren.

Op basis van statistische toetsing kan duidelijk worden of bepaalde ontwikkelingen wel en andere niet samenhangen. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de figuur dat de tijdreeks in de kosten voor de opvang van winterganzen en smienten tussen t_0 - t_x correspondeert met de trend in verdachten. Er is echter geen enkele serieuze theorie die een relatie veronderstelt van de toegenomen kosten in de opvang van winterganzen en smienten en de toename in aantal jeugdige verdachten. Voor het aandeel blauw op straat ligt dat anders. Door meer blauw op straat kan de pakkans toenemen. Uit de onderstaande figuur blijkt een corresponderende trend in de tijdreeksen van meer blauw op straat en het aantal verdachten. Dit is een eerste aanwijzing dat er mogelijk sprake is van een verband in de tijd.³

Een vergelijking van tijdreeksen biedt ook de mogelijkheid om alternatieve verklaringen af te strepen. Bijvoorbeeld mannen plegen vaker criminaliteit dan vrouwen. Een toename in het aandeel mannen zou een verklaring voor een stijging in het aantal jeugdige verdachten kunnen zijn. Als het aandeel mannen gelijk blijft, zoals weergegeven in de onderstaande figuur, dan kan de ontwikkeling in het aandeel mannen geen verklaring bieden voor de stijging in het aantal verdachten.

Figuur 4 Vergelijken van tijdreeksen

Noot: fictieve data als illustratie.

3 Hierbij moet wel worden opgemerkt dat enkel visuele inspectie misleidend kan zijn. In een dergelijk geval is het hoogstens een indicatie voor een mogelijke samenhang. Statistische toetsing is nodig om duidelijk te krijgen of de reeksen ook werkelijk gerelateerd zijn.

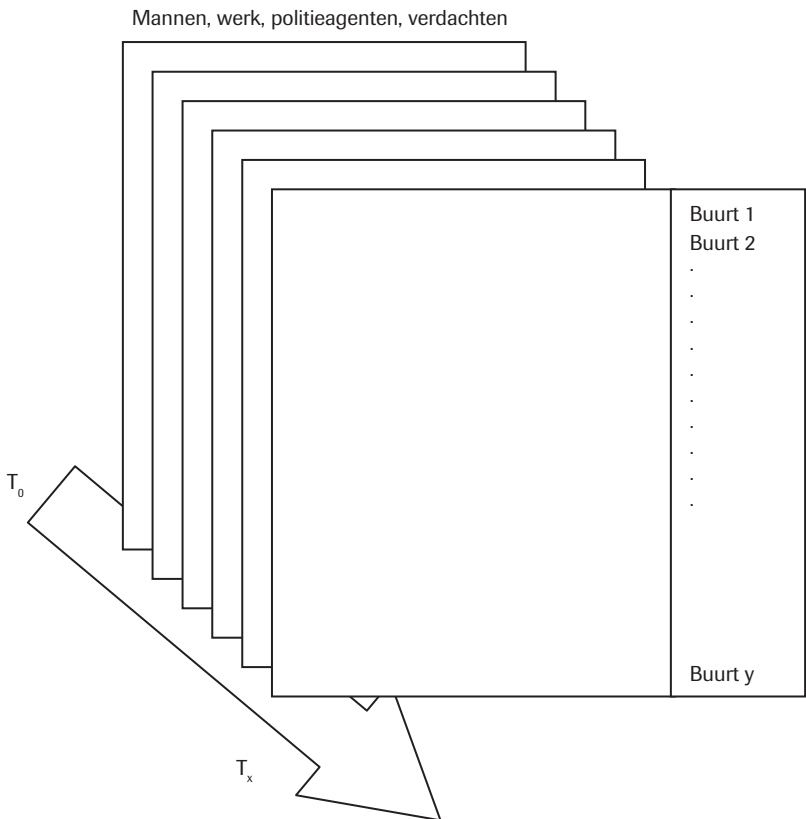
Het vergelijken van tijdreeksen biedt een indicatie voor mogelijke verbanden tussen maatschappelijke ontwikkelingen. Tevens kan duidelijk worden dat een samenhang tussen twee tijdreeksen minder plausibel is. Een beperking van het enkel vergelijken van tijdreeksen is dat op lokaal niveau zich andere ontwikkelingen kunnen voordoen die ook effect hebben op de ontwikkeling in criminaliteit, maar die niet worden beschouwd. Ook is het mogelijk dat er diverse andere trends zijn die gelijk opgaan met of tegengesteld zijn aan de trends in jeugdige verdachten, zonder dat de ontwikkelingen samenhangen.

Analyseren van tijdreeksen op basis van paneldata

Andere trendstudies bestuderen criminaliteit op basis van paneldata rekening houdend met meerdere macro-ontwikkelingen tegelijk. Bij paneldata worden in de tijd gegevens op meerdere dimensies verzameld. Dit kan op individueel niveau. Bijvoorbeeld door bij dezelfde jongeren in de tijd dezelfde vragenlijsten met diverse variabelen af te nemen. Paneldata kunnen ook betrekking hebben op eenheden van een hoger aggregatieniveau, zoals buurten, steden, staten of landen. Van belang is dat van dezelfde eenheden in de tijd gegevens op meerdere dimensies worden verzameld (figuur 5). Bijvoorbeeld bij dezelfde buurten worden in periode t_0 - t_x gegevens verzameld over het aantal mannen, werkenden, politieagenten en verdachten. De achtergronden van de ontwikkeling in het aantal verdachten kunnen met behulp van paneldata worden onderzocht, terwijl gelijktijdig rekening kan worden gehouden met andere relevante ontwikkelingen en de lokale variatie die zich daarin voordoet. In het voorbeeld kan worden nagegaan of een toename in het aantal verdachten in de buurten gerelateerd is aan een verandering in het aantal politieagenten, rekening houdend met de demografische en economische variatie die zich in de tijd heeft voorgedaan. Een voordeel van trendstudies met paneldata is dat rekening gehouden kan worden met lokale ontwikkelingen die zich voordoen in verschillende verklarende macrofactoren.

Figuur 5   Paneldata

Ook analyses op basis van paneldata bieden geen uitsluitsel over een effect van een macrofactor op criminaliteit. Om een effect aan te kunnen tonen gaat het erom dat (een deel van de) verschillen in een afhankelijke factor zijn toe te schrijven aan verschillen in die ene onafhankelijke factor. Dit staat bekend als de interne validiteit (Cook & Campbell, 1979). Er zijn verschillende bedreigingen voor de interne validiteit. Deze bedreigingen zijn aanwezig bij het vergelijken van tijdreeksen en bij het analyseren van paneldata. Zonder uitputtend te zijn, noemen we enkele bedreigingen die relevant zijn bij het signaleren van achtergronden van maatschappelijke trends. We baseren ons op Angrist en Pischke (2009), Kennedy (2008) en Meyer (1995).

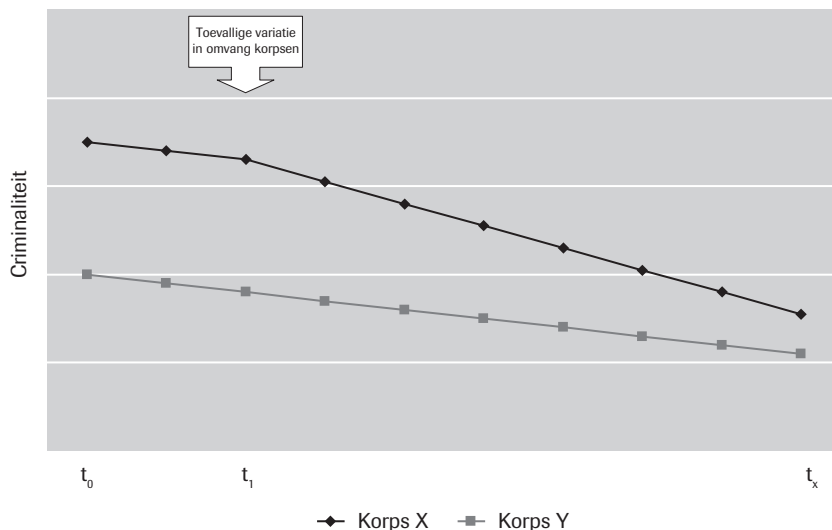
- Een eerste bedreiging voor de interne validiteit is de selectiebias door de samenstelling van het panel waarvoor niet kan worden gecorrigeerd omdat belangrijke verklarende factoren ontbreken. Het is immers mogelijk dat er een ongemeten factor verantwoordelijk is voor het verschil.
- Tijdreeksen kunnen gelijk opgaan, ze vertonen dezelfde trend, terwijl ze niet onafhankelijk van elkaar zijn.

- Systematische meetfouten. Indien er bijvoorbeeld in de tijd andere definities of omschrijvingen zijn van de macrofactoren door een methodeverandering is het ook niet mogelijk om effecten te signaleren.

Natuurlijke experimenten

Om causale effecten aan te kunnen tonen worden experimenten gebruikt. Daarbij kunnen gecontroleerde en natuurlijke experimenten worden onderscheiden. Bij gecontroleerde experimenten, ook wel een 'randomized controlled trial' of een 'clinical controlled trial' genoemd, creëert een onderzoeker een experimentele groep en een controlegroep. Door random toewijzing van personen aan beide groepen ontstaat toevallige variatie. Het is dan mogelijk om effecten toe te schrijven aan een interventie of maatregel. Gecontroleerde experimenten of experimentele designs zijn echter niet altijd mogelijk of voorhanden. Gecontroleerde experimenten zijn duur en het duurt een tijd voordat de resultaten bekend zijn. En er zijn ons geen gecontroleerde experimenten bekend waarmee achtergronden van ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit of het aantal jeugdige verdachten zijn bestudeerd. Een alternatief voor een gecontroleerd experiment is het natuurlijke experiment, ook een quasi-experimentele situatie genoemd. Onderzoekers zoeken of er in de empirie toevallige variatie is opgetreden in de verklarende macrofactor. De toevallige variatie in de verklarende factoren moet onafhankelijk zijn van de te verklaren ontwikkeling (criminaliteit of het aantal verdachten). Vervolgens worden vergelijkbare groepen gezocht die zijn ontstaan door de toevallige variatie. Daarna worden de ontwikkelingen bij beide groepen bekeken en kunnen effecten van een factor op gedrag worden gesignaleerd. Het voordeel van een natuurlijk experiment ten opzichte van de eerder beschreven methoden is dat op macroniveau sprake is van een sterke interne validiteit.

In figuur 6 wordt een fictief voorbeeld gegeven van een natuurlijk experiment. In de tijd (t_1) is er toevallige variatie ontstaan in de omvang politiekorpsen in regio's X en Y. Daardoor is in politiekorps X meer blauw op straat gekomen dan in politiekorps Y. Nu wil het toeval ook dat in politiekorps X de criminaliteit op t_x sterker is gedaald ten opzichte van t_0 dan in politiekorps Y. Het verschil in criminaliteit tussen de beide korpsen kan worden verklaard door de verandering in de omvang van het korps.

Figuur 6 Een natuurlijk experiment

Noot: fictieve data als illustratie.

Belangrijk bij een natuurlijk experiment is dat er in de werkelijkheid toevallige variatie is ontstaan in een verklarende macrofactor die onafhankelijk is van de te verklaren trend. Nu blijkt dat op het terrein van criminaliteitsbestrijding nogal moeilijk omdat de inzet van rechtshandhaving ook afhankelijk is van de mate van criminaliteit (Spelman, 2000). Econometristen hebben in de afgelopen jaren meerdere methoden ontwikkeld om natuurlijke experimenten te analyseren (Angrist & Pischke, 2009). Een veelbelovende methode die in de afgelopen tien jaar door economen is gebruikt om een natuurlijk experiment te analyseren, is een zogenoemde 'instrumental variabele' (IV)-benadering (Angrist & Pischke, 2009). Daarbij wordt nagegaan of er in de tijd een factor is te vinden die zorgt voor toevallige variatie in de verklarende macrofactor, maar die niet gerelateerd is aan criminaliteitsontwikkelingen. Vervolgens wordt nagegaan of rekening houdend met de IV de relatie tussen de macrofactor en criminaliteit blijft bestaan. We lichten de methode hieronder toe omdat ze in meerdere door ons bestudeerde trendstudies is gehanteerd.

Een eerste voorbeeld van een natuurlijk experiment met een IV-benadering is een onderzoek naar het effect van werkloosheid op criminaliteitsontwikkelingen. Een centrale vraag daarbij is of werkloosheid voorafgaat aan criminaliteit, of dat criminaliteit juist tot meer werkloosheid leidt. Raphael en Winter-Ebmer (2001) bestudeerden met een natuurlijk experiment het effect van werkloosheid op criminaliteit. Ze gebruikten een panel van staten in de VS. Fluctuaties in dienstplicht en olieprijs zorgden voor toevallige variatie in werkloosheid, maar niet in criminaliteit. Rekening houdend met variaties in

dienstplicht en olieprijs vonden zij dat in de tijd werkloosheid een effect heeft op veranderingen in criminaliteitsniveaus. Op basis van deze bevinding concluderen de auteurs dat een toename van werkloosheid in verschillende staten in de VS op macroniveau leidt tot een stijging in de criminaliteit.

Een tweede voorbeeld van een natuurlijk experiment heeft betrekking op de vraag of meer en/of een langere opleiding effect hebben op minder criminaliteit. Lochner en Moretti (2004) onderzochten de relatie tussen opleiding en criminaliteitsontwikkelingen in termen van verdachten, gedetineerden en zelfrapportage van delinquent gedrag. Het aantal jaren leerplicht verschilde per staat en leverde toevallige variatie op in aantal jaren opleiding dat mensen kregen, maar had geen effect op criminaliteit. Rekening houdend met de invoering van leerplicht bleek dat in de verschillende staten het aantal jaren opleiding nog steeds een negatief effect had op met name vermogenscriminaliteit. Lochner en Moretti concluderen dat het aantal jaren opleiding dat mensen genoten hebben op macroniveau criminaliteit reduceert.

Door gebruik te maken van bevindingen uit onderzoek waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, krijgen we meer zekerheid over de effecten van een macrofactor op criminaliteitsontwikkelingen (Angrist & Pischke, 2009).

Er zijn wel enkele beperkingen:

- Bij een natuurlijk experiment is toevallige variatie essentieel om een effect van een macrofactor toe te kunnen schrijven aan die ene factor. Het is daarom belangrijk om de juiste instrumentele variabele te kiezen die de toevallige variatie oplevert op de macrofactor, maar geen verband houdt met criminaliteit. Dat is niet altijd mogelijk, waardoor alternatieve verklaringen mogelijk blijven. In het geval van effecten van sancties op criminaliteit is het heel lastig om instrumenten te vinden die wel variatie opleveren in sancties, maar geen effect hebben op criminaliteit (Spelman, 2000).
- Het blijft de vraag hoe consistent de gevonden effecten zijn voor verschillende contexten en over de tijd. Immers, ondanks dat een natuurlijk experiment wordt geanalyseerd, betekent dit niet zonder meer dat de effecten ook in andere contexten gelden (een probleem van de externe validiteit). Op een enkele Nederlandse, Duitse of Finse studie na heeft het merendeel van de natuurlijke experimenten om effecten op criminaliteitsontwikkelingen te onderzoeken betrekking op de VS. Voor de Europese context is dus nog veel onduidelijk. In Nederland is het aantal studies naar de relatie tussen macrofactoren en veranderingen in criminaliteitsniveau waarbij natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd op één hand te tellen. Wij zijn er slechts twee tegengekomen.⁴
- Verder gaat het om studies die een effect vinden op *macroniveau* en niet op *micro-* of *individueel* niveau. Op individueel niveau kan er nog steeds

⁴ Het gaat om de studie van Van der Werff (1979) naar de effecten van gratieverlening naar aanleiding van het huwelijk van prinses Beatrix op criminaliteit en de studie van Vollaard (2010) naar de effecten van de SOV- en ISD-maatregel op vermogenscriminaliteit.

veel variatie overblijven die door andere factoren wordt verklaard dan de macrofactoren. De studies maken dus nog niet duidelijk in hoeverre op individueel niveau sprake is van oorzakelijke verbanden. Maar dat is voor de onderhavige studie geen probleem omdat we enkel naar maatschappelijke trends kijken.

In de onderhavige literatuurstudie is bij het beschrijven van de trendstudies met de methodologische mogelijkheden en beperkingen rekening gehouden. De uitspraken die we doen over mogelijke relaties tussen een macrofactor en criminaliteit zijn afhankelijk van de gebruikte methode van onderzoek. De methodologische kwaliteit van een trendstudie bepaalt de mate van zekerheid over het verband tussen een macrofactor en trends in de criminaliteit en of er eventueel zelfs sprake is van een effect in de tijd. In tabel 2 worden de verschillende typen methoden en de mogelijke uitspraken naast elkaar gezet.

Tabel 2 Methode van trendstudies en het type uitspraak

Methoden	Type uitspraak
<i>Analyse van:</i>	<i>Je kunt vaststellen dat:</i>
1 Tijdreeksen	- er geen relatie is tussen een macrofactor en criminaliteit als een tijdreeks van een macrofactor een constant patroon vertoont, terwijl criminaliteit stijgt of daalt. - er mogelijk een relatie is tussen een macrofactor en criminaliteit.
2 Paneldata	- er een relatie is tussen een macrofactor en criminaliteit, rekening houdend met regionale of lokale variatie in andere macro-ontwikkelingen.
3 Natuurlijk experiment	- er een effect is van een macrofactor op criminaliteit. De macrofactor beïnvloedt veranderingen in de criminaliteit in de tijd.

1.3.2 Empirische trendstudie

Zoals gezegd richtte het merendeel van de trendstudies in de literatuur zich op de buitenlandse context. Omdat de maatschappelijke ontwikkelingen die zich in het buitenland hebben voorgedaan anders zijn dan die in Nederland, hebben we tevens een empirische trendstudie uitgevoerd. Daarbij is nagegaan welke andere tijdreeksen op landelijk niveau al dan niet corresponderen met de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 en de misdrijven waarvan ze zijn verdacht. Gegevens over het aantal aangehouden verdachten onder minderjarigen en jongvolwassenen zijn pas sinds midden jaren negentig beschikbaar. Dit betekent dat we slechts reeksen over een korte periode tot onze beschikking hebben. De Politiestatistiek van het CBS beschikt weliswaar over langere tijdreeksen, maar biedt niet de mogelijkheid te kijken naar de ontwikkeling in jeugdige verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar. Bij gebrek aan paneldata voor relevante macrofactoren op regionaal of lokaal niveau in de betreffende periode zijn landelijke tijdreeksen vergeleken. De empirische studie biedt hoogstens een indicatie voor welke macrofactoren mogelijk zijn gerelateerd aan de ontwikkelin-

gen in het aantal jeugdige aangehouden verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht.

We hebben meerdere bronnen gebruikt.

De gegevens over jeugdige verdachten van een misdrijf in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar en de misdrijven waarvan ze worden verdacht zijn afkomstig uit de verdachtenregistratie door de politie, het Herkenningssysteem (HKS). Het gaat om aangehouden verdachten van een misdrijf tegen wie door de politie een proces-verbaal is opgemaakt. Jongeren die in één jaar meerdere keren met de politie in aanraking zijn gekomen, worden in dat betreffende jaar één keer geteld. Jongeren die een Halt-verwijzing hebben gekregen blijven buiten beschouwing omdat deze niet goed in het HKS zijn geregistreerd. De tijdreeksen hebben betrekking op het jaarlijkse aantal unieke verdachten van een misdrijf. Gedurende het proces van vervolging en berechting kan blijken dat er onvoldoende bewijs is in de zaak van de verdachte. Zaken van verdachten die vanwege technische redenen zijn geseponeerd of waarbij vrijspraak volgde en waarvan dit is geregistreerd in het HKS, zijn verwijderd. De reeksen gaan over die jongeren die als verdachte van een misdrijf zijn aangehouden en waarbij het OM strafvervolging zinvol achtte (zie Van der Laan et al., 2010). Daarnaast worden de ontwikkelingen in de tijd in misdrijven van de jeugdige verdachten die bekend zijn geworden bij de politie onderzocht.

Tevens zijn ontwikkelingen in maatschappelijke factoren bestudeerd. Trends in maatschappelijke factoren zijn afkomstig uit meerdere databronnen. Bij het selecteren van de maatschappelijke factoren zijn de volgende criteria gebruikt:

- In de literatuur moet erop worden gewezen dat de macrofactor gerelateerd is aan criminaliteitsontwikkelingen of aan ontwikkelingen in het aantal verdachten.
- Van de factor zijn op landelijk niveau tijdreeksen beschikbaar, bij voorkeur over de gehele observatieperiode tot en met 2007. We hebben factoren gebruikt die in de hele periode zo veel als mogelijk op dezelfde manier gemeten zijn. Indien er zich in de meting veranderingen in de methode hebben voorgedaan waardoor mogelijk trendbreuken ontstaan, dan wordt dat vermeld.
- Er is gebruik gemaakt van diverse databronnen, zoals registerdata, surveys of jaarrapportages. Rechtshandhavingfactoren zijn onder andere afkomstig uit slachtofferenquêtes, politieregistraties, rechtbankstatistieken of jaarberichten. Demografische en sociale factoren zijn onder meer afkomstig van het CBS (Statline), het Trimbos Instituut en het registratiesysteem van de verslavingszorg. Economische factoren komen merendeels van het CBS en het CPB. In bijlage 3 wordt een overzicht gegeven van de gebruikte macrofactoren en databronnen.

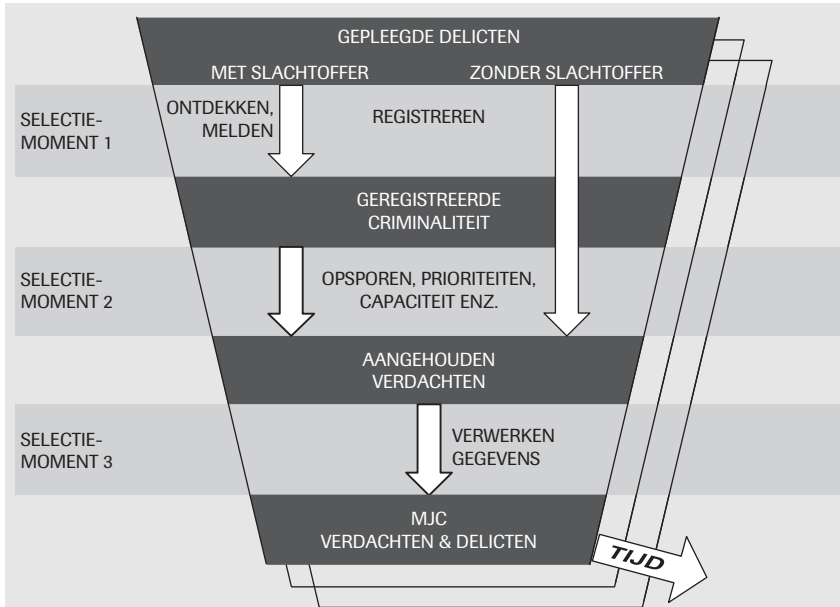
Analyseplan

We selecteren macrofactoren die volgens theorie gerelateerd zijn aan criminaliteitsontwikkelingen of het aantal verdachten. Daarna wordt nagegaan of deze relaties worden bevestigd in internationale trendstudies. Vervolgens worden voor Nederland de tijdreeksen van macrofactoren in de periode 1997-2007 beschreven en 'visueel' naast die van de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten gelegd. Tijdreeksen van macrofactoren die in die periode een stijgende trend laten zien, corresponderen met de trend in het aantal jeugdige verdachten (of met de trend in het aantal agressiegerelateerde misdrijven onder jongeren). Dat is hoogstens een indicatie voor een positief verband tussen de macro-ontwikkeling en het aantal jeugdige verdachten. Tijdreeksen van macrofactoren die in de periode 1997-2007 een dalende trend hebben, laten een tegengesteld patroon zien. Dat is hoogstens een indicatie van een negatief verband. Macrofactoren die in de tijd een cyclisch patroon laten zien, corresponderen met de trends in vermogens- en drugs misdrijven onder jeugdige verdachten (mogelijk is er een positief verband).

Beperkingen van de databronnen

Centraal in deze studie staan de trends in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan jeugdigen zijn verdacht in de periode 1997-2007, zoals die zijn geregistreerd in het HKS van de politie. Deze registratie bevat slechts een deel van de gepleegde criminaliteit en van de daders daarvan. De verdachtenpopulatie overlapt slechts een deel van de daderpopulatie en de criminaliteit waarvan jeugdigen worden verdacht, zoals die is geregistreerd in politiestatistieken, omvat slechts een deel van de werkelijk gepleegde criminaliteit. In het traject van gepleegde criminaliteit naar geregistreerde criminaliteit en aangehouden verdachten, zoals geregistreerd in de statistieken, worden diverse selecties gemaakt. Deze selecties zorgen voor een reductie in wat bekend is over de werkelijke criminaliteit en de daders daarvan. In box 2 wordt hiervan een overzicht gegeven. Bij het lezen van deze rapportage is het van belang in ogenschouw te houden dat de gegevens slechts betrekking hebben op een klein deel van de daderpopulatie en de gepleegde criminaliteit.

Box 2 Selectietraject van werkelijk 'gepleegde criminaliteit' naar 'verdachten en delicten in de MJC'

In deze studie gebruiken we trends in het aantal aangehouden jeugdige verdachten en de delicten waarvan ze worden verdacht, zoals deze in het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie zijn geregistreerd. Niet alle gepleegde delicten worden bij de politie bekend en niet van alle gepleegde delicten komt bij de politie een verdachte in beeld. Het traject waarin de selectie van delicten en verdachten plaatsvindt, kan worden weergegeven in de vorm van een trechter (zie bovenstaande figuur). In het traject van 'gepleegde criminaliteit' naar 'verdachten in het HKS' is een aantal fasen met selecties te onderscheiden die leiden tot de reductie (zie Elffers, 2003). Elk jaar gelden dezelfde selecties, alleen de mate waarin verschilt. Dit betekent dat als zich veranderingen voordoen in deze selectiefasen, dit ook gevolgen heeft voor het aantal verdachten.

Er zijn selecties in de overgang van werkelijk gepleegde criminaliteit naar geregistreeerde criminaliteit. Daarbij is het van belang een onderscheid te maken tussen criminaliteit met en zonder slachtoffer. Bij criminaliteit met een slachtoffer gaat het bijvoorbeeld over mishandeling of diefstal. Er is een eerste selectie bij het slachtoffer. Iemand moet beseffen slachtoffer te zijn geworden van een strafbaar feit en daarvan melding willen en kunnen maken bij de politie. De meldingbereidheid is afhankelijk van de aard of ernst van een delict, het vertrouwen in de politie, de noodzaak van een bewijs van aangifte voor de verzekering, of van het idee dat een dader gepakt

moet worden (Elffers & Averdijk, 2007). Geschat wordt dat ongeveer een derde van de ondervonden delicten gemeld wordt bij de politie. Bij vermogensdelicten is de meldingskans ongeveer de helft, van geweldsdelicten een derde en van vandalisme ongeveer een kwart (Eggen, 2009). Vervolgens vindt er selectie plaats bij de politie. Niet van alle door slachtoffers gemelde delicten wordt een proces-verbaal van aangifte opgemaakt, bijvoorbeeld als de politie meent dat er geen sprake is van een delict. In ongeveer een kwart van de gemelde delicten wordt aangifte gedaan.

Een volgende fase met selecties is er in de overgang van geregistreerde criminaliteit naar verdachten en de delicten waarvan ze worden verdacht. Prioriteiten in de opsporing, zoals meer aandacht voor specifieke verdachtengroepen (jeugdigen of veelplegers) of daders van bepaalde typen delicten (geweld), en de mogelijkheden van het opsporingsapparaat (capaciteit, kwaliteit) bepalen in grote mate of een verdachte van een delict wordt gevonden. Van ongeveer een kwart van de geregistreerde misdrijven worden één of meer verdachten door de politie gehoord. Een groot deel van de plegers van een gemeld en geregistreerd delict met slachtoffer is niet terug te vinden in de verdachtenpopulatie. Ongeveer een vijfde van de delicten wordt opgehelderd (dat deel van geregistreerde criminaliteit waarbij een verdachte wordt gevonden). Het ophelderingspercentage voor geweldsdelicten is het hoogst (in 2007 rond de 59%), gevolgd door dat van vandalisme (15% in 2007), en dat van vermogensdelicten is het laagst (rond de 10% in 2007; Eggen, 2009). Delicten zonder een slachtoffer, de zogenoemde haaldelicten, zoals rijden onder invloed, opiumdelicten of wapenbezit, komen aan het licht door actieve opsporing door de politie. Indien gesignaleerd, wordt door de politie een proces-verbaal tegen een verdachte opgemaakt. We weten niet hoeveel procent van deze delicten wordt gesignaleerd. Wel geldt dat als een dergelijk feit wordt gesignaleerd, er ook een verdachte is. Het ophelderingspercentage is bij haaldelicten na signalering 100%. Ook de registratie van haaldelicten is afhankelijk van selecties die met name gelegen zijn in de rechtshandhaving zelf. Prioriteitstellingen in de opsporing van bepaalde delicten kunnen ertoe leiden dat specifieke delicten (drugsdelicten, rijden onder invloed) meer in de registratiesystemen terechtkomen door in te zetten op controles in specifieke situaties (drugscontroles op Schiphol, verkeerscontroles).

Een laatste fase van selectie heeft betrekking op de verwerking van gegevens in de registratiesystemen. Na opsporing legt de politie gegevens van verdachten en de delicten waarvan ze worden verdacht vast in het HKS. Daders van een delict die door de politie niet als verdachte zijn aangehouden, komen niet in het HKS voor. In elk peiljaar heeft het HKS betrekking op unieke verdachten, ook wanneer iemand binnen één jaar meerdere keren is aangehouden voor verschillende delicten wordt een verdachte één keer geteld. Verder heeft het HKS alleen betrekking op misdrijven, overtredingen worden buiten beschouwing gelaten. Halt-verwijzingen en daaraan gerelateerde delicten zijn niet volledig in het HKS en worden daarom verwijderd.

Verder worden in deze rapportage zaken die eindigen in een vrijspraak of in een technisch sepot niet meegenomen omdat er onvoldoende reden is voor het OM tot vervolg, voor zover dit in het HKS is geregistreerd.

Door alle genoemde selecties zijn politieregistraties van criminaliteit en verdachten minder geschikt om de omvang van de werkelijke criminaliteit in kaart te brengen. Er blijft immers een aanzienlijk deel van de criminaliteit onbekend. De registraties zijn wel geschikt om ontwikkelingen in de tijd in het aantal verdachten of de delicten waarvan ze worden verdacht te volgen.

Ook de macrogegevens die we hebben gebruikt, hebben beperkingen. Ten eerste maken we in het merendeel van de gevallen gebruik van registerdata. Deze gegevens kennen problemen van overschatting of onderschatting. Sommige indicatoren zijn onderhevig aan beleidsprioriteiten, met als mogelijk gevolg een overschatting ten opzichte van de werkelijke situatie. We gebruiken bijvoorbeeld gegevens over deelname aan het zmk-onderwijs of cijfers over het aantal mensen dat wegens middelenproblematiek gebruik maakt van verslavingszorg. Deze gegevens blijken afhankelijk van bijvoorbeeld financieringsstructuur vanwege toegenomen aandacht voor het onderwerp of vanwege actief beleid. Het krijgen van een indicatie voor cluster 4-onderwijs (zmk-school) is belangrijk om in aanmerking te komen voor een persoonsgebonden budget, het rugzakje (Grietens et al., 2006). Daarnaast is in de verslavingszorg ook afgesproken dat er meer prioriteit wordt gegeven aan het bereiken van probleemdrinkers en is er een campagne rondom alcoholgebruik bij met name jeugdigen opgezet. Fluctuaties in de cijfers kunnen ook het gevolg van deze toegenomen aandacht zijn (Verdurmen et al., 2008). Andere macrofactoren worden echter weer onderschat. Uit internationale studies blijkt dat werkloosheidscijfers een onderschatting zijn van de werkelijke werkloosheid omdat alleen degenen worden geteld die in staat zijn tot en beschikbaar zijn voor werk (Maguire, 2007). We hebben geen reden aan te nemen dat dit in Nederland anders is. De werkloosheidscijfers van het CBS die hier worden gebruikt, gaan over personen die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur per week of daarvoor beschikbaar zijn. Dit impliceert dat mensen die niet actief op zoek zijn naar werk, of voor minder dan twaalf uur per week, niet tot deze groep worden gerekend. Verder worden ook surveygegevens gebruikt. Ook hierbij spelen problemen van onder- of overschatting, zeker wanneer gegevens op landelijk niveau worden geïnterpreteerd.

1.4 Leeswijzer

Het vervolg van de rapportage is thematisch geordend. In de volgende hoofdstukken wordt ingegaan op ontwikkelingen in de rechtshandhaving (hoofd-

stuk 2), demografische en sociale factoren (hoofdstuk 3) en economische condities (hoofdstuk 4). In deze hoofdstukken bespreken we eerst enkele theoretische opvattingen die ten grondslag liggen aan de veronderstelde samenhangen. Daarna geven we de empirische bevindingen uit de literatuur weer. Vervolgens beschrijven we voor de betreffende factoren de ontwikkelingen in Nederland in de periode 1997 tot en met 2007 en relateren deze aan ontwikkelingen in de aantallen jeugdige verdachten en misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. Tot slot bespreken we de belangrijkste bevindingen (hoofdstuk 5).

2 Ontwikkelingen in rechtshandhaving

Rechtshandhaving heeft betrekking op de werkzaamheden van politie of justitie. De accenten in de criminaliteitsbestrijding door politie en justitie laten in Nederland in het afgelopen decennium een verschuiving zien met de veranderende tijdgeest en met de opeenvolgende kabinetten. Tot eind jaren zeventig werd voornamelijk geïnvesteerd in de rechtshandhaving. Daarentegen zag men vanaf midden jaren tachtig meer in preventie en had men hoge verwachtingen van maatregelen om te voorkomen dat jongeren het criminele pad opgingen. Rond de eeuwwisseling werd het veiligheidsbeleid opnieuw sterk justitieel en richtte men zich meer op rechtshandhaving en repressie. Het huidige veiligheidsbeleid is een combinatie van rechtshandhaving en preventie in de vorm van vroegtijdige interventieprogramma's, onder meer gericht op risicjongeren, jeugdcriminaliteit, veelplegers en hotspots (Van Noije & Wittebrood, 2009). In het kader van het veiligheidsprogramma (Ministeries van BZK en Justitie, 2002) is in de afgelopen jaren aanzienlijke prioriteit gegeven aan het functioneren van politie, OM en de rechterlijke macht. Belangrijke maatregelen in het veiligheidsbeleid sinds 2002 zijn te vatten in een strenger en gericht politieoptreden, intensivering van de opsporing en vervolging van daders, de aanpak van veelplegers en de aandacht voor jeugdcriminaliteit (Vollaard et al., 2009). Financieel is er door de overheid flink geïnvesteerd in veiligheidszorg. Moolenaar (2010) berekende dat de totale uitgaven van de overheid aan veiligheidszorg in de periode 1972-2009 zijn gestegen van 2,2 miljard naar 7,6 miljard euro. Gecorrigeerd voor inflatie is dit een toename van 238%. De uitgaven aan jeugdcriminaliteit nemen verhoudingsgewijs sterk toe van 3% in de periode 1972-1993 tot ruim 6% van de totale uitgaven aan criminaliteitsbestrijding in 2009.

In dit hoofdstuk wordt nagegaan welke ontwikkelingen in rechtshandhaving gerelateerd zijn aan trends in jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht (onderzoeksvraag 1). We beschrijven de theoretische opvattingen over de relatie tussen rechtshandhavingfactoren en (jeugd)criminaliteit (paragraaf 2.1). Vervolgens gaan we in op bevindingen uit (inter)nationale trendstudies (paragraaf 2.2). In paragraaf 2.3 beschrijven we per macrofactor de tijdreeksen in Nederland en gaan na of de trends corresponderen met de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten of de delicten waarvan jeugdigen worden verdacht. Rechtshandhavingfactoren die besproken worden, zijn: registratiekans, politiebudget en -capaciteit en (vrijheidsbenemende) sancties. Tot slot volgt een korte beschouwing op de bevindingen (paragraaf 2.4).

2.1 Theoretische benaderingen

Volgens sommige benaderingen heeft een krachtigere rechtshandhaving, zoals die tot uiting komt in meer politieagenten of meer gevangenen, uiteindelijk een daling in de criminaliteit tot gevolg. Een krachtigere rechtshandha-

ving schrikt af. Hoewel een krachtigere rechtshandhaving op korte termijn een groei in het aantal verdachten stimuleert omdat ook de pakkans groter wordt, zou zij uiteindelijk leiden tot minder criminaliteit. Daartegenover staan benaderingen die stellen dat meer repressie door het versterken van rechtshandhaving geen effect heeft op de werkelijke criminaliteit of mogelijk zelfs resulteert in een toename van zowel de werkelijke als de geregistreerde criminaliteit. Meer aandacht voor bepaalde typen delicten, zoals geweld, criminogene situaties (hotspots) of bepaalde groepen zoals jeugdigen of veelplegers, leidt tot een toename in de registratie van geweldsdelicten, delicten in criminogene situaties of verdachten uit de betreffende groepen.

2.1.1 Een krachtigere rechtshandhaving; meer afschrikking, minder criminaliteit

De relatie tussen rechtshandhaving en criminaliteit is veelvuldig onderzocht vanuit de 'economics of crime'-benadering. Een veelgebruikt model is het rationele keuzemodel van Gary Becker (1968), waarin ervan uitgegaan wordt dat criminaliteit een activiteit is die economische voordelen kan opleveren. Daders wegen de te verwachten baten af tegen de te verwachten kosten. Deze kosten zijn in belangrijke mate afhankelijk van een inschatting van de risico's die iemand maakt om gepakt of gestraft te worden en wat men heeft te verliezen (bijvoorbeeld opleiding of werk). Rechtshandhavingfactoren zoals de pakkans, sancties of vrijheidsbeneming zijn in deze benadering belangrijke vormen van afschrikking die criminaliteit kunnen reduceren. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen door de politie geregistreerde criminaliteit of arrestaties, zelfrapportage en criminaliteit op basis van slachtofferschap. De 'economics of crime'-benadering veronderstelt een afschrikkend effect van rechtshandhaving op criminaliteit. De gedachte is dat als de kans om gepakt of gestraft te worden toeneemt, dit een afschrikkende werking heeft op mensen in het algemeen waardoor ze het wel uit hun hoofd laten om delicten te plegen. Met name de perceptie die men heeft van de pakkans of de kans op straf heeft een afschrikkende werking. Zo wordt bijvoorbeeld verwacht dat naarmate de omvang van een politiekorps en de zichtbaarheid van de politie toenemen, de pakkans groter wordt en dat dit vervolgens gevolgd wordt door een daling in de criminaliteit. De zichtbaarheid van politiepersoneel op straat, 'meer blauw op straat', vergroot de perceptie van de pakkans en moet mensen afschrikken om delicten te plegen (Vollaard & Koning, 2009). Vanuit de afschrikkinggedachte kan worden verwacht dat een krachtigere rechtshandhaving op korte termijn leidt tot een grotere pakkans en op de langere termijn tot minder criminaliteit. Niet alleen de versterking van het politieapparaat heeft een afschrikkende werking, ook van sancties opgelegd door het OM of de rechterlijke macht wordt een soortgelijk effect verwacht. Een bijzondere positie wordt daarbij ingenomen door vrijheidsbeneming. Van vrijheidsbeneming worden op de

korte en lange termijn effecten verwacht. Ten eerste wordt verwacht dat als daders gestraft worden, ze minder de gelegenheid hebben om delicten te plegen. Vrijheidsbenemende sancties zorgen ervoor dat iemand geen delicten kan plegen. Dit is het zogenoemde incapacitatie-effect. Daarnaast wordt op de lange termijn verwacht dat gestraften, uit angst om opnieuw te worden gestraft, minder delicten plegen of zich onthouden van een delict plegen, een afschrikkingeffect. Volgens economen werken beide effecten, maar vooralsnog is het niet duidelijk welk effect het sterkst is (Spelman, 2000). In empirisch onderzoek wordt nauwelijks een onderscheid gemaakt tussen insluiting- of afschrikkingeffecten (Levitt, 1998b; Spelman, 2000).

Er is veel kritiek op de 'economics of crime'-benadering. De theorie is te eenvoudig om (trends in) criminaliteit te kunnen verklaren en zou nauwelijks een verklaring bieden voor individueel crimineel gedrag (Pratt & Cullen, 2005; Pratt et al., 2006; Tonry, 2008). Critici vinden dat er te weinig rekening wordt gehouden met andere af te wegen kosten en risico's dan die van het plegen van een delict alleen. Ook vindt men dat er geen rekening wordt gehouden met de individuele beslissingen van daders en mogelijk risicomijdend gedrag van niet-daders (Pratt et al., 2006). Een ander punt van kritiek is dat het afschrikkingmodel geen rekening houdt met de situatie of de context waarin delicten kunnen worden gepleegd. Sommige contexten kunnen dusdanig verleiden door de aanwezigheid van potentiële slachtoffers, denk aan uitgaansgelegenheden, dat rechtshandhaving geen effect heeft op crimineel gedrag, maar dat het puur de situatie is die verleidt (Pratt et al., 2006; zie ook hoofdstuk 3). De kritiek heeft op verschillende aspecten tot aanpassing van de theorie geleid, door bijvoorbeeld ook de kosten van opleiding of werk mee te nemen (Lochner, 2004, 2010; Lochner & Moretti, 2004; Mustard, 2010), of door rekening te houden met individuele kenmerken van de daders of met kenmerken van de situatie waarin delicten kunnen worden gepleegd (Pratt et al., 2006).

2.1.2 Een krachtigere rechtshandhaving; geen of averechtse effecten op de criminaliteit

Sommige benaderingen kijken anders aan tegen de relatie tussen rechtshandhaving en criminaliteit dan de hiervoor beschreven 'economics of crime'-opvatting. Volgens Pratt et al. (2006) is het bewijs voor een afschrikkingmodel op z'n best zwak te noemen en met name op individueel niveau is er geen bewijs dat een krachtige afschrikking leidt tot minder criminaliteit. Onder bepaalde voorwaarden kan een krachtigere rechtshandhaving zelfs averechtse effecten hebben op de criminaliteit (Sherman, 1993). Deze opvattingen gaan uit van de specifieke gevolgen van sanctioneren op individueel crimineel gedrag. Sherman stelt bijvoorbeeld dat als verdachten met een gebrekkige maatschappelijke binding vinden dat ze door een strengere sanc-

tionering onrechtvaardig en stigmatiserend worden bejegend, dit kan leiden tot weerspanning en meer criminaliteit.

Op individueel niveau kan vrijheidsbeneming geen of mogelijk zelfs een criminogeen effect hebben (Nagin et al., 2009; Sampson & Laub, 1993; Tonry, 2008). Gevangenen schrikken niet af, ze weerhouden mensen niet van het plegen van criminaliteit, hoogstens voor het moment dat ze gedetineerd zijn. En voor gedetineerden zouden gevangenen een leerschool zijn voor criminaliteit (Sutherland & Cressey, 1970), ertoe leiden dat de binding met bijvoorbeeld opleiding of werk wordt verzwakt (Sampson & Laub, 1993), of daders kunnen stigmatiseren. Hierdoor zouden ex-gedetineerden sneller opnieuw in de fout gaan (Wermink et al., 2009). Een toename van detenties kan dan op korte termijn gepaard gaan met een reductie in criminaliteit (een incapacitatie-effect). Maar op de langere termijn nadat gedetineerden zijn vrijgekomen, verwacht men geen of in sommige gevallen zelfs averechtse effecten op criminaliteit en daderschap (Nagin et al., 2009). In het laatste geval kan een stijging van het aantal ex-gedetineerden op termijn leiden tot hernieuwd daderschap. Kortom, volgens sommigen heeft een krachtigere rechtshandhaving op z'n best geen effect op criminaliteit en onder bepaalde voorwaarden kan strengere sanctioneren leiden tot meer criminaliteit.

2.1.3 Een krachtigere rechtshandhaving; meer geregistreeerde criminaliteit en meer (jeugdige) verdachten

Een krachtiger functionerend rechtshandhavingapparaat waarbij meer aandacht is voor specifieke delicttypen of prioriteit wordt gegeven aan bepaalde dadergroepen heeft volgens weer een andere opvatting een opstuwend effect op de geregistreeerde criminaliteit en het aantal verdachten (Maguire, 2007; Wittebrood & Junger, 1999; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006).

Meer geregistreeerde criminaliteit

Een krachtigere rechtshandhaving en een toegenomen aandacht voor specifieke thema's zullen in eerste instantie leiden tot een toename in de registratie van specifieke vormen van criminaliteit. In 2000 betoogde Wittebrood dat als de politie opsporing van daders van geweld prioriteert, dit resulteert in een hoger aantal verdachten van geweld en opgespoorde geweldsdelicten. Een krachtigere rechtshandhaving heeft volgens deze opvatting meer registratie tot gevolg zonder dat de werkelijke criminaliteit hoeft te zijn veranderd. Wittebrood en Junger (1999) lieten zien dat de toename van geweldscriminaliteit in Nederland sinds de jaren tachtig, afhankelijk van de gebruikte bronnen (politieregistratie, slachtofferenquêtes en landelijke medische registratie in ziekenhuizen), verschilde. Daar waar uit de politieregistratie een toename bleek, bleek uit de medische registratie en de slachtofferenquêtes nauwelijks fluctuatie in de tijd. Zij concludeerden dan ook dat de door de politie gesignaleerde stijging in geweld vooral het effect was van het meer

registreren van misdrijven. In een latere publicatie onderbouwden Wittebrood en Nieuwbeerta (2006) deze veronderstelling met empirische resultaten over de periode 1980-2004. De stijging in de geregistreerde criminaliteit in die periode was volgens hen hoofdzakelijk het resultaat van de toegenomen kans dat van de gemelde delicten ook een proces-verbaal van aangifte werd opgemaakt. Wittebrood en Nieuwbeerta signaleerden vooral een registratie-effect.

Ook de gedachte dat de gesignaleerde stijging in de geregistreerde criminaliteit vooral het gevolg is van meer aandacht voor specifieke thema's of voor een toegenomen registratiekans is niet zonder commentaar gebleven (Van der Bunt & Bijleveld, 2000; Rovers, 2000). Van der Bunt en Bijleveld (2000) betoogden dat de signalering van Wittebrood en Junger (1999) indruist tegen de signalen uit de samenleving dat geweld in de betreffende periode wel degelijk was toegenomen. Door de trends enkel te verklaren uit registratie-effecten zouden deze signalen worden genegeerd en zou men de maatschappelijke onrust onvoldoende serieus nemen. Rovers (2000) betoogde dat niet alleen de registratie-effecten zouden leiden tot een hoger geweldsniveau in de politiestatistiek, maar dat het mechanisme ook andersom werkt. Een hoger geweldsniveau in de samenleving zou leiden tot een verhoogde mate van attentie bij publiek en politie, met een meer dan evenredige toename in geregistreerd geweld tot gevolg. Volgens hem zou de toename van geweld deels het gevolg zijn van een werkelijke toename en deels van een registratie-effect vanwege meer beleidsaandacht of automatisering. Kortom, er was gereede twijfel over de gedachte dat een toename van geregistreerde geweldscriminaliteit alleen het resultaat is van meer aandacht of prioritering van geweld bij de politie. Een verandering in geregistreerde criminaliteit reflecteert op z'n minst ten dele ook een werkelijke verandering.

Meer aandacht voor jeugd

Vanuit dezelfde gedachte is ook te beredeneren dat de aandacht voor specifieke dadergroepen zoals jeugdigen gepaard gaat met een toename in het aantal jeugdige verdachten en met een groei in het aantal delicten dat relatief vaak onder jongeren wordt gesignaleerd. De aandacht voor jeugdcriminaliteit en jeugdige daders is in de afgelopen decennia flink toegenomen: niet alleen bij beleid, maar ook in de politieorganisatie.

In hoofdstuk 1 werd al aangegeven dat er sinds de jaren tachtig diverse beleidsrapporten zijn verschenen die de aandacht op jeugdcriminaliteit vestigden. In het Beleidsplan Nederlandse Politie (BNP) (Ministeries van BZK en Justitie, 1998) dat eind 1998 werd gepresenteerd door de Ministers van BZK en Justitie werd extra aandacht gevraagd voor een aantal landelijke beleidsthema's, waaronder jeugdcriminaliteit, geweld op straat en verkeersveiligheid. Ook de politie laat zich niet ongehoord op het terrein van de bestrijding van jeugdcriminaliteit. Een concrete doelstelling uit het BNP was bijvoor-

beeld dat het aantal jongeren dat zich schuldig maakt aan criminaliteit substantieel moet dalen. Dit zou moeten gebeuren door de pakkans te vergroten, de kans op herhaling te verkleinen en de consequenties voor crimineel gedrag voor jongeren duidelijker te maken. Het BNP was vooral bedoeld om de aandacht op deze thema's te vestigen. Pas na 2001 worden ook afspraken gemaakt over meetbare resultaten, de zogenoemde prestatieafspraken (De Kleuver, 2007; Ministeries van BZK en Justitie, 2003).

Binnen de politieorganisatie neemt vanaf midden jaren negentig de aandacht voor jeugdtaken weer toe. Naar aanleiding van het rapport *Visie op de politiele jeugdzorg* werd de politiele jeugdtaak op regionaal, interregionaal en landelijk niveau georganiseerd, aldus Ferwerda en Van Wijk (2007). Het doel was om binnen de politiele jeugdtaak een eenduidige aanpak en werkwijze te bevorderen. Daarbij speelt ook mee de algemene sturing van het politietoedreden op meetbare effecten. In het Landelijk Kader Nederlandse Politie (Ministeries van BZK en Justitie, 2003) zijn ook expliciete resultaatafspraken opgenomen ten aanzien van criminaliteitsbestrijding onder jeugdige daders en jeugdige veelplegers. Het doel daarbij was dat in 2006 40.000 meer zaken met een jeugdige dader aan het OM werden voorgedragen dan in 2002 het geval was.

Een laatste voor deze studie relevante afspraak die in het Landelijk Kader Nederlandse Politie 2003-2008 (Ministeries van BZK en Justitie, 2003) is gemaakt, heeft te maken met de aandacht voor hotspots, zoals bij uitgaansituaties of de alcoholcontrole in het verkeer. Een belangrijke afspraak op het terrein van toezicht en handhaving is het herwinnen van het gezag van de politie in het publieke domein door intensiever toezicht. Het gaat bij de handhaving nadrukkelijk om situaties waarbij de burger moet zien en ervaren dat regels consequent worden gehandhaafd. Met name het handhaven van regels die betrekking hebben op overlast in het publieke domein, geweld en agressief verkeersgedrag. Deze aandacht resulteert in een toename in het aantal verdachten van delicten in specifieke situaties (geweld, vernielingen, openbare-orde- of verkeersdelicten).

Kortom, sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw staat de beleidsaandacht voor jeugdcriminaliteit en jeugdige daders zowel beleidsmatig als in de politiepraktijk duidelijk op de agenda. De gedachte is dat dit tot meer jeugdige verdachten van misdrijven kan leiden. De aandacht voor jeugd is echter een kwalitatief gegeven dat zich niet makkelijk laat kwantificeren in tijdreeksen.

2.2 Eerder trendonderzoek

Er is veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen rechtshandhaving en criminaliteitsontwikkelingen. Daarbij hebben onderzoekers zich niet alleen gericht op de relatie van rechtshandhaving met geregistreerde criminaliteit, ook is onderzocht welke relatie er is tussen ontwikkelingen in rechtshandha-

ving en slachtofferschap of zelfgerapporteerde criminaliteit. We bespreken in deze paragraaf de in empirisch onderzoek aangetoonde relatie van ontwikkelingen in registratiekans, politiebudget en -capaciteit, sancties en meer specifiek vrijheidsbeneming met veranderingen in criminaliteitsniveaus. De methodologische opzet van studies bepaalt of er voldoende bewijs is voor een effect van een rechtshandhavingfactor op criminaliteit (zie paragraaf 1.3). In het geval er sprake is van het vergelijken van tijdreeksen krijgen we zicht op een mogelijk verband tussen beide ontwikkelingen. Studies waarin ontwikkelingen op basis van paneldata multivariaat worden geanalyseerd, maken duidelijk dat er een relatie is tussen beide ontwikkelingen, ongeacht andere macro-ontwikkelingen. Studies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, tonen een effect aan van een macrofactor op criminaliteit. Er is specifieke aandacht voor studies die ingaan op de relatie met jeugdcriminaliteit. Tot slot van de paragraaf vatten we de belangrijkste bevindingen samen.

2.2.1 Registratiekans

We hebben geen recente trendstudies gevonden met een zodanige methodologische opzet waaruit effecten van registratiekans op criminaliteitsontwikkelingen bleken. De studies beperken zich tot het vergelijken van tijdreeksen of het analyseren van paneldata. Registratiekans is op verschillende wijzen geoperationaliseerd, zoals de komst van computers bij de politie (Beki et al., 1999) of de kans dat een gemeld delict wordt omgezet in een aangifte (Wittebrood & Nieuwebeerta, 2006), of indirect als de omvang van een politiekorps (Allan & Steffensmeier, 1989). In Amerikaanse en Nederlandse studies is een positieve relatie gevonden tussen registratiekans en door de politie geregistreerde criminaliteit (Allan & Steffensmeier, 1989; Wittebrood & Nieuwebeerta, 2006). De stijgende trend in geregistreerde criminaliteit zou vooral het gevolg zijn van een toenemende registratiekans door politiekorpsen.⁵ Met een tijdreeksanalyse op basis van slachtofferenquêtes signaleren Wittebrood en Nieuwebeerta (2006) dat toegenomen registratiebereidheid door de politie in de periode 1980-2004 leidde tot meer geregistreerde criminaliteit. De door politie geregistreerde criminaliteit kan zijn toegenomen door (a) een toename in de werkelijke criminaliteit, (b) een toename in de melding van slachtofferschap van criminaliteit, en (c) een toename in de kans dat een gemeld delict ook wordt geregistreerd. Zij vinden dat de stijging van de criminaliteit in de periode 1980-2004 voor ongeveer driekwart komt doordat van steeds meer gemelde delicten een proces-verbaal werd opgemaakt. Niet de werkelijke criminaliteit is toegenomen, maar de kans dat criminaliteit wordt geregistreerd en in de statistieken terechtkomt, is gestegen, aldus de auteurs.

5 Andersom kan worden verwacht dat afname van registratiebereidheid gepaard gaat met een daling in de geregistreerde criminaliteit (bron: Van Duijneveldt et al., 2010).

We hebben één studie gevonden waarin op basis van analyses van paneldata en rekening houdend met andere factoren indicaties zijn gevonden voor een relatie van een toename in registratiekans met criminaliteit. In de VS onderzochten Allan en Steffensmeier (1989) de relatie tussen arbeidsmarkt en door de politie geregistreerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot en met 24-jarigen. Een toename van de omvang van de politiekorpsen per staat bleek gepaard te gaan met een toename in jeugdcriminaliteit. De onderzoekers interpreteerden deze bevinding als een registratie-effect op jeugdcriminaliteit.

Uit empirische trendstudies blijkt dat de geregistreerde criminaliteit positief samenhangt met de kans dat een door een slachtoffer gemeld delict wordt omgezet in een proces-verbaal, dit is de registratiekans. Een toename in registratiekans gaat samen met een stijging in de geregistreerde criminaliteit, ongeacht het type delict. De resultaten zijn gebaseerd op een vergelijking van tijdreeksen zonder controle voor andere macrofactoren.

2.2.2 Politiebudget en -capaciteit

Uit een meta-analyse van Amerikaanse studies door Pratt en Cullen (2005) blijkt een zwak effect van politie-uitgaven op criminaliteit. Een belangrijke reden hiervoor kan zijn dat de toename van een politiebudget niet hoeft te betekenen dat er ook meer 'blauw op straat' beschikbaar komt of meer opsporingscapaciteit. Het politiebudget kan immers ook worden besteed aan betere transportmiddelen of aan verbeteringen van registratiesystemen. Het empirische bewijs dat het politiebudget een effect heeft op criminaliteitsontwikkelingen, is zwak. Gould et al. (2002) onderzochten met een panelstudie van districten ('counties') in de VS de relatie tussen arbeidsmarkt en criminaliteitsontwikkelingen en gebruikten politie-uitgaven als controlefactor. Ze vonden een zwak positieve relatie tussen de uitgaven van politiekorpsen en geregistreerde vermogens- en geweldscriminaliteit. Anderen vinden op basis van een analyse van paneldata geen effect van het politiebudget op geregistreerde criminaliteit (Entorf & Winker, 2008).

Er is geen overtuigend empirisch bewijs dat het politiebudget effect heeft op veranderingen in criminaliteitsniveaus.

Een tweede factor op het niveau van de politie waarvan een effect op criminaliteitstrends kan worden verwacht, betreft de omvang van een politiekorps. Met meer agenten kan de pakkans immers toenemen en dat zou vervolgens een afschrikkend effect moeten hebben, waardoor de criminaliteit daalt. In onderzoek is de politieomvang over het algemeen geoperationaliseerd als het aantal agenten per inwoner in een stad, district, staat of land. Pratt en Cullen (2005) constateren in hun meta-analyse dat het effect van de omvang van het

politiekorps op criminaliteit zwak is. Uit recente Amerikaanse en Europese trendstudies blijkt de relatie tussen de omvang van het politiekorps en criminaliteitsontwikkelingen wisselend naar type criminaliteit. Sommige trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, laten zien dat een toename van de politiecapaciteit gepaard gaat met een afname in vermogenscriminaliteit (Levitt, 2004; Vollaard & Koning, 2009) en (ernstige) geweldscriminaliteit (Levitt, 2004; Parker, 2004; Vollaard & Koning, 2009), ongeacht of gebruik wordt gemaakt van door politie geregistreerde criminaliteit of slachtofferschap. Voor Nederland onderzochten Vollaard en Koning (2009) op basis van paneldata van politieregio's de relatie tussen de omvang van het politiekorps en slachtofferschap, rekening houdend met regionale ontwikkelingen. Zij vonden een duidelijk reducerend effect van de omvang van politiekorpsen op de kans op slachtofferschap van vermogens-, gewelds- en openbare-orde-delicten.

Effecten van de politiecapaciteit op criminaliteit blijken zich vooral voor te doen als de politiecapaciteit selectief wordt ingezet. Op basis van experimentele studies naar de effecten van politie-inzet constateert Sherman (1992; Sherman & Weisburd, 1995; Sherman & Eck, 2002) dat meer politiecapaciteit vooral een reducerend effect heeft op criminaliteitsniveaus en leidt tot een hogere pakkans van daders als de (extra) politiecapaciteit wordt ingezet in criminogene situaties. Het gaat dan met name om de inzet van politiecapaciteit in die situaties waar ernstige criminaliteit wordt gepleegd ('hotspots') op die momenten dat het plaatsvindt ('hot moments'). Bijvoorbeeld de inzet van politie bij risicovolle situaties als uitgaansgelegenheden, rondom voetbalwedstrijden en feesten, of gericht op hoogrisicogroepen zoals veelplegers of jeugdigen. De daling in criminaliteit is dan zichtbaar in de risicovolle situaties. Omdat in dergelijke situaties juist veel delicten worden gepleegd, is de reductie op macroniveau duidelijk zichtbaar.

In enkele recente studies waarin natuurlijk experimentele situaties zijn geanalyseerd, zijn reducerende effecten gevonden van de omvang van een politiekorps op de criminaliteit (Evans & Owens, 2007; Worrall & Kovandzic, 2010). Worrall en Kovandzic (2010; zie ook Evans & Owens, 2007) onderzochten, gebruik makend van een natuurlijk experiment, het effect van de omvang van politiekorpsen op trends in vier soorten criminaliteit (moord, beroving, mishandeling en inbraak). Hiervoor analyseerden zij paneldata van vijfduizend gemeenten in de periode 1990-2001 in de VS. De toevallige variatie in de omvang van politiekorpsen werd veroorzaakt door subsidies van de federale overheid toegekend aan politiekorpsen. Deze landelijke subsidies bleken positief gerelateerd aan een toename in de politieomvang, maar, zo stellen Worrall en Kovandzic, hadden geen direct effect op de lokale criminaliteit. Uit hun studie blijkt dat met name in grote steden een toename in de omvang van het politiekorps (als gevolg van de toegekende subsidies) gevolgd werd door een daling in alle vier de soorten geregistreerde criminaliteit.

Studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, laten een reducerend effect zien van politiecapaciteit op criminaliteit. Uit evaluatiestudies met een (quasi-)experimentele opzet blijkt het effect vooral aanwezig als de politiecapaciteit selectief wordt ingezet, namelijk als deze wordt ingezet in risicovolle situaties ('hotspots') of gericht is op hoogrisicogroepen (veelplegers).

2.2.3 *Sancties en vrijheidsbeneming*

Vanuit de afschrikkinggedachte wordt een negatieve relatie verwacht tussen sancties opgelegd door het OM of de ZM en criminaliteitstrends. Sancties zijn onder meer geoperationaliseerd in termen van het aantal veroordeelden (Buonanno & Montolio, 2008; Machin & Meghir, 2004) of de verhouding tussen het aantal straffen en het aantal opgehelderde misdrijven (Van der Torre & Van Tulder, 2001). Empirische trendstudies waarin paneldata zijn gebruikt, laten inconsistente resultaten zien (Allan & Steffensmeier, 1989; Buonanno & Montolio, 2008; Levitt, 2004; Machin & Meghir, 2004). Machin en Meghir (2004) onderzochten in Engeland op basis van een panel van regio's de samenhang tussen het aantal veroordelingen en criminaliteit. Ook als rekening werd gehouden met economische en demografische factoren bleek het aantal veroordelingen negatief gerelateerd aan veranderingen in vermogens- en geweldscriminaliteit (Machin & Meghir, 2004). In een panelstudie naar de relatie tussen vermogenscriminaliteit en sociaaleconomische factoren in Spanje vonden Buonanno en Montolio (2008) daarentegen geen samenhang tussen het aantal veroordelingen en vermogenscriminaliteit (zie ook Levitt, 2004).

Studies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, zouden meer duidelijkheid kunnen verschaffen over het effect van sancties op ontwikkelingen in criminaliteit. Het is echter lastig om in de praktijk valide instrumentele variabelen te vinden die wel samenhangen met sancties, maar niet met criminaliteitstrends. De pogingen tot nog toe hebben geen bevredigende (natuurlijke) experimenten opgeleverd. In enkele studies met een natuurlijk experiment zijn bijvoorbeeld de bevolkingsdichtheid, populatieomvang of uitgaven van de politie in het voorgaande jaar als instrumentele variabelen gebruikt, maar deze instrumenten zijn niet onafhankelijk van criminaliteitsontwikkelingen (Spelman, 2000). Door het ontbreken van experimentele studies kan er voorsnog weinig worden gezegd over de effecten van justitiële sancties in het algemeen op criminaliteitsontwikkelingen.

Er is een uitzondering. Een specifieke justitiële sanctie waar vanuit de 'economics of crime'-benadering een reducerend effect op criminaliteit wordt verwacht, is vrijheidsbeneming. Vrijheidsbeneming wordt vaak gemeten als het aantal gedetineerden (absoluut of per hoofd van de bevolking). Pratt en Cullen (2005) constateren op basis van hun meta-analyse dat er een incapaci-

tatie-effect is van vrijbeneming op criminaliteit. Er is geen bewijs voor een afschrikkend effect van vrijheidsbeneming op recidive of op criminaliteit gepleegd door anderen (Pratt et al., 2006). In een overzichtsstudie naar effecten van vrijheidsbeneming rekende Spelman (2000) uit dat een verdubbeling (!) van de detentiecapaciteit in de VS gepaard zou gaan met een criminaliteitsdaling van 20 tot 40%. Daarbij signaleerde hij dat vrijheidsbeneming het meeste effect sorteert als deze gericht is op degenen die de meeste delicten plegen. In recente economische trendstudies (zowel in de VS als in Europa) waarin paneldata zijn geanalyseerd, wordt de negatieve relatie vooral gevonden met vermogenscriminaliteit (Allen, 1996; Levitt, 1998b, 2004). Een toename van het aantal gedetineerden gaat gepaard met een daling in de (geregistreerde) vermogenscriminaliteit (Levitt, 1998b; Machin & Meghir, 2004; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). De sterkte van het verband neemt af als rekening wordt gehouden met andere demografische, sociale en economische ontwikkelingen, maar blijft aanwezig. Het is nog onduidelijk of het effect van incapacitatie op macroniveau geldt voor alle typen criminaliteit (Spelman, 2000).

Een verwachting is dat de criminaliteit sterker daalt als die daders die de meeste delicten plegen, worden ingesloten. In Nederland heeft Vollaard (2010) door een natuurlijk experiment te analyseren het incapacitatie-effect onderzocht van volwassen veelplegers die een SOV-/ISD-maatregel opgelegd kregen. Hij deed dit door de effecten van het opleggen van een SOV-/ISD-maatregel op aangiften van autodiefstal en woninginbraak voor de periode 1999-2008 te onderzoeken in 12 regio's (31 gemeenten). Tijdens het SOV-/ISD-traject worden veelplegers maximaal twee jaar ingesloten. Als instrument gebruikte Vollaard de lokale variatie tussen de 12 regio's die ontstond door de invoering van de SOV-/ISD-maatregel en welke onafhankelijk bleek van de trends in aangifte van vermogenscriminaliteit. De lokale variatie was ontstaan doordat de invoering van de maatregelen in de gemeenteregio's niet gelijktijdig geschiedde en doordat de praktische uitvoering van de maatregel verschildte naar gemeente. Het langdurig opsluiten van volwassen veelplegers bleek op macroniveau gepaard te gaan met een daling in woning- en auto-inbraak in de betreffende regio's. Volgens Vollaard heeft de insluiting van veelplegers geleid tot een reductie van ongeveer 30% in woning- en auto-inbraak. Twee derde van de daling in criminaliteit is te verklaren door incapacitatie. Omdat het onderzoek voornamelijk oudere, verslaafde daders betreft, zijn de bevindingen niet zonder meer te vertalen naar jeugdige veelplegers (Vollaard, 2010). Het incapacitatie-effect van vrijheidsbeneming op criminaliteitsniveaus gaat vooral op bij selectieve vrijheidsbeneming, namelijk vooral als degenen met een verhoogde kans op het plegen van misdrijven worden ingesloten. Omdat het hierbij gaat om insluiting van personen die veel delicten plegen, is er ook een substantieel effect op het criminaliteitsniveau op macroniveau.

Empirische bevindingen naar de relatie tussen ontwikkelingen in vrijheidsbeneming en geweldscriminaliteit zijn niet eenduidig. Levitt (1998a) vindt in een panelstudie bestaande uit Amerikaanse staten een negatief effect van vrijheidsbeneming op geweldscriminaliteit onder jeugdigen. Raphael en Winter-Ebmer (2001) onderzochten de effecten van economische en rechtshandhavingfactoren op criminaliteit. Ze analyseerden paneldata. Na controle voor sociaaleconomische trends, zoals sekse, herkomst, residentiële mobiliteit, inkomensongelijkheid en werkloosheid, bleek geen effect van vrijheidsbeneming op ontwikkelingen in geweldscriminaliteit.

Trendstudies naar de relatie tussen justitiële sancties in het algemeen (in termen van veroordelingen) en criminaliteitsontwikkelingen laten tegengestelde resultaten zien. Er is onvoldoende bewijs dat justitiële sancties in het algemeen effect hebben op veranderingen in criminaliteit.

Trendstudies waarin gebruik is gemaakt van een natuurlijk experiment laten zien dat van vrijheidsbeneming een incapacitatie-effect uitgaat, met name op vermogenscriminaliteit. Selectieve vrijheidsbeneming van veelplegers heeft een reducerend effect op vermogenscriminaliteit. Het is niet duidelijk of deze bevindingen ook generaliseerbaar zijn naar andere dadergroepen zoals jeugdigen.

2.2.4 *Rechtshandhavingfactoren en jeugdcriminaliteit*

Jeugdigen zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de criminaliteit. De bevindingen uit het voorgaande kunnen mogelijk ook gelden voor ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit. We weten dit niet zeker omdat het merendeel van de empirische studies geen onderscheid maakt naar leeftijd. Trendstudies waarin de relatie met jeugdcriminaliteit expliciet aan de orde komt, betreffen oudere Amerikaanse studies die vooral zijn gebaseerd op panels van staten (Allan & Steffensmeier, 1989; Levitt, 1998a). Onderzoek waarin de relatie tussen rechtshandhavingfactoren en jeugdcriminaliteit aan de hand van natuurlijke experimenten is geanalyseerd, hebben we niet gevonden. Op basis van de analyse van paneldata van staten in de VS constateren Allan en Steffensmeier (1989) dat een toename in het aantal gevangenisstraffen gepaard gaat met daling van de vermogenscriminaliteit onder jeugdigen in de betreffende staten. Ook Levitt (1998a) onderzocht de relatie tussen sanctioneren en criminaliteitsontwikkelingen onder jeugdigen. Daarvoor maakte hij gebruik van panels van Amerikaanse staten. Uit zijn studie bleek dat een toename van het aantal gedetineerde jeugdigen gepaard ging met een daling van gewelds- en vermogenscriminaliteit onder jeugdigen, ook als rekening wordt gehouden met maatschappelijke factoren. Daarnaast vindt Levitt dat er geen sterke relatie bestaat tussen de mate van repressiviteit van sancties en jeugdcriminaliteit. Met andere woorden, strenger straffen heeft weinig effect op het niveau van jeugdcriminaliteit.

We hebben geen Europese studies gevonden waarin de effecten van rechtshandhavingfactoren specifiek op ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit zijn onderzocht.

Er is weinig bekend over het effect van rechtshandhavingfactoren op veranderingen in jeugdcriminaliteit. Enkele oudere Amerikaanse studies waarin paneldata zijn geanalyseerd, laten een negatieve relatie zien tussen gevangenisstraf en vermogenscriminaliteit onder jeugdigen.

2.2.5 *Samenvattend*

In tabel 3 worden de bevindingen uit de empirische literatuur samengevat. In de tabel geven we de richting aan van de relaties van rechtshandhavingfactoren met criminaliteit op basis van empirische trendstudies. Indien uit de literatuur is gebleken dat er sprake is van tegengestelde resultaten of als er geen literatuur is gevonden, dan geven we dat aan met een vraagteken.

Uit de trendstudies blijkt een positieve relatie tussen een toename van de registratiekans van misdrijven en een groei in geregistreerde criminaliteit. Het empirische bewijs is zwak omdat het vooral trendstudies betreft die zijn gebaseerd op tijdreeksen.

Trendstudies laten op macroniveau een reducerend effect zien van vrijheidsbeneming op vermogenscriminaliteit. Er is sprake van een incapacitatie-effect op vermogenscriminaliteit, zeker als een selectieve groep van gedetineerden zoals veelplegers wordt ingesloten. Ook in Nederland is bevestiging gevonden voor een reducerend effect van vrijheidsbeneming op vermogenscriminaliteit gepleegd door volwassen veelplegers. Afschrikkingeffecten van vrijheidsbeneming op criminaliteitstrends zijn niet aangetoond. Verder worden reducerende effecten gevonden van de politiecapaciteit op criminaliteitsontwikkelingen. Deze effecten gelden alleen als de politiecapaciteit specifiek wordt ingezet in hoogrisicosituaties en gericht is op hoogrisicogroepen. Concluderend: effecten van rechtshandhavingfactoren, zoals politiecapaciteit of vrijheidsbeneming, op criminaliteit worden vooral gevonden als deze selectief zijn ingezet.

Tabel 3 Relatie* tussen ontwikkelingen in rechtshandhavingfactoren en veranderingen in (geregistreerde) criminaliteitsniveaus, volgens trendstudies

	Totaal	Geweld	Vermogen	Jeugd	Consistent
Registratiekans	+	+	+	?	Ja, maar ... ^a
Politiebudget	?	?	?	?	Nee
Selectieve inzet politiecapaciteit	-	-	-	?	Ja ^b
Sancties in het algemeen	?	?	?	?	Nee
Selectieve vrijheidsbeneming	?	?	-	- ^c	Ja

* Richting van de relatie +, -, ?

- a Het betreft een studie op basis van een vergelijking van tijdreeksen en één oudere trendstudie op basis van paneldata van staten, maar geen natuurlijke experimenten.
- b De effecten blijken vooral bij selectieve inzet van politiecapaciteit, namelijk in risicovolle situaties of gericht op risicovolle groepen.
- c Met betrekking tot jeugdigen betreft het oudere Amerikaanse trendstudies met panels van staten. Natuurlijke experimenten waaruit een incapacitatie-effect blijkt bij jeugdigen zijn ons niet bekend.

2.3 Nederlandse ontwikkelingen in rechtshandhaving

In deze paragraaf beschrijven we enkele ontwikkelingen in Nederland in rechtshandhavingfactoren in de periode 1996 tot en met 2007. Omdat we hier tijdreeksen vergelijken, kunnen we hoogstens constateren of er in de tijd ontwikkelingen zijn die een vergelijkbare (of tegengestelde) trend laten zien als de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten of het aantal misdrijven waarvan jeugdigen werden verdacht. We gaan in op de registratiekans van ondervonden delicten, politiebudget en -capaciteit en door het OM of de rechterlijke macht opgelegde sancties en vrijheidsbenemingen tegen jeugdigen. De tijdreeksen worden weergegeven in indices. Dit zijn procentuele toe- of afnamen ten opzichte van een basisjaar dat altijd de waarde 100 heeft. Het basisjaar voor de tijdreeks van het aantal jeugdige verdachten is 1997. Rechtshandhavingfactoren in een specifiek jaar zijn niet onafhankelijk van de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten of de delicten waarvan ze worden verdacht in datzelfde jaar. Daarom is als basisjaar voor de rechtshandhavingfactoren t-1 gekozen, meer specifiek 1996. De ontwikkelingen in rechtshandhavingfactoren gaan dus één jaar vooraf aan die van het aantal jeugdige verdachten.

2.3.1 Registratiekans van delicten

Op basis van de literatuur verwachten we dat een toegenomen aandacht voor bepaalde dadergroepen of typen delicten leidt tot meer verdachten uit die specifieke groepen of tot meer registratie van dergelijke typen delicten. Bij gebrek aan een geschikte (onafhankelijke) indicator voor toegenomen aandacht van de politie voor jeugdigen in de hele periode 1996-2007 gebruiken we de registratiekans van delicten. De registratiekans is de kans dat een door

een slachtoffer gemeld delict wordt omgezet in een proces-verbaal van aangifte. In de tijd geeft deze indicator aan of er bij de politie verandering is in de bereidheid een delict te registreren. Het idee is dat als voor specifieke typen delicten meer aandacht is, dit ook leidt tot een hogere kans dat een gemeld delict wordt omgezet in een proces-verbaal van aangifte.

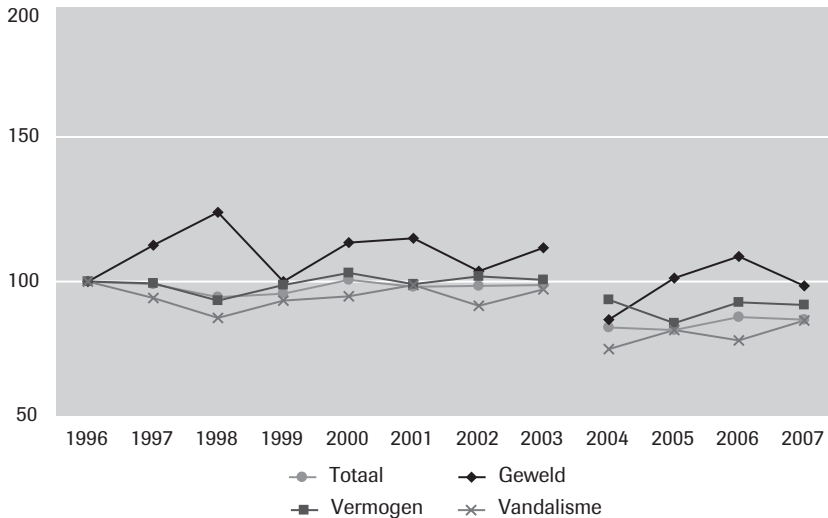
In de slachtofferenquêtes wordt burgers gevraagd of ze in het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van een misdrijf, of ze het ondervonden delict hebben gemeld bij de politie en of hun melding is omgezet in een proces-verbaal van aangifte. Voor de periode 1996-2003 hebben we gebruik gemaakt van de ERV en de POLS-slachtofferenquêtes van het CBS. Voor de periode na 2004 betreft het de Veiligheidsmonitor Rijk (VMR). De VMR heeft een dusdanig andere onderzoeksmethode dat de gegevens na 2004 niet zonder meer vergelijkbaar zijn met de jaren 1996-2004. Er is sprake van een trendbreuk (Kali-dien & Eggen, 2009). Dit wordt weergegeven door het ontbreken van de tijdreeksen tussen 2003 en 2004. We maken geen gebruik van slachtofferenquêtes in het midden- en kleinbedrijf omdat daarvan pas vanaf 2004 gegevens beschikbaar zijn.

In figuur 7 worden de tijdreeksen in registratiekans in de periode 1996-2007 gegeven, voor het totaal en uitgesplitst naar delicttype. De totale registratiekans van delicten is in de periode 1996-2003 constant (aangegeven met een gestippelde lijn; jaarlijks volgt in ongeveer 80% van de meldingen ook een aangifte). Dit geldt ook voor de jaren 2004-2007, hoewel de registratiekans dan onder het niveau van de voorafgaande jaren ligt (in die jaren volgt in ongeveer 70% van de meldingen een aangifte). De totale registratiekans wordt vooral bepaald door de registratiekans van vermogensdelicten en vandalisme. Ook de registratiekans van deze delictcategorieën laat over de jaren heen een stabiele trend zien. De registratiekans van geweldsdelicten laat in de periode 1996-2003 een schommelende trend zien, waarbij vooral de jaarlijkse stijging in de periodes 1996-1998 en 2002-2006 opvalt. De verandering in registratiekans is niet het resultaat van een verandering in de kans op slachtofferschap van een delict of in de kans dat een delict wordt gemeld bij de politie. Zowel de kans op slachtofferschap van een delict als de meldingskans is in de periode 1996-2007 min of meer stabiel.

Laten de trends in registratiekans en het aantal jeugdige verdachten in de periode 1996-2007 een vergelijkbaar patroon zien? Met name de toenamen van registratiekans van geweld in de periodes 1996-1998 en 2002-2006 corresponderen met de stijgende trend in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven onder jeugdige verdachten. De tijdreeksen van registratiekans van de overige delicten corresponderen niet met de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten, ook niet als we uitsplitsen naar type delict.

De bevindingen bieden enige ondersteuning voor de gedachte dat er sprake is van een toegenomen bereidheid om met name *geweldsdelicten* te registreren. In de periode 1996-2007 is er voor de overige delicten geen verandering in registratiekans.

Figuur 7 Ontwikkelingen in registratiekans, in indices (basisjaar=1996)

Bron: ERV/POLS/VMR

2.3.2 Politiebudget en -capaciteit

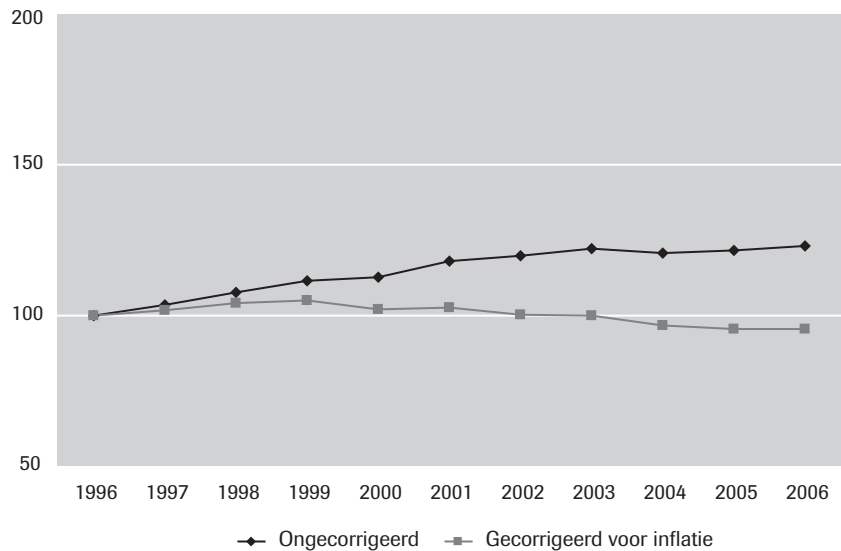
Het politiebudget in Nederland is gemeten in termen van de jaarlijkse budgetverdeelenheden (bve's), gecorrigeerd voor de jaarlijkse gemiddelde inflatie voor overheidsuitgaven. De gegevens over de bve's zijn afkomstig uit circulaire van de politie en de kerngegevens van de Nederlandse politie. We hebben deze gegevens voor de periode 1996-2006. De gemiddelde inflatie voor overheidsuitgaven is afkomstig van het CBS. Uit figuur 8 valt af te lezen dat het budget van de politie in termen van bve's jaarlijks een stijging vertoont, maar als gecorrigeerd wordt voor de inflatie blijkt in de eerste jaren een lichte stijging, gevolgd door een daling vanaf 1999. De tijdreeks in de voor inflatie gecorrigeerde politiebudgetten correspondeert niet met de tijdreeksen van het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven onder jeugdige verdachten. Het is dan ook niet te verwachten dat beide gerelateerd zijn. Dit sluit aan bij bevindingen uit de internationale literatuur, waaruit geen eenduidige conclusie valt te trekken over de relatie tussen ontwikkelingen in het politiebudget en (geregistreerde) criminaliteit.

In figuur 9 worden tijdreeksen voor de politiecapaciteit in Nederland gegeven. De jaarlijkse politiecapaciteit is gemeten in termen van het totaal aantal fulltime-equivalenten (fte's) in uitvoerende dienst, het executieve personeel. Naar verhouding vormt het executieve personeel ongeveer twee derde van de totale politiecapaciteit. De gegevens zijn afkomstig uit circulaire van de politie en de kerngegevens van de Nederlandse politie. Gegevens over het execu-

tieve politiepersoneel, waaronder de dienders op straat, zijn beschikbaar vanaf 1998. Het aantal fte's van het executieve personeel bij de politie laat tot 2003 jaarlijks een lichte toename zien, neemt daarna af en blijft vervolgens gelijk. Ten opzichte van 1996 is er nauwelijks sprake van een toename in het aantal fte's van het executieve personeel.

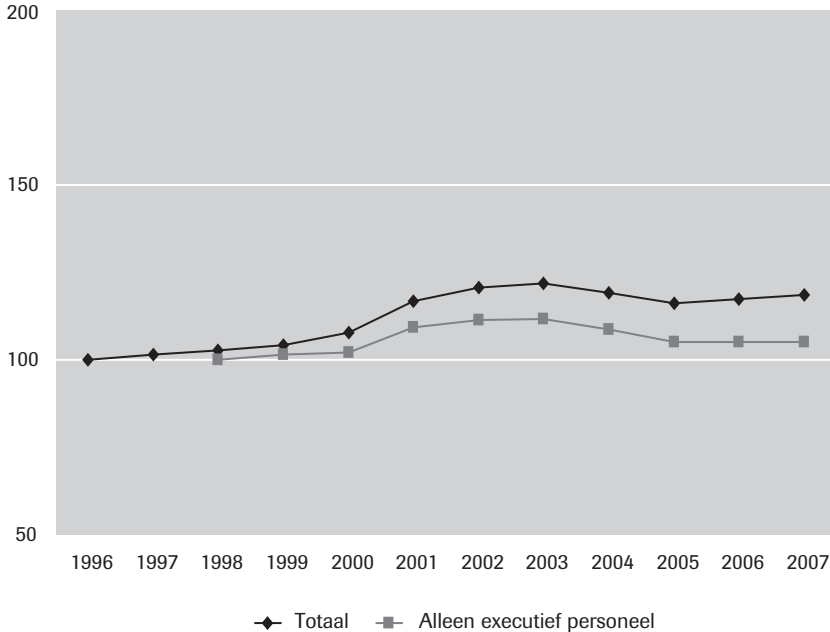
De tijdreeks van het executieve personeel correspondeert niet met de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten of de tijdreeksen van het aantal misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. Het is dan ook niet waarschijnlijk dat de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten het resultaat is van veranderingen in de (executieve) politiecapaciteit. Dit sluit niet uit dat er in de tijd sprake is van meer selectieve politie-inzet bij risicovolle situaties en momenten of gericht op risicovolle groepen; daar hebben we geen tijdreeksen van.

Figuur 8 Ontwikkelingen in politiebudget (bve's) ongecorrigeerd en gecorrigeerd voor inflatie, in indices (basisjaar 1996=100)

Bron: Nationale Rekeningen/PolBIS

Figuur 9 Ontwikkelingen in politiecapaciteit (in fte voor het totale en het executieve personeel), in indices (basisjaar 1996=100)

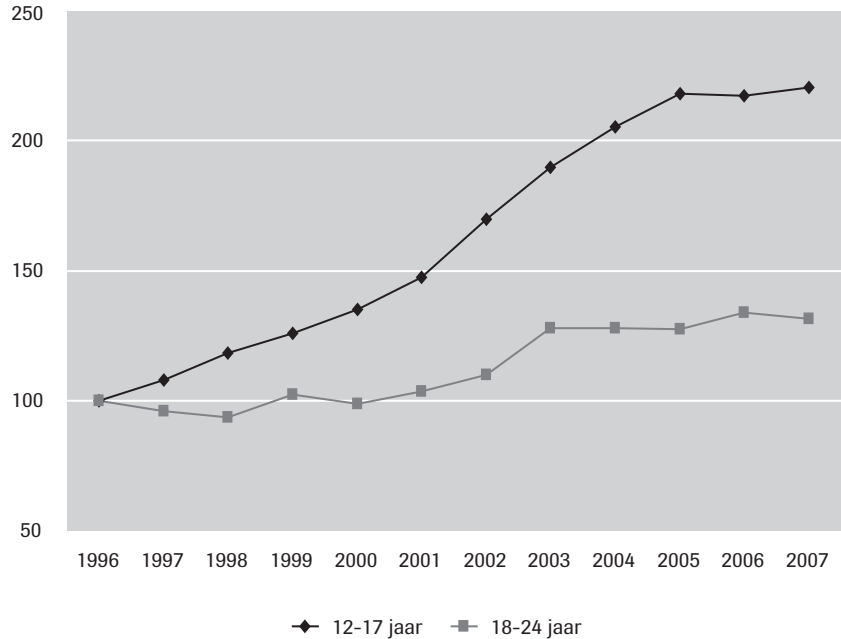

Bron: Nationale Rekeningen/PolBIS

2.3.3 (Vrijheidsbenemende) sancties

In figuur 10 worden de tijdreeksen gegeven in het aantal sancties dat door het OM of de ZM is opgelegd aan jeugdige verdachten, uitgesplitst naar leeftijdsgroep. Weergegeven is het aantal aan jeugdigen aangeboden transacties door het OM en in eerste aanleg opgelegde straffen door de rechter met een vertraging van een jaar. De gegevens komen uit de Statistiek Strafrechtspraak van het CBS. Uit de figuur is af te lezen dat het totaal aantal sancties opgelegd aan jeugdigen jaarlijks stijgt. Onder de minderjarigen is sprake van een sterker stijgende trend dan onder de jongvolwassenen. Niet weergegeven in de figuur is dat met name het aantal opgelegde sancties wegens vernieling, geweld en verkeersdelicten in beide leeftijdsgroepen een duidelijk stijgende trend laat zien. Alleen het aantal opgelegde sancties tegen jongvolwassenen wegens een vermogensdelict vertoont een dalende trend. Het aantal door het OM en de ZM opgelegde sancties aan jeugdigen laat een vergelijkbare, jaarlijkse stijging zien met het aantal jeugdige verdachten en dan met name de toename in het aantal agressiegerelateerde delicten (mishandeling, bedreiging, vernieling en vandalisme) en verkeersmisdrijven onder jeugdige minderjarige verdachten.

Figuur 10 Ontwikkelingen in aantal door het OM en de ZM opgelegde sancties tegen 12- t/m 24-jarigen, in indices (basisjaar 1996=100)

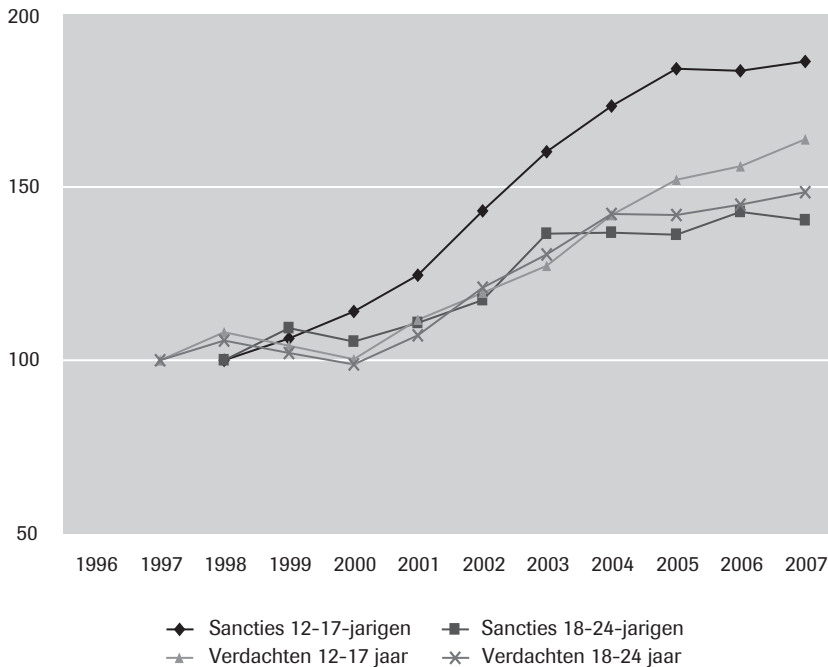

Bron: Statistiek Strafrechtspraak

De jaarlijks stijgende trends in het aantal door het OM en de rechter opgelegde sancties in de periode 1996-2007 lijken erop te wijzen dat de ontwikkelingen in sanctioneren door het OM of de rechter volgen op die van jeugdige verdachten bij de politie. In dat geval is sprake van een keteneffect: de politie levert meer aan, het OM of de rechter sanctioneert meer. Vanuit deze gedachte is het plausibel dat de jaarlijkse groei in het aantal door het OM of de rechter opgelegde sancties aan jeugdigen een resultaat is van een toename in het aantal jeugdige verdachten. Om dit te onderzoeken hebben we de trends opnieuw vergeleken door het basisjaar van sancties een jaar later te leggen dan die van de jeugdige verdachten ($t+1$). In figuur 11 worden de resultaten gegeven. Voor het vergelijk hebben we ook de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten afgebeeld. Het aantal aan jeugdigen opgelegde sancties laat vanaf 1998 jaarlijks een stijging zien. Bij de minderjarigen vakt deze na 2005 af, onder de jongvolwassenen zet de stijging door. De vergelijking wijst erop dat de politie jaarlijks meer verdachten aanlevert en dat het OM en de rechterlijke macht dientengevolge meer sancties opleggen. De resultaten passen vooral bij de gedachte dat er in de periode 1996-2007 sprake is van een toename in de aandacht voor jeugdige daders, zowel in de opsporing als in de vervolging en berechting.

De corresponderende tijdreeksen in het aantal opgelegde sancties en het aantal jeugdige verdachten kunnen ook wijzen op een toename van het aandeel frequente daders die al een keer met politie in aanraking zijn geweest en vervolgens vrij snel opnieuw met de politie te maken krijgen. Uit de veelplegersmonitor van het WODC blijkt dat tussen de 60 en 70% van de veelplegers binnen een jaar na een sanctie opnieuw in aanraking komt met politie en justitie (Tollenaar & Van der Laan, 2010). Personen die zijn gesanctioneerd, hebben een grotere kans om opnieuw in de fout te gaan dan mensen die niet eerder zijn gesanctioneerd en lopen een grotere kans opnieuw tegen de lamp te lopen (Pratt et al., 2006). Deze kans wordt groter als er ook actief beleid wordt gevoerd op een specifieke groep zoals de veelplegers. Dit duwt de verdachtencijfers ook omhoog. Een mogelijk positieve samenhang met de ontwikkeling in het aantal verdachten is dan vooral een artefact van het sanctioneren van jeugdige veelplegers, omdat het bekenden zijn van politie en justitie (Pratt et al., 2006) en er prioriteit wordt gegeven aan de groep veelplegers. De corresponderende trends van sancties opgelegd door het OM of de ZM en de stijging in het aantal jeugdige verdachten een jaar later kunnen dan ook deels zijn gelegen in de toegenomen aandacht voor (jeugdige) veelplegers.

Figuur 11 Ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en het aantal door het OM of de rechter opgelegde sancties, in indices (basisjaar respectievelijk 1997=100 en 1998=100)

Bron: HKS/Statistiek Strafrechtspraak

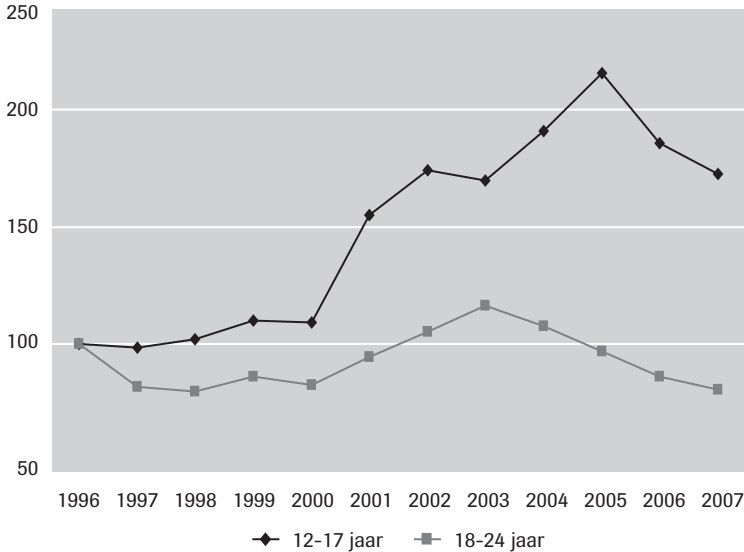

Een bijzondere variant van een justitiële sanctie is vrijheidsbeneming. Figuur 12 geeft de ontwikkeling in de tijd weer in het aantal door de rechter opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende sancties tegen jeugdigen wegens een misdrijf (onvoorwaardelijke jeugddetentie of gevangenisstraf en PIJ-maatregel), uitgesplitst naar leeftijdsgroep. De gegevens komen uit de Statistiek Strafrechtspraak van het CBS. De tijdreeks in het aantal vrijheidsbenemingen opgelegd aan 12- tot en met 17-jarigen is in drie fasen in te delen: voor 2000 jaarlijks overwegend gelijk, hoogstens een lichte toename; in de periode 2000-2005 jaarlijks een sterke toename; na 2005 jaarlijks een duidelijke afname. De sterke toename in het aantal opgelegde vrijheidsstraffen in de periode 2000-2005 correspondeert in die periode met de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten, dit ongeacht het type delict (in die periode neemt het aantal misdrijven onder jeugdige verdachten toe ongeacht het type delict).

Ook de tijdreeks in het aantal opgelegde vrijheidsbenemingen onder de jongvolwassenen is in drie perioden op te delen. Na een lichte daling in het eerste jaar blijft het aantal opgelegde vrijheidsbenemingen aan jongvolwassenen tot aan 2000 min of meer gelijk; in de periode 2000-2003 is jaarlijks sprake van een duidelijke toename; na 2003 daalt het aantal aan 18- tot en met 24-jarigen opgelegde vrijheidsbenemingen jaarlijks. De ontwikkeling in het aantal vrijheidsbenemingen opgelegd aan jongvolwassenen komt voor de hele periode 1996-2007 niet overeen met de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten. Vanaf 2000 correspondeert de reeks in het aantal opgelegde vrijheidsbenemingen wel met de ontwikkeling in het aantal vermogensdelicten waarvan 18- tot en met 24-jarigen worden verdacht.

De bevindingen ondersteunen een afschrikkend of incapacitatie-effect van vrijheidsbeneming niet. Ze wijzen op een keteneffect waarbij de berechting afhankelijk is van het aanbod aan jeugdige verdachten.

Figuur 12 Ontwikkelingen in door de rechter opgelegde vrijheidsbenemende sancties, in indices (basisjaar 1996=100)

Bron: Statistiek Strafrechtspraak

2.4 Tot slot

In dit hoofdstuk is onderzocht welke ontwikkelingen in rechtshandvingfactoren in Nederland in de periode 1996 tot en met 2007 gerelateerd kunnen zijn aan de stijgende trends in jeugdige verdachten en de ontwikkeling in misdrijven waarvan ze worden verdacht. Uit de literatuur blijkt dat er vanuit de literatuur tegenstrijdige effecten worden verwacht van rechtshandhaving op criminaliteit. Empirische trendstudies leren ons dat ongeacht vanuit welke theoretische benadering je begint, op macroniveau nog diverse vraagtekens zijn over de effecten van rechtshandhaving op (jeugd)criminaliteit of het aantal jeugdige verdachten. Dit komt vooral omdat studies waarmee een effect kan worden aangetoond, zoals studies met een natuurlijk experimentele opzet, schaars zijn.⁶

In de literatuur is er enerzijds de gedachte dat een krachtigere rechtshandhaving op korte termijn de pakkans vergroot en uiteindelijk leidt tot minder criminaliteit. Een toename van het politiebudget of de politiecapaciteit, of het meer of strenger toepassen van sancties in het algemeen, zou volgens deze visie gepaard gaan met een daling in de criminaliteit. Ook verwacht men van sancties als vrijheidsbeneming op korte termijn een incapacitatie-effect en

⁶ Er komen wel steeds meer resultaten van studies beschikbaar waarin effecten van justitiële interventies op criminaliteit worden onderzocht, maar dergelijk onderzoek valt buiten de reikwijdte van deze studie.

op de lange termijn een afschrikkend effect, met als gevolg een reductie in de criminaliteit. Het empirische bewijs dat een krachtigere rechtshandhaving leidt tot minder criminaliteit, is echter niet eenduidig. Trendstudies laten inconsistente resultaten zien over de relatie tussen rechtshandhavingfactoren en criminaliteit. Natuurlijke experimenten zijn schaars, omdat het lastig is macrofactoren te identificeren die wel effect hebben op rechtshandhavingfactoren, maar niet op criminaliteit (Spelman, 2000). Op basis van de huidige trendstudies kunnen we geen overkoepelende conclusie trekken over het effect van een krachtigere rechtshandhaving op criminaliteit.

Er zijn twee uitzonderingen: vrijheidsbeneming en politiecapaciteit. Op basis van studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, blijkt een negatieve relatie tussen vrijheidsbeneming en vermogenscriminaliteit op macroniveau, vooral als sprake is van een selectieve insluiting van degenen die de meeste delicten plegen (Levitt, 1998b; Vollaard, 2010). Er is sprake van een incapacitatie-effect. Daarnaast blijkt uit experimenteel onderzoek dat de omvang van politiekorpsen gepaard gaat met een toename in de pakkans en gevolgd wordt door een afname in criminaliteit. Dit resultaat doet zich vooral voor als sprake is van de inzet van de (extra) politiecapaciteit in risicovolle situaties of deze gericht is op hoogrisicogroepen (Sherman, 1992; Sherman & Weisburd, 1995; Sherman & Eck, 2002). De afname van criminaliteit is dan vooral aanwezig in die gebieden en op die momenten waar de inzet van de politie is. Deze bevindingen zijn aangetoond in de VS en het VK. Ze kunnen niet zonder meer worden gegeneraliseerd omdat de situatie in die landen verschilt van de Nederlandse context. Zowel voor vrijheidsbeneming als voor de inzet van politiecapaciteit geldt dat er geen bewijs is voor een afschrikkend effect op recidive of op criminaliteit gepleegd door anderen.

Ook is er anderzijds de benadering die stelt dat een krachtigere rechtshandhaving een opstuwend effect heeft op de geregistreerde criminaliteit. De aandacht voor specifieke subgroepen zoals jeugdigen of veelplegers, of voor specifieke situaties (bijvoorbeeld 'hotspots') en specifieke typen delicten (geweld), zal de *geregistreerde* criminaliteitscijfers omhoogduwen, evenals het aantal verdachten. De toegenomen opsporings- en registratiekansen bij de politie werkt door in de rest van de strafrechtsketen: de druk om te vervolgen en te sanctioneren neemt toe. Nederlands onderzoek waarin deze effecten zijn aangetoond, ontbreekt. De redenering is echter plausibel en wordt ondersteund door Amerikaanse evaluatiestudies met een (quasi-)experimentele opzet. Daaruit blijkt dat een toename van selectieve politie-inzet in hoogrisicosituaties, of op momenten waar de kans op criminaliteit hoog is, gepaard gaat met een toename van de pakkans van criminelen en uiteindelijk wordt gevolgd door een daling in de criminaliteit (Sherman, 1992; Sherman & Weisburd, 1995; Sherman & Eck, 2002).

Vervolgens zijn we zijn nagegaan of Nederlandse ontwikkelingen in rechtshandhaving corresponderen met de stijging in het aantal jeugdige verdach-

ten in de periode 1997 tot en met 2007. Doordat we enkel tijdreeksen vergelijken kunnen onze bevindingen hoogstens een indicatie geven van een mogelijk verband tussen rechtshandhavingfactoren en het aantal jeugdige verdachten of misdrijven. Over effecten van rechtshandhaving op het aantal jeugdige verdachten kunnen we helemaal niets zeggen.

We hebben de tijdreeksen van registratiekans, politiebudget en -omvang, opgelegde (vrijheidsbenemende) sancties in de periode 1996-2007 onderzocht en vergeleken met de tijdreeksen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. De registratiekans van delicten in het algemeen is nauwelijks veranderd, evenals het politiebudget en de politieomvang. Wel lijkt er een toename in de registratiekans van geweld, zij het niet in alle jaren. Verder is het aantal aan jeugdigen opgelegde sancties in de periode 1996-2007 jaarlijks gestegen. Het aantal opgelegde vrijheidsbenemingen aan minderjarigen is tot en met 2005 sterk gestegen en daalt daarna. Het aantal opgelegde vrijheidsbenemingen aan jongvolwassenen is jaarlijks toegenomen tot 2003 en daalt vervolgens. De bevindingen lijken erop te wijzen dat de jaarlijkse groei in jeugdige verdachten na 2001 niet het resultaat is van een krachtigere rechtshandhaving in termen van een toegenomen registratiekans in het algemeen, meer politie, een groter politiebudget of van het opleggen van sancties door het OM of de rechter. Het is waarschijnlijker dat de stijging in het aantal jeugdige verdachten en de toename in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven onder jeugdige verdachten kunnen worden verklaard door de toegenomen aandacht in de handhaving en opsporing voor specifieke thema's. De aandacht voor thema's als jeugdcriminaliteit, geweld, criminaliteit in het publieke domein (vernielingen, vandalisme) en het sturen op meetbare resultaten heeft geleid tot het stellen van prioriteiten. De toename in het aantal aan jeugdigen opgelegde sancties lijkt vooral een keteneffect: de politie levert elk jaar meer jeugdige verdachten aan, het OM en de ZM leggen jaarlijks meer sancties op. Mogelijk speelt hier ook mee de toegenomen aandacht voor veelplegers, die voor een deel vrij snel weer terugkomen in het justitiële systeem.

De toegenomen aandacht voor en specifieke politie-inzet op verkeerscriminaliteit vanaf 2001 (Grontmij, 2009; SWOV, 2009) kunnen mogelijk een verklaring zijn voor de toename in het aantal verkeersmisdrijven onder jeugdigen.

Tot slot zien we dat de ontwikkeling in rechtshandhavingfactoren in de periode 1996-2007 niet correspondeert met de cyclische trends in het aantal vermogens- en drugs misdrijven van jeugdige verdachten. Deze ontwikkelingen hebben mogelijk andere achtergronden.

3 Demografische en sociale ontwikkelingen

In de periode 1995-2005 is de totale Nederlandse bevolking met zo'n 5% gegroeid. De demografische ontwikkelingen in Nederland worden onder meer gekenmerkt door vergrijzing, ontgroening en verkleuring, maar niet overal in dezelfde mate (Beets, 2007; Van Nimwegen & Esveldt, 2006). Demografen schetsen een beeld van een veranderend Nederland waarin vooral sprake is van een verouderende bevolking, relatief minder jeugdigen en relatief meer mensen van allochtone herkomst, hoewel het aandeel eerste generatie migranten in Nederland wel afneemt. Daarnaast noemt men ook veranderingen in huishoudensamenstellingen, zoals een toename van het aantal niet-gehuwden, gescheidenen en eenoudergezinnen. Deze ontwikkelingen doen zich niet overal in dezelfde mate voor. Grootstedelijke gebieden verkleuren bijvoorbeeld sterker dan andere gebieden. Dit komt mede vanwege de grote uitstroom van autochtonen en instroom van met name niet-westerse allochtonen. Ook blijken grote steden aantrekkelijk voor jongeren en neemt het aandeel alleenstaanden toe en het aandeel gezinnen met kinderen juist af (Van Nimwegen & Esveldt, 2006).

In dit hoofdstuk beschrijven we welke demografische en sociale ontwikkelingen gerelateerd zijn aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht (onderzoeksvraag 2). Demografische ontwikkelingen hebben betrekking op veranderingen in de bevolkingssamenstelling, zoals het aantal jongeren, het aantal allochtonen of de samenstelling van gezinnen en de verhuismobiliteit van bevolkingsgroepen. Bij sociale ontwikkelingen gaat het onder meer over veranderingen in de mate van informele sociale controle, over op straat rondhangende jongeren, uitgaansgedrag of middelengebruik. We beschrijven eerst theoretische benaderingen die een relatie veronderstellen tussen demografische en sociale ontwikkelingen enerzijds en (jeugd)criminaliteit anderzijds (paragraaf 3.1). Vervolgens gaan we in op bevindingen uit eerder onderzoek naar de relatie tussen demografische en sociale factoren en ontwikkelingen in (jeugd)criminaliteit (paragraaf 3.2). Daarna beschrijven we enkele Nederlandse demografische en sociale ontwikkelingen en gaan na welke corresponderen met trends in het aantal jeugdige verdachten tot en met 2007 (paragraaf 3.3). Tot slot brengen we de bevindingen uit de literatuur en de Nederlandse ontwikkelingen samen (paragraaf 3.4).

3.1 Theoretische benaderingen

Er zijn meerdere verklaringen mogelijk voor de relatie tussen veranderingen in de demografische samenstelling, criminaliteitsontwikkelingen en het aantal daders in een samenleving. Een eerste verklaring is dat criminaliteitsniveaus en het aantal daders in de tijd veranderen vanwege veranderingen in die bevolkingsgroepen die oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitscijfers. Het gaat bijvoorbeeld om jongeren, jonge mannen, jonge mannen uit

minderheidsgroepen of jongeren met gedragsproblemen. Een andere verklaring is dat demografische veranderingen leiden tot sociale instabiliteit, waardoor de sociale controle afneemt en de criminaliteit en het aantal daders vervolgens stijgen. Ook sociale ontwikkelingen kunnen effecten hebben op het aantal daders en criminaliteitsniveaus. Verzwakking van de informele sociale controle bijvoorbeeld kan daders meer gelegenheid bieden om in buurten of steden delicten te plegen. Ook kan de criminaliteit veranderen als er minder merkbaar toezicht is, als er een toename is van op straat rondhangende jongeren of als er veranderingen zijn in het uitgaansgedrag van jongeren. Een andere sociale ontwikkeling die mogelijk een effect kan hebben op veranderingen in criminaliteit en daderschap is middelengebruik. In deze paragraaf lichten we de verschillende perspectieven toe.

3.1.1 Verandering in bevolkingssamenstelling

Een eerste demografische verklaring voor veranderingen in criminaliteit op macroniveau gaat in op veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Volgens deze benadering verandert de criminaliteit als dat deel van de populatie dat sterk geneigd is tot criminaliteit ('crime-prone') toe- of afneemt (zie bijvoorbeeld Easterlin, 1987; Levitt & Dubner, 2005; Zimring, 2007). Het gaat dan bijvoorbeeld om een verandering in het aantal mannen, jongeren of jonge mannen uit specifieke minderheidsgroepen. Deze blijken sterke verschillen in criminaliteitsniveaus tussen contexten (Pratt & Cullen, 2005). Kenmerkend voor deze benadering is dat verandering in de samenstelling van de populatie bij de betreffende (sub)groep zal leiden tot verandering in criminaliteit en het aantal daders daarvan.

Jonge mannen plegen vaker en meer delicten dan andere bevolkingsgroepen. Een toename van het aandeel jonge mannen in de samenleving kan een opstuwend effect hebben op het aantal daders en de criminaliteitscijfers, of andersom kan een daling in aantal jonge mannen leiden tot een daling in criminaliteit. De econoom Easterlin (1987) stelt dat de omvang van een geboortecohort mannen duidelijk gerelateerd is aan hogere criminaliteitsniveaus op het moment dat deze mannen in hun adolescentie of jongvolwassen levensfase zijn. De reden is dat de kans op maatschappelijk succes voor een geboortecohort afneemt naarmate dat omvangrijker is. Grote groepen mannen concurreren dan met elkaar om schaarse goederen als opleiding, banen of behuizing. Door een hogere concurrentie zullen de lonen in een dergelijk cohort gemiddeld lager liggen, en daarmee ook hun relatieve inkomenspositie. Dit stimuleert dan deelname in illegale activiteiten.

Vanuit dezelfde benadering wordt verwacht dat als het aandeel jeugdigen met risicofactoren voor criminaliteit toeneemt, dit terug te zien zal zijn in een stijging in de criminaliteitscijfers. Uit onderzoek op microniveau blijkt dat gedragsproblemen op jonge leeftijd voorspellend zijn voor crimineel gedrag in de adolescentiefase (zie bijvoorbeeld Farrington & Welsh, 2007; Lipsey &

Derzon, 1998). Op macroniveau is dan de veronderstelling dat veranderingen in het aandeel jongeren met gedragsproblemen gepaard gaan met veranderingen in ouderschap van criminaliteit.

3.1.2 *Sociale (in)stabiliteit en informele sociale controle*

Een andere benadering stelt dat demografische ontwikkelingen indirect effect hebben op het aantal daders van criminaliteit en het criminaliteitsniveau. De centrale gedachte in de sociale desorganisatietheorie van Shaw en McKay (1942), en de recente uitwerking daarvan door Sampson en Grove (1989), is dat sociaaldemografische veranderingen in buurten leiden tot sociale instabiliteit en verminderde informele sociale controle, waardoor mensen er minder van worden weerhouden om delicten te plegen. Uit de meta-analyse van Pratt en Cullen (2005) blijkt dat er voldoende empirisch bewijs is voor de sociale desorganisatietheorie als verklaring voor verschillen in criminaliteitsniveaus tussen buurten of steden.

De sociale desorganisatiebenadering veronderstelt dat demografische factoren als verandering in de etnische samenstelling (er ontstaat etnische heterogeniteit), een hoge verhuismobiliteit, gebroken gezinnen en lage inkomens, leiden tot sociale instabiliteit. Sociale instabiliteit wordt gekenmerkt door zwakke informele banden tussen buurtgenoten, de aanwezigheid van jeugdgroepen zonder dat sprake is van supervisie en weinig deelname aan informele buurtorganisaties, lokale clubverbanden of religieuze instellingen. Een verzwakking van de participatie in dergelijke maatschappelijke instellingen leidt tot een afname van de informele sociale controle en weerhoudt mensen er minder van om regels te overtreden. De criminaliteitsniveaus zijn hoger daar waar de sociale controle door conventionele instituten, zoals gezin, school, kerk, vrijwilligerswerk en dergelijke, is verzwakt waardoor het gedrag van buurtgenoten, maar ook van onbekenden die in de buurt komen, onvoldoende kan worden gereguleerd. Daarentegen zijn daar waar mensen participeren in maatschappelijke en/of religieuze instellingen, bijvoorbeeld door deelname aan kerkgemeenschappen, buurtorganisaties of jeugdverenigingen, lagere criminaliteitsniveaus doordat er informele sociale controle is. Deze sociale controle verkleint de kans op slachtofferschap, maar weerhoudt jongeren in de buurt ook van het plegen van delicten.

Demografische veranderingen leiden volgens de sociale desorganisatiebenadering indirect, via sociale instabiliteit en afname van informele sociale controle, tot veranderingen in criminaliteit. Veranderingen in de etnische samenstelling in een buurt of stad kunnen leiden tot etnische heterogeniteit, waardoor de sociale cohesie en controle afnemen, omdat de mensen elkaar niet kennen of niet dezelfde taal spreken. Door etnische heterogeniteit zijn bewoners minder bekend met elkaar (bijvoorbeeld minder deelname aan buurtorganisaties enzovoort), en het gaat gepaard met wantrouwen. Ook verzwakt de onderlinge cohesie en de daaraan gerelateerde informele sociale

controle. Verder neemt sociale instabiliteit toe door een hoge mate van verhuisbewegingen of de aanwezigheid van gebroken gezinnen, bijvoorbeeld als gevolg van echtscheidingen. Sociale veranderingen die zich bijvoorbeeld kenmerken door minder deelname aan religieuze instituten of een toename van het aantal werkende vrouwen ten opzichte van het aantal huishoudens zouden door een afnemende informele sociale controle direct effect kunnen hebben op criminaliteitsniveaus.

De sociale desorganisatiebenadering biedt primair een verklaring voor verschillen tussen contexten (steden, buurten) in criminaliteitsniveaus, maar geeft ook aanknopingspunten als verklaring voor criminaliteitsontwikkelingen in de tijd. Demografische veranderingen kunnen leiden tot veranderingen in de sociale context. Dit gebeurt bijvoorbeeld als de etnische samenstelling in een buurt of stad verandert, of als het aandeel gebroken gezinnen of gezinnen met lage inkomens stijgt. Dit gaat gepaard met verminderde informele sociale controle op het gedrag van anderen. Hierdoor neemt zowel de kans op slachtofferschap als de mogelijkheid om delicten te plegen toe. Van demografische veranderingen wordt verwacht dat ze indirect leiden tot meer criminaliteit en daderschap voor alle subgroepen in de populatie.

3.1.3 *Gelegenheid of situaties*

Een toename in criminaliteit kan ook het resultaat zijn van veranderingen in gelegenheden, situaties of routineactiviteiten, waardoor mensen er minder van weerhouden worden om delicten te plegen. Deze gedachte is afgeleid uit de routineactiviteitentheorie van Cohen en Felson (1979), die te scharen is onder de gelegenhedenbenadering. In plaats van zich te richten op de dader, biedt de gelegenhedenbenadering vooral een verklaring voor (veranderingen in) criminaliteit, ongeacht het type criminaliteit. Cohen en Felson (1979; Felson, 1998) beredeneerden dat criminaliteit plaatsvindt daar waar gemotiveerde daders en mogelijke slachtoffers/doelwitten samenkomen, terwijl merkbaar toezicht (formeel of informeel) afwezig is. De basisaanname is dat iedereen gemotiveerd kan worden tot het plegen van delicten, ongeacht het type delict, maar dat de situatie zich daartoe wel moet lenen. De (vrijtijds)activiteiten van mensen kunnen ervoor zorgen dat ze in situaties terecht komen die een gelegenheid bieden voor criminaliteit, hetzij om die zelf te plegen, hetzij om slachtoffer te worden. De gelegenheid voor criminaliteit ontstaat als merkbaar toezicht afwezig is en potentiële daders en slachtoffers/doelwitten samenkomen. Buurten waar bijvoorbeeld door een hoge arbeidsparticipatie van gezinnen overdag weinig mensen thuis zijn, bieden gelegenheid tot het plegen van delicten omdat merkbaar toezicht afwezig is en lege woningen een aantrekkelijk doelwit vormen. In dergelijke situaties ontbreekt niet alleen het toezicht op woningen, maar ook het toezicht op het publieke domein. Ook in de buurt rondhangende jongeren hebben gelegenheid om criminaliteit te plegen, of jongeren die door buurten lopen vanuit

hun huis naar school. Een andere situatie betreft bijvoorbeeld scholen waar veel leerlingen samenkomen en hun gezamenlijke activiteiten op of rondom de school hebben. Als in dergelijke situaties merkbaar toezicht afwezig is, bijvoorbeeld conciërges ontbreken, dan kan de interactie tussen leerlingen gepaard gaan met meer criminaliteit (Felson, 1998).

In een recente herformulering van de routineactiviteitentheorie waarin ook onderdelen van de sociale desorganisatiebenadering zijn verwerkt, hebben Osgood en collega's (1996; Osgood & Anderson, 2004) het concept gemotiveerde daders invulling gegeven door specifieke typen vrijetijdsactiviteiten in verband te brengen met criminaliteit. De gedachte is dat specifieke situaties waarin jongeren tijd doorbrengen met leeftijdsgenoten en merkbaar toezicht afwezig is, bevorderlijk kunnen zijn om delicten te plegen. Het gaat om ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten, zoals rondhangen op straat of uitgaansgedrag. De aanwezigheid van leeftijdsgenoten zorgt ervoor dat het plegen van delicten belonend kan werken, de afwezigheid van autoriteitsfiguren reduceert sociale controle en het gebrek aan structuur maakt dat er voldoende tijd is om rottigheid uit te halen. Anderzijds veronderstelt men ook dat als jongeren bij elkaar komen terwijl merkbaar toezicht aanwezig is, zoals gebeurt bij jeugdverenigingen, dit samengaat met lagere criminaliteitsniveaus. Osgood en Anderson (2004) stellen dat als ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten veranderen, bijvoorbeeld het aantal jongeren dat op straat rondhangt, neemt toe of jongeren gaan vaker naar risicovolle uitgaansgelegenheden, dit uiteindelijk op macroniveau tot veranderingen in criminaliteit kan leiden. Ten eerste omdat er meer gelegenheid ontstaat waarin gemotiveerde daders en potentiële slachtoffers bijeenkomen. Ten tweede vergroot een toename van groepen jongeren de interacties tussen rivaliserende leeftijdsgenoten. Ten derde omdat anderen door een toename van jeugdgroepen ontmoedigd worden om sociale controle over het gedrag van deze jongeren uit te oefenen.

3.1.4 Middelengebruik

Een andere sociale ontwikkeling die in verband kan worden gebracht met criminaliteitsontwikkelingen zijn veranderingen in middelengebruik door jongeren. Drugs en alcohol werken ontremmend en in specifieke situaties kunnen ze de drempel tot het plegen van delicten verlagen (Felson, 1998; White & Gorman, 2000). Er zijn meerdere verklaringen voor de relatie tussen alcohol of drugs (gebruik of handel) en criminaliteit (White & Gorman, 2000). We beperken ons hier tot die verklaringen die effecten van middelen op criminaliteit veronderstellen en niet andersom.

Eenzijds is er de benadering dat alcohol- of drugsgebruik criminaliteit veroorzaakt. Er zijn drie hypothesen (White & Gorman, 2000). Ten eerste kan middelengebruik vanwege de psychofarmacologische werking geweldscriminaliteit stimuleren. Geweld is dan het rechtstreekse gevolg van de agressie-

bevorderende werking van alcohol of drugs. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het gebruik van alcohol en/of drugs zoals xtc (of een combinatie) bij uitgaansgelegenheden. Uit empirisch onderzoek blijkt op individueel niveau een duidelijk positieve relatie tussen alcohol- of drugsgebruik en geweldscriminaliteit onder jeugdigen en jongvolwassenen (Van Laar et al., 2010; White & Gorman, 2000). Daarbij is het wel de vraag of het nu het middelengebruik is dat leidt tot meer criminaliteit, of dat beide het resultaat zijn van een onderliggende factor (zie verder).

Ten tweede kan drugsverslaving leiden tot criminaliteit omdat de verslaving moet worden bekostigd. Het gaat hierbij om delicten als beroving of inbraak. De aanname is dat dergelijk crimineel gedrag gericht is op het verkrijgen van geldelijk gewin om daarmee de drugs(verslaving) mee te kunnen bekostigen. Dit betekent dat een toename van het aantal drugsverslaafden een stijging in het aantal potentiële daders van met name vermogenscriminaliteit tot gevolg kan hebben, terwijl andersom een afname in het aantal drugsverslaafden gepaard kan gaan met een daling in criminaliteit. Vollaard et al. (2009) menen bijvoorbeeld dat een afname in het aantal heroïneverslaafden een verklaring is voor de daling van vermogenscriminaliteit in Nederland.

Ten derde kan er sprake zijn van systemisch geweld waarbij niet zozeer de drugs zelf oorzaak zijn van criminaliteit, maar de betrokkenheid bij drugs-handel. Deze handel kan gepaard gaan met onderlinge afrekeningen, gevechten over het territorium waarin drugs worden verhandeld, bedreiging, rip-deals en dergelijke. Dergelijke vormen van drugsgerelateerde criminaliteit leiden ook tot instabiliteit in de sociale omgeving, die vervolgens andere vormen van geweld en vermogenscriminaliteit in de hand kan werken. In de VS is sterke empirische ondersteuning voor de gedachte dat betrokkenheid bij drugshandel effect heeft op geweldsniveaus. Zo heeft het inzakken van de crackmarkt geleid tot een daling in ernstige vormen van geweldscriminaliteit (Blumstein & Wallman, 2006; Levitt, 2004; White & Gorman, 2000).

Daarnaast is er de benadering dat alcohol of drugs en criminaliteit niet elkaar beïnvloeden, maar dat beide gedragingen achterliggende factoren delen. Zo kan een lage zelfcontrole zowel bevorderend werken voor het plegen van delicten als voor het gebruiken van middelen. Vanuit een macroperspectief is het mogelijk dat beide risicogedragingen vooral bepaald worden door de situatie waarin zij plaats kunnen vinden. Deze risicovolle situaties bevinden zich in de buurt, bij uitgaansgelegenheden, feesten of voetbalwedstrijden. Bij omgevingskenmerken die in een buurt ten grondslag liggen aan alcohol- of drugs- of criminaliteitsproblematiek gaat het om de combinatie van sociale instabiliteit in buurten, het gebrek aan economische perspectieven van de inwoners (werkloosheid) en de gelegenheid die er is voor probleemgedrag (White & Gorman, 2000). Blootstelling aan alcohol- en drugs en continuerend drugsgebruik komt vaker voor onder bewoners in achterstandsbuurten, zeker als er in deze buurten ook sprake is van een illegale drugsmarkt of van veel

winkels waar alcohol kan worden gekocht. In dergelijke achterstandsbuurtten is tevens sprake van hogere criminaliteitscijfers. Hoewel het exacte proces dat zowel tot hogere criminaliteitscijfers als hogere drugscijfers in achterstandswijken of steden leidt niet duidelijk is, lijken deze kenmerken wel te interacteren en de sociale problemen in een buurt te versterken. Ook is het mogelijk dat er specifiek situaties of contexten zijn die de kans op criminaliteit én drugsgebruik vergroten. Zo zijn criminaliteitscijfers hoger in die situaties waar voornamelijk jongeren samenkomen en alcohol drinken of drugs gebruiken, zoals in het uitgaansleven, 's avonds en in het weekend (zie ook de gelegenheidsbenadering).

3.2 Eerder trendonderzoek

In deze paragraaf beschrijven we empirische bevindingen naar de relatie tussen demografische en sociale ontwikkelingen en trends in (jeugd)criminaliteit.

3.2.1 Demografische ontwikkelingen

De trendstudies waarin demografische factoren zijn gerelateerd aan criminaliteitsontwikkelingen of het aantal daders zijn vooral gebaseerd op analyses van paneldata waarin naast de relatie van demografische factoren met criminaliteit, ook de associatie met andere macrofactoren is onderzocht. Studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, hebben we niet gevonden. Op basis van de literatuur kunnen we niets zeggen over een effect van demografische ontwikkelingen op criminaliteit.

Het aandeel jeugdigen

Een aanzienlijk deel van criminaliteit wordt gepleegd door jongeren in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar. Uit de meta-analyse van Pratt en Cullen (2005) blijkt leeftijd slechts een matig sterke voorspeller voor criminaliteit op macroniveau. Uit empirische trendstudies blijkt een positieve, maar matig sterke relatie tussen het aandeel jeugdigen en vermogenscriminaliteit (Edmark, 2005; Entorf & Spengler, 2000; Machin & Meghir, 2004; Pratt & Cullen, 2005).

Het aandeel jonge mannen

Het aandeel jonge mannen is een zwakke voorspeller van criminaliteit op macroniveau als gelijktijdig rekening wordt gehouden met andere macrofactoren (Pratt & Cullen, 2005). Sommige trendstudies vinden wel een verband tussen het aandeel jonge mannen en criminaliteit, andere niet. Uit enkele trendstudies blijkt een positieve samenhang tussen het aandeel jonge mannen en criminaliteitsniveaus (Entorf & Sprenger, 2000; Van Wilsem, 2007).

Sommigen vinden deze relatie voor geweldscriminaliteit (Van Wilsem, 2007) en anderen voor vermogenscriminaliteit (Entorf & Sprenger, 2000). In een panelstudie van Duitse deelstaten vinden Entorf en Sprenger (2000) bijvoorbeeld dat relatief jonge cohorten gepaard gaan met hogere niveaus van vermogenscriminaliteit, ook als rekening wordt gehouden met andere verklarende factoren. De relatie tussen het aandeel jonge mannen en criminaliteitsontwikkelingen blijkt echter niet overal. Zo vinden Buonanno en Leonida (2008) in hun panelstudie van Spaanse regio's dat criminaliteitsniveaus voornamelijk worden verklaard door het opleidingsniveau in de regio's en niet door het aandeel jonge mannen. Zimring (2007) laat in zijn analyse van de daling in de criminaliteit in de VS zien dat het aandeel jonge mannen in de betreffende periode nauwelijks is veranderd, waardoor dit ook geen verklaring kan bieden voor de veranderingen in criminaliteit.

Etnische heterogeniteit

Een andere demografische ontwikkeling waarvan een relatie met criminaliteit wordt verondersteld, is etnische heterogeniteit. Het gaat dan bijvoorbeeld over het percentage niet-blanken, het percentage zwarten of hispanics, of het percentage (niet-westers) allochtone jongeren. Het percentage niet-blanken en het percentage zwarte Amerikanen zijn beide sterke voorspellers voor hogere criminaliteitsniveaus (Pratt & Cullen, 2005). Dit resultaat wordt in diverse verschillende studies gevonden. Ook als er in de tijd veranderingen optreden in de etnische samenstelling wordt een positieve relatie gevonden met criminaliteit. In enkele trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, wordt een positieve relatie gevonden tussen het percentage minderheden en vermogenscriminaliteit (Buonanno & Montolio, 2008; Entorf & Spengler, 2000). Als echter andere factoren in het model worden opgenomen, zoals werkloosheid of armoede, zwakt de sterkte van het verband af (Buonanno & Montolio, 2008) of verdwijnt helemaal (Entorf & Spengler, 2000; Levitt, 1998a).⁷ Uit enkele Amerikaanse panelstudies blijkt dat criminaliteit door jeugdigen voor een deel wordt verklaard door het aandeel jongeren uit minderheidsgroepen, maar dat andere macrofactoren, zoals werkloosheid, een sterker effect hebben op de criminaliteitsniveaus (Allan & Steffensmeier, 1989; Bursik & Grasmick, 1992). Uit de literatuur blijkt dus wel een relatie tussen veranderingen in het aandeel minderheidsgroepen en criminaliteit, maar als rekening wordt gehouden met andere macrofactoren zwakt de sterkte van het verband af of ontbreekt.

⁷ In dit kader wordt ook immigratie in verband gebracht met veranderingen in criminaliteit (zie bijvoorbeeld Ousey & Kubrin, 2009), met andere woorden als het aandeel eerste generatie allochtonen verandert, neemt de criminaliteit toe. Ousey en Kubrin vonden in hun Amerikaanse studie echter dat immigratie juist leidde tot een daling in de criminaliteit. Hun verklaring hiervoor is dat immigratie gezinshereniging met zich meebrengt en daarmee ook de sociale controle.

Gebroken gezinsstructuur

Ook een gebroken gezinsstructuur is geassocieerd aan hogere criminaliteitsniveaus. Indicatoren zijn bijvoorbeeld eenoudergezinnen, echtscheidingen, of ongehuwde moeders. Pratt en Cullen (2005) vinden dat het aandeel gebroken gezinnen een sterke voorspeller is voor verschillen in criminaliteit tussen contexten. In trendstudies met paneldata wordt gezinsstructuur vooral als covariaat gebruikt. De resultaten zijn tegenstrijdig (Edmark, 2005; Rosenfeld & Messner, 2009). De literatuur laat vooralsnog geen duidelijke uitspraak toe over de relatie tussen gebroken gezinsstructuur en veranderingen in criminaliteitsniveaus.

Residentiële mobiliteit

Indicatoren van residentiële mobiliteit zijn verhuisbewegingen (Allan & Steffensmeier, 1989) of het aantal particuliere woningbezitters (Bursik, 1986; Bursik & Grasmick, 1992). Residentiële mobiliteit is een matig sterke voorspeller voor verschillen in criminaliteitsniveaus tussen contexten, maar de bevindingen zijn niet consistent in verschillende studies (Pratt & Cullen, 2005). Uit een enkele trendstudie blijkt een zwakke positieve relatie tussen residentiële mobiliteit en vermogenscriminaliteit (Allan & Steffensmeier, 1989). Allan en Steffensmeier (1989) vonden in een panelstudie van Amerikaanse staten dat naarmate het aantal verhuisbewegingen over een periode van tien jaar toenam ook het aantal arrestaties onder jonge mannen voor vermogenscriminaliteit steeg, hoewel de samenhang zwak bleek. Andersom wordt ook gevonden dat residentiële stabiliteit negatief samenhangt met criminaliteit, maar na controle voor andere macro-ontwikkelingen blijkt de samenhang afwezig (Bursik, 1986; Bursik & Grasmick, 1992). Kortom, uit de literatuur blijken inconsistente resultaten over de relatie tussen residentiële mobiliteit en veranderingen in criminaliteitsniveaus.

Empirische trendstudies bieden geen zicht op effecten van demografische veranderingen op veranderingen in criminaliteitsniveaus of op het aantal daders van criminaliteit. Trendstudies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, zijn niet gevonden. De bevindingen zijn gebaseerd op analyses van paneldata. Uit die studies blijkt dat het aandeel jeugdigen, jonge mannen en allochtone jonge mannen positief gerelateerd is aan criminaliteitstrends of het aantal daders. Als rekening wordt gehouden met andere macrofactoren zwakt de sterkte van de verbanden echter af. Trendstudies op basis van paneldata laten geen eenduidige uitspraak toe over de relatie van andere demografische ontwikkelingen, zoals het aandeel gebroken gezinnen of residentiële mobiliteit, met veranderingen in criminaliteitsniveaus.

3.2.2 *Sociale ontwikkelingen*

De relatie tussen sociale ontwikkelingen en veranderingen in criminaliteitsniveau zijn onderzocht door paneldata te analyseren. We hebben een enkele studie gevonden waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd om de effecten van middelengebruik op criminaliteitsontwikkelingen te onderzoeken.

Informele sociale controle

Verschillende criminologische theorieën veronderstellen dat een afname van informele sociale controle of minder merkbaar toezicht leidt tot meer criminaliteit (Cohen & Felson, 1979; Sampson & Groves, 1989). Vanuit de sociale desorganisatietheorie is de gedachte dat verzwakking van de informele sociale controle leidt tot een stijging in het aantal daders van criminaliteit. Vanuit de gelegenheidsbenadering is de veronderstelling dat minder merkbaar toezicht gepaard gaat met een stijging in criminaliteit. Er is ondersteuning voor de gedachte dat informele sociale controle een reducerend effect heeft op criminaliteit. In contextvergelijkend onderzoek wordt een positieve samenhang gevonden tussen de indicatoren van informele sociale controle en criminaliteitsniveaus, de bevindingen zijn matig consistent (Pratt & Cullen, 2005). In trendstudies zijn de indicatoren bijvoorbeeld de huishoudenactiviteitsratio – het aandeel werkende vrouwen in de beroepsbevolking ten opzichte van het totaal aantal huishoudens (Allan & Steffensmeier, 1989; Cohen & Felson, 1979) –, deelname aan religieuze activiteiten of lidmaatschap van maatschappelijke instanties (Sampson & Groves, 1989). Uit een trendstudie van Allan en Steffensmeier (1989) op basis van paneldata van Amerikaanse staten blijkt een positieve samenhang tussen huishoudenactiviteitsratio en een toename van vermogenscriminaliteit onder jeugdigen, maar niet met beroving. Een andere indicator op macroniveau voor de mate van informele sociale controle betreft de deelname aan kerkelijke activiteiten of lidmaatschap van een kerkelijke gezindte (Sampson & Groves, 1989). De bevindingen over de relatie tussen deelname aan religieuze instellingen en criminaliteit zijn niet consistent (Pratt & Cullen, 2005). We hebben geen trendstudie gevonden waarin de relatie met veranderingen in criminaliteitsniveaus in de tijd is onderzocht.

(On)gestructureerde vrijetijdsactiviteiten

In contextvergelijkende studies blijken ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten, zoals lokale jeugdgroepen, op straat rondhangende jongeren en uitgaansgedrag, sterk positief gerelateerd aan hogere criminaliteitsniveaus. Naarmate in buurten meer jeugdgroepen zijn of er meer jongeren op straat rondhangen, zijn er hogere criminaliteitsniveaus. Deze resultaten worden echter niet altijd gevonden (Pratt & Cullen, 2005). We hebben geen trendstu-

dies aangetroffen waarin is onderzocht of criminaliteitsontwikkelingen gerelateerd zijn aan (on)gestructureerde vrijetijdsactiviteiten.

Kortom, uit contextvergelijkende studies blijkt dat verzwakking van informele sociale controle positief gerelateerd is aan meer daders van criminaliteit. Ook blijkt minder informeel toezicht of meer jongeren die deelnemen aan ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten positief gerelateerd aan criminaliteit. In trendstudies is de relatie van deze factoren met veranderingen in het aantal daders of criminaliteit nauwelijks onderwerp van studie. Op basis van de literatuur kunnen we geen duidelijke uitspraken doen over de relatie tussen deze sociale factoren en veranderingen in criminaliteitsniveaus en/of het aantal daders van criminaliteit in de tijd.

Middelengebruik

In diverse trendstudies wordt een positieve relatie gevonden tussen veranderingen in middelengebruik (alcohol of drugs), drugshandel en ontwikkelingen in criminaliteitsniveaus. Middelengebruik wordt op verschillende manieren gemeten. Zo is gekeken naar de mate van alcoholconsumptie (Edmark, 2005; Herttua et al., 2008; Martin et al., 2004), de prijs van alcohol (Herttua et al., 2008), de (minimum)leeftijd waarop alcoholgebruik wettelijk is toegestaan (Levitt, 1998a), het aantal drugsgebruikers of het aantal gearresteerden dat onder invloed was van alcohol of drugs (Martin et al., 2004; White & Gorman, 2000). Drugshandel wordt veelal gemeten in termen van de aanwezigheid van een (illegale) drugsmarkt (Levitt, 2004) of de aanwezigheid van verkooppunten voor softdrugs (White & Gorman, 2000).

Alcohol. Uit meerdere trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, blijken positieve relaties tussen een toename in alcoholconsumptie en geweldscriminaliteit. Maar als rekening wordt gehouden met andere factoren zwakt de sterkte van de samenhang af (Edmark, 2005; Martin et al., 2004) en uit studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, blijkt op macro-niveau geen effect van alcohol op het criminaliteitsniveau (Herttua et al., 2008; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Martin et al. (2004) vinden in een Amerikaanse panelstudie van steden dat de jaarlijkse mate van alcoholconsumptie in een stad sterk gerelateerd is aan geweldscriminaliteit, sterker dan aan vermogenscriminaliteit. Wel zijn er grote verschillen tussen steden als gevolg van lokale verschillen in de economische, ecologische en demografische structuren (White & Gorman, 2000). Als in panelstudies wordt gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken en andere verklarende factoren, zoals armoede of werkloosheid, neemt de sterkte van de samenhang met geweld af (Herttua et al., 2008; Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

In enkele studies is het effect van alcoholconsumptie op veranderingen in criminaliteitsniveaus onderzocht (Herttua et al., 2008; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Herttua et al. (2008) onderzochten in een natuurlijk experi-

ment in Finland de effecten van een drastische verlaging van de alcoholprijs en de daaropvolgende toename in alcoholconsumptie op geweld en openbare-ordeverstoringen in de periode 2002-2005. Uit hun studie blijkt dat een verlaging in alcoholprijs en toename van alcoholconsumptie op landelijk niveau geen effect hadden op geweldscriminaliteit of openbare-ordeverstoring. Raphael en Winter-Ebmer (2001) analyseerden een natuurlijk experiment en vonden dat veranderingen in criminaliteitsniveaus door andere factoren werden verklaard dan door veranderingen in alcoholconsumptie (zie verder hoofdstuk 4). De resultaten uit trendstudies maken duidelijk dat de relatie tussen alcoholconsumptie en criminaliteit in de tijd mogelijk een schijnverband betreft waarbij de oorzaak mogelijk gelegen is in de gelegenheidsstructuur waarin beide gedragingen voorkomen.

Er is in het door ons geraadpleegde onderzoek geen relatie gevonden tussen alcoholgebruik en veranderingen in vermogenscriminaliteit (Herttua et al., 2008; Levitt, 1998a; Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

Drugs. Op macroniveau blijkt een positieve relatie tussen ontwikkelingen in het gebruik van harddrugs en criminaliteit zoals winkeldiefstal, diefstal en beroving (Bennett et al., 2008; Entorf & Winker, 2008; Levitt, 2004). De relatie is er voor crack en heroïne, maar niet voor cocaïne (Martin et al., 2004). In Nederland gaat het over een relatie tussen heroïne en vermogenscriminaliteit. Het betreft een kleine groep volwassen verslaafden, geconcentreerd in grote steden, die verantwoordelijk is voor vooral kleine criminaliteit en overlast. Op basis van een vergelijking van tijdreeksen stellen Vollaard et al. (2009) dat een afname in het aantal heroïneverslaafden mogelijk een oorzaak is van de daling in de criminaliteitscijfers. Amerikaanse trendstudies vinden vooral een relatie tussen toename van crack en geweldscriminaliteit. Baumer, Lauritsen, Rosenfeld en Wright (1998) vinden in hun panelstudie van steden in de VS een sterke relatie tussen een hoge mate van crackgebruik in steden en beroving en moord. Zij concluderen dat in steden waar een duidelijke toename was in crackgebruik, ook sprake was van een toename in beroving, maar ze signaleerden in deze steden ook een afname in inbraak. In de VS wordt de opkomst van de crack midden jaren tachtig gezien als een van de oorzaken van de toename van ernstige geweldscriminaliteit, met name van moord (Blumstein & Wallman, 2006; Cook & Laub, 2002; Levitt, 2004). Levitt (2004) constateert in een overzichtsstudie dat de stijging in de geweldscriminaliteit voor 1991 onder meer is veroorzaakt door een toename in crackgebruik en -handel. De afname in crackgebruik en -handel is volgens hem eveneens een van de oorzaken van de daling in geweldscriminaliteit na 1991. Ook de afname van de crackhandel en het crackgebruik gaat in de VS gepaard met een afname in vermogenscriminaliteit (Levitt, 2004). White en Gorman (2000) concluderen dat vooral de marginale economische omstandigheden van de lokale drugsmarkt en gebruikers (armoede onder de zwarte populatie) effect hebben op de relatie tussen de crackmarkt en criminaliteit.

Een andere belangrijke factor die hierbij meespeelde, was de gemakkelijke beschikbaarheid van wapens in de VS (Blumstein & Wallman, 2006), hoewel niet iedereen daarvan overtuigd is (Levitt, 2004). Over de rol van de drugsmarkt bij (gewelds)criminaliteit is in Europa en Nederland weinig bekend.

Trendstudies op basis van analyses van paneldata laten een positieve relatie zien tussen alcohol en geweld, hoewel de sterkte van de samenhang afzwakt als rekening wordt gehouden met andere macro-ontwikkelingen. Trendstudies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, bieden geen aanwijzingen voor een effect van alcoholconsumptie op criminaliteitsniveaus. Empirisch onderzoek in de VS biedt sterke aanwijzingen dat veranderingen in harddrugsgebruik en -handel (met name crack) gepaard gaan met veranderingen in vermogens- en ernstige geweldscriminaliteit. Het is mogelijk dat in Nederland de daling in het aantal heroïneverslaafden gerelateerd is aan een daling in vermogenscriminaliteit.

3.2.3 *Demografische en sociale ontwikkelingen en jeugdcriminaliteit*

We hebben weinig studies gevonden waarin de relatie van demografische en sociale ontwikkelingen met jeugdcriminaliteit is onderzocht. Het gaat vooral om enkele oudere Amerikaanse studies. Bursik vindt in zijn studies naar trends in jeugdcriminaliteit in Chicago (Bursik, 1986; Bursik & Grasmick, 1992) na controle voor andere factoren geen relatie tussen etnische heterogeniteit (het aandeel niet-blanken) en criminaliteit. Residentiële stabiliteit blijkt niet gerelateerd aan trends in jeugdcriminaliteit (Bursik & Grasmick, 1992). Uit een enkele studie blijkt een positieve relatie tussen alcohol- of drugsgebruik en criminaliteit door jongvolwassenen (White & Gorman, 2000). De samenhang van alcohol en criminaliteit kan worden verklaard door de situatie waarin jongeren en dan met name jongvolwassen mannen zich bevinden, zoals uitgaansgelegenheden. Het alcoholgebruik zelf is minder relevant, maar het gaat vooral om de kenmerken van de situatie waarin alcoholgebruik en criminaliteit samenkomen (uitgaansgelegenheid, 's avonds, in het weekend, aanwezigheid van andere, rivaliserende jongeren). Trends in harddrugsgebruik (crack) worden in de VS gerelateerd aan met name geweldscriminaliteit onder jongvolwassenen, zoals beroving en moord. Hier blijkt echter ook de marginale economische positie van de gebruikers van belang (White & Gorman, 2000).

3.2.4 *Samenvattend*

Onderzoek naar de relatie tussen demografische en sociale ontwikkelingen met criminaliteit heeft vooral betrekking op de Amerikaanse context en slechts een enkele studie betreft Europa. Demografische factoren worden in studies op basis van analyses van paneldata vaak als covariaten meegenomen.

men. Studies waarin effecten van demografische veranderingen op criminaliteitsniveaus door het analyseren van natuurlijke experimenten zijn onderzocht, zijn ons niet bekend. Dat betekent dat we niets kunnen zeggen over effecten van demografische ontwikkelingen op criminaliteitsniveaus of het aantal daders. In tabel 4 worden de bevindingen samengevat.

Empirisch trendonderzoek uitgevoerd in de VS of Europa laat geen eenduidig beeld zien over de relatie tussen demografische ontwikkelingen en criminaliteit. Uit sommige studies blijkt dat een positieve samenhang van het aandeel jonge mannen of allochtone jongeren met veranderingen in het criminaliteitsniveau afzwakt of verdwijnt als gelijktijdig rekening wordt gehouden met bijvoorbeeld economische of rechtshandhavingfactoren.

Er zijn enkele aanknopingspunten voor de relatie tussen sociale ontwikkelingen en criminaliteitsniveaus. Amerikaanse trendstudies laten een positief verband zien tussen crack(gebruik/-markt) en toename in geweld. Natuurlijke experimenten waarin dit is onderzocht, zijn ons niet bekend. In sommige trendstudies blijkt een positieve relatie tussen alcoholgebruik en geweld, maar als gelijktijdig rekening wordt gehouden met andere factoren verdwijnt de relatie. Uit natuurlijke experimenten blijkt geen samenhang tussen alcoholconsumptie en veranderingen in het criminaliteitsniveau. Er is slechts beperkt ondersteuning voor de gedachte dat veranderingen in informele sociale controle en criminaliteitsniveaus negatief aan elkaar zijn gerelateerd. Tot slot hebben we geen trendstudies gevonden waarin de samenhang van trends in jeugdgroepen, rondhangen op straat of uitgaansgedrag met criminaliteit is onderzocht.

Tabel 4 Relatie* tussen demografische en sociale ontwikkelingen en veranderingen in (geregistreerde) criminaliteitsniveaus, volgens trendstudies

	Totaal	Geweld	Vermogen	Jeugd	Consistent
<i>Demografische ontwikkelingen</i>					
Het aandeel jeugdigen	+	?	+	+	Ja
Het aandeel jonge mannen	?	+ / geen	+ / geen	?	Nee
Etnische diversiteit	?	+ / zwak	+ / zwak	+ / zwak	Ja
Gebroken gezinsstructuur	?	?	?	?	?
Residentiële mobiliteit	?	?	?	?	?
<i>Sociale ontwikkelingen</i>					
Informeel sociale controle ^a	?	?	?	?	?
Ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten	?	?	?	?	?
Alcohol	?	+ / geen	+ / geen	?	Nee
Harddrugs (crack/heroïne)	?	+	+	?	Ja, maar... ^c

* Richting van de relatie +, -, ?

- a De onduidelijkheid geldt zowel voor indicatoren zoals huishoudenactiviteitsratio, als voor indicatoren die participatie aan maatschappelijke of religieuze instanties meten.
- b Hiertoe worden onder meer gerekend rondhangen op straat, problematische jeugdgroepen, café- of discobezoek.
- c Het gaat om de relatie met crack. Panelstudies waarin gebruik is gemaakt van een natuurlijk experiment ontbreken. Over de relatie met andere typen harddrugs is weinig bekend.

3.3 Demografische en sociale ontwikkelingen in Nederland

In deze paragraaf beschrijven we verschillende demografische en sociale ontwikkelingen in Nederland en relateren die vervolgens aan de ontwikkelingen in het aantal verdachten. De gegevens zijn afkomstig uit verschillende databronnen van het CBS, het Trimbos Instituut en de verslavingszorg (SIZW).

3.3.1 Demografische ontwikkelingen

Demografische ontwikkelingen die een verklaring kunnen bieden voor veranderingen in het aantal jeugdige verdachten en de delicten die ze plegen, zijn het aandeel jeugdigen in de bevolking, het aandeel jonge mannen of het aandeel jonge niet-westers allochtone mannen in steden. Deze groepen zijn oververtegenwoordigd in de geregistreerde criminaliteitscijfers. Ook kunnen we verwachten dat als het aantal jongeren met risicofactoren zoals gedragsproblemen stijgt, dit gepaard gaat met een toename in het aantal jeugdige daders. Andere demografische factoren die mogelijk relevant zijn, zijn het aandeel eenoudergezinnen en het aantal verhuisbewegingen.

Jonge mannen

In de periode 1997-2007 is er nauwelijks verandering in het aandeel jonge mannen (zie bijlage 3). Het is dan ook niet waarschijnlijk dat deze demografi-

sche ontwikkeling samenhangt met de toename in het aantal jeugdige verdachten.

Verhuisbewegingen

Het aantal verhuisbewegingen in Nederland laat in de periode 1997-2007 op landelijk niveau per saldo nauwelijks verandering zien (zie bijlage 3). We verwachten dan ook geen samenhang tussen verhuisbewegingen en de toename in het aantal jeugdige verdachten.

Het aantal jeugdigen

Een voor de hand liggende verklaring voor een toename van het aantal jeugdige verdachten is dat het aantal jeugdigen in Nederland is toegenomen. In figuur 13a worden tijdreeksen gegeven van het aantal jeugdigen in de periode 1991-2020 uitgesplitst voor de 12- tot en met 17-jarigen en de 18- tot en met 24-jarigen. Na 2010 betreft het een prognose. In figuur 13b worden voor de periode 1997-2007 de tijdreeksen in procentuele toe- of afnamen gegeven ten opzichte van het basisjaar 1997. De tijdreeksen komen uit de Bevolkingsstatistiek van het CBS.

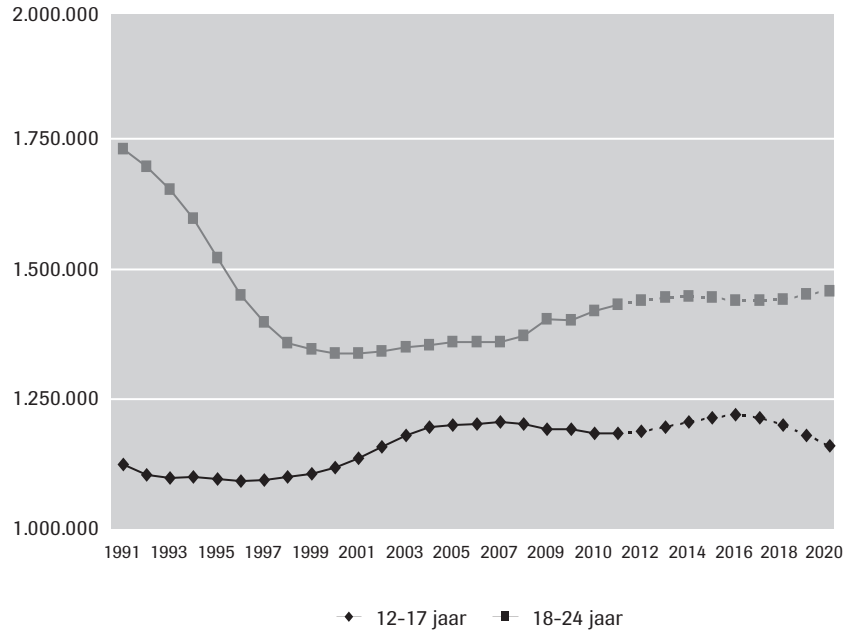
Het aantal 12- tot en met 17-jarigen is vanaf begin jaren negentig tot ongeveer 2005 jaarlijks toegenomen en is vervolgens gestabiliseerd (figuur 13a). Verwacht wordt dat pas vanaf 2016 een daling in het aantal 12- tot en met 17-jarigen zal optreden. Uit figuur 13b blijkt dat in de periode 1997-2007 sprake was van een lichte toename, in 2007 zijn er 7% meer 12- tot en met 17-jarigen dan in 1997. Het aantal 18- tot en met 24-jarigen vertoonde in het laatste decennium van de vorige eeuw jaarlijks een daling (figuur 13a). Rond de eeuwwisseling stabiliseerde de omvang van deze groep. In de periode 1999-2007 is het aantal 18- tot en met 24-jarigen min of meer gelijk (figuur 13b).

De jaarlijks stijgende trend in het aantal 12- tot en met 17-jarigen correspondeert met die van het aantal minderjarige verdachten, maar de trend is veel minder sterk stijgend. In de hele periode 1997-2007 is het aantal minderjarigen toegenomen met 10%, terwijl het aantal minderjarige verdachten is gestegen met 64%. Daarnaast zette de toename in het aantal 12- tot en met 17-jarigen enkele jaren voor de jaarlijkse groei van het aantal minderjarige verdachten al in. Het gelijkblijvende aantal 18- tot en met 24-jarigen in de periode 1999-2007 correspondeert niet met de jaarlijks stijgende trend in het aantal jongvolwassen verdachten.

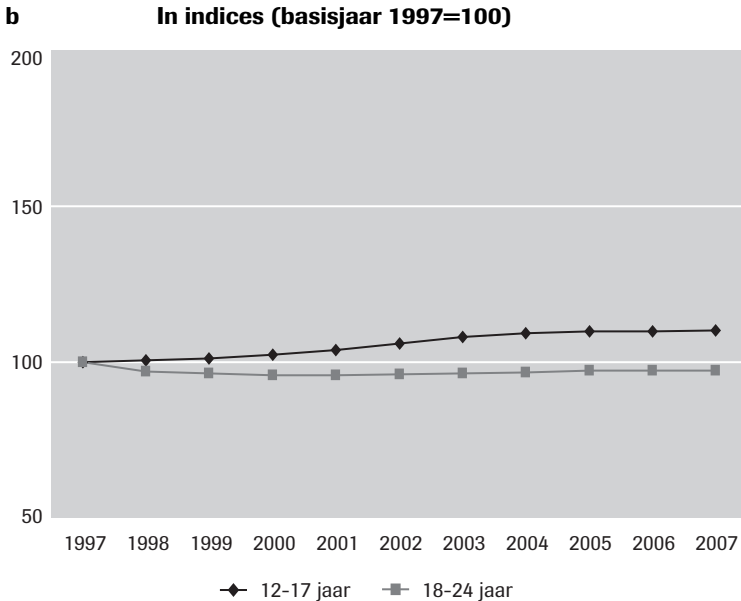
We achten het minder waarschijnlijk dat de sterke stijging in het aantal jeugdige verdachten het gevolg is van een toename in het aantal jeugdigen in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar.

Figuur 13 Ontwikkeling in het aantal 12- t/m 24-jarigen,* naar leeftijdsgroep (absolute aantallen en in indices)

a Absolute aantallen

* Voor de periode 1991-2020, Periode 2011-2020 is een prognose (gestippeld weergegeven).

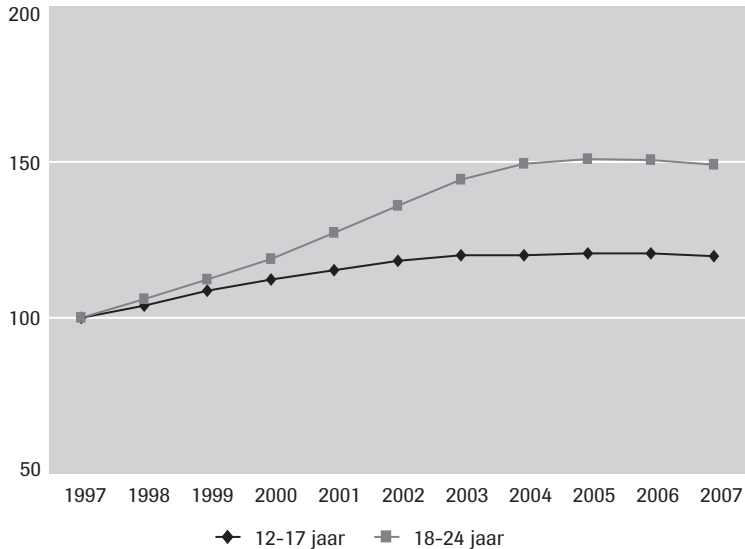
Bron: Bevolkingsstatistiek

Niet-westers allochtone jonge mannen

In figuur 14 worden de tijdreeksen gegeven van het aandeel niet-westers allochtone jonge mannen in (zeer) sterk stedelijk gebied, uitgesplitst naar leeftijdsgroep. De gegevens zijn afkomstig van de Bevolkingsstatistiek van het CBS. In 2007 woonde ongeveer driekwart van de niet-westers allochtone jonge mannen in zeer sterk of sterk stedelijk gebied (74% van de 12- tot en met 17-jarigen en 79% van de 18- tot en met 24-jarigen). Het aandeel allochtone mannen in de leeftijd 12 tot en met 17 jaar laat in de periode 1997-2002 jaarlijks een stijging zien en stabiliseert in de jaren erna. De tijdreeks vertoont geen gelijke pas met die van het aantal jeugdige verdachten, dat juist vanaf 2002 een duidelijke toename vertoont.

Het aandeel allochtone mannen in de leeftijd 18 tot en met 24 jaar toont tot en met 2004 jaarlijks een toename en blijft vervolgens gelijk. Deze tijdreeks gaat voor een deel van de periode gelijk op met de trend in het aantal jeugdige verdachten. Beide reeksen laten in de periode 2001-2004 een toename zien, daarna stabiliseert het aandeel 18- tot en met 24-jarige allochtone mannen in stedelijke gebieden. Voor de hele periode 1997-2007 corresponderen de tijdreeksen niet met elkaar. Als er sprake is van een samenhang tussen het aantal jongvolwassen allochtone mannen in stedelijk gebied en het aantal jeugdige verdachten, dan geldt de associatie niet voor de hele periode. We vermoeden dat hoogstens sprake is van een zwakke samenhang over de hele periode 1997-2007.

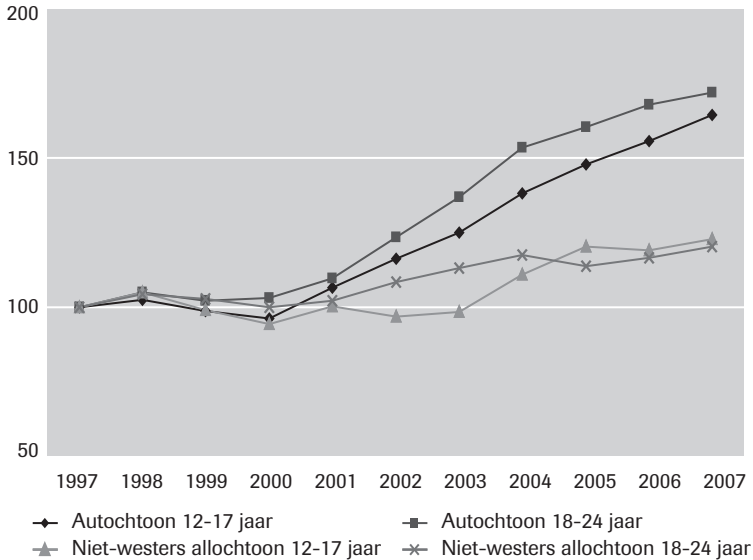
Figuur 14 Ontwikkeling in het aandeel niet-westers allochtone jonge mannen in (zeer) sterk stedelijk gebied voor 12- t/m 17- en 18- t/m 24-jarigen, in indices (basisjaar 1997=100)

Bron: Bevolkingsstatistiek

De HKS-registratie biedt de mogelijkheid verdachten uit te splitsen naar herkomstgroep. Onder de verdachten vormen de autochtonen de grootste bevolkingsgroep. In 2007 is in de leeftijdsgroep 12 tot en met 17 jaar 57% van de verdachten van autochtone herkomst, in de leeftijdsgroep 18 tot en met 24 jaar is 61% van autochtone herkomst. Als we per herkomstgroep de tijdreeksen van het aandeel jeugdige verdachten bekijken, blijkt de toename onder de autochtone jongeren vanaf 2001 duidelijk sterker dan onder de niet-westers allochtone jongeren (figuur 15). Ten opzichte van 1997 is het aandeel verdachten onder autochtone jongeren in 2007 gegroeid met 65-72% (respectievelijk minderjarigen en jongvolwassenen). Onder de jongeren uit niet-westerse herkomstgroepen is het aandeel verdachten in 2007 met 20-23% toegenomen ten opzichte van 1997. De toename in het aandeel niet-westers allochtone jonge mannen kan hebben bijgedragen aan de toename van het aantal jeugdige verdachten, maar de bijdrage is veel minder sterk dan de toename in het aandeel verdachten onder autochtone jongeren.

Figuur 15 Ontwikkeling in het aantal 12- t/m 24-jarige verdachten per 100 leeftijdsgenoten uit de overeenkomstige bevolkingsgroep, voor autochtone jongeren en jongeren van niet-westers allochtone herkomst, in indices (basisjaar 1997=100)

Bron: HKS/CBS Bevolkingsstatistiek

Jongeren met gedragsproblemen

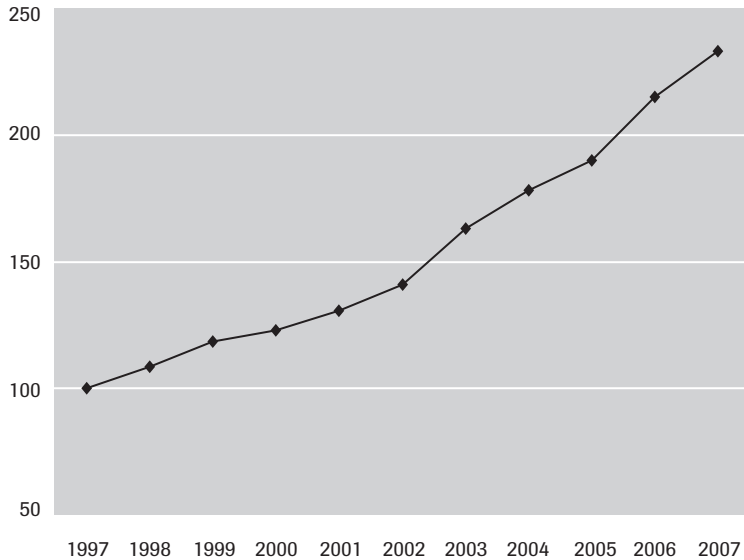
Gedragsproblemen zijn een belangrijke risicofactor voor criminaliteit (Farrington, 2003). Een mogelijke verklaring voor de stijging in het aantal jeugdige verdachten kan zijn dat het aantal jongeren met gedragsproblemen is toegenomen. Er zijn op landelijk niveau geen jaarlijkse tijdreeksen beschikbaar van het aantal jongeren met gedragsproblemen. Een indicator van jongeren met gedragsproblemen is het aantal leerlingen dat naar een school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen gaat, de zogenoemde 'zmok-scholen'. Op een zmok-school zitten kinderen met ernstige gedragsproblemen of psychiatrische problemen.⁸ Gegevens over zmok-scholen worden door het CBS bijgehouden in de Onderwijsstatistiek. In figuur 16 is te zien hoe het aantal 12- tot en met 17-jarigen op zmok-scholen (inclusief kinderen op scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten) zich heeft ontwikkeld in de periode 1997-2007. Het aantal tieners op zmok-scholen heeft in de voorliggende periode jaarlijks een zeer sterke groei doorgemaakt. Deze trend

⁸ Uit een analyse van de Landelijke Commissie Indicatiestelling Toezicht (2005; in Grietens et al., 2006) blijkt dat bij 59% van de leerlingen die in het leerjaar 2004/2005 een cluster 4-indicatiestelling kregen (een indicatie voor zmok-onderwijs) sprake is van een psychiatrische stoornis volgens de DSM-IV- en/of ICD-10-diagnose. Het gaat dan in het merendeel van de gevallen om een stoornis in het autistisch spectrum, gevolgd door gedragsstoornissen. Bij een derde van de jongeren is de indicatiestelling onbekend.

correspondeert na 2000 met de jaarlijkse groei in het aantal jeugdige verdachten. In 2007 is het aantal jongeren op zmk-scholen bijna 2,5 keer zo groot als in 1997 het geval was.

Figuur 16 Ontwikkeling in het aantal 12- t/m 17-jarigen op zmk-scholen*, in indices (basisjaar 1997=100)

* Inclusief kinderen op scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten.

Bron: Onderwijsstatistiek

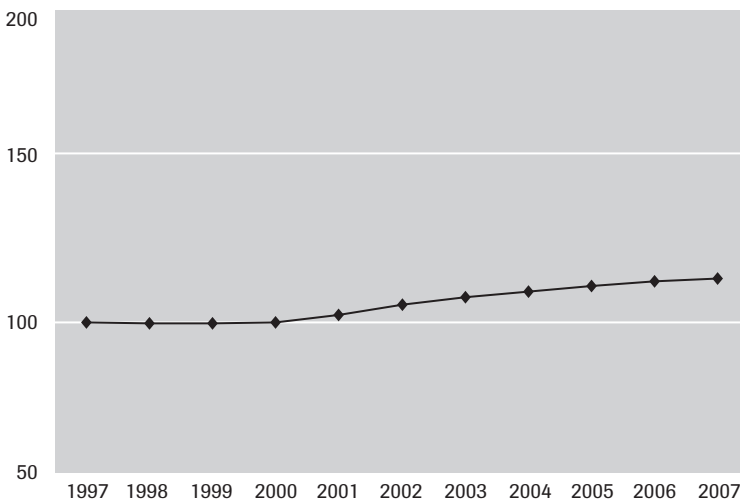
De jaarlijks stijgende trend in het aantal jongeren dat zmk-onderwijs volgt, correspondeert na 2000 duidelijk met de trend in het aantal aan agressie gerelateerde delicten (bedreiging, geweld tegen personen, vernieling en openbare-ordemisdrijven) en verkeersdelicten (rijden onder invloed). Het is echter de vraag of de jaarlijkse groei in het aantal leerlingen in het zmk-onderwijs een verklaring biedt voor de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten. Er zijn namelijk ook indicaties dat het aantal jongeren met gedragsproblemen nauwelijks is toegenomen. Grietens et al. (2006) vinden dat de stijgende trend in het zmk-onderwijs waarschijnlijk het resultaat is van een toegenomen aandacht voor opvoedingsproblematiek bij jongeren met gedragsproblemen en van het financieringssysteem dat voor deze jongeren sinds midden jaren negentig wordt gehanteerd, het zogenoemde 'rugzakje' (Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling, 2005). De jaarlijkse toename van leerlingen in het zmk-onderwijs reflecteert dan niet een werkelijke stijging van jongeren met gedragsproblemen. Epidemiologisch bevolkingsonderzoek ondersteunt deze gedachtegang. Uit een trendstudie onder een subpopulatie van jeugdige adolescenten – jongeren in Zuid-Holland –

blijkt tussen 1983 en 2003 geen toename, maar zelfs een lichte daling in het aantal jongeren met ernstige gedragsproblemen (Tick et al., 2007, 2008). Het gaat hierbij wel om een studie met metingen vanaf 1983 met een tussenpoos van tien jaar en met de laatste meting in 2003. Het is niet bekend hoe het aantal jongeren met gedragsproblemen zich in de tussenliggende perioden en in de jaren na 2003 heeft ontwikkeld. Deze signaleringen weerspreken de eerdere resultaten. We denken niet dat de jaarlijkse stijging in het aantal jeugdige verdachten kan worden verklaard doordat het aantal jongeren met gedragsproblemen is toegenomen.

Eenoudergezinnen

Als indicator voor gebroken gezinsstructuur hebben we het aantal eenoudergezinnen gedeeld door het totaal aantal huishoudens genomen. We gebruiken gegevens uit de Huishoudensstatistiek van het CBS. In figuur 17 is te zien dat het aandeel eenoudergezinnen in de beginperiode stabiel is en vanaf 2001 jaarlijks licht stijgt. De tijdreeks van het aandeel eenoudergezinnen komt voor de hele periode 1997-2007 overeen met de tijdreeks in het aantal jeugdige verdachten en het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. De patronen van de tijdreeksen komen overeen, maar de jaarlijkse stijging in het aandeel eenoudergezinnen is over de hele periode 1997-2007 veel minder sterk dan de stijging in het aantal jeugdige verdachten.

Figuur 17   **Ontwikkeling in het aandeel eenoudergezinnen, in indices (basisjaar 1997=100)**

Bron: Huishoudensstatistiek

In trendstudies op macroniveau is de relatie tussen veranderingen in de tijd in het aandeel eenoudergezinnen en criminaliteit nauwelijks onderwerp van studie. Uit contextvergelijkend onderzoek blijkt dat het aandeel eenoudergezinnen indirect gerelateerd is aan criminaliteitsniveaus. De samenhang verloopt via sociale instabiliteit in buurten (Sampson & Groves, 1989). Op microniveau kan de relatie tussen eenoudergezinnen en criminaliteit verlopen via inadequate opvoedingsstijlen van ouders (Farrington, 2003). Het is de vraag of de toename van het aandeel eenoudergezinnen in Nederland in het afgelopen decennium gerelateerd is aan de jaarlijkse toename in het aantal jeugdige verdachten van een misdrijf. Mocht er een verband tussen beide zijn, dan is waarschijnlijk hoogstens sprake van een zwakke samenhang.

3.3.2 *Sociale ontwikkelingen*

Sociale ontwikkelingen die in aanmerking kunnen komen als mogelijke verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten zijn onder meer verzwakking van informele sociale controle, een toename van ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten en een toename in het middelengebruik van jongeren. Indicatoren van ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten zijn lokale jeugdgroepen of rondhangen op straat. Er zijn voor de periode 1997-2007 geen tijdreeksen beschikbaar over het aantal problematische jeugdgroepen in Nederland noch van het aantal rondhangende jongeren op straat. Daarom zijn we de ontwikkelingen in café- en discobezoek onder jeugdigen nagegaan, omdat het hierbij ook gaat om het samenzijn met leeftijdgenoten, waarbij merkbaar toezicht kan ontbreken. Uit de trends blijkt dat het aandeel jongeren dat een café of disco bezoekt wel iets fluctueert, maar over het algemeen rond hetzelfde niveau blijft (zie bijlage 3). Deze ontwikkelingen kunnen de trends in het aandeel verdachten niet verklaren. En hoewel uit de media regelmatig het beeld opdoemt dat het aantal rellen tijdens grote evenementen zoals rondom voetbalwedstrijden of dancefeesten toeneemt, zijn hierover geen tijdreeksen op landelijk niveau beschikbaar. Resteren informele sociale controle en middelengebruik.

Informele sociale controle

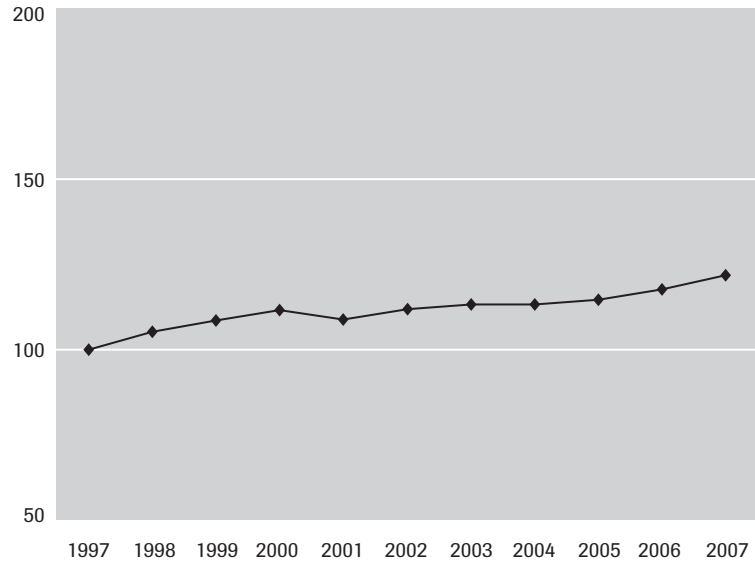
Een indicator van verzwakking van informele sociale controle in een omgeving is de toename van arbeidsparticipatie van gezinnen, waardoor er meer gelegenheid kan ontstaan voor potentiële daders om delicten te plegen. Als er echter gelijktijdig meer huishoudens bij komen, zal er alsnog weinig veranderen in de mate van toezicht door buurtgenoten. We gebruiken als indicator voor de sterkte van informele sociale controle het aantal werkende vrouwen in de beroepsbevolking tussen de 25 en 65 jaar gedeeld door het aantal huishoudens. Een verzwakking van informele sociale controle wordt gekenmerkt door een toename van het aantal werkende vrouwen gedeeld door het aantal huishoudens. De gegevens over het aantal werkende vrouwen in de beroeps-

bevolking zijn afkomstig uit de CBS-enquête beroepsbevolking. De gegevens over het aantal huishoudens komen uit de Huishoudensstatistiek van het CBS. In figuur 18a is te zien dat het aandeel werkende vrouwen in de periode 1997-2007 jaarlijks is toegenomen, in 2007 met 22% ten opzichte van 1997. De trend correspondeert met de jaarlijkse toename in het aantal minderjarige verdachten, aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven. Hoe kunnen we deze corresponderende tijdreeksen duiden? Een mogelijke verklaring is dat de toename van het aandeel werkende vrouwen een indicator is van een afname van informeel toezicht in buurten. Minder toezicht biedt potentiële daders gelegenheid tot het plegen van criminaliteit, ongeacht het type criminaliteit (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998). Empirische studies ondersteunen de gedachte dat sprake is van een verband (Pratt & Cullen, 2005). We hebben geen trendstudies gevonden waarin op macroniveau effecten blijken van informeel toezicht op veranderingen in criminaliteitsniveaus of het aantal verdachten. Andersom blijkt wel uit evaluatieonderzoek dat de komst van formeel toezicht in buurten in termen van buurtwachten ('neighborhood watch') leidt tot daling in criminaliteit (Bennett et al., 2008). Het is mogelijk dat de afname van informeel toezicht in buurten en wijken in de periode 1997-2007 heeft bijgedragen aan een groei in het aantal jeugdige verdachten en dan specifiek aan de toename in het aantal aan agressie gerelateerde delicten waarvan jeugdigen worden verdacht. Onverwacht is wel dat de stijgende trend in toezicht niet correspondeert met de cyclische trend in het aantal vermogensdelicten, terwijl dat op basis van de gelegenhedenbenadering wel is te verwachten. Dit zou een mogelijke relatie tussen ontwikkelingen in informeel toezicht en de trend in jeugdige verdachten weerspreken. Mogelijk speelt hier een andere ontwikkeling doorheen, zoals de toegenomen inzet van preventieve maatregelen, waaronder een betere beveiliging van woningen door betere sloten of van producten in winkels met 'tags' en detectiepoortjes.

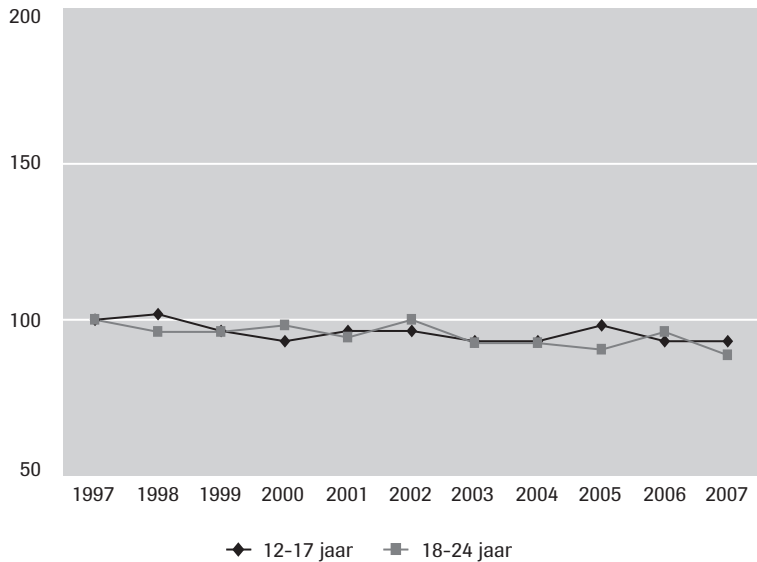
Een andere indicator van informele sociale controle is de mate van kerkelijkheid onder jeugdigen. De gegevens voor lidmaatschap van een kerkelijke gezindte zijn afkomstig uit het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) van het CBS. Het aandeel jongeren in Nederland dat lid is van een kerkelijke gezindte is in 2007 licht gedaald ten opzichte van 1997 (figuur 18b).

Figuur 18 Ontwikkelingen in informele sociale controle, in indices (basisjaar 1997=100)

a Aantal werkende vrouwen in de leeftijd 25 t/m 65 jaar in de beroepsbevolking gedeeld door het aantal huishoudens

b Kerkelijkheid

Bron: EBB/POLS

Middelengebruik

In Nederland blijken de ontwikkelingen in middelengebruik onder jeugdigen te verschillen per populatie die wordt onderzocht. Bronnen die middelengebruik meten in een algemene populatie van jongeren laten andere ontwikkelingen zien dan bronnen die zich richten op subgroepen, zoals verslaafde jongeren.

Het Trimbos Instituut meet sinds begin jaren negentig vierjaarlijks het middelengebruik onder een representatieve steekproef van scholieren in het voortgezet onderwijs (de Peilstation-onderzoeken). Daaruit blijkt dat het percentage scholieren dat alcohol of drugs gebruikt over de jaren heen relatief stabiel is, met slechts een lichte toename van alcoholgebruik onder de meisjes. In de Nationale Drug Monitor (NDM) is te zien dat het alcoholgebruik onder scholieren in de periode 1996 tot en met 2007 in de jongste groep in het voortgezet onderwijs (12- tot en met 14-jarigen) daalt en stabiel blijft onder de oudere leeftijdsgroep (Van Laar et al., 2010). In de NDM wordt in de groep volwassenen niet onderscheiden naar jongvolwassenen. Verdurmen et al. (2008) melden op basis van de Alcoholmonitor dat het percentage 18- tot en met 24-jarigen dat in het laatste jaar en in de afgelopen maand alcohol heeft gebruikt in 2005 gelijk is aan dat in 1997. Het aandeel veeldrinkers (zes glazen per gelegenheid in het afgelopen halfjaar) laat tussen 1997-2001 een stijgende trend zien, gevolgd door een lichte daling in de jaren erna. Verder blijkt uit de NDM ten aanzien van drugsgebruik dat het aandeel scholieren dat cannabis gebruikt in de periode 1996-2007 geleidelijk is gedaald (vooral bij jongens), evenals het 'ooit'-gebruik van cocaïne, amfetamine, xtc en GHB. In de periode 1997-2007 laten de tijdreeksen van middelengebruik onder Nederlandse scholieren op het voortgezet onderwijs en jongvolwassenen een ander patroon zien als dat van het aantal jeugdige verdachten. Het is niet waarschijnlijk dat middelengebruik onder scholieren en jongvolwassenen in de algemene populatie van jongeren een verklaring biedt voor de jaarlijkse toename in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997 tot en met 2007.

De tijdreeksen van het aantal jongeren in de verslavingszorg laten in de periode 1998-2007 een stijgende trend zien. We gebruiken gegevens uit het registratiesysteem LADIS die beschikbaar zijn vanaf 1998. Het gaat om het aantal jeugdigen in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar dat vanwege problemen met alcohol of drugs met verslavingszorg in aanraking komt. In 2007 stonden bijna 6.600 jongeren ingeschreven bij verslavingszorg wegens alcohol-, softdrugs- of harddrugsverslaving. Dit is slechts een klein deel van de jeugdigen met verslavingsproblemen. Zo blijkt nog geen 0,5% van de alcoholverslaafden in de leeftijd 16 tot en met 24 jaar bij verslavingszorg bekend te zijn (Verdurmen et al., 2008). Ondanks de lage aantallen is het aantal jongeren in de verslavingszorg in de afgelopen tien jaren enorm toegenomen (figuur 19a en 19b). Het aantal jongeren met alcoholverslaving is in 2007 met 59% gestegen

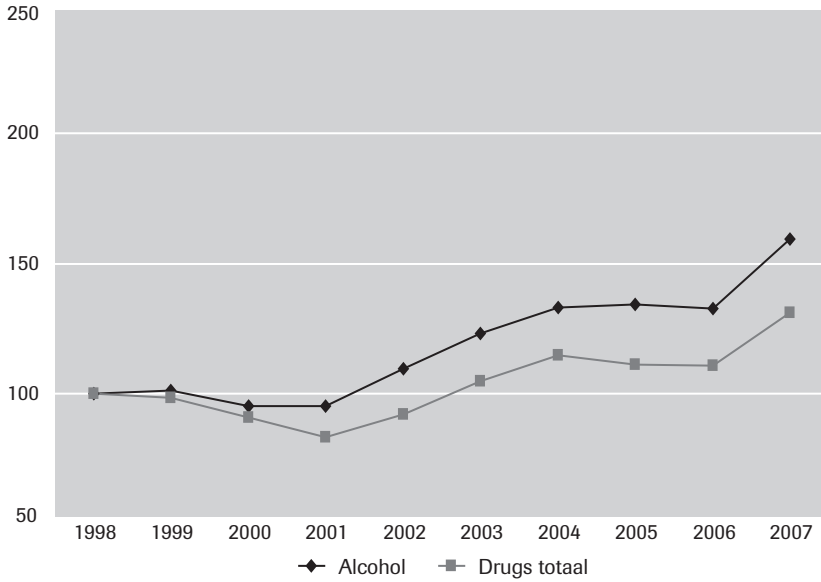
ten opzichte van 1998. Ook het aantal jongeren in de verslavingszorg wegens drugsverslaving is gestegen met 31%, waarbij met name het aantal jongeren met een softdrugsverslaving ten opzichte van 1998 enorm is toegenomen (+101%, zie figuur 19b). Het aantal jeugdige cliënten in de verslavingszorg met problemen vanwege harddrugsgebruik laat in de periode 1998-2007 een cyclische trend zien: een jaarlijkse daling, gevolgd door een jaarlijkse stijging, daarna weer enkele jaren een daling en aan het eind een lichte stijging (figuur 19b).

De stijgende trend in het aantal jongeren dat in aanraking komt met verslavingszorg wegens een alcohol- of softdrugsprobleem correspondeert met de toename in het aantal jeugdige verdachten in die periode, met name met de stijging in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven waarvan jeugdigen worden verdachten. Tussen 2000-2005 correspondeert de stijging in het aantal jeugdigen in de verslavingszorg ook met de jaarlijkse toename in het aantal drugsdelicten waarvan jeugdigen worden verdacht. De cyclische trend van het aantal jongeren in de verslavingszorg wegens een harddrugsprobleem vertoont enige overeenkomst met de cyclische trend in het aantal vermogensmisdrijven onder 18- tot en met 24-jarige verdachten.

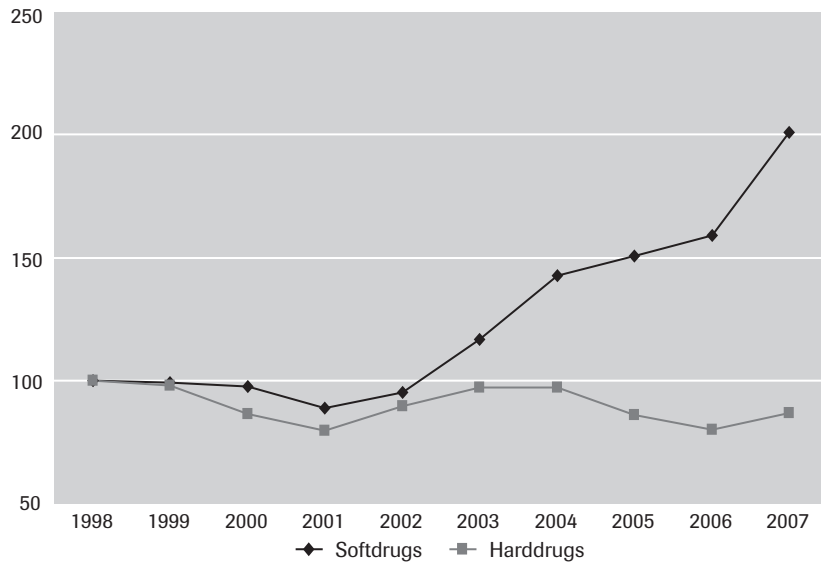
Hoewel de tijdreeksen in het aantal jeugdige verdachten en die van het aantal jongeren in de verslavingszorg vergelijkbare trends laten zien, moet wel worden opgemerkt dat er een groot niveauverschil is tussen het aantal jongeren in de verslavingszorg en het aantal jeugdige verdachten.

Figuur 19 Ontwikkeling in aantal jongeren in de verslavingszorg, uitgesplitst naar type problematiek, in indices (basisjaar 1998=100)

a Alcohol en drugs totaal

b Soft- en harddrugs

Bron: LADIS

Uit internationale trendstudies blijkt een sterk positief verband tussen alcoholconsumptie en geweldscriminaliteit, hoewel de sterkte van het verband afzwakt als rekening wordt gehouden met andere macro-ontwikkelingen. Experimentele studies hebben vooralsnog op macroniveau (landelijk) geen effect van alcohol op geweldscriminaliteit aangetoond. In Nederland laat het alcoholgebruik onder de algehele populatie jeugdigen in de periode van onderzoek nauwelijks verandering zien, zowel onder jongeren als onder jongvolwassenen. We denken dat het niet waarschijnlijk is dat veranderingen in het alcoholgebruik onder Nederlandse jongeren in het algemeen effect hebben gehad op de jaarlijkse stijging in aan agressie gerelateerde criminaliteit onder jeugdige verdachten na 2001.

Deze constatering sluit niet uit dat een stijging van het aantal jeugdigen in de verslavingszorg met een alcoholproblematiek samenhangt met de toename van het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven van jeugdige verdachten. De stijging in het aantal jeugdigen in verslavingszorg wegens alcoholproblematiek kan een indicatie zijn van toenemend alcoholgebruik onder een subpopulatie van jongeren die ook vaker agressiegerelateerde delicten plegen. Op individueel niveau blijkt alcohol gepaard te gaan met het plegen van delicten en dan met name geweld en vandalisme (Felson, 1998; Felson et al., 2008; White & Gorman, 2000). Experimenteel onderzoek op individueel niveau in laboratoriumsituaties laat zien dat alcohol agressie stimuleert (Bushman & Cooper, 1990), maar alleen als dronken mensen worden uitgedaagd (Gustafson, 1993). De situationele context waarin alcohol wordt genuttigd, blijkt heel belangrijk. Een alternatieve verklaring is dat de vrijetijdsactiviteiten van frequente drinkers ertoe leiden dat ze vaker in risicovolle situaties belanden, zoals uitgaansgelegenheden, die ook geweld en andere vormen van aan agressie gerelateerde criminaliteit kunnen bevorderen (Felson, 1998). In dat geval is het niet de alcohol, maar een risicovolle situatie die de kans op het gelijktijdig voorkomen van alcohol en criminaliteit vergroot. Verder blijkt dat de stijging in het aantal jongeren dat wegens softdrugsproblematiek bij verslavingszorg is ingeschreven, correspondeert met de stijging in het aantal jeugdige verdachten of het aantal aan agressie gerelateerde delicten. De literatuur weerspreekt vooralsnog dat hier sprake is van een effect. Experimenteel onderzoek op individueel niveau laat zien dat cannabis geen aanleiding geeft tot agressief gedrag, maar dergelijk gedrag onderdrukt (Hoaken & Stewart, 2003). We verwachten dan ook niet dat de toename in het aantal jongeren met een softdrugsproblematiek bij verslavingszorg een verklaring biedt voor de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten of het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht.

Een alternatieve verklaring voor de toename van het aantal jongeren in de verslavingszorg kan zijn dat alcohol- of cannabisverslaving onder jeugdigen in de loop van de tijd meer aandacht heeft gekregen. De aandacht voor middelengebruik onder jeugdigen en de problemen die daarmee gepaard gaan, is

in het afgelopen decennium toegenomen. Ook hebben instellingen voor verslavingszorg een meer actieve opstelling aangenomen. In het Actieplan Alcohol voor de verslavingszorg in 2002 stelden de instellingen zich tot doel om meer probleemdrinkers te bereiken (Verdurmen et al., 2008). Dit zou betekenen dat niet het aantal probleemdrinkers is gestegen, maar vooral het aantal personen dat daarvoor hulp vraagt en krijgt. Het aantal jeugdige alcoholverslaafden dat bekend is bij verslavingszorg, is immers heel laag (Verdurmen et al., 2008). Als de gesignaleerde stijging van jongeren in de verslavingszorg wijst op toegenomen aandacht, dan is het onwaarschijnlijk dat die is gerelateerd aan de stijgende trend van het aantal jeugdige verdachten.

Tot slot blijkt de cyclische trend in het aantal jongeren bij verslavingszorg wegens harddrugsproblematiek eenzelfde patroon te volgen als de tijdreeks in het aantal vermogensdelicten onder jongvolwassen verdachten. Mogelijk is hier een relatie tussen beide trends. In diverse studies wordt gewezen op een duidelijk verband tussen veranderingen in harddrugsverslaving en trends in vermogenscriminaliteit (Levitt, 2004; Zimring, 2007).

3.4 Tot slot

In dit hoofdstuk is ingegaan op enkele demografische en sociale ontwikkelingen die volgens de literatuur gerelateerd kunnen zijn aan veranderingen in criminaliteitsniveaus. Tevens is voor de Nederlandse situatie nagegaan welke demografische en sociale ontwikkelingen corresponderen met de veranderingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan jeugdigen werden verdacht in de periode 1997-2007.

Demografische ontwikkelingen

Demografische ontwikkelingen zouden theoretisch zowel direct als indirect effect kunnen hebben op veranderingen in het aantal daders of criminaliteit. Vanuit één benadering wordt verwacht dat criminaliteit en het aantal daders toe- of afnemen als gevolg van veranderingen in het aantal 'crime-prone' individuen in een samenleving (Easterlin, 1987; Levitt & Dubner, 2005; Zimring, 2007). Een toename (of afname) in het aantal jongeren, het aandeel mannen, het aandeel mannen uit etnische minderheidsgroepen of het aantal jongeren met risicofactoren voor criminaliteit kan direct leiden tot verandering in het criminaliteitsniveau en/of het aantal daders. De sociale desorganisatiebenadering stelt dat demografische veranderingen indirect effect hebben op het aantal daders en het criminaliteitsniveau (Sampson & Groves, 1989). Veranderingen in de etnische samenstelling, de structuur van gezinnen in buurten of een toename van residentiële mobiliteit leiden tot sociale instabiliteit en vermindering van de sociale cohesie. Dit gaat vervolgens weer gepaard met een afname van informele sociale controle, waardoor mensen er minder van worden weerhouden om delicten te plegen. Vanuit een gelegen-

heidsbenadering wordt verondersteld dat minder toezicht in buurten (wat gedeeltelijk overeenkomt met een verzwakking van informele sociale controle) meer gelegenheid biedt aan daders om delicten te plegen.

We hebben geen studies gevonden waarin effecten van demografische veranderingen op het aantal daders of het criminaliteitsniveau zijn aangetoond. Trendstudies op basis van analyses van paneldata tonen een positieve relatie aan van het aandeel jeugdigen, het aantal jonge mannen en het aandeel jonge mannen uit etnische minderheidsgroepen met (geregistreeerde) criminaliteit in dergelijke subgroepen. Als rekening wordt gehouden met andere verklarende macrofactoren blijken de verbanden echter af te zwakken en in sommige studies afwezig. Trendstudies op basis van analyses van paneldata bieden onvoldoende aanwijzingen over een relatie tussen andere demografische ontwikkelingen, zoals gezinsstructuur of residentiële mobiliteit, en veranderingen in criminaliteitsniveaus. Kortom, de resultaten van de hoofdzakelijk internationale empirische literatuur wijzen erop dat er hoogstens sprake is van een zwak verband tussen demografische veranderingen en criminaliteit, waarbij andere verklarende factoren belangrijker zijn.

Vervolgens zijn demografische ontwikkelingen in Nederland beschreven. In Nederland is in de periode 1997-2007 het aantal 12- tot en met 17-jarigen licht gestegen, het aantal 18- tot en met 24-jarigen is nauwelijks veranderd en het aandeel mannen onder de 12- tot en met 24-jarigen is gelijk gebleven. Deze ontwikkelingen bieden geen verklaring voor veranderingen in het aandeel jeugdige verdachten in die periode.

Het aandeel niet-westers allochtone jonge mannen in stedelijk gebied is gegroeid, maar de tijdreeks gaat niet in de hele periode 1997-2007 gelijk op met de groei in het aantal jeugdige verdachten. Het is mogelijk dat de toename in het aandeel niet-westerse allochtonen enigszins heeft bijgedragen aan de groei in het aantal jeugdige verdachten, maar dan slechts voor een deel van de periode. Uit internationale trendstudies blijkt hoogstens een zwak verband tussen het aandeel allochtonen en criminaliteitstrends. Verder blijkt dat in de periode 1997-2007 de groei in het aantal verdachten onder autochtone jongeren veel sterker is dan onder jongeren uit niet-westers allochtone herkomstgroepen.

Verder vinden we geen ondersteuning voor de gedachte dat de toename in het aantal jeugdige verdachten, of het aantal aan agressie gerelateerde delicten waarvan jeugdigen worden verdacht, het gevolg is van een stijgend aantal jongeren met gedragsproblemen. Op basis van epidemiologische studies zijn er zelfs indicaties dat het werkelijke aantal jongeren met gedragsproblemen in de periode 1983-2003 licht is gedaald (Tick et al., 2007, 2008).

Ook is het niet aannemelijk dat de stijging in het aantal jeugdige verdachten gerelateerd is aan een toename van het aantal verhuisbewegingen of het aan-

tal eenoudergezinnen, alleen al omdat hierin in de voorliggende periode op landelijk niveau nauwelijks veranderingen zijn opgetreden.

Het is niet aannemelijk dat de stijging in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1996-2007 of de veranderingen die zich hebben voorgedaan in het type criminaliteit onder jeugdige verdachten het directe resultaat zijn van demografische veranderingen in Nederland in diezelfde periode.

Sociale ontwikkelingen

Sociale ontwikkelingen kunnen effect hebben op veranderingen in het aantal jeugdige verdachten en de criminaliteit waarvan ze worden verdacht. Sociale ontwikkelingen die in aanmerking komen, zijn onder meer informele sociale controle of informeel toezicht, op straat rondhangende jongeren, uitgaansgedrag van jongeren (onder andere café- en discobezoek) en middelengebruik onder jongeren. Verzwakking van informele sociale controle – door gezinnen, scholen, kerken of jeugdverenigingen – leidt ertoe dat gedrag van anderen minder wordt gereguleerd. Het ontbreken van toezicht biedt potentiële daders ook de gelegenheid tot het plegen van criminaliteit. Empirische studies op macroniveau waarin verschillen tussen contexten (buurten, steden en dergelijke) zijn onderzocht, ondersteunen beide gedachten. Trendstudies naar de relatie tussen informele sociale controle of merkbaar toezicht en veranderingen in criminaliteitsniveaus zijn schaars. Evaluatieonderzoek wijst erop dat een toename van formele sociale controle in buurten, bijvoorbeeld in de vorm van buurtwachten, gepaard gaat met een afname van criminaliteit op macroniveau (Bennett et al., 2008).

Als indicatoren voor informele sociale controle hebben we de kerkelijkheid van jeugdigen en het aantal werkende vrouwen in de leeftijd 25-65 jaar gedeeld door het aantal huishoudens genomen. Kerkelijkheid van jeugdigen laat in de periode 1997-2007 een lichte daling zien. De tijdreeks van het aantal werkende vrouwen ten opzichte van het aantal huishoudens correspondeert met die van het aantal jeugdige verdachten en dan met name van verdachten van aan agressie gerelateerde misdrijven (geweld, vernieling, openbare-ordeverstoring). Het is mogelijk dat in Nederland in de periode 1997-2007 sprake is van een vermindering van informeel toezicht in buurten, waardoor de gelegenheid tot het plegen van criminaliteit is toegenomen. Deze gedachte sluit aan bij de Gelegenheidsbenadering (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998). Onverwacht is wel dat de trend niet correspondeert met de cyclische trend in het aantal vermogensdelicten, terwijl dat op basis van de theorie wel is te verwachten. Mogelijk speelt hier een andere ontwikkeling doorheen, zoals de toegenomen inzet van preventieve maatregelen, waaronder het beveiligen van woningen door betere sloten en van producten in winkels met 'tags' en poortjes.

We hebben geen tijdreeksen gevonden van het aantal op straat rondhangende jongeren in de periode 1997-2007. Verder hebben zich nauwelijks veran-

deringen voorgedaan in het aandeel jongeren met risicovol uitgaansgedrag. Over een eventuele relatie hiervan met trends in het aantal jeugdige verdachten kunnen we niets zeggen.

Tot slot is nagegaan of ontwikkelingen in middelengebruik zijn gerelateerd aan veranderingen in criminaliteit of het aantal verdachten van criminaliteit. Alcohol en sommige harddrugs kunnen op individueel niveau stimuleren tot het plegen van delicten, hetzij vanwege de psychofarmacologische werking ervan, hetzij omdat de drugs bekostigd moeten worden (White & Gorman, 2000). Uit internationale trendstudies blijkt op macroniveau een positieve relatie tussen alcoholconsumptie en geweld, maar als rekening wordt gehouden met andere macrofactoren zwakt de sterkte van het verband af. Effecten van alcohol op criminaliteit op macroniveau zijn niet aangetoond. Een andere verklaring is dat middelengebruik en criminaliteit beide kunnen optreden als er sprake is van een hoge mate van sociale instabiliteit in buurten, of als sprake is van situaties die verleiden tot riskant gedrag, zoals uitgaansgelegenheden. In dat geval is sprake van een gemeenschappelijke achterliggende oorzaak voor het gelijk opgaan van tijdreeksen in middelengebruik en criminaliteit.

Uit populatieonderzoek blijkt dat in Nederland het middelengebruik onder jongeren nauwelijks is veranderd in de afgelopen tien jaren. Het is dan ook niet waarschijnlijk dat middelengebruik onder de populatie jeugdigen gerelateerd is aan de stijging in het aantal jeugdige verdachten. Dit sluit niet uit dat de toename van het aantal jeugdigen in de verslavingszorg wegens alcoholproblematiek een indicatie kan zijn van toenemend alcoholgebruik onder een subpopulatie van jongeren die ook vaker aan agressie gerelateerde delicten plegen. Het is mogelijk dat beide ontwikkelingen zijn gerelateerd, dat weten we niet op basis van onze vergelijking. Het aantal jongeren in de verslavingszorg is vele malen kleiner dan het aantal jeugdige verdachten. Daarnaast kan een verklaring voor de toename van jeugdigen in de verslavingszorg een toegenomen aandacht voor jongeren met een dergelijke problematiek zijn. In dat geval is sprake van een schijnverband tussen beide trends, wat ook plausibel is. Op basis van onze studie kunnen we hierover geen uitsluitsel geven.

4 Economische condities

Afgaand op het bruto binnenlands product is de Nederlandse economie tussen 1997 en 2007 met gemiddeld 2,6% per jaar gegroeid. De groei was aan het begin en einde van deze periode groter dan in het midden, maar over de gehele periode genomen is de economische situatie in Nederland erop voortuitgegaan (Pommer & Ras, 2009). Ook de armoede is afgenomen (Vrooman et al., 2007). Verder is het opleidingsniveau⁹ van de Nederlandse jeugdigen in de afgelopen jaren flink gestegen. Het aandeel jongeren dat afstudeert aan een hbo of universiteit zit in de lift. Het belang dat aan opleiding wordt gehecht, blijkt ook uit het streven om het aandeel jongeren zonder een startkwalificatie, de voortijdig schoolverlaters, terug te dringen.

Er is veel bekend over de relatie tussen economische condities en criminaliteit. Hoewel de klassieke en tevens 'common sense'-gedachte is dat economische condities die kenmerkend zijn voor een recessie, zoals armoede of werkloosheid, gepaard gaan met een toename in de criminaliteit, zijn de empirische resultaten minder eenduidig (Box, 1987; Reiner, 2007). Uit sommige studies blijkt een positief verband tussen armoede en werkloosheid enerzijds en veranderingen in criminaliteitsniveau anderzijds, terwijl andere studies juist geen of zelfs een negatieve samenhang laten zien. Ook verschilt de samenhang naar type delict (vermogen of geweld) of tussen subgroepen (bijvoorbeeld naar leeftijd).

In dit hoofdstuk onderzoeken we welke economische ontwikkelingen gerelateerd zijn aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht (de derde onderzoeksvraag). We gaan in op de relatie van criminaliteitsontwikkelingen met veranderingen in armoede, werkloosheid, lonen en opleiding. Eerst komen enkele theoretische benaderingen aan de orde (paragraaf 4.1), daarna gaan we in op bevindingen uit (internationale) trendstudies (paragraaf 4.2) en vervolgens beschrijven we de ontwikkelingen in economische condities in Nederland (paragraaf 4.3). Tot slot brengen we de bevindingen samen (paragraaf 4.4).

4.1 Theoretische benaderingen

Er is geen overkoepelend perspectief over de relatie van economische condities, zoals armoede, werkloosheid, lage lonen en opleidingsniveau, met ontwikkelingen in criminaliteitsniveaus. In deze paragraaf lichten we de verschillende benaderingen kort toe, zonder daarbij uitputtend te zijn.

4.1.1 *Armoede*

Over het algemeen wordt aangenomen dat armoede positief gerelateerd is aan criminaliteit. Verklaringen die een positieve relatie veronderstellen tus-

⁹ We rekenen opleiding ook tot een economische conditie, omdat hierdoor de kansen op de arbeidsmarkt worden vergroot.

sen armoede en criminaliteit vallen grofweg uiteen in twee benaderingen: een absolute en een relatieve economische-deprivatiegedachte. Voor beide verklaringen is empirische ondersteuning (Pratt & Cullen, 2005).

Volgens de absolute economische-deprivatiebenadering zorgt marktwerking ervoor dat er in een samenleving subgroepen zijn die onder de armoedegrens leven en daardoor nauwelijks kunnen rondkomen. Absolute armoede stimuleert vijandigheid ten opzichte van anderen die wel voldoende financiële middelen hebben om in hun dagelijkse behoefte te kunnen voorzien (Bonger, 2004 [1916]). De veronderstelling is dat armoede direct leidt tot criminaliteit vanwege overlevingsdrang (financiële problemen of schulden), of indirect doordat mensen die onder de armoedegrens leven in opstand komen tegen meer welgestelden in een samenleving.

Volgens de relatieve economische-deprivatiebenadering is criminaliteit het resultaat van economische ongelijkheid in een samenleving. Het gaat hierbij om verschillen die mensen ervaren in hun sociaaleconomische positie ten opzichte van anderen om hen heen. De verwachting is dat naarmate ongelijkheid in termen van bijvoorbeeld inkomensverschillen tussen groepen in een land toeneemt, ook de criminaliteit stijgt.

4.1.2 (Jeugd)werkloosheid

Werkloosheid en criminaliteit zijn aan elkaar gerelateerd. Werkloosheid kan leiden tot een stijging van criminaliteit of een toename in het aantal daders van criminaliteit. Andersom is het bijvoorbeeld ook mogelijk dat een toename van het aantal gedetineerden leidt tot een toename van het aantal werklozen. In dit onderzoek gaan we in op de te verwachten effecten van werkloosheid op criminaliteit en niet andersom.

Er zijn tegengestelde verwachtingen over de effecten van werkloosheid op criminaliteit. Sommige benaderingen veronderstellen dat werkloosheid leidt tot meer criminaliteit, er is een positieve relatie. Volgens de 'human capital'-theorie, een hedendaagse afleiding van de 'economics of crime'-benadering (zie hoofdstuk 2), is het hebben van een baan onderdeel van het menselijk kapitaal (Lochner, 2004; Mustard, 2010). Een baan vergroot de kosten om delicten te plegen. Verondersteld wordt dat het hebben van werk een afschrikkend effect heeft op criminaliteit. Als legale inkomsten dalen of wegvallen, zoals in het geval van werkloosheid, gaat men op zoek naar illegale bronnen als alternatieve vorm van inkomsten of om inkomsten uit bijvoorbeeld een uitkering aan te vullen. Criminaliteit kan dergelijke economische voordelen opleveren. Daders wegen de te verwachten baten af tegen de verwachte kosten. Werkloosheid vergroot de druk en de beloning om delicten te plegen, waarbij met name effecten worden verwacht op vermogensdelicten (diefstal, beroving), het dealen in drugs of illegale prostitutie (Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Als in de tijd het aantal werklozen toeneemt, dan kan dat

op macroniveau gepaard gaan met een stijging in de vermogenscriminaliteit (Box, 1987; Lochner, 2004; Mustard, 2010).

Anderzijds is er de verwachting dat werkloosheid criminaliteit reduceert, er is een negatieve relatie, omdat toezicht toeneemt als er meer werklozen zijn.

Uit de gelegenhedenbenadering kan worden afgeleid dat werkloosheid gepaard gaat met een toename van merkbaar toezicht in buurten, waardoor voor gemotiveerde daders de verleiding om delicten te plegen afneemt. Veranderingen in het aantal werklozen hebben dan ook veranderingen in merkbaar toezicht tot gevolg (Allen, 1996; Felson, 1998).

4.1.3 Opleiding

Er zijn meerdere gedachten over de relatie tussen opleiding en criminaliteit, of het aantal daders van criminaliteit. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen verwachte effecten van opleiding op criminaliteitsniveaus op de korte termijn en effecten op de lange termijn. Daar waar de langetermijneffecten van opleiding vooral betrekking hebben op het vergroten van menselijk kapitaal, gaat het bij de kortetermijneffecten van opleiding met name over de duur van de opleiding, de grootte van scholen en dergelijke.

Korte termijn

Opleiding kan op korte termijn effect hebben op veranderingen in het criminaliteitsniveau in een buurt, stad of land. Vanuit de literatuur worden op korte termijn enerzijds reducerende effecten verwacht van opleiding op criminaliteit, maar anderzijds kunnen kenmerken van opleiding, scholen of leerlingen ook gepaard gaan met een stijging in bepaalde vormen van criminaliteit.

Enerzijds wordt verwacht dat gedurende de tijd die jongeren naar school gaan, er sprake is van minder vermogenscriminaliteit (Felson, 1998; Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010). Als jongeren op school zitten, is er sprake van incapacitatie en is toezicht door leerkrachten en conciërges aanwezig. Hierdoor worden ze weerhouden om delicten te plegen, of zullen ze minder delicten plegen. Naarmate jongeren langer op school zitten, blijven ze langer ingesloten en staan ze langer onder toezicht. De verwachting is dat een toename in de duur dat jongeren op school zitten, gepaard gaat met een afname van vermogenscriminaliteit (Felson, 1998; Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010).

Anderzijds zijn er opvattingen die stellen dat op korte termijn sommige kenmerken van opleiding gepaard kunnen gaan met een toename van aan agressie gerelateerde criminaliteit. Ten eerste kan een toename van de duur dat jongeren een opleiding volgen, gepaard gaan met een toename van aan agressie gerelateerde criminaliteit. Tijdens schooltijd komen leeftijdsgenoten bijeen. Door interactie neemt de kans op interpersoonlijke conflicten en

agressie toe. Een toename van de duur dat jongeren naar school toe gaan, kan zodoende gepaard gaan met een stijging in aan agressie gerelateerde criminaliteit (Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010). De gedachte sluit aan bij de gelegenheidsbenadering van Felson (1998), waarin hij stelt dat met name rond de tijd dat scholen beginnen en uitgaan, sprake is van een piek in geweldsdelicten. Situaties rondom scholen waar conciërges en leerkrachten afwezig zijn, zijn risicovolle situaties die kunnen verleiden tot het plegen van delicten. Denk bijvoorbeeld aan winkelcentra in de buurt van scholen of hangplekken van jongeren rondom school, maar ook de routes van en naar school. De verwachting is dat als meer jongeren langer onderwijs volgen, dit gepaard kan gaan met een stijging van geweld en vernielingen.

Ten tweede kan de grootte van scholen positief gerelateerd zijn aan gewelds-criminaliteit (Ferris & West, 2004; Leung & Ferris, 2008). Ferris en West (2004) berekenden dat een toename in de grootte van scholen gepaard ging met een toename van geweldsincidenten. Op scholen met meer dan duizend leerlingen was het aandeel geweldsincidenten drie keer zo hoog als op kleinere scholen. De associatie tussen grote scholen en geweld bleef bestaan, ook als rekening wordt gehouden met individuele kenmerken van leerlingen, zo berekenden Leung en Ferris (2008) in een latere publicatie. Kennelijk gaat de concentratie van leerlingen op grote scholen gepaard met meer interactie en daarmee neemt de kans op interpersoonlijke conflicten of onderlinge agressie ook toe (Felson, 1998; Ferris & West, 2004; Jacob & Lefgren, 2003). Dit zou impliceren dat schaalvergroting in het onderwijs samen kan gaan met een groei in aan agressie gerelateerde criminaliteit. De aanname is dan wel dat de ratio leerlingen per leerkracht toeneemt. Weijters (2008) vindt bijvoorbeeld dat als rekening wordt gehouden met de ratio tussen leerlingen en leerkrachten het effect van schoolomvang op zelfgerapporteerde delinquentie verdwijnt.

Ten derde worden in de literatuur kenmerken van scholieren in verband gebracht met veranderingen in criminaliteit, zoals de voortijdig schoolverlaters. Op korte termijn is ook een positieve relatie te verwachten tussen het niet afronden van een opleiding en criminaliteit. Jongeren die voortijdig school verlaten, hebben een grotere kans om met de politie in aanraking te komen dan jongeren die hun opleiding afronden (Blom et al., 2005; Weerman et al., 2006). Als dan op landelijk niveau het aantal voortijdig schoolverlaters toeneemt, dan kan dit gepaard gaan met een toename in (het aantal daders van) criminaliteit, ongeacht het type criminaliteit.

Lange termijn

Op de lange termijn worden reducerende effecten verwacht van opleiding op criminaliteit. Vanuit een 'human capital'-benadering is de verwachting dat een toename in het opleidingsniveau uiteindelijk samengaat met een daling in het criminaliteitsniveau (Lochner, 2004, 2010). Opleiding vergroot het menselijk kapitaal en daarmee ook het loon dat iemand kan krijgen op de

arbeidsmarkt. Meer opleiding betekent dat de kosten van het plegen van delicten toenemen. Naarmate men over meer 'human capital' beschikt, stijgen de 'kosten' van de gevolgen van het plegen van delicten. Voor hoger opgeleiden zijn de kosten hoger dan voor lager opgeleiden. Door bijvoorbeeld detentie ontstaat een time-out op de arbeidsmarkt en nemen carrièrekansen af. Dit heeft voor hoger opgeleiden grotere gevolgen dan voor lager opgeleiden, aldus Lochner. Een ander effect dat van opleiding uitgaat, is dat mensen beter leren hun impulsen tot risicovol gedrag te controleren. Op macroniveau is de verwachting dat naarmate mensen in een stad, staat of land een hoger opleidingsniveau hebben, er meer mensen zijn voor wie het plegen van delicten minder aantrekkelijk is en er dus minder criminaliteit zal zijn. Een uitzondering hierop is witteboordencriminaliteit, juist voor hoger opgeleiden kunnen de baten daarvan opwegen tegen de risico's van een sanctie.

4.2 Eerder trendonderzoek

Economen hebben veel onderzoek verricht naar de relatie tussen economische condities zoals armoede, werkloosheid, inkomen en opleiding en veranderingen in criminaliteitsniveaus. Er zijn meerdere trendstudies beschikbaar met een gedegen methodologische opzet die zich leent voor uitspraken over een relatie met of effecten van economische condities op criminaliteit. Ook zijn natuurlijke experimenten geanalyseerd. Nederlandse studies waarin op basis van paneldata de relatie tussen economische condities en criminaliteit is onderzocht, of waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, ontbreken. In het hiernavolgende bespreken we eerst de studies die criminaliteit relateren aan ontwikkelingen in armoede, gevolgd door werkloosheid, lage lonen en opleiding. Tot slot beschrijven we ook de gevonden relatie met jeugdcriminaliteit.

4.2.1 Absolute armoede

Om de relatie met criminaliteit te onderzoeken is absolute armoede bijvoorbeeld geoperationaliseerd in termen van het leven onder de armoedegrens (Pratt & Cullen, 2005; Raphael & Winter-Ebmer, 2001), kindersterfte (Rosenfeld & Messner, 2009) of huishoudens met een inkomen lager dan 105% van het sociale minimum. Uit contextvergelijkende studies blijkt dat leven onder de armoedegrens positief gerelateerd is aan criminaliteit in het algemeen (Pratt & Cullen, 2005) en aan ernstige geweldscriminaliteit (Messner et al., 2005). Messner et al. (2005) bestudeerden de achtergronden van de stijging en daling van moord in steden in de VS in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw. Zij vonden dat een toename in arrestaties van jongeren op verdenking van doodslag of moord vooral plaatsvond in die steden waar sprake

was van grote mate van armoede. Op basis van analyses van panelgegevens van steden in de VS blijkt een positieve relatie tussen armoede en moord (Strom & MacDonald, 2007). Andere trendstudies op basis van analyses van paneldata vinden geen verband tussen armoede en minder ernstige vormen van criminaliteit (Raphael & Winter-Ebmer, 2001; Rosenfeld & Messner, 2009).

Uit contextvergelijkende studies blijkt een positieve relatie tussen absolute armoede en vooral ernstige vormen van geweldscriminaliteit. Daar waar meer armoede is, zijn meer daders en is meer ernstige criminaliteit. Uit trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, blijkt op macroniveau wel een positieve relatie tussen absolute armoede en ernstige criminaliteit als moord, maar het is niet bekend of er sprake is van een effect op macroniveau van absolute armoede op moord. Verder zijn er geen aanwijzingen dat absolute armoede is gerelateerd aan ontwikkelingen in minder ernstige vormen van criminaliteit.

4.2.2 *Werkloosheid*

Amerikaanse en Europese studies vinden een positieve samenhang tussen werkloosheid en vermogenscriminaliteit, hoewel de bevindingen niet consistent zijn (Box, 1987; Mustard, 2010). De inconsistente resultaten zijn vooral het gevolg van gebrekkige methoden (Mustard, 2010). Recent onderzoek waarin panelgegevens of natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, laten positieve relaties zien tussen werkloosheid en veranderingen in *vermogenscriminaliteit*. De positieve relatie geldt voor inbraak, diefstal of beroving, ook als rekening wordt gehouden met andere macrofactoren (Buonanno & Montolio, 2008; Edmark et al., 2005; Gould et al., 2002; Levitt, 1998a; Machin & Meghir, 2004; Mustard, 2010; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Een relatie tussen werkloosheid en veranderingen in het niveau van geweld blijkt zwak en wordt soms niet gevonden.

In een panelstudie van Amerikaanse staten hebben Raphael en Winter-Ebmer (2001) de relatie tussen werkloosheid en criminaliteit in de periode 1971-1997 onderzocht. Na controle voor de hoogte van het inkomen, opleidingsniveau, alcoholgebruik en het aandeel gevangenen in de populatie bleef de positieve relatie tussen werkloosheidsontwikkelingen en vermogenscriminaliteit aanwezig (zie ook Gould et al., 2002; Levitt, 1998a, 2004). Om vast te kunnen stellen of veranderingen in werkloosheidsniveau een direct effect hebben op criminaliteit, analyseerden Raphael en Winter-Ebmer ook een natuurlijk experiment. Twee instrumentele variabelen werden gebruikt die toevallige variatie opleverden in werkloosheidsniveaus, maar ongerelateerd

waren aan criminaliteitstrends. De IV's waren militaire dienst¹⁰ (het aantal contracten afgesloten door Defensie) en olieprijs. Rekening houdend met deze IV's bleek een daling in de werkloosheid in de jaren negentig in de VS een reductie in vermogenscriminaliteit tot gevolg te hebben. Ook bleek andersom dat een toename in werkloosheid gepaard ging met een stijging in vermogenscriminaliteit (zie ook Levitt, 1998a).

De relatie tussen werkloosheid en veranderingen in criminaliteit is vooral aanwezig bij bepaalde subgroepen (Gould et al., 2002; Mustard, 2010). Gould et al. (2002) vonden in een analyse van paneldata van steden een positieve relatie tussen werkloosheid onder ongeschoolde of laaggeschoolde jonge arbeiders en vermogenscriminaliteit. Om vast te kunnen stellen of veranderingen in het werkloosheidsniveau onder deze groep arbeiders op macroniveau effect hadden op vermogenscriminaliteit, analyseerden ze een natuurlijk experiment. Als IV's werden de industriële samenstelling van de regio en demografische veranderingen gebruikt. Er bleek een positief effect van werkloosheid onder laaggeschoolden op vermogenscriminaliteit. Ook op individueel niveau vonden Gould et al. dat een toename van werkloosheid onder ongeschoolde en laaggeschoolde mannen gepaard gaat met een grotere kans op daderschap van vermogenscriminaliteit. Onder middel- of hoger opgeleiden bleek werkloosheid nauwelijks tot geen effect te hebben op criminaliteit.

Uit trendstudies blijkt geen effect van werkloosheid op geweldscriminaliteit of hoogstens een zwak effect (Mustard, 2010). De bevindingen uit diverse studies zijn inconsistent. In enkele panelstudies wordt een samenhang gevonden tussen werkloosheid en veranderingen in het geweldsniveau (Entorf & Winker, 2008; Levitt, 1998a; Savage et al., 2008), in andere studies blijkt een dergelijk verband afwezig (Edmark, 2005; Gould et al., 2002; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Natuurlijke experimenten laten geen effecten zien van veranderingen in werkloosheidsniveaus op geweldscriminaliteit (Edmark, 2005; Gould et al., 2002; Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

Uit meerdere Amerikaanse trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, blijkt een positieve relatie tussen werkloosheid en vermogenscriminaliteit. Analyses van natuurlijke experimenten laten op macroniveau een effect zien. Een daling in het werkloosheidsniveau leidt tot een daling in vermogenscriminaliteit en het aantal daders daarvan. Andersom gaat een toename in het werkloosheidsniveau gepaard met een stijging in vermogenscriminaliteit. Het effect blijkt vooral aanwezig onder ongeschoolde

10 De vraag hierbij is hoe onafhankelijk militaire dienst is van criminaliteit. Het is immers denkbaar dat in perioden met economische groei (meer werkgelegenheid) het voor Defensie moeilijker is om aan personeel te komen. In een dergelijke periode kan een relatief groter deel van het personeelsbestand van defensie worden gevuld met jonge mannen die minder kansen maken op de arbeidsmarkt en mogelijk een verhoogd risicoprofiel hebben voor crimineel gedrag. De daling die dan vervolgens wordt gesignaleerd in de criminaliteit, kan een incapacitatie-effect zijn van militaire dienst.

jonge arbeiders en afwezig onder hoger opgeleiden. Op macroniveau is geen effect gevonden van veranderingen in het werkloosheidsniveau op geweld.

4.2.3 *Lage lonen*

De ontwikkeling in lage lonen heeft een sterker effect op veranderingen in criminaliteitsniveaus dan veranderingen in het werkloosheidsniveau (Mustard, 2010). Dat blijkt uit studies waarin paneldata en natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd. Een verklaring is dat werkloosheid op de langere termijn een cyclisch karakter vertoont, terwijl lage lonen op de lange termijn een permanent karakter hebben. Amerikaanse en Europese studies naar de relatie tussen inkomen en criminaliteit laten zien dat een verandering in het aantal arbeiders met lage lonen gepaard gaat met een verandering in vermogens- en geweldscriminaliteit (Gould et al., 2002; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Ook wordt gevonden dat een toename in inkomen gepaard gaat met een afname in vermogens- en geweldscriminaliteit (Buonanno & Leonida, 2006; Machin & Meghir, 2004; Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

De effecten van lage lonen op veranderingen in criminaliteit zijn vooral aanwezig bij degenen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, de ongeschoolde en laagopgeleide arbeiders. Veel aangehaalde studies zijn die van Gould et al. (2002) in de VS en die van Machin en Meghir (2004) in het VK. Gould et al. (2002) onderzochten op basis van panels op het niveau van politieregio's de relatie tussen arbeidsmogelijkheden voor laaggeschoolde arbeiders en criminaliteit. Zij vonden dat lage lonen onder de laaggeschoolden een sterk effect hebben op criminaliteit. In een natuurlijk experiment waarin rekening werd gehouden met de oorspronkelijke industriële samenstelling van de regio's, trends in de industrie en demografische ontwikkelingen, bleek een stijging van de lonen onder laaggeschoolde arbeiders gepaard te gaan met een daling in criminaliteit. Andersom werd ook gevonden dat een daling in lonen samenging met een stijging in criminaliteit. Het effect van lonen was sterker dan van andere economische condities zoals werkloosheid. Lage lonen bij jonge mannen met weinig of geen opleiding hebben volgens Gould en collega's ook op de lange termijn sterkere effecten dan werkloosheid. Verder vonden Gould et al. op individueel niveau een positief effect van lage lonen op daderschap van vermogenscriminaliteit. Een stijging van het inkomen ging ook op individueel niveau gepaard met een afname van de kans op daderschap.

Soortgelijke bevindingen werden gedaan door Machin en Meghir (2004) in het VK. Zij onderzochten in een panel bestaande uit politieregio's de relatie tussen inkomen in de laagste regionen van de arbeidsmarkt en vermogenscriminaliteit in de periode 1975-1995, rekening houdend met diverse demografische en economische factoren. Tevens werden verschillende natuurlijke experimenten onderzocht. Er bleek een duidelijk verband tussen een

arbeidsmarkt met relatief veel lage lonen en vermogenscriminaliteit. Uit verschillende natuurlijke experimenten bleek dat lage lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt een effect hebben op vermogenscriminaliteit. Bij deze groep arbeiders was de kans op arrestatie hoger en waren de opbrengsten voor criminaliteit meer lonend. Een stijging van de lonen bij deze groep bleek een daling van vermogenscriminaliteit tot gevolg te hebben.

Uit experimenteel onderzoek blijkt op macroniveau een positief effect van lage lonen onder jeugdige ongeschoolde arbeiders op vermogenscriminaliteit. Een afname in lage lonen onder deze groep gaat op macroniveau gepaard met een daling in vermogenscriminaliteit en het aantal daders van vermogensdelicten. Het effect van lage lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt op vermogenscriminaliteit is sterker dan het effect van werkloosheid. De relatie tussen werkloosheid en veranderingen in het geweldsniveau is op macroniveau afwezig of hoogstens zwak.

4.2.4 Opleiding

Uit economische trendstudies waarin gebruik is gemaakt van panelgegevens blijkt een duidelijke relatie tussen opleiding en criminaliteit (Lochner, 2010). Opleiding is onder meer gemeten in termen van gemiddeld aantal schooljaren (Buonanno & Leonida, 2008), leerplichtjaren (Lochner & Moretti, 2004; Lochner, 2010), percentage afgestudeerden aan een middelbare of hogere school (Lochner & Moretti, 2004; Pratt & Cullen, 2005), percentage hoogopgeleiden – college of hoger (Edmark, 2005; Lochner, 2010) – of aantal dagen dat leerlingen naar school toe gaan (Jacob & Lefgren, 2003).

Korte termijn

Op korte termijn zijn er zowel positieve als negatieve effecten van opleiding op criminaliteit te verwachten. Ten eerste kan van het volgen van een opleiding een incapacitatie-effect uitgaan. Jacob en Lefgren (2003) onderzochten op basis van een panelstudie op het niveau van Amerikaanse regio's het effect van het aantal dagen dat jongeren naar school gingen op criminaliteits-trends (slachtofferschap en verdachten). Zij vonden dat naarmate het aantal dagen dat jeugdigen onderwijs volgden toenam, dit gepaard ging met een daling in vermogenscriminaliteit. Ten tweede is door scholing sprake van concentratie van en interactie tussen leeftijdsgenoten. Jacob en Lefgren vonden een positieve samenhang tussen het aantal dagen naar school en een toename in geweldscriminaliteit. Dit veronderstelt een 'interactie-effect' tussen leeftijdsgenoten. Lochner (2010) concludeert dat deze incapacitatie- en interactie-effecten met name sterk aanwezig zijn in grote steden. De bevindingen wijzen op een duidelijk verband.

Lange termijn

Op de lange termijn kan meer scholing, of een hoger opleidingsniveau, gepaard gaan met een daling in vermogenscriminaliteit (Buonanno, 2006; Edmark, 2005; Lochner, 2004, 2010; Lochner & Moretti, 2004; Sabates & Feinstein, 2008), geweldscriminaliteit (Lochner & Moretti, 2004) en een reductie in het aantal verdachten (Lochner & Moretti, 2004). Dit blijkt uit studies waarin panelgegevens zijn geanalyseerd (Edmark, 2005; Lochner, 2010) en waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd (Lochner & Moretti, 2004; Sabates & Feinstein, 2008). De schattingen van het reducerende effect van een jaar extra opleiding op criminaliteit, of op de kans op insluiting vanwege een misdrijf, liggen tussen 6 en 30%, afhankelijk van het type criminaliteit en de populatie (Lochner & Moretti, 2004; Lochner, 2010). Grotere effecten worden gevonden bij groepen met verminderde kansen op het afronden van een opleiding, zoals armen of mensen uit lagere sociale klassen (Lochner, 2010; Gallipoli & Fella, 2006).¹¹

Edmark (2005) onderzocht in een trendstudie het verband tussen opleidingsniveau en criminaliteit in Zweden. Zij maakte gebruik van paneldata op het niveau van gemeenten en hield rekening met diverse demografische en economische ontwikkelingen in die gemeenten. Als maat voor opleiding nam zij het aandeel hoger opgeleiden. Edmark vond een negatieve relatie tussen hoogopgeleiden en vermogenscriminaliteit. In een natuurlijk experiment bestudeerden Lochner en Moretti (2004) het effect van opleiding op criminaliteitsontwikkelingen. Zij bekeken in hoeverre de variatie tussen staten in het wettelijk aantal jaren leerplicht effect had op veranderingen in criminaliteit in de periode 1960-1980. Daarbij onderscheiden ze de effecten op ontwikkelingen in aantal gedetineerden, aantal arrestaties of zelfgerapporteerde delinquentie in verschillende staten in de VS. Uit hun studie blijkt dat een toename in het aantal jaren verplichte scholing gerelateerd was aan een daling van volwassen gedetineerden. Dit effect bleek sterker bij Afro-Amerikanen dan bij Caucasian-Amerikanen. Uitgesplitst naar type delict waarvoor mensen werden gearresteerd, vonden zij een sterk reducerend effect van het aantal jaren opleiding op arrestaties voor moord, mishandeling en motordiefstal. Ook werd gevonden dat het aantal jaren opleiding samenhangt met een lagere prevalentie van zelfgerapporteerde vermogens- en geweldscriminaliteit onder jongvolwassenen. Lochner en Moretti berekenden dat een gemiddelde toename van het opleidingsniveau in een land met één jaar gepaard gaat met een reductie van 10% in vermogens- en geweldscriminaliteit. Een gemiddelde toename van het opleidingsniveau heeft echter ook zijn keerzijde. In een vervolgstudie vindt Lochner (2004) ook dat als het opleidings-

11 Gallipoli en Fella (2006) onderzochten in natuurlijke experimenten de effecten van beleid gericht op het behalen van een 'high school'-diploma op criminaliteit op microniveau en vergeleken deze effecten met beleid gericht op strengere straffen. Zij vonden dat het stimuleren van het behalen van een diploma gepaard ging met een grotere reductie in criminaliteit dan beleid gericht op strengere straffen. Verder bleken de effecten sterker onder armen en mensen uit lagere sociale klassen.

niveau met gemiddeld één jaar zou toenemen, dit tevens gepaard gaat met een toename van witteboordencriminaliteit met 11%.

Er zijn ons geen trendstudies bekend waarin de relatie van schoolomvang en voortijdig schoolverlaten met criminaliteit (vermogen of geweld) is onderzocht.

Op de korte termijn blijkt opleiding negatief gerelateerd aan vermogenscriminaliteit en positief aan geweldscriminaliteit. Meer jongeren die een opleiding volgen of meer dagen een opleiding volgen blijkt samen te gaan met een daling in vermogenscriminaliteit, maar ook met een toename in aan agressie gerelateerde criminaliteit. Op de lange termijn blijkt een reducerend effect van opleiding op (daders van) vermogens- en geweldscriminaliteit.

4.2.5 *Economische condities en jeugdcriminaliteit*

In trendstudies is ook de relatie van jeugdwerkloosheid, lage lonen of opleiding met veranderingen in criminaliteit bestudeerd. Ons zijn geen studies bekend waarin trends in armoede onder jeugdigen en criminaliteit aan elkaar zijn gerelateerd.

De relatie tussen jeugdwerkloosheid en criminaliteit is niet eenduidig (Box, 1987; Gould et al., 2002; Levitt, 2004; Mustard, 2010). In sommige trendstudies wordt een positieve samenhang gevonden, met name onder jonge mannen (Box, 1987), terwijl andere deze relatie alleen voor minderjarigen vinden en niet voor jongvolwassenen (Allan & Steffensmeier, 1989). Levitt (1998a) vindt in een panelstudie van staten en rekening houdend met demografische en rechtshandhavingfactoren een positief verband tussen een toename in jeugdwerkloosheid en stijging in criminaliteit. Andersom wordt ook gevonden dat een daling van werkloosheid of een toename van lage lonen onder jonge ongeschoolde of laaggeschoolde mannen gepaard gaat met een afname in vermogenscriminaliteit (Gould et al., 2002; Mustard, 2010).

Verder is er op de langere termijn een negatieve relatie tussen opleidingsniveau van jeugdigen en veranderingen in het criminaliteitsniveau (Lochner & Moretti, 2004; Lochner, 2010). Lochner en Moretti (2004) vinden bijvoorbeeld dat naarmate het aantal jaren opleiding toeneemt, dit samengaat met een lager criminaliteitsniveau. Als jongeren een à twee jaar langer verplicht opleiding krijgen, gaat dit gepaard met een significante reductie in arrestaties van jeugdigen (Lochner, 2010). Deels is hier sprake van een incapacitatie-effect op de korte termijn: meer jongeren zitten langer op school. Op de korte termijn blijkt echter ook een positieve relatie tussen het naar school gaan en geweldscriminaliteit. Het aantal dagen dat jongeren naar school toe gaan, blijkt op de korte termijn ook gepaard te gaan met een toename van gewelds-

criminaliteit rondom de school. Een reden hiervoor kan de toegenomen interactie tussen scholieren zijn (Jacob & Lefgren, 2003).

4.2.6 *Samenvattend*

In tabel 5 worden bevindingen naar de relatie tussen economische condities en ontwikkelingen in criminaliteitsniveau samengevat. Trendstudies op basis van panelgegevens (op het niveau van staten, regio's of steden) vinden duidelijke relaties van werkloosheid, lonen of opleiding met criminaliteit. Uit enkele studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, blijken effecten van deze economische condities op criminaliteit, met name op vermogenscriminaliteit.

Absolute armoede lijkt alleen positief gerelateerd aan trends in ernstige geweldscriminaliteit zoals moord. De relatie van absolute armoede met trends in andere typen criminaliteit is onduidelijk.

De effecten van lage lonen en opleiding op criminaliteitsniveaus zijn sterker dan die van werkloosheid (Lochner, 2010; Mustard, 2010). De relatie is vooral aanwezig bij degenen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Een verandering in lage lonen bij ongeschoolden of arbeiders met een lage opleiding aan de onderkant van de arbeidsmarkt gaat gepaard met veranderingen in vermogenscriminaliteit. Opleiding heeft zowel op de korte als op de lange termijn effecten op criminaliteit. Op de korte termijn kan het volgen van een opleiding gepaard gaan met een reductie van vermogenscriminaliteit en een toename van geweld. Op de lange termijn blijkt op macroniveau een positief effect van het aantal jaren (verplichte of gevolgde) opleiding op verschillende vormen van criminaliteit en daderschap (ongeacht de bron), met uitzondering van witteboordencriminaliteit. Ook voor opleiding geldt dat de effecten vooral worden gevonden bij degenen met de minste kansen. Uit trendstudies waarin ook de relatie met jeugdcriminaliteit is onderzocht, blijkt dat werkloosheid en lage lonen met name bij ongeschoolde of laagopgeleide jonge mannen aan de onderkant van de arbeidsmarkt positief gerelateerd zijn aan (daderschap van) vermogenscriminaliteit. Verder is scholing op de korte termijn negatief gerelateerd aan vermogenscriminaliteit (een incapacitatie-effect) en positief aan geweldscriminaliteit (een interactie-effect).

Het is niet waarschijnlijk dat veranderingen in criminaliteit op macroniveau door één economische conditie worden bepaald. Er zijn meerdere condities die elk een bijdrage leveren. De wijze waarop deze macrofactoren op elkaar ingrijpen en uiteindelijk effect hebben op criminaliteit is complex. De effecten verschillen naar type criminaliteit, subgroep en de termijn waarbinnen ze plaatsvinden.

Tabel 5 Relatie* tussen economische condities en veranderingen in (geregistreerde) criminaliteit, volgens trendstudies

	Totaal	Geweld	Vermogen	Jeugd	Consistent
<i>Ontwikkelingen in:</i>					
Armoede	?	Moord + Overig ?	?	?	Nee
Werkloosheid	?	Geen	+	?	Ja
Werkloosheid onder jeugdige ongeschoolden				+	Ja
Lage lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt	+	+	+	+	Ja
Opleidingsniveau	-	-	-	?	Ja
Volgen van een opleiding	?	+	-	-/+ ^a	Ja

* Richting van de relatie +, -, ?

a In een studie wordt gevonden dat het volgen van een opleiding een reducerend effect heeft op vermogenscriminaliteit van jeugdigen (incapacitatie-effect) en een verhogend effect op geweldscriminaliteit van jeugdigen (een interactie-effect).

4.3 Nederlandse ontwikkelingen in economische condities

In deze paragraaf beschrijven we de ontwikkelingen voor verschillende economische indicatoren in Nederland in de periode 1996-2007 en gaan na in hoeverre de tijdreeksen corresponderen met die van het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze werden verdacht. Gegevens zijn afkomstig uit verschillende CBS-statistieken. Omdat criminaliteit ook verslechterde economische omstandigheden tot gevolg kan hebben, is ervoor gekozen te kijken naar economische condities een jaar voorafgaand aan de jeugdcriminaliteit (t-1).

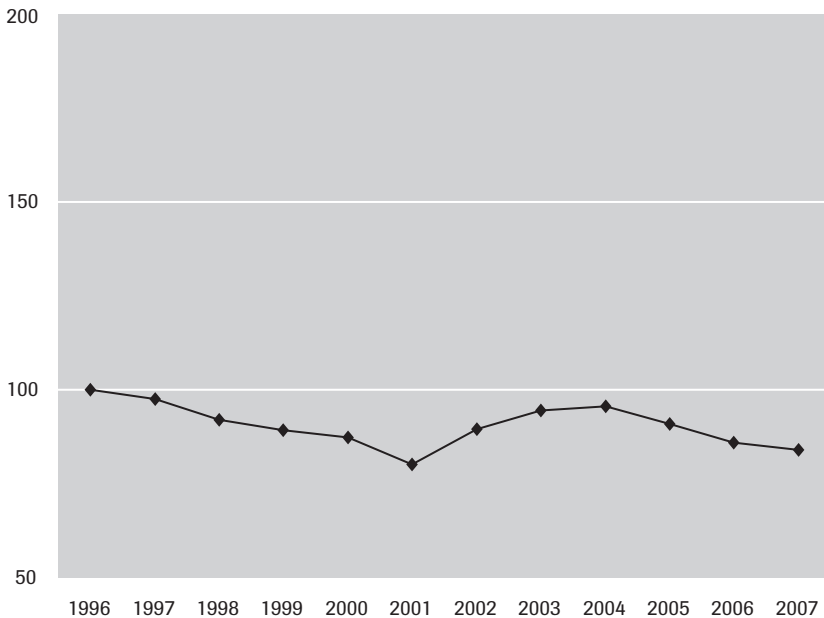
4.3.1 Armoede

Als indicator voor absolute armoede is genomen het aantal huishoudens met minderjarige kinderen (<18 jaar), met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum, ten opzichte van het totaal aantal huishoudens met minderjarige kinderen. De gegevens zijn afkomstig uit de Inkomensstatistiek van het CBS. In figuur 20 wordt de tijdreeks voor de periode 1996-2007 weergegeven. Het aandeel huishoudens met minderjarige kinderen dat leeft op maximaal 105% van het sociaal minimum vertoont tot 2002 een sterke daling. Daarna neemt het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum toe, gevolgd door een daling vanaf 2005. Het lijkt erop dat de dip in de tijdreeks het resultaat is van een methodeverandering.

Er is in de periode 1996-2007 geen duidelijke overeenkomst tussen de tijdreeksen van het aantal huishoudens met een inkomen beneden het sociaal minimum en het aantal jeugdige verdachten. Dit geldt ook als we vergelijken met de tijdreeksen van verschillende typen misdrijven van jeugdige verdach-

ten. Het is dan ook niet te verwachten dat ontwikkelingen in absolute armoede gerelateerd zijn aan de toename in het aantal jeugdige verdachten. Dit correspondeert met andere empirische trendstudies waarin ook geen duidelijke relatie blijkt tussen absolute armoede en veranderingen in het criminaliteitsniveau.

Figuur 20 Ontwikkeling in het aandeel huishoudens met minderjarige kinderen met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum, in indices (basisjaar 1996=100)

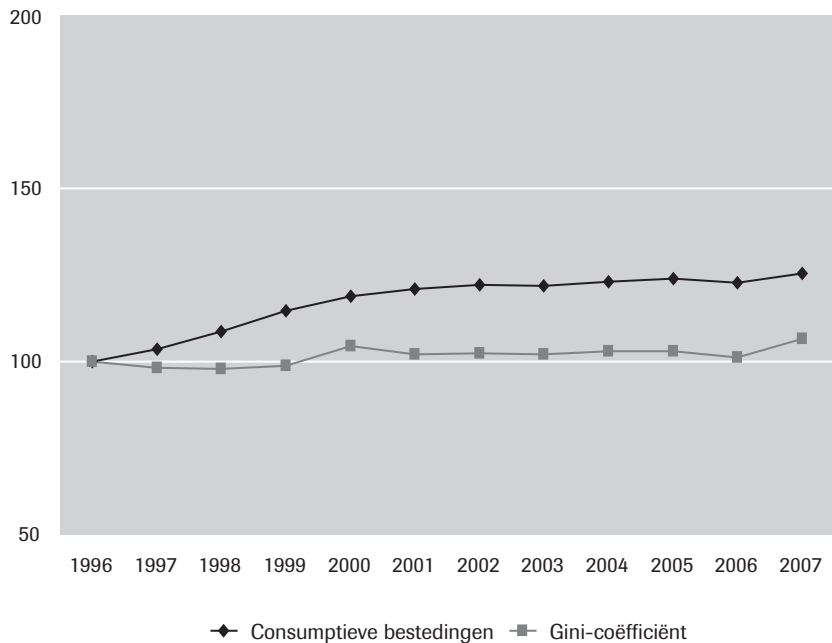
Bron: Inkomensstatistiek

Ook zijn we de ontwikkelingen in relatieve armoede nagegaan. Een eerste indicator is de Gini-coëfficiënt,¹² een maat voor inkomensongelijkheid tussen huishoudens. De gegevens zijn afkomstig uit de Inkomensstatistiek van het CBS. De inkomensongelijkheid in Nederland laat een vrij stabiel beeld zien in de periode 1996-2007 (figuur 21). Daarnaast is gekeken naar het consumptiegedrag van huishoudens. Dit is gemeten aan de hand van consumptieve bestedingen van huishoudens. Voorbeelden van consumptieve bestedingen zijn uitgaven aan voedings- en genotmiddelen, vaste lasten en vakanties. De gegevens zijn afkomstig uit de Macro Economische Verkenningen 2008 van het CPB. De tijdreeks wordt ook in figuur 21 weergegeven. In de eerste helft

12 Deze coëfficiënt wordt berekend voor huishoudens, dat zijn gezinnen/eenpersoonshuishoudens en is gebaseerd op het gecombineerde inkomen van de leden. De Gini-coëfficiënt is een indicator van het inkomen in het huishouden en omvat individuele lonen (loondienst of zzp), inkomsten van toeslagen, sociale zekerheid en pensioen.

van de onderzochte periode zijn de consumptieve bestedingen van huishoudens sterk toegenomen. Na 2001 lijken de uitgaven min of meer stabiel. De tijdreeksen corresponderen niet met de ontwikkeling in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007. Ook als we vergelijken met de reeksen van de verschillende misdrijven door jeugdige verdachten is er geen overeenstemming. Het lijkt er dan ook niet op dat ontwikkelingen in deze indicatoren van relatieve armoede zijn gerelateerd aan de toename in het aantal jeugdige verdachten of de veranderingen in misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht.

Figuur 21   **Ontwikkeling in de Gini-coëfficiënt en de consumptieve bestedingen van huishoudens, in indices (basisjaar 1996=100)**

Bron: MEV 2008

De resultaten wijzen er niet op dat de toename in jeugdige verdachten en de door hen gepleegde delicten samenhangt met ontwikkelingen in armoede in Nederland, noch in termen van leven beneden het sociaal minimum, noch in termen van inkomensongelijkheid. Deze bevindingen sluiten aan bij de empirische literatuur. Empirische trendstudies vinden wel een positieve relatie van armoede met ernstige vormen van criminaliteit zoals moord, maar er is onvoldoende evidentie dat trends in armoede gerelateerd zijn aan andere vormen van criminaliteit. De ontwikkelingen in armoede in Nederland

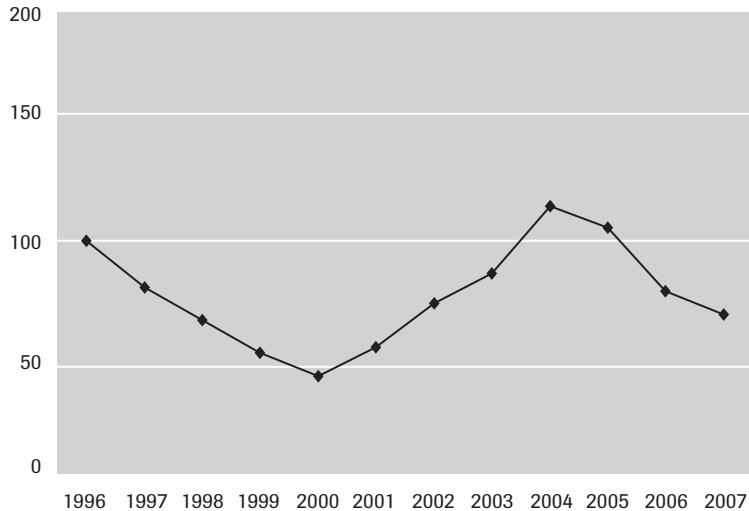
komen dan ook niet in aanmerking als een mogelijke verklaring voor de trends in het aantal jeugdige verdachten.

4.3.2 Jeugdwerkloosheid

Uit trendstudies blijkt een positieve relatie tussen werkloosheid en criminaliteit. Naar verwachting gaat een daling in werkloosheid gepaard met een daling in de criminaliteit. Als indicator voor jeugdwerkloosheid is het aantal niet-werkzame 15- tot en met 24-jarige mannen in de beroepsbevolking ten opzichte van het totaal aantal 15- tot en met 24-jarige mannen in de beroepsbevolking genomen. De gegevens zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. In figuur 22 is te zien hoe de werkloosheid onder jonge mannen in de beroepsbevolking zich heeft ontwikkeld in de periode 1996-2007. Er is sprake van een cyclische trend. Tot en met 2000 is een sterke afname te zien van het aandeel werkloze jonge mannen. In de periode 2001-2004 is een toename zichtbaar tot 113% van het niveau in 1996. In de laatste jaren neemt het aandeel jeugdige mannelijke werklozen weer af. De ontwikkelingen in werkloosheid zijn niet onder alle bevolkingsgroepen hetzelfde en even sterk. De werkloosheid is in de periode 2000-2005 bijvoorbeeld onder jeugdigen sterker gestegen dan onder volwassenen. Ook is in Nederland de werkloosheid onder jonge mannen van niet-westers allochtone herkomst groter dan onder andere herkomstgroepen (Josten & Jehoel-Gijsbers, 2009).

Er is voor de hele periode 1996-2007 geen eenduidige overeenkomst tussen de tijdreeksen in jeugdwerkloosheid en die in het aantal jeugdige verdachten. Maar als we naar de tijdreeksen van afzonderlijke delicttypen kijken, dan blijkt de tijdreeks in het aandeel werkloze jonge mannen wel te corresponderen met de ontwikkeling in het aantal vermogens- en drugs misdrijven waarvan jeugdigen werden verdacht. Kortom, in de periode 1997-2007 correspondeert de cyclische trend in het aandeel jeugdige werkloze mannen met die van vermogens- en drugs criminaliteit onder jeugdige verdachten.

Figuur 22   **Ontwikkeling in het aandeel niet-werkzame 15- t/m 24-jarige mannen in de beroepsbevolking, in indices (basisjaar 1996=100)**

Bron: EBB

De jeugdwerkloosheid kan gerelateerd zijn aan de cyclische trends van vermogens- en drugscriminaliteit waarvan jeugdigen worden verdacht. Uit de literatuur blijkt een positieve relatie tussen werkloosheid en vermogenscriminaliteit. Natuurlijke experimenten wijzen zelfs op een effect op macroniveau, maar die doen zich vooral voor bij de meer gemarginaliseerde groepen in de samenleving zoals lager opgeleiden en/of allochtonen (Gould et al., 2002; Mustard, 2010). In Nederland blijken met name jongeren en jonge mannen van niet-westerse herkomst een grotere kans te hebben om werkloos te worden. De trend in jeugdwerkloosheid in de periode 1996-2007 kan mogelijk een van de achtergronden zijn van de cyclische trends in vermogens- en drugscriminaliteit waarvan jeugdigen werden verdacht in de periode 1997-2007.

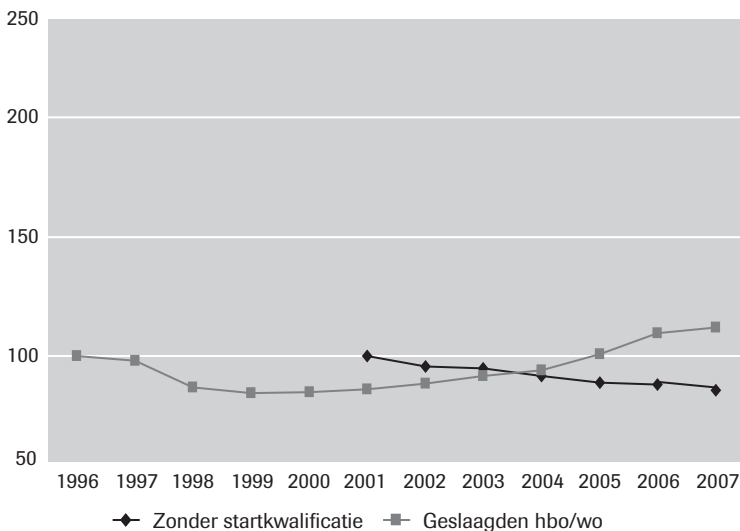
4.3.3 Opleiding

In de 'human capital'-benadering is een veronderstelling dat een toename van het opleidingsniveau samengaat met minder criminaliteit. We hebben twee indicatoren gebruikt die op macroniveau kunnen wijzen op veranderingen in het opleidingsniveau: jongeren zonder startkwalificatie – de voortijdig schoolverlaters of drop-outs – en geslaagden in het hbo of het wo. Gegevens zijn afkomstig uit de Onderwijsstatistiek van het CBS. In figuur 23 wordt de ontwikkeling in het aandeel jongeren zonder startkwalificatie gegeven. Het betreft 15- tot en met 24-jarigen die zonder startkwalificatie van school

gegaan zijn, ten opzichte van het totaal aantal 15- tot en met 24-jarige niet-schoolgaanders. Deze gegevens zijn alleen beschikbaar vanaf 2001. Het aandeel jongeren dat zonder startkwalificatie van school gaat, laat in de periode 2001-2007 een dalende trend zien. De ontwikkeling is tegengesteld aan die van de jaarlijkse stijging in het aantal verdachten of het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. De dalende trend in het aantal niet-schoolgaanders zonder startkwalificatie komt niet overeen met die van de andere misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht.

In figuur 23 is tevens een tijdreeks te zien van het aandeel geslaagden in het hoger beroeps- of wetenschappelijk onderwijs. Het betreft het aantal jongeren dat een opleiding in het hbo of het wo heeft afgerond ten opzichte van het totaal aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs, middelbaar of hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Te zien is dat het aandeel jongeren dat een diploma behaalt op hbo- of wo-niveau vanaf 2000 jaarlijks stijgt. Deze tijdreeks correspondeert met de jaarlijkse stijging in het aantal jeugdige verdachten en het aantal aan agressie gerelateerde delicten (bedreiging, geweld tegen personen, vernieling en openbare orde) en verkeersdelicten van jeugdige verdachten, zij het dat de stijging minder sterk is. De stijgende trend in geslaagden in het hbo of het wo correspondeert niet met de cyclische trend in verdachten van vermogensmisdrijven.

Figuur 23 Ontwikkeling in het aandeel 15- t/m 24-jarige niet-schoolgaanders zonder startkwalificatie en het aandeel geslaagden in het hbo/wo, in indices (basisjaar 1996=100)

Bron: Onderwijsstatistiek

Bovenstaande bevindingen weerspreken vooralsnog de gedachte dat toename in opleidingsniveau gepaard gaat met een afname in verdachten van criminaliteit. Het is mogelijk dat de effecten van een toename in opleidingsniveau op criminaliteitstrends pas op de langere termijn zichtbaar worden dan de periode die hier is onderzocht. In de 'human capital'-theorie is deze termijn niet geëxpliciteerd. De bevindingen sluiten wel aan bij de gelegenhedenbenadering waarin wordt verwacht dat op de korte termijn een toename van het aantal jeugdigen dat onderwijs volgt, gepaard kan gaan met een toename in aan agressie gerelateerde delicten (Felson, 1998; Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010). De tijdreeksen in figuur 23 wijzen niet direct op een toename van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Ze laten zien dat er in de tijd minder leerlingen voortijdig afhaken en dat meer studenten een hbo- of wo-diploma behalen.

Mogelijk bieden andere ontwikkelingen in het Nederlandse onderwijs wel aanknopingspunten voor de hypothese uit de gelegenhedenbenadering. Uit de Onderwijsstatistiek van het CBS blijkt dat het aantal leerlingen in alle niveaus van het secundair onderwijs (voortgezet onderwijs, beroepsopleidingen en wo) in het afgelopen decennium is toegenomen (CBS, 2006, 2009). Het lijkt erop dat in vergelijking met de jaren negentig aan het begin van de 21ste eeuw meer jeugdigen een opleiding volgen.

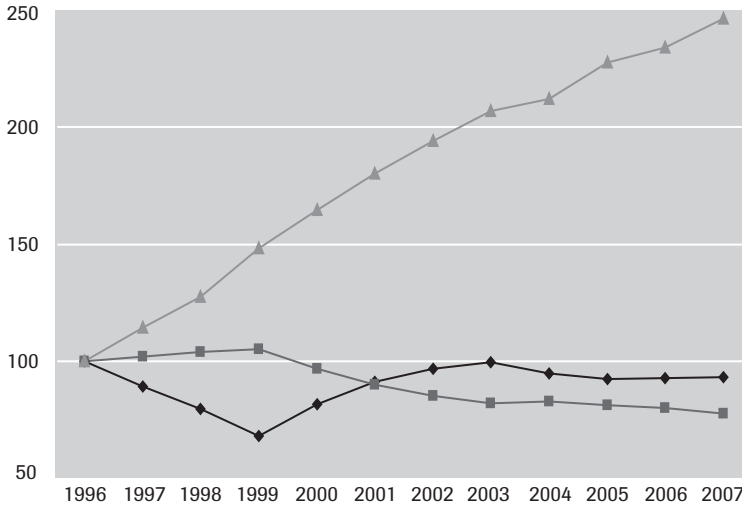
Een andere ontwikkeling in het onderwijs is de schaalvergroting in het secundair onderwijs die in de jaren negentig is ingezet. In figuur 24a wordt de tijdreeks weergegeven in het percentage scholen naar schoolgrootte. Uit de figuur is af te lezen dat het aandeel scholen met meer dan tweeduizend leerlingen – grote scholen – daarentegen vanaf het leerjaar 1995/1996 continu is gegroeid. In het leerjaar 2006/2007 was het aandeel grote scholen 2,5 keer zo groot als in het leerjaar 1995/1996 (een groei van 11% naar 27% van het totaal aantal scholen). Ook het aantal leerlingen op zeer grote scholen stijgt continu, zoals blijkt uit figuur 24b. In het leerjaar 2006/2007 waren er ruim twee keer zoveel leerlingen op grote scholen als in het leerjaar 1995/1996. De trends in het aandeel grote scholen en het aantal leerlingen op grote scholen corresponderen vanaf 2001 met de jaarlijkse toename in het aantal jeugdige verdachten en met name met de jaarlijkse toename in agressiegerelateerde en verkeersmisdriven van jeugdige verdachten.

Een vraag is of de schaalvergroting niet vooral van bestuurlijke aard is en of deze ook heeft geleid tot meer leerlingen per vestiging. Het SCP becijferde dat door de schaalvergrotingen in het voortgezet onderwijs in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw het aantal scholen verdubbelde en dat het aantal leerlingen per vestiging met 20% toenam (Bronneman-Helmers et al., 2002). Het aantal leerlingen per vestiging is dus ook toegenomen, alleen minder sterk. De tijdreeksen tot en met 2007 wijzen erop dat meer leerlingen langer een opleiding volgen, dat de schaalvergroting in het onderwijs nog steeds toeneemt, evenals het aantal leerlingen op grote scholen. Dit kan erop wijzen

dat er in vergelijking met midden jaren negentig in 2007 meer interactie is tussen leerlingen op het secundair onderwijs.

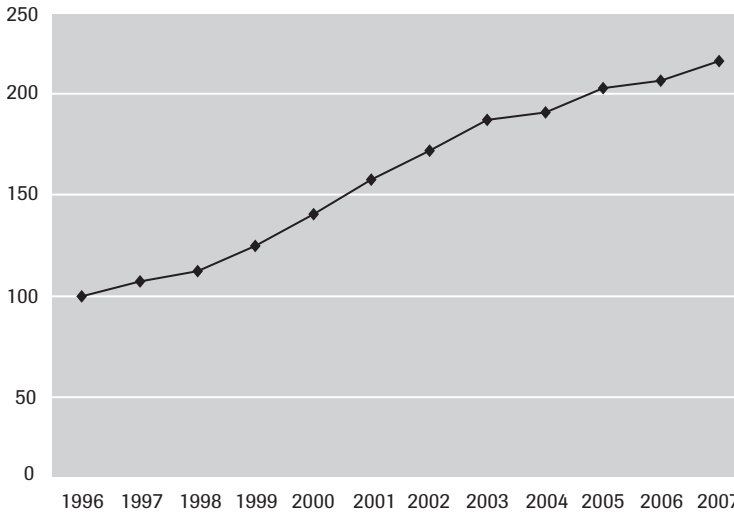
Figuur 24 Schaalvergroting in het onderwijs, in indices (basisjaar 1996=100)

a Ontwikkeling in percentage scholen, naar schoolgrootte

◆ Minder dan 501 leerlingen   ■ 501-2.000 leerlingen   ▲ Meer dan 2.000 leerlingen

b Ontwikkeling in aantal leerlingen op zeer grote scholen

Bron: Onderwijsstatistiek

4.4 Tot slot

In dit hoofdstuk is de relatie van economische condities zoals armoede, werkloosheid, lonen en opleiding met ontwikkelingen in criminaliteit en het aantal daders onderzocht. Op basis van de empirische literatuur is hierover al veel bekend. Met uitzondering van armoede laten trendstudies waarin panel-data zijn geanalyseerd duidelijke relaties zien tussen de overige economische condities en criminaliteit. Uit studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, blijken op macroniveau effecten van werkloosheid, lage lonen of opleiding op trends in criminaliteit of het aantal daders van criminaliteit. Absolute armoede is vooral gerelateerd aan veranderingen in de niveaus van ernstige vormen van geweld.

Criminaliteitsontwikkelingen op macroniveau worden niet bepaald door één economische conditie, maar meerdere condities leveren waarschijnlijk een bijdrage. Ook zijn de effecten niet voor alle groepen in de samenleving gelijk. De wijze waarop economische ontwikkelingen op elkaar ingrijpen en de samenhang met (daderschap van) criminaliteit is complex. Empirische trendstudies tonen aan dat op macroniveau werkloosheid en lage lonen effect hebben op veranderingen in vermogenscriminaliteit bij degenen aan de onderkant van de arbeidsmarkt en met weinig opleiding. De relatie van deze condities met geweld is hoogstens zwak. Daarnaast blijkt op macroniveau opleiding op de lange termijn een reducerend effect te hebben, zowel op (daders van) vermogens- als geweldscriminaliteit. Op de korte termijn kan scholing samengaan met een reductie in (daders van) vermogenscriminaliteit vanwege incapacitatie van leerlingen. Maar door een toename van interacties tussen leerlingen blijkt scholing op de korte termijn ook gepaard te gaan met een stijging in aan agressie gerelateerde criminaliteit.

Omdat deze bevindingen betrekking hebben op het buitenland is het niet duidelijk of ze ook gelden in andere situaties, zoals Nederland. Daarom zijn Nederlandse ontwikkelingen in de genoemde economische condities onderzocht voor de periode 1996-2007. Er blijkt in Nederland in de periode 1996-2007 weinig verandering in armoede, noch in termen van absolute armoede (het aantal huishoudens in Nederland dat onder de armoedegrens leeft), noch in termen van relatieve armoede (inkomensongelijkheid). Dit wijst erop dat armoede geen verklaring kan bieden voor de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten of de veranderingen in het aantal misdrijven waarvan jeugdigen werden verdacht. Dit beeld is anders voor jeugdwerkloosheid en opleiding.

Jeugdwerkloosheid

De tijdreeks in het aandeel jeugdige werklozen laat een soortgelijk patroon zien als de tijdreeks in vermogensmisdrijven onder jongvolwassen verdachten: beide vertonen een cyclische trend met dalen en pieken in dezelfde

jaren. Deze resultaten wijzen op een positieve relatie. Hierbij wordt opgemerkt dat met name jonge mannen uit niet-westerse herkomstgroepen een grotere kans lopen om werkloos te raken dan jonge mannen uit andere herkomstgroepen (Josten & Jehoel-Gijsbers, 2009). Mogelijk is er een relatie tussen vermogenscriminaliteit en werkloosheid onder jonge mannen uit deze specifieke herkomstgroepen. Dit correspondeert met bevindingen uit de internationale literatuur (Buonanno & Montolio, 2008; Entorf & Spengler, 2000; Entorf & Winker, 2008; Gould et al., 2002; Mustard, 2010; Zimring, 2007). Studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, tonen op macroniveau zelfs een effect aan van werkloosheid op vermogenscriminaliteit bij gemarginaliseerde subgroepen in een samenleving, zoals degenen aan de onderkant van de arbeidsmarkt en allochtonen (Gould et al., 2002; Mustard, 2010). De gedachte is dat werkloosheid kan stimuleren tot illegale activiteiten. Men heeft de gelegenheid voor illegale activiteiten, kan daar tijd in stoppen en inkomsten mee vergaren (Box, 1987; Mustard, 2010). De ontwikkeling in jeugdwerkloosheid in Nederland in de periode 1996-2007 zou dus gerelateerd kunnen zijn aan de cyclische trends van vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten.

Voor de periode 1996-2007 correspondeert de tijdreeks van jeugdwerkloosheid ook met de tijdreeks van het aantal drugsdelicten onder jeugdige verdachten. Ook bij drugsdelicten kan het gaan om een illegale vorm van inkomsten vergaren (Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Het is denkbaar dat jeugdigen door slechte (sociaal)economische omstandigheden het drugscircuit gebruiken om op een illegale wijze aan inkomen te komen. Een andere mogelijke verklaring heeft betrekking op de opsporing van drugskoeriers, met name op Schiphol. Aan het begin van de twintigste eeuw is deze opsporing, met name de opsporing van bolletjesslikkers uit risicolanden, geïntensiveerd. Dit heeft geleid tot een stijging in het aantal verdachten van drugsmokkel, veelal jongeren. Rond 2005 blijkt het aantal drugskoeriers op vluchten uit deze risicolanden sterk afgenomen (Elsevier, 13 juli 2005). Min of meer gelijktijdig daalt ook het aantal jeugdige verdachten van drugsmisdrijven.

Opleiding

Verder is de relatie tussen opleiding en ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 bekeken. Als indicatoren voor ontwikkelingen in het opleidingsniveau zijn in eerste instantie het aandeel voortijdig schoolverlaters en het aantal afgestudeerden aan hbo of het wo gebruikt. In de tijd blijken meer jongeren langer een opleiding te genieten (minder schoolverlaters en meer hbo-/wo-afgestudeerden). Deze trend wijst op een (zwakke) positieve relatie met de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten en met name met de stijgende trend in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven waarvan jeugdigen worden verwacht, terwijl juist een negatieve associatie wordt verwacht (Lochner & Moretti, 2004; Lochner,

2010). Het is mogelijk dat de gevolgen van opleiding pas na een langere tijd zichtbaar worden dan in deze studie is waargenomen. Andere ontwikkelingen op het terrein van onderwijs wijzen op een toegenomen dichtheid van leerlingen in het secundair onderwijs. De CBS Onderwijsstatistieken laten een toename in leerlingen in alle lagen van het secundair onderwijs zien. Daarnaast zien we in het afgelopen decennium als gevolg van de schaalvergroting van scholen een groei in het aandeel zeer grote scholen (scholen met meer dan tweeduizend leerlingen) en het aantal leerlingen op deze scholen. De groei heeft voor een aanzienlijk deel betrekking op bestuurlijke samenvoegingen van scholen of instellingen. Het aantal leerlingen per vestiging is echter ook gegroeid, alleen minder hard (Bronneman-Helwers et al., 2002). Een toegenomen dichtheid van leerlingen in het secundair onderwijs kan betekenen dat in 2007 meer interactie mogelijk is tussen leerlingen dan tien jaar ervoor. Deze ontwikkelingen in het onderwijs corresponderen in de periode tot en met 2007 met de jaarlijkse stijging in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven van jeugdige verdachten. Een grotere dichtheid van leerlingen in het secundair onderwijs kan mogelijk hebben bijgedragen aan de groei van het aantal verdachten. Vanuit een gelegenheidsperspectief wordt verondersteld dat een toename van interactie tussen leerlingen gepaard kan gaan met een stijging van aan agressie gerelateerde delicten (Felson, 1997; Ferris & West, 2004; Jacob & Lefgren, 2003; Leung & Ferris, 2008).¹³

Het is ook denkbaar dat vooral de registratie van verdachten van aan agressie gerelateerde misdrijven rondom scholen is toegenomen. Sociale veiligheid op en rondom scholen voor secundair onderwijs is al jaren een speerpunt van het onderwijsbeleid (Centrum voor School en Veiligheid, 2010a). Het gaat dan onder meer over het voorkómen van geweld op en rondom scholen, bijvoorbeeld door scholen er meer bewust van te maken dat daarvan melding en aangifte kan worden gedaan. In meerdere scholen heeft de aandacht voor sociale veiligheid geresulteerd in de komst van politieagenten op school, of de schoolagent, die onder meer verdachten kunnen horen, proces-verbaal mogen opmaken en mensen mogen aanhouden. De eerste schoolagent verscheen in 2001 op de Nederlandse scholen en in de jaren daarna volgden meerdere scholen (Centrum voor School en Veiligheid, 2010b; NRC, 3 februari 2001). Naast een toename in formeel toezicht neemt door de komst van een politieagent op school ook de pakkans toe. In dat geval is ook sprake van een

13 Het kan gaan om een toename van geweld in of rondom scholen. Er is weinig bekend over de trends in geweld in scholen en de beschikbare gegevens laten verschillende ontwikkelingen zien. Monitoren die in Nederland de trends in geweld in het secundair onderwijs meten, hebben slechts betrekking op een deel van de onderzoeksperiode en de wijze waarop geweld of agressiegerelateerde feiten in deze monitoren zijn geoperationaliseerd, corresponderen niet met die in het strafrechtelijke systeem. Hierdoor zijn de trends moeilijk vergelijkbaar. Uit de Veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs blijkt een lichte toename in bedreiging op het voortgezet onderwijs in de periode 2002-2003 en een toename van geweld tussen 2006-2008. De Monitor Sociale Veiligheid MBO laat een daling zien in plegers van materieel (vandalisme en diefstal) en psychisch (pesten, discriminatie, bedreiging, lichamelijk geweld, seksuele intimidatie/geweld, digitale en verbale agressie) geweld (Witvliet et al., 2010). Voor zover bekend is er niets bekend over trends in geweld rondom scholen (winkelcentra) of op trajecten van en naar school (fietsroutes, openbaar vervoer en dergelijke).

krachtigere rechtshandhaving waarbij de aandacht gericht is op de school. Onze data zijn echter niet geschikt om dit nader te bekijken en ook is ons niet bekend hoeveel scholen in de afgelopen jaren gebruik maken van een schoolagent, of daarin een toename is en op welk type onderwijs de schoolagent vooral wordt ingezet. De komst van een schoolagent zou alleen een verklaring kunnen bieden voor de stijgende trends in aan agressie gerelateerde misdrijven onder 12- tot en met 17-jarigen. Een dergelijk effect zou niet opgaan voor jongvolwassenen omdat er voor zover bekend geen 'hbo- of universiteitspolitieagent' is.

5 Slotbeschouwing

In Nederland is in de periode 1997-2007 het aantal jeugdigen dat verdachte is van een misdrijf sterk gestegen. Het aantal 12- tot en met 17-jarige verdachten is toegenomen met 64% en het aantal 18- tot en met 24-jarige verdachten is gestegen met 49%. Het aantal volwassen verdachten van 25 jaar en ouder is in die periode 'slechts' met 27% toegenomen. Na een toename van het aantal jeugdige verdachten in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw is in de periode 1997-2000 het aantal jeugdigen dat jaarlijks als verdachte van een misdrijf door de politie is aangehouden redelijk constant gebleven. Vanaf 2001 neemt het aantal jeugdige verdachten opnieuw jaarlijks toe. Vooral het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht, zoals bedreiging, mishandeling of openbare-orde delicten, en het verkeersmisdrijf rijden onder invloed corresponderen met deze algemene stijgende trend. In dezelfde periode laten de aantallen vermogens- of drugsdelicten van jeugdige verdachten een cyclische trend zien. In de periode 1997-2000 is sprake van een daling, in de periode 2001-2004/2005 van een stijging, gevolgd door een daling in de daaropvolgende jaren.

In deze studie is onderzocht welke maatschappelijke ontwikkelingen samen kunnen hangen met de veranderingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Het is mogelijk dat veranderingen in de werkelijke criminaliteit onder jeugdigen ertoe hebben geleid dat ook het aantal verdachten dat met de politie in aanraking komt, is toegenomen. Dat weten we niet. Criminaliteit vindt in het verborgene plaats en er is niet 'een maat voor het kwaad' (Van Kerckvoorde, 1995). Oftewel één gouden standaardmethode om de omvang van de werkelijke criminaliteit te bepalen ontbreekt (Coleman & Moynihan, 2002; Maguire, 2007; Van Kerckvoorde, 1995). Verschillende andere bronnen waarmee een indicatie wordt verkregen van de ontwikkelingen in criminaliteit, zoals slachtofferenquêtes en politie-registraties van misdrijven, laten in de meest recente jaren voor 2007 een daling zien, met name voor vermogenscriminaliteit en in mindere mate ook voor geweld (Eggen, 2009; Vollaard et al., 2010). Deze bronnen zeggen echter niets over criminaliteit onder jeugdigen of het aantal jeugdige verdachten. Uit landelijke studies die zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit meten, blijkt dat het aandeel jongeren dat zegt zich schuldig te hebben gemaakt aan één of meer delicten in 2010 lager is dan in 2005 (Van der Laan & Blom, 2011).

Een veelgenoemde verklaring voor de stijging van het aantal jeugdige verdachten is de toegenomen aandacht voor jeugdige criminelen vanuit beleid en de prioriteit voor opsporing van jeugdige criminelen in de politiepraktijk. Internationale studies tonen echter aan dat het onwaarschijnlijk is dat veranderingen in de (geregistreerde) criminaliteit, of in de daderpopulatie, het resultaat is van een enkele maatschappelijke ontwikkeling (Levitt, 2004; Zimring, 2007). In dit onderzoek is daarom nagegaan welke andere maatschappelijke ontwikkelingen veelbelovend kunnen zijn als een mogelijk aanvullende

verklaring voor de toename in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 en de ontwikkelingen in de typen misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. Naast ontwikkelingen in rechtshandhaving zijn veranderingen in demografische, sociale en economische factoren onderzocht.

Onderzoek naar factoren die op macroniveau een verklaring kunnen bieden voor ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten stuit op een aantal beperkingen. Ten eerste weten we op basis van de beschikbare bronnen niet zeker of verandering in het aantal jeugdige verdachten, of de misdrijven waarvan ze worden verdacht, ook betekent dat er verandering is in de werkelijke jeugdcriminaliteit. De beschikbare bronnen spreken elkaar namelijk tegen. In dit rapport gaan we niet nader in op de uiteenlopende ontwikkelingen tussen de bronnen, daarvoor verwijzen we naar andere publicaties (Van Kerckvoorde, 1995; Maguire, 2008). We baseren onze gegevens op door de politie geregistreerde aantallen aangehouden verdachten.

Een andere beperking is dat macrofactoren in de tijd een vergelijkbare ontwikkeling kunnen laten zien als de stijging van het aantal jeugdige verdachten, terwijl de ontwikkelingen uiteindelijk ongerelateerd zijn. Parallel lopende tijdreeksen kunnen betekenen dat er mogelijk een relatie is, maar het is ook mogelijk dat er een gemeenschappelijke achterliggende oorzaak is, of dat het gelijk opgaan van de reeksen op toeval berust. Een ander probleem bij onderzoek op macroniveau is dat variatie op lagere niveaus wordt verdoezeld. Op macroniveau gaat het namelijk om het netto-effect van alle effecten op criminaliteit tussen macro-microniveau. Dit is niet enkel een aggregatie van effecten op individueel niveau, maar contextuele effecten spelen ook mee. Door op landelijk niveau verklaringen te zoeken voor de stijging in het aantal jeugdige verdachten worden lokale en contextuele ontwikkelingen genegeerd. Dit bemoeilijkt de interpretatie omdat niet altijd duidelijk is welke de tussenliggende mechanismen zijn die ertoe leiden dat uiteindelijk op landelijk niveau het aantal jeugdige verdachten is toegenomen.

Om richting te geven aan het onderzoek is eerst nagegaan welke factoren volgens de literatuur op macroniveau gerelateerd zijn aan, of mogelijk zelfs een effect hebben op (door de politie geregistreerde) criminaliteitsniveaus of het aantal verdachten. Uit de literatuur blijkt dat meerdere macrofactoren gerelateerd zijn aan criminaliteitstrends. Slechts van een beperkt aantal factoren is *aangetoond* dat ze effect hebben op veranderingen in criminaliteitsniveaus. Dit betekent dat we slechts in beperkte mate harde conclusies kunnen trekken over welke maatschappelijke ontwikkelingen een verklaring bieden voor de toename in het aantal jeugdige verdachten, of de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Duidelijk is geworden dat veranderingen in de (door de politie geregistreerde) criminaliteit niet worden bepaald door veranderingen in de tijd in één specifieke macrofactor, maar dat meerdere factoren gelijktijdig een bijdrage leveren. Een verklaring gebaseerd op een enkele

maatschappelijke ontwikkeling volstaat niet, een multicausale verklaring is waarschijnlijker. Ook is gebleken dat de effecten van macro-ontwikkelingen verschillen naar type criminaliteit (vermogen of geweld) of subgroepen.

Het merendeel van de trendstudies heeft betrekking op het buitenland. Deze resultaten zijn niet zonder meer te vertalen naar de Nederlandse situatie. De trendstudies hebben vooral betrekking op (geregistreerde) criminaliteit in het algemeen, vaak uitgesplitst naar type criminaliteit. Er wordt nauwelijks ingegaan op de relaties van macrofactoren met ontwikkelingen in het aantal verdachten in de leeftijd 12 tot en met 24 jaar. Daarom is ook onderzocht welke ontwikkelingen zich in Nederland in de periode 1996-2007 op landelijk niveau hebben voorgedaan in macrofactoren in de domeinen rechtshandhaving, demografie, sociale context en economische condities. Nagegaan is of de macro-ontwikkelingen al dan niet correspondeerden met de tijdreeksen van het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze werden verdacht. Dit levert een indicatie op van welke ontwikkelingen in de periode 1996-2007 *mogelijk* samenhangen met de trend in het aantal jeugdige verdachten op landelijk niveau.

In dit hoofdstuk komen de resultaten uit de voorgaande drie hoofdstukken samen. Eerst beschrijven we de bevindingen uit de trendstudies (paragraaf 5.1) en vervolgens geven we de belangrijkste resultaten uit vergelijking van Nederlandse tijdreeksen (paragraaf 5.2). Tot slot volgt een algemene conclusie (paragraaf 5.3).

5.1 Macrofactoren en veranderingen in criminaliteitsniveau

Ten eerste is een literatuurstudie uitgevoerd. Internationale trendstudies zijn bestudeerd om na te gaan welke macrofactoren gerelateerd zijn aan, of een effect hebben op veranderingen in (geregistreerde) criminaliteitsniveaus. De methodologische opzet van een studie bepaalt de mate van zekerheid over een relatie tussen ontwikkelingen in een macrofactor en criminaliteit in de loop van de tijd. Op basis van de methodologische opzet zijn de trendstudies ingedeeld in:

- Studies die tijdreeksen vergelijken. Op basis van een vergelijking van tijdreeksen kan hoogstens een eerste indicatie worden gegeven dat er mogelijk een samenhang is tussen een macro-ontwikkeling en verandering in criminaliteitsniveaus. Ook kan worden vastgesteld dat het minder plausibel is dat een macro-ontwikkeling geassocieerd is met veranderingen in het criminaliteitsniveau.
- Studies waarin paneldata zijn geanalyseerd, rekening houdend met andere macrofactoren. Op basis daarvan kan worden vastgesteld dat er een relatie is tussen een macrofactor en ontwikkelingen in criminaliteits-

niveaus, terwijl gelijktijdig rekening wordt gehouden met lokale variatie in andere relevante macro-ontwikkelingen.

- Studies die een natuurlijk experiment analyseren. Op basis daarvan kan worden vastgesteld dat er sprake is van een effect van een macrofactor op veranderingen in criminaliteitsniveaus.

Om achtergronden van ontwikkelingen in criminaliteit of het aantal verdachten te kunnen onderzoeken willen we weten welke macrofactoren in de tijd van invloed zijn. Of op z'n minst willen we weten welke macrofactoren samenhangen met criminaliteitsveranderingen, rekening houdend met andere relevante macro-ontwikkelingen. Om effecten aan te kunnen tonen van een macrofactor op criminaliteit is een (quasi-)experimentele onderzoeksofzet nodig. Alleen dan is het mogelijk te stellen dat een specifieke factor effect heeft op veranderingen in criminaliteitsniveaus. Trendstudies waarin een natuurlijk experiment is geanalyseerd, kunnen op macroniveau aantonen dat in de tijd een macrofactor van invloed is (geweest) op veranderingen in het criminaliteitsniveau. Dergelijke studies zijn echter schaars, zowel nationaal als internationaal. In Nederland zijn bijvoorbeeld slechts twee studies bekend waarin effecten van macrofactoren op het criminaliteitsniveau met een natuurlijk experiment zijn geanalyseerd. Trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, bieden de mogelijkheid om de relatie tussen macrofactoren en criminaliteitsontwikkelingen aan te tonen, rekening houdend met regionale variatie en andere relevante ontwikkelingen. Of dan ook sprake is van een causaal effect van een macrofactor op het criminaliteitsniveau, is niet zeker. De reden hiervoor is dat er ook ongemeten factoren kunnen zijn die de associatie kunnen verklaren en die onopgemerkt blijven. De bevindingen uit de literatuurstudie zijn vooral gebaseerd op Amerikaanse en (West-)Europese trendstudies waarin paneldata of een natuurlijk experiment zijn geanalyseerd. Het merendeel van de studies richt zich op criminaliteit in het algemeen en niet op jeugdcriminaliteit. Daarbij gaat het vooral om door de politie geregistreerde criminaliteitsgegevens. Enkele studies maken ook gebruik van andere bronnen om criminaliteit te meten, zoals gegevens over verdachten, slachtofferschap of zelfrapportage van crimineel gedrag.

Uit de literatuur blijkt de minste twijfel over de effecten van veranderingen in economische condities op criminaliteit, maar effecten zijn vooral gesignaleerd bij specifieke subgroepen in de samenleving. Er is slechts een beperkt aantal effecten gevonden van rechtshandhaving op criminaliteit. Over de relatie van demografische en sociale ontwikkelingen met criminaliteit bestaat de meeste onduidelijkheid omdat deze associaties in hedendaagse trendstudies nauwelijks onderwerp van studie zijn geweest en demografische factoren vooral als controlevariabelen zijn gebruikt.

5.1.1 *Economische condities: effecten op criminaliteit bij subgroepen*

Veranderingen in economische condities, zoals werkloosheid, lage lonen, scholing en opleiding, blijken effect te hebben op veranderingen in (geregistreerde) criminaliteit in de tijd. Dergelijke ontwikkelingen kunnen dus een potentiële kandidaat zijn om trends in (geregistreerde) criminaliteit te verklaren. De effecten concentreren zich bij subgroepen. Veranderingen in werkloosheid onder ongeschoolde of laagopgeleide jeugdigen en lage lonen van arbeiders aan de onderkant van de arbeidsmarkt hebben een effect op veranderingen in criminaliteit, ook als rekening wordt gehouden met demografische of rechtshandhavingfactoren. Een daling van de werkloosheid of een stijging van de lonen onder de genoemde groepen wordt gevolgd door een afname in de (geregistreerde) vermogenscriminaliteit. Andersom gaat een stijging van werkloosheid onder de genoemde groepen gepaard met een stijging van vermogenscriminaliteit (Gould et al., 2002; Lochner, 2010; Mustard, 2010). De gedachte is dat jongeren die werkloos zijn de gelegenheid hebben om delicten te plegen en dat dat een alternatieve bron is om inkomen te vergaren of aan te vullen. Economische condities zoals werkloosheid of lage lonen hebben geen algemene effecten op veranderende criminaliteitsniveaus, maar de effecten concentreren zich bij degenen in een marginale economische positie.

Opleiding is zowel op de korte als op de lange termijn gerelateerd aan veranderende criminaliteitsniveaus. Op de korte termijn is de duur die jeugdigen naar school gaan negatief gerelateerd aan vermogenscriminaliteit, maar positief aan geweldscriminaliteit (Jacob & Lefgren, 2003). Een toename in de duur van onderwijs dat jongeren volgen, gaat gepaard met minder vermogenscriminaliteit omdat jongeren ingesloten zijn. Anderzijds kan een toename van de duur dat onderwijs wordt genoten ook gepaard gaan met een stijging in aan agressie gerelateerde criminaliteit. Scholing gaat samen met meer interactie tussen jongeren, waardoor er meer interpersoonlijke conflicten kunnen ontstaan en de kans op aan agressie gerelateerde criminaliteit toeneemt (Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010). Het is niet duidelijk of de effecten onder specifieke subgroepen sterker zijn dan onder andere, maar het is wel waarschijnlijk dat deze effecten vaker voorkomen bij lager opgeleiden gegeven hun oververtegenwoordiging in geweldscriminaliteit.

Op de lange termijn gaat een toename van het opleidingsniveau gepaard met een daling in vermogens- en geweldscriminaliteit, met uitzondering van witteboordencriminaliteit (Lochner & Moretti, 2004; Lochner, 2010). De gedachte is dat door opleiding en training het menselijk kapitaal toeneemt en daarmee ook de kosten van de gevolgen van het plegen van delicten. Bij hoger opgeleiden zal een time-out op de arbeidsmarkt hun carrièrekansen sterk doen afnemen. Daarnaast leren mensen door opleiding beter hun impulsen te controleren (Lochner, 2010).

5.1.2 *Rechtshandhaving: selectieve effecten*

Sommige benaderingen veronderstellen dat versterking van rechtshandhaving, zoals meer politieagenten of strengere justitiële sancties (in het algemeen of vrijheidsbeneming), een reducerend effect heeft op criminaliteit, via afschrikking, en in het geval van vrijheidsbeneming ook door incapacitatie (Becker, 1968; Levitt, 1998b, 2004). Het empirische bewijs dat een krachtigere rechtshandhaving in het algemeen leidt tot minder criminaliteit, is niet eenduidig. Studies laten wisselende resultaten zien. Er zijn twee uitzonderingen. Uit trendstudies blijken effecten van vrijheidsbeneming en politiecapaciteit op veranderingen in (geregistreerde) criminaliteitsniveaus. De effecten zijn gevonden op macroniveau en zeggen niets over de invloed van rechtshandhavingfactoren op individueel crimineel gedrag.

Analyses van natuurlijke experimenten laten zien dat vrijheidsbeneming op macroniveau een reducerend effect heeft op vermogenscriminaliteit (Levitt, 1998b; Vollaard, 2010), en dan vooral als degenen die de meeste delicten plegen worden ingesloten, zoals veelplegers (Vollaard, 2010). Als rekening wordt gehouden met andere macrofactoren zwakt de sterkte van de samenhang af, maar blijft aanwezig (Levitt, 1998b). Er is sprake van een insluitingseffect. Een afschrikkende werking van vrijheidsbeneming is niet aangetoond. Ook weten we niet of deze resultaten gelden voor jeugdigen (Nagin et al., 2009; Pratt et al., 2006; Spelman, 2000).

Een tweede uitzondering is het effect van meer politiecapaciteit op reductie in criminaliteit (Evans & Owens, 2007; Levitt, 2004; Vollaard & Koning, 2009; Worrall & Kovandzic, 2010). Met name als de politiecapaciteit selectief wordt ingezet in risicovolle contexten, situaties of momenten, en gericht is op hoogrisicopopulaties leidt dit op korte termijn tot een stijging van de pakkans van daders en op de langere termijn tot een daling in de criminaliteit (Sherman, 1992; Sherman & Weisburd, 1995; Sherman & Eck, 2002).

Voor beide rechtshandhavingfactoren geldt dat de effecten zijn gevonden op macroniveau en niets zeggen over de impact van vrijheidsbeneming of politiecapaciteit op individueel crimineel gedrag. Verder is een afschrikkende werking – het voorkomen van recidive of het voorkomen dat anderen delicten plegen – niet aangetoond, noch voor de gerichte inzet van politiecapaciteit, noch voor vrijheidsbeneming.

Een andere benadering stelt dat versterking van rechtshandhaving vooral een opstuwend effect heeft op door de politie geregistreerde criminaliteit (Maguire, 2007; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). Als er meer aandacht is voor specifieke subgroepen, zoals jeugdigen of veelplegers, voor specifieke situaties ('hotspots') en momenten ('hot moments'), of voor specifieke typen delicten (geweld), dan zal dat een opstuwend effect hebben op verdachten uit die groepen, of van die typen criminaliteit. Een toegenomen aandacht vanuit de politie voor specifieke groepen werkt door in de rest van de rechts-

handhavingketen en ook de druk om te sanctioneren neemt vervolgens toe. Nederlands onderzoek waarin deze veronderstelde effecten zijn aangetoond, ontbreekt. De redenering is echter plausibel en wordt ondersteund door Amerikaans evaluatieonderzoek met (quasi-)experimentele opzet. Daaruit blijkt dat een toename van selectieve politie-inzet in hoogrisicosituaties of op momenten waarin de kans op criminaliteit hoog is, gepaard gaat met een stijging van de pakkans van criminelen en uiteindelijk leidt tot een daling in de criminaliteit (Sherman, 1992; Sherman & Weisburd, 1995; Sherman & Eck, 2002).

5.1.3 *Demografische en sociale ontwikkelingen: weinig bekend over effecten*

Demografische ontwikkelingen

Er zijn verschillende theoretische opvattingen over de samenhang van demografische veranderingen met criminaliteitsontwikkelingen. Eén benadering veronderstelt dat veranderingen in criminaliteit *direct* het gevolg zijn van veranderingen in die bevolkingsgroepen die oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitscijfers, zoals jongeren, jonge mannen, jonge mannen uit minderheidsgroepen of jongeren met gedragsproblemen (Easterlin, 1987; Levitt & Dubner, 2005; Van Wilsem, 2007). Een andere benadering, de sociale desorganisatiebenadering, veronderstelt dat demografische kenmerken *indirect* zijn gerelateerd aan criminaliteit. Naast de eerdergenoemde demografische factoren gaat het om factoren als het aandeel eenouderhuishoudens, de mate van etnische diversiteit of verhuismobiliteit (en werkloosheid). Veranderingen die zich hierin voordoen, leiden tot sociale instabiliteit, waardoor de informele sociale controle afneemt en criminaliteit uiteindelijk toeneemt (Sampson & Groves, 1989).

We hebben geen trendstudies gevonden waarin op basis van natuurlijke experimenten de effecten van demografische ontwikkelingen op criminaliteit zijn onderzocht. Uit Amerikaanse of Europese trendstudies op basis van analyses van paneldata blijken positieve relaties van het aandeel jeugdigen, het aandeel jonge mannen of het aandeel jonge mannen uit minderheidsgroepen met veranderingen in het criminaliteitsniveau. Als echter rekening wordt gehouden met andere (economische) factoren zwakt de sterkte van de samenhang af, of is in sommige studies zelfs afwezig (Buonanno & Montolio, 2008; Entorf & Spengler, 2000; Levitt, 1998a; Pratt & Cullen, 2005). Verder bieden trendstudies onvoldoende aanwijzingen over de relatie van andere demografische ontwikkelingen, zoals gezinsstructuur of verhuismobiliteit, en trends in criminaliteit. Dit wijst erop dat er waarschijnlijk geen directe effecten te verwachten zijn van demografische veranderingen op criminaliteit, of dat er hoogstens een zwakke associatie is.

Sociale ontwikkelingen

Verwacht kan worden dat ook sociale ontwikkelingen effect hebben op criminaliteit. Verzwakking van informele sociale controle of afname van informeel toezicht in buurten kan daders meer gelegenheid bieden om delicten te plegen (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998; Sampson & Groves, 1989). De mate van criminaliteit kan veranderen als in buurten meer jongeren op straat rondhangen, of als zich veranderingen voordoen in het uitgaansgedrag van jongeren (Felson, 1998; Osgood et al., 1996; Osgood & Anderson, 2004). Uit contextvergelijkende studies blijken positieve relaties tussen zwakke informele sociale controle (of gebrekkig toezicht) of ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten (rondhangen op straat, uitgaansgedrag) met criminaliteit. Er is echter nauwelijks iets bekend over effecten van veranderingen in informele sociale controle of ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten op criminaliteitsontwikkelingen in de tijd. Evaluatiestudies laten wel zien dat een toename in formele sociale controle in buurten, zoals de komst van buurtwachten, in de loop van de tijd criminaliteit reduceert (Bennett et al., 2008), maar dat zegt weinig over het informele toezicht door buurtbewoners zelf.

Middelengebruik

Een laatste sociale ontwikkeling waarvan we de relatie met veranderingen in criminaliteitsniveaus hebben onderzocht, is middelengebruik. Middelengebruik kan criminaliteit stimuleren vanwege de psychofarmacologische werking van drugs, de bekostiging van drugs of de markt waarin drugs worden verhandeld. Experimentele studies laten zien dat op individueel niveau gebruik van alcohol of specifieke vormen van harddrugs leidt tot geweld als mensen worden uitgedaagd (Bushman & Cooper, 1990; Gustafson, 1993). Trendstudies waarin paneldata zijn geanalyseerd, laten een positieve relatie zien tussen alcohol en geweld op macroniveau, maar na controle voor andere kenmerken is hoogstens sprake van een zwak verband. Effecten van alcoholconsumptie op veranderingen in geweldscriminaliteit zijn op macroniveau niet aangetoond (Herttua et al., 2008; Levitt, 1998a; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Ook hebben we geen relatie aangetroffen tussen alcoholconsumptie en veranderingen in vermogenscriminaliteit. Het is plausibel dat ontwikkelingen in middelengebruik en criminaliteit op macroniveau beide een gemeenschappelijke achtergrond hebben, zoals de mate van sociale instabiliteit in buurten of situaties die verleiden tot riskant gedrag zoals uitgaansgelegenheden (Felson, 1998; White & Gorman, 2000). Verder blijkt uit Amerikaans onderzoek een positief verband tussen harddrugsgebruik en de markt daarvoor, met name 'crack', en trends in geweldscriminaliteit op macroniveau. Amerikaans onderzoek biedt aanwijzingen dat veranderingen in harddrugsgebruik en -handel (de 'crackmarkt') hebben geleid tot veranderingen in ernstige geweldscriminaliteit (Blumstein & Wallman, 2006; Cook & Laub, 2002; Levitt, 2004). In hoeverre harddrugsgebruik of de harddrugsmarkt ook effect heeft op vermogenscriminaliteit weten we niet.

Het is mogelijk dat in Nederland de daling in het aantal heroïneverslaafden gerelateerd is aan de daling in vermogenscriminaliteit.

5.1.4 Beperkingen

In het literatuuronderzoek zijn trendstudies geselecteerd met een zodanig methodologische opzet dat in elk geval een relatie van een macro-ontwikkeling met criminaliteit is aangetoond, rekening houdend met andere ontwikkelingen, en in sommige gevallen ook effecten zijn aangetoond. Ook deze literatuurstudie kent beperkingen, waarvan de belangrijkste zijn:

- Veel Amerikaanse trendstudies naar de relatie tussen economische condities en criminaliteitstrends beperken zich tot de misdrijven die beschikbaar zijn in de Uniform Crime Reports van de FBI (moord, verkrachting, beroving, ernstige mishandeling, inbraak, diefstal en autodiefstal). Dit betekent dat over de relatie met andere delicttypen weinig bekend is. Daarnaast maken slechts enkele studies gebruik van gegevens over verdachten of gegevens op basis van slachtofferschaps surveys.
- Het merendeel van de trendstudies heeft een hoog aggregatieniveau, namelijk staten of regio's. Het aantal panelstudies op buurtniveau is beperkt. Dat betekent dat lokale variaties in verklarende factoren, zoals lokale economische condities of lokaal beleid van politiekorpsen, worden verdoezeld, terwijl deze wel een rol van betekenis zouden kunnen spelen.
- De resultaten hebben vooral betrekking op internationale studies. Nederlandse studies waarin veranderingen in het niveau van jeugdcriminaliteit zijn onderzocht door het analyseren van paneldata of een natuurlijk experiment, zijn schaars. Hierdoor weten we voor de Nederlandse situatie weinig over de relatie van macrofactoren met criminaliteitsontwikkelingen of veranderingen in het aantal verdachten en nauwelijks iets over de effecten van verschillende macrofactoren op veranderingen in criminaliteitsniveaus.

5.1.5 Conclusies op basis van de literatuur

Uit de literatuur blijkt dat het niet waarschijnlijk is dat veranderingen in criminaliteitsniveaus het resultaat zijn van een enkele maatschappelijke ontwikkeling. Zo stelt Zimring (2007) dat de daling in de criminaliteit in de VS in de jaren negentig en begin van deze eeuw eerder het resultaat is van een opeenstapeling van economische ontwikkelingen (werkgelegenheid, opleiding), ontwikkelingen in de rechtshandhaving (incapacitatie) en demografische veranderingen (aandeel jongeren) dan dat er sprake was van het effect van een enkele ontwikkeling. Andersom kan ook worden verwacht dat een toename in criminaliteit, of een stijging in het aantal jeugdige verdachten, het gevolg is van een cumulatie van maatschappelijke ontwikkelingen (Levitt, 1998a, 2004).

Op basis van de literatuur constateren we dat er nog veel onduidelijkheden zijn over welke factoren op macroniveau veranderingen in criminaliteitsniveaus kunnen bewerkstelligen. Slechts van enkele macrofactoren is aangetoond dat ze in de tijd gevolgd worden door veranderingen in criminaliteitsniveaus. Studies waarin natuurlijke experimenten zijn geanalyseerd, tonen aan dat veranderingen in werkloosheid, lage lonen of opleidingsniveau gevolgd worden door veranderingen in met name *vermogens*criminaliteit. De effecten zijn duidelijk bij gemarginaliseerde groepen in de samenleving. Verder blijkt dat vrijheidsbeneming gepaard gaat met een reductie in vermogenscriminaliteit op de korte termijn: een insluitingseffect. Het effect is vooral aanwezig als sprake is van selectieve insluiting van die groep daders die de meeste feiten pleegt (de veelplegers). Ook blijkt een toename van gerichte inzet van politiecapaciteit in risicovolle situaties of bij hoogrisicogroepen te leiden tot een hogere pakkans van daders en uiteindelijk tot minder criminaliteit. Een afschrikkende werking van rechtshandhaving op recidive of op criminaliteit gepleegd door anderen is niet aangetoond.

Over de relatie van demografische en sociale ontwikkelingen met veranderingen in criminaliteitsniveaus is het minst bekend, met uitzondering van het gebruik van en de handel in harddrugs, die vooral effect hebben op geweld.

Effecten zijn specifiek

Veranderingen in economische condities hebben geen algemene effecten op veranderingen in criminaliteitsniveaus. De effecten concentreren zich bij specifieke subgroepen in de samenleving. De effecten van werkloosheid of lage lonen zijn aangetoond bij laagopgeleiden of ongeschoolden. Dergelijke kenmerken komen ook vaker voor bij minderheidsgroepen in een samenleving.

Ook effecten van rechtshandhaving doen zich vooral voor bij selectieve groepen, in specifieke situaties of op specifieke momenten waar het risico op criminaliteit hoog is. Een insluitingseffect van vrijheidsbeneming op vermogenscriminaliteit lijkt vooralsnog alleen aanwezig bij insluiting van die daders die veel feiten plegen. Extra politie-inzet heeft vooral effect als sprake is van selectieve inzet in hoogrisicogebieden (uitgaansgelegenheden of risicowijken) of op momenten dat de kans op criminaliteit het grootst is (bijvoorbeeld in het weekend of 's nachts).

Effecten differentiëren naar type criminaliteit

Trendstudies laten zien dat de relatie van macrofactoren met criminaliteit differentieert naar type criminaliteit. Sommige macrofactoren zijn gerelateerd aan veranderingen in geweld, andere juist aan veranderingen in vermogenscriminaliteit. Macrofactoren die vooral gerelateerd zijn aan ontwikkelingen in *vermogens*criminaliteit zijn:

- Vrijheidsbeneming. Vrijheidsbeneming leidt op macroniveau tot minder geregistreerde vermogenscriminaliteit, vooral als sprake is van selectieve

vrijheidsbeneming van degenen die een grotere kans hebben op het plegen van delicten, zoals veelplegers. Er is sprake van een insluitingeffect, afschrikkingeffecten zijn niet aangetoond.

- Jeugdwerkloosheid onder ongeschoolden of laaggeschoolden. Veranderingen in werkloosheid onder ongeschoolde of laaggeschoolde jeugdigen aan de onderkant van de arbeidsmarkt leiden tot veranderingen in vermogenscriminaliteit.
- Lage lonen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Een stijging in de lage lonen van ongeschoolde of laaggeschoolde arbeiders aan de onderkant van de arbeidsmarkt leidt tot een daling in met name vermogenscriminaliteit. Andersom wordt een daling in lage lonen gevolgd door een toename in vermogenscriminaliteit.

Macrofactoren die vooral gerelateerd zijn aan ontwikkelingen in *gewelds*-criminaliteit zijn:

- Harddrugsgebruik en -handel. Uit Amerikaanse studies blijkt dat veranderingen in crackgebruik en -handel leiden tot veranderingen in gewelds-criminaliteit.

Macrofactoren die minder of *niet differentiëren* naar type misdrijf zijn:

- Politiecapaciteit. Specifieke inzet van politiecapaciteit heeft een reducerend effect op criminaliteitsniveaus, ongeacht het type criminaliteit. Het gaat dan vooral om de inzet in situaties en tijden waar sprake is van een hoog risico op het voorkomen van crimineel gedrag.
- Demografische factoren. Het aandeel jonge mannen en het aandeel allochtone jongeren blijken positief gerelateerd aan criminaliteitsontwikkelingen, ongeacht het type criminaliteit. Als echter rekening wordt gehouden met andere factoren zwakt de sterkte van de samenhang af. Het is niet bekend of veranderingen in het aandeel jonge mannen, of het aandeel allochtone jongeren, effect hebben op veranderingen in criminaliteitsniveaus.
- Scholing. Op korte termijn gaat meer scholing gepaard met een daling van vermogenscriminaliteit, maar ook met een stijging van gewelds-criminaliteit.
- Opleidingsniveau. Op de langere termijn heeft een toename van het opleidingsniveau op macroniveau een reducerend effect op criminaliteit.

5.2 Nederlandse ontwikkelingen en trends in jeugdige verdachten

De bevindingen uit de literatuurstudie zijn hoofdzakelijk gebaseerd op internationale trendstudies. De internationale situatie wijkt op meerdere aspecten af van de Nederlandse context. Daarnaast hebben de bevindingen vooral betrekking op (geregistreerde) criminaliteit en niet op jeugdige verdachten,

of de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Daarom is ook nagegaan welke ontwikkelingen in Nederland op landelijk niveau corresponderen met de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 en de ontwikkeling in misdrijven van jeugdige verdachten in die periode. We beperken ons tot een vergelijking van tijdreeksen. Dat betekent dat we op basis van deze resultaten geen harde uitspraken kunnen doen over welke maatschappelijke ontwikkelingen de veranderingen verklaren in het aantal jeugdige verdachten, of de misdrijven waarvan ze worden verdacht. Door tijdreeksen te vergelijken is het wel mogelijk uit te sluiten dat sommige macro-ontwikkelingen gerelateerd zijn aan veranderingen in het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht, waardoor ze ook geen verklaring daarvoor kunnen bieden. Tevens kunnen macro-ontwikkelingen worden gesignaleerd die mogelijk gerelateerd zijn aan de ontwikkelingen in jeugdige verdachten.

5.2.1 Welke maatschappelijke ontwikkelingen bieden onvoldoende aanwijzingen

Demografische ontwikkelingen

Een voor de hand liggende verklaring voor een toename in het aantal jeugdige verdachten in Nederland kan zijn dat het aantal jeugdigen in de periode 1997 tot en met 2007 is toegenomen. Maar het aantal 12- tot en met 17-jarigen blijkt in deze periode slechts weinig te zijn toegenomen en het aantal 18- tot en met 24-jarigen is min of meer stabiel. Verder zijn er slechts beperkt veranderingen opgetreden in subpopulaties die een grotere kans hebben om als verdachte van een misdrijf door de politie te worden aangehouden, zoals het aandeel jonge mannen of het aantal niet-westers allochtone mannen in de leeftijd 12 tot en met 17 jaar. Demografische veranderingen die kunnen bijdragen aan sociale instabiliteit, zoals een toename van het aantal verhuisbewegingen of het aandeel eenoudergezinnen, laten op landelijk niveau in de betreffende periode weinig verandering zien. Deze demografische factoren zijn dus minder plausibel als mogelijke verklaring.

Enkele andere factoren, zoals het aantal niet-westers allochtone jonge mannen of het aantal jongeren met gedragsproblemen, laten wel veranderingen zien in de tijd. Het is echter de vraag of deze factoren samenhangen met de trends in het aantal jeugdige verdachten of misdrijven onder jeugdige verdachten in de hele periode 1997-2007. Het aantal jonge mannen in de leeftijd 18 tot en met 24 jaar van niet-westerse herkomst en woonachtig in stedelijk gebied is in de periode 2001-2004 jaarlijks toegenomen, evenals het aantal jeugdige verdachten. In de periode ervoor en erna gaan beide tijdreeksen echter niet gelijk op. Daarbij komt dat de toename van het aantal verdachten per honderd autochtone jongeren veel sterker is dan onder niet-westers allochtone jongeren. Ook uit (internationale) trendstudies blijkt hoogstens een zwakke samenhang tussen het aandeel allochtonen en veranderingen in

criminaliteitsniveaus (Allan & Steffensmeier, 1989; Buonanno & Montolio, 2008; Bursik & Grasmick, 1992; Entorf & Spengler, 2000; Levitt, 1998a). Verder zijn we niet bekend met studies waaruit effecten van het aandeel allochtone jonge mannen op veranderingen in criminaliteitsniveaus blijken. We vinden het dan ook minder plausibel dat het aandeel niet-westers allochtone jongvolwassen mannen in stedelijke gebieden een verklaring is voor de groei in het aantal jeugdige verdachten of de veranderingen in misdrijven onder jeugdige verdachten. Als een verandering in het aantal niet-westers allochtone jonge mannen gerelateerd is aan de groei in jeugdige verdachten, dan is hoogstens sprake van een zwak verband.

Een indicator van het aantal jongeren met gedragsproblemen op macro-niveau, het aantal jongeren dat zmo-onderwijs volgt, vertoont een stijgende trend in de periode 1997-2007. Deze stijgende trend weerspiegelt echter hoogstwaarschijnlijk vooral een toename vanwege de financieringsstructuur, het zogenoemde 'rugzakje' voor kinderen met problemen (Grietens et al., 2006). Epidemiologische studies waarin gedragsproblemen nauwkeuriger worden gemeten, weerspreken dat er een toename is van het aantal jongeren met gedragsproblemen in de algemene populatie (zie bijvoorbeeld Tick et al., 2007, 2008). De beperking van die studie is wel dat er slechts enkele meetmomenten tot aan 2003 zijn met een tussenpoos van tien jaar. Hierdoor weten we niet welke veranderingen zich in de tussenliggende periode en in de jaren erna hebben voorgedaan. Ook het aandeel jongeren met gedragsproblemen lijkt geen verklaring te zijn voor de groei in het aantal jeugdige verdachten.

Sociale ontwikkelingen

De ontwikkelingen in sociale factoren die volgens de literatuur kunnen samenhangen met criminaliteit, zoals risicovolle vrijetijdsactiviteiten of middelengebruik, corresponderen op landelijk niveau niet met de trends in het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. In de tijd is er weinig verandering in het uitgaansgedrag waarbij een verhoogd risico is op criminaliteit.

Middelengebruik

In Nederland is het middelengebruik onder jongeren in het algemeen in de afgelopen tien jaren nauwelijks veranderd, zowel onder de minderjarigen als onder de jongvolwassenen (Van Laar et al., 2010; Verdurmen et al., 2008). In internationale experimentele studies wordt geen ondersteuning gevonden voor een effect van middelengebruik op criminaliteit op macroniveau (Herttua et al., 2008; Levitt, 1998a; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Het is niet waarschijnlijk dat middelengebruik onder jongeren in Nederland een verklaring biedt voor de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten. De gelijkblijvende trend in middelengebruik onder de totale populatie jeugdigen sluit niet uit dat de groei in het aantal jongeren met alcoholverslavings-

problematiek dat zich meldt bij de verslavingszorg een indicatie kan zijn van een toename in problematisch middelengebruik onder een subpopulatie van jongeren die ook vaker aan agressie gerelateerde delicten plegen. We weten dat niet omdat slechts een klein deel van de jongeren met verslavingsproblematiek bekend is bij de verslavingszorg. De toename van verslaafde jongeren in de verslavingszorg kan ook wijzen op een toegenomen aandacht voor jongeren met een dergelijke problematiek (Verdurmen et al., 2008). In een dergelijk geval is sprake van een schijnverband tussen de stijgende trends in het aantal jongeren met alcoholproblematiek in de verslavingszorg en het aantal jeugdige verdachten.

5.2.2 Macrofactoren en stijgende trends in aantal jeugdige verdachten en agressiegerelateerde en verkeersmisdrijven

Er zijn enkele maatschappelijke ontwikkelingen die mogelijk geassocieerd zijn met de jaarlijkse toename in het aantal jeugdige verdachten en dan specifiek voor de stijging in het aantal aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven. Bij aan agressie gerelateerde misdrijven gaat het om mishandeling, bedreiging, vernieling en openbare-ordemisdrijven. Verkeersmisdrijven hebben vooral betrekking op rijden onder invloed.

Een eerste veelbelovende verklaring kan een ontwikkeling in een selectieve rechtshandhaving zijn die gericht is op jeugdigen, de delicten die door hen worden gepleegd of de situaties waarin ze die plegen. Selectieve rechtshandhaving is mogelijk niet de enige ontwikkeling die samenhangt met de jaarlijkse groei in het aantal jeugdige verdachten. Het is te verwachten dat de stijging in het aantal verdachten van criminaliteit het resultaat is van een opeenstapeling van macrofactoren (Levitt, 2004; Zimring, 2007). Twee andere maatschappelijke ontwikkelingen die in aanmerking zouden kunnen komen als mogelijke verklaringen, zijn een verzwakking van informele sociale controle (of afname van merkbaar toezicht) en een toename van de dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs. Het gaat om mogelijke kandidaten omdat we ons enkel baseren op een vergelijking van landelijke tijdreeksen. De literatuur biedt wel ondersteuning voor onze vermoedens dat deze factoren samenhangen met veranderingen in criminaliteitsniveaus.

Experimenteel onderzoek waaruit effecten blijken, ontbreekt echter in Nederland. Hierdoor kunnen we niet met zekerheid zeggen dat deze ontwikkelingen de verklaringen zijn voor de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten.

Selectieve rechtshandhaving

Het is aannemelijk dat de jaarlijkse groei in het aantal jeugdige verdachten, en dan met name de groei in aan agressie gerelateerde misdrijven en verkeersmisdrijven onder jeugdige verdachten, gerelateerd is aan een toename van selectieve rechtshandhaving waarbij prioriteit is gegeven aan de opspo-

ring en vervolging van jeugdige verdachten. In de afgelopen decennia is in de rechtshandhaving ook specifiek de aandacht voor geweld toegenomen, wat mogelijk een verklaring kan bieden voor de toename van het aantal mishandelingen of bedreigingen onder jeugdige verdachten. Tevens is er meer aandacht gekomen voor situaties of momenten waarin criminaliteit wordt gepleegd, zoals uitgaansgelegenheden of risicowijken ('hotspot policing'). Dit kan een verklaring zijn voor de toename in het aantal vernielingen en openbare-ordemisdrijven onder jeugdige verdachten. De groei in het aantal verkeersmisdrijven onder jeugdige verdachten hangt mogelijk ook samen met een toegenomen selectieve rechtshandhaving. Zo is er in het afgelopen decennium meer sprake van aselecte wegcontroles door de politie en zijn regionale verkeershandhavingteams ingezet (Grontmij, 2009; SWOV, 2009). De oprichting van de regionale verkeershandhavingteams in 1999 heeft een nieuwe impuls gegeven aan het toezicht op alcoholgebruik van verkeersdeelnemers, in de praktijk met name vanaf 2001 werkzaam. Het toezicht heeft zich in de jaren daarna verdubbeld zonder dat het gepaard ging met een daling in zelfgerapporteerd alcoholgebruik onder jongvolwassen mannelijke automobilisten (SWOV, 2009). Dit kan dus hebben geleid tot een verhoogde pakkans van jongvolwassenen die rijden onder invloed.

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is er aandacht voor de aanpak van jeugdcriminaliteit. De prioritering van jeugdige criminelen en geweldscriminaliteit heeft aan het begin van de 21ste eeuw opnieuw een impuls gekregen, zowel beleidsmatig met programma's als Jeugd terecht (Ministerie van Justitie, 2003) en Aanpak Jeugdcriminaliteit (Ministerie van Justitie, 2008), als in de politiepraktijk (Ferwerda & Van Wijk, 2007; De Kleuver, 2007; Ministeries van BZK en Justitie, 2003). De continue aandacht voor jeugdcriminaliteit in de afgelopen decennia is echter een kwalitatief gegeven dat moeilijk te kwantificeren is in tijdreeksen. Ook is het moeilijk te bepalen vanaf welk moment de aandacht voor jeugdige criminelen is geïntensiveerd.

Indirect hebben we enkele ontwikkelingen in macrofactoren gesignaleerd die deze gedachte ondersteunen, namelijk de ontwikkeling in registratiekansen van geweld en in sancties opgelegd door het OM en de rechter aan jeugdigen. De registratiekansen van geweldsdelicten laat in de periode 2001-2006 een stijging zien. Het is plausibel te veronderstellen dat het enige tijd duurt voordat een toename van registratiekansen van geweldscriminaliteit effect sorteert in een toename van het aantal (jeugdige) verdachten van geweld. Ook de tijdreeksen in sancties die door het OM en de rechter aan jeugdigen zijn opgelegd, laten in de periode 1997-2007 jaarlijks een stijgende trend zien. Hier is sprake van een keteneffect waarin meer opsporing van jeugdigen gevolgd wordt door meer vervolging en berechting. De politie levert meer zaken en verdachten aan en het OM en de rechterlijke macht leggen vervolgens meer sancties op. De bevindingen sluiten aan bij Nederlandse trendstudies waarin wordt geconstateerd dat de toename in geregistreerde geweldscriminaliteit het

resultaat is van toegenomen aandacht (Wittebrood, 2002; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). Empirisch bewijs dat van een toegenomen aandacht ook een effect uitgaat op een groei in het aantal verdachten, is alleen gevonden in internationaal (Amerikaans) evaluatieonderzoek. Sherman en Eck (2002; zie ook Sherman, 1992; Sherman & Weisburd, 1995) constateren op basis van een review van (quasi-)experimentele evaluatiestudies dat als politiecapaciteit selectief wordt ingezet in risicovolle plaatsen of op risicovolle momenten ('hot spots' of 'hot moments') of gericht is op risicovolle groepen (waartoe veelplegers en jeugdigen gerekend kunnen worden), dit gepaard gaat met een toename in het aantal verdachten, en leidt tot minder criminaliteit. De presatieafspraken die de politie aan het begin van de twintigste eeuw heeft gemaakt om in de periode 2002-2006 40.000 extra zaken bij het OM aan te leveren (Ministeries van BZK en Justitie, 2003) zijn waarschijnlijk stuwend geweest voor de toename in het aantal jeugdige verdachten na 2001 (Elffers & Bruinsma, 2005; De Kleuver, 2007; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). Kortom, meer selectieve rechtshandhaving kan een veelbelovende verklaring zijn voor de toename in het aantal jeugdige verdachten.

Afname informeel toezicht

Een tweede ontwikkeling die gerelateerd kan zijn aan de stijging in het aantal jeugdige verdachten is een verzwakking van informele sociale controle, of afname van informeel toezicht. Verzwakking van informele sociale controle in buurten komt erop neer dat gedrag van anderen – zowel van buurtgenoten als van buitenstaanders – minder wordt gereguleerd (Sampson & Groves, 1989). Toezicht ontbreekt waardoor potentiële daders de gelegenheid hebben tot het plegen van criminaliteit (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998). In Nederland lijken enkele indicatoren van informeel toezicht, zoals het aantal werkende vrouwen in de leeftijd 25-65 jaar gedeeld door het aantal huishoudens, kerkelijkheid van jongeren of het aandeel eenoudergezinnen, te suggereren dat informeel toezicht in de loop der jaren is afgenomen. De tijdreeksen corresponderen met de groei van het aantal jeugdige verdachten en het aantal agressiegerelateerde misdrijven onder jeugdige verdachten. Het is mogelijk dat beide ontwikkelingen zijn gerelateerd. Empirische studies waarbij op macroniveau verschillen tussen bijvoorbeeld buurten zijn onderzocht, ondersteunen de gedachte dat in buurten waar sprake is van zwakke informele controle, of minder merkbaar toezicht, sprake is van hogere criminaliteitsniveaus, ongeacht het type criminaliteit (Felson, 1998; Pratt & Cullen, 2005; Sampson & Groves, 1989). We hebben geen recente empirische studies gevonden waaruit blijkt dat zwakkere informele sociale controle of minder merkbaar toezicht effect heeft op stijgende (geregistreerde) criminaliteitscijfers. Andersom blijkt uit evaluatieonderzoek wel dat een toename van formele sociale controle in buurten, bijvoorbeeld in de vorm van buurtwachten, waardoor er meer merkbaar toezicht is, gepaard gaat met een reductie van criminaliteit (Bennett et al., 2008). Onverwacht is wel de bevinding dat in

Nederland de afname van merkbaar toezicht niet correspondeert met de cyclische trend in het aantal vermogensdelicten en drugsdelicten. Vanuit de gelegenheidsbenadering wordt een effect verwacht, ongeacht het type criminaliteit (Bennett et al., 2008; Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998). Dit kan de afname van merkbaar toezicht als mogelijke verklaring voor de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten weerspreken. Mogelijk speelt er ook een andere ontwikkeling die effect heeft op vermogenscriminaliteit, zoals de toegenomen inzet van preventieve maatregelen, waaronder het beveiligen van woningen door betere sloten als inbraakbeveiliging of het voorzien van producten van tags waardoor diefstal uit winkels wordt bemoeilijkt.

Dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs

Een derde maatschappelijke ontwikkeling die mogelijk samenhangt met de toename in het aantal jeugdige verdachten is de toegenomen dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs. Bij een toegenomen dichtheid gaat het erom dat meer leerlingen langer onderwijs volgen en dat er een toename is van grotere scholen met meer leerlingen. Het secundair onderwijs heeft betrekking op onderwijs na de basisschool. In het afgelopen decennium is het aantal jeugdigen dat secundair onderwijs volgt toegenomen, ongeacht het type onderwijs (CBS, 2006, 2009). Er is een dalende trend in het aandeel voortijdig schoolverlaters en een stijgende trend in het aandeel jongeren dat een hbo- of wo-diploma haalt. Ook de groei van het aandeel zeer grote scholen (met meer dan 2.000 leerlingen) die in de jaren negentig is ingezet, continueert in het eerste decennium van de 21ste eeuw. De groei heeft niet alleen betrekking op bestuurlijke samenvoegingen van scholen, het aantal leerlingen per vestiging is ook toegenomen, alleen minder hard (Bronneman-Helwers et al., 2002). Met andere woorden, er zitten meer jongeren langer op school voordat ze de arbeidsmarkt opgaan en er is sprake van een concentratie van jongeren op het secundair onderwijs in grote scholen. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat een toename van de duur dat leerlingen onderwijs volgen, op de korte termijn gepaard gaat met een stijging van geweld rondom scholen (Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010). Ook blijkt uit Amerikaanse studies dat criminaliteit bij kleine scholen (<500 leerlingen) minder vaak voorkomt dan bij grote scholen (>1.000 leerlingen). Een toename van de dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs zou dus gepaard kunnen gaan met meer aan agressie gerelateerde misdrijven. Vanuit een gelegenheidsperspectief is een relatie tussen een toename en concentratie van jongeren dat onderwijs volgt en aan agressie gerelateerde misdrijven te verklaren. Door de toegenomen interactie tussen en concentratie van leeftijdsgenoten ontstaat er meer gelegenheid waarin gemotiveerde daders en potentiële slachtoffers in afwezigheid van merkbaar toezicht elkaar treffen (Felson, 1998).

Er speelt in het onderwijs echter ook nog een andere relevante ontwikkeling, namelijk de toegenomen aandacht voor sociale veiligheid en meer specifiek

de komst van de schoolagent. De prioriteit van schoolveiligheidsprogramma's ligt onder meer bij het reduceren van agressiegerelateerde misdrijven op of rondom de school (Centrum voor School en Veiligheid, 2010a). Ook de komst van de schoolagent kan een bijdrage hebben geleverd aan de stijging in het aantal jeugdige verdachten. In 2001 was in Nederland de eerste schoolagent een feit, waarna er meer scholen volgden (Centrum voor School en Veiligheid, 2010b). De komst van schoolagenten leidt niet alleen tot meer formeel toezicht op scholen, ze kan ook leiden tot een verhoogde pakkans en uiteindelijk een toename in het aantal jeugdige verdachten en registratie van aan agressie gerelateerde misdrijven onder jeugdige verdachten. Mogelijk bieden de toegenomen dichtheid van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs en de komst van een schoolagent de gelegenheid voor de analyse van een natuurlijk experiment waarin onderzocht kan worden wat het afzonderlijke effect is van beide ontwikkelingen op de aan agressie gerelateerde criminaliteit. Daarbij is tevens de vraag relevant wat voor een effect het niet volgen van onderwijs door jongeren op de trends in het aantal jeugdige verdachten zou hebben.

5.2.3 *Macrofactoren en cyclische trends in vermogens- en drugsmisdrijven*

In de periode 1997-2007 laat het aantal vermogens- en drugsmisdrijven van jeugdige verdachten een cyclische trend zien met een afname aan het begin, een stijging in het midden en eindigend met een daling. We kunnen niet uitsluiten dat demografische of sociale ontwikkelingen effect hebben gehad op fluctuaties van vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten, maar hebben hiervoor geen aanwijzingen gevonden.

Afname slachtofferschap van vermogenscriminaliteit

Het is denkbaar dat de cyclische trends in het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten een reflectie is van een afname in slachtofferschap en/of een afname in bereidheid om slachtofferschap te melden. Uit slachtofferenquêtes blijkt dat na 2002 sprake is van een afname in het aantal slachtoffers van vermogenscriminaliteit (Vollaard et al., 2009; zie hoofdstuk 1, figuur 1). Ook de aangiftebereidheid van vermogensmisdrijven onder slachtoffers fluctueert in de tijd, maar neemt vanaf 2002 duidelijk af (Huys, 2009). Mogelijk is de afname in het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten een indicatie van een werkelijke daling in de vermogenscriminaliteit, of is er een afname in de bereidheid aangifte te doen van slachtofferschap van vermogensfeiten. Vanuit de detailhandel zijn er geluiden dat bij winkeliers in de periode 2003-2007 een dalende bereidheid was om vermogensmisdrijven te melden bij de politie (De Volkskrant, 9 oktober 2009). Deze afnemende bereidheid in de laatste jaren wordt ook gesignaleerd in de Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven (TNS NIPO & WODC, 2010). Dit verklaart echter niet waarom er in de periode 2000-2004 juist sprake is van een toename in

het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten. Met andere woorden, de trends corresponderen niet voor de hele periode 1997-2007.

Jeugdwerkloosheid

Een andere ontwikkeling die geassocieerd kan zijn met de cyclische trend in vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten is de jeugdwerkloosheid. De tijdreeks in het aandeel werkloze jeugdigen gaat in de periode 1997-2007 gelijk op met de tijdreeks van het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten, met dip en piek in dezelfde jaren. Uit internationale trendstudies blijkt een duidelijke relatie tussen jeugdwerkloosheid en veranderingen in het niveau van vermogenscriminaliteit (Buonanno & Montolio, 2008; Entorf & Spengler, 2000; Entorf & Winker, 2008; Gould et al., 2002; Mustard, 2010). Meer nog, analyses van natuurlijke experimenten laten zien dat jeugdwerkloosheid effect heeft op vermogenscriminaliteit bij specifieke subgroepen (Gould et al., 2002; Mustard, 2010; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). De trend in jeugdwerkloosheid onder Nederlandse jongeren kan mogelijk een verklaring zijn voor de cyclische trend van vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten in de periode 1997-2007. Volgens een 'human capital'-benadering stimuleert werkloosheid tot illegale activiteiten waar men tijd in kan stoppen en winst uit kan halen (Box, 1987; Mustard, 2010). Het is aannemelijk dat de relatie tussen beide tijdreeksen zich vooral voordoet bij subgroepen in de samenleving (Gould et al., 2002; Mustard, 2010; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). Jongeren en jonge mannen van niet-westers allochtone herkomst hebben ook in Nederland een grotere kans dan andere bevolkingsgroepen om werkloos te raken (Josten & Jehoel-Gijsbers, 2009) en deze groepen blijken naar verhouding ook vaker voor te komen in de door de politie geregistreerde criminaliteitsstatistieken (Jennissen & Blom, 2007).

De cyclische trend van drugsdelicten onder jeugdige verdachten correspondeert ook met de trend in jeugdwerkloosheid. Drugsdelicten kunnen wel worden gezien als een illegale vorm van inkomsten vergaren en het is denkbaar dat sommige jongeren door slechte arbeidsmarktperspectieven op zoek gaan naar illegale activiteiten om aan inkomen te komen, zoals het drugscircuit.

Verandering in opsporing

Een alternatieve redenering is dat de fluctuerende trend in drugsmisdrijven onder verdachten gerelateerd is aan de opsporing van drugskoeriers, met name op Schiphol. Aan het begin van de twintigste eeuw is deze opsporing, waaronder de opsporing van bolletjesslikkers uit risicolanden, geïntensiveerd. Dit heeft geleid tot een stijging in het aantal verdachten van drugs-smokkel. Vanaf dezelfde periode neemt ook het aantal drugsmisdrijven onder jeugdige verdachten toe. Rond 2005 blijkt het aantal drugskoeriers op vluchten uit deze risicolanden sterk afgenomen (Elsevier, 13 juli 2005). Ook het

aantal drugsmisdrijven onder jeugdige verdachten vertoont in de daaropvolgende jaren een daling.

5.2.4 *Beperkingen*

De belangrijkste kanttekeningen bij de empirische trendstudie zijn:

- De studie is beperkt tot door instanties geregistreerde gegevens, zowel wat betreft het aantal jeugdige verdachten en de criminaliteit onder jeugdigen (politie) als wat betreft het merendeel van de macrofactoren. Deze gegevens kampen met onder- en overregistratie die effect kunnen hebben op de tijdreeksen (zie hoofdstuk 1, box 2). Het is de vraag of de aanname dat deze bias door de tijd heen binnen eenzelfde bron overwegend gelijk is, reëel is. Met betrekking tot geregistreerde criminaliteitscijfers zijn er indicaties dat de mate van registratie niet in alle jaren gelijk is en dat heeft consequenties voor de tijdreeksen (Elffers & Bruinsma, 2005). We hebben geen redenen om aan te nemen dat dat voor andere macrofactoren anders is.
- De vergelijking van tijdreeksen biedt niet de mogelijkheid uitspraken te doen over effecten van macro-ontwikkelingen in Nederland op de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten. Het vergelijken van tijdreeksen biedt de mogelijkheid om bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen als minder plausibel te benoemen als verklaring voor de trends in het aantal jeugdige verdachten en biedt een indicatie voor een mogelijke relatie. Het is mogelijk dat als rekening wordt gehouden met meerdere ontwikkelingen tegelijk, er geen associatie meer is tussen macro-ontwikkelingen en jeugdige verdachten, of dat hoogstens sprake is van een zwak verband. Nader onderzoek kan duidelijk moeten maken welke van de in de voorgaande paragrafen genoemde ontwikkelingen een effect hebben gehad op de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten.
- De vergelijking van tijdreeksen is op een hoog aggregatieniveau, namelijk landelijk. Hierdoor wordt de lokale variatie die zich in de tijd in verschillende ontwikkelingen heeft voor kunnen doen, verdoezeld. Zo is er in deze studie nauwelijks aandacht voor contextuele kenmerken die ook kunnen doorwerken in het effect op macroniveau. Het is denkbaar dat als in een buurt meer werkloosheid is, niet alleen de kans dat werklozen delicten gaan plegen groter wordt, maar ook de kans dat de werkenden in die buurt delicten gaan plegen, toeneemt. Het macro-effect van werkloosheid op criminaliteit is dan niet alleen een optelsom van een grotere kans dat werklozen een delict plegen, maar ook van contextuele effecten. Dergelijke contexteffecten zijn in deze studie niet onderscheiden. Nieuwe studies kunnen beter gebruik maken van gegevens op lagere aggregatieniveaus, zoals steden of buurten. Daarmee is het mogelijk om nauwkeuriger te kijken naar veranderingen in de tijd en ook inzichten te krijgen in

causale mechanismen die op lagere niveaus veranderingen in criminaliteitsniveaus kunnen verklaren.

- Bij tijdreeksen kan het macroverband deels een optelsom van individuele verbanden zijn en deels van contextuele verbanden. Met een tijdreeksanalyse kunnen deze verbanden niet uit elkaar worden gehaald.

Om te weten of macrofactoren effect hebben op veranderingen in het aantal jeugdige verdachten, zijn studies nodig met minimaal een (quasi-)experimentele opzet. Op die manier kunnen selectie-effecten zo veel als mogelijk worden uitgesloten en de veranderingen in jeugdige verdachten ook worden toegeschreven aan de specifieke macrofactoren. Dit kan door ook voor Nederland te zoeken naar mogelijkheden om natuurlijke experimentele situaties te analyseren. Pas dan kan worden geconstateerd of macrofactoren een verklaring bieden voor veranderingen in criminaliteitsniveaus. Geschikte natuurlijk experimentele situaties liggen echter niet voor het oprapen, zeker als het om rechtshandhaving gaat (Spelman, 2000), of wanneer het demografische ontwikkelingen betreft.

Hoewel niet gelijkwaardig, is een alternatieve optie gebruik te maken van het analyseren van ontwikkelingen op basis van panelgegevens waarbij gelijktijdig rekening wordt gehouden met andere ontwikkelingen. We pleiten in dat geval voor het bestuderen van gegevens op lagere aggregatieniveaus dan ontwikkelingen op landelijk niveau en te concentreren op ontwikkelingen binnen steden of buurten. Criminaliteit onder jeugdigen is overwegend een lokale aangelegenheid, beperkt tot specifieke contexten (uitgaansgelegenheden, de buurt, op school enzovoort). Door tijdreeksen op basis van paneldata te bestuderen op lagere aggregatieniveaus, zoals steden, buurten of scholen, kan inzicht worden verkregen in de achtergronden van (specifieke vormen van) jeugdcriminaliteit, rekening houdend met lokale variaties in de tijd. Tevens wordt meer duidelijk over de contexten waarin jeugdcriminaliteit meer of minder kan gedijen en waarom. Door binnen deze eenheden meerdere ontwikkelingen te bestuderen kan duidelijkheid worden verkregen over welke factoren een verklaring bieden voor de hedendaagse vormen van jeugdcriminaliteit of het aantal jeugdige verdachten en de veranderingen die zich daarin voordoen.

De beperkingen doen volgens ons niets af aan de resultaten uit deze studie. De selectie van de literatuur betrof vooral trendstudies met een hoogwaardige methodologische opzet. Dat betekent dat met grote mate van waarschijnlijkheid de gevonden relaties uit de literatuur ook echte verbanden betreffen tussen macrofactoren en veranderingen in (geregistreeerde) criminaliteitsniveaus. Uit de literatuur blijkt dat er nog veel 'witte vlekken' zijn in onze kennis over verklarende maatschappelijke achtergronden voor trends in (geregistreeerde) jeugdcriminaliteit. Verder blijkt dat veranderingen in de (geregistreeerde) criminaliteitsniveaus vooral het resultaat zijn van ontwikke-

lingen in subpopulaties of in specifieke gebieden en niet zozeer van landelijke maatschappelijke ontwikkelingen.

De empirische studie is weliswaar een vergelijking van tijdreeksen, maar het is voor zover ons bekend de eerste Nederlandse studie die maatschappelijke ontwikkelingen in meerdere domeinen verbindt met ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. Uit onze studie blijkt dat er ook andere maatschappelijke trends relevant kunnen zijn als verklaring voor de jaarlijkse groei in het aantal jeugdige verdachten tot aan 2007 dan alleen prioriteiten bij de politie of het justitiële beleid.

5.3 Conclusie

De vraag welke maatschappelijke ontwikkelingen een verklaring bieden voor de toename in het aantal jeugdige verdachten in de periode 1997-2007 in Nederland, laat zich niet makkelijk beantwoorden. Een belangrijke reden daarvoor is dat er in Nederland, nauwelijks onderzoek beschikbaar is waarbij de methodologische opzet zich leent voor uitspraken over effecten van maatschappelijke ontwikkelingen op veranderingen in criminaliteitsniveaus, het aantal jeugdige verdachten of de misdrijven waarvan jeugdigen worden verdacht. Dit geldt ook voor de onderhavige empirische studie. We hebben enkele maatschappelijke ontwikkelingen gesignaleerd die minder plausibel zijn als verklaring en een eerste indicatie gekregen van welke andere landelijke ontwikkelingen mogelijk gerelateerd zijn aan de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten.

Wij kunnen niet uitsluiten dat demografische ontwikkelingen in het aantal jeugdigen, het aantal jonge mannen in de leeftijd 12-14 jaar of het aandeel niet-westers allochtone jonge mannen tussen 12 tot en met 24 jaar de stijgende trends in het aantal jeugdige verdachten in Nederland in de periode 1997-2007 kunnen verklaren, maar hebben hiervoor op landelijk niveau geen aanwijzingen. Ook is het niet waarschijnlijk dat veranderingen op landelijk niveau in het middelengebruik onder jeugdigen een verklaring zijn voor de ontwikkelingen in het aantal jeugdige verdachten en de misdrijven waarvan ze werden verdacht.

De stijging in het aantal jeugdige verdachten in Nederland in de periode 1997-2007 komt voor een groot deel voor rekening van de stijging in aan agressie gerelateerde misdrijven, zoals mishandeling, bedreiging, vernieling of openbare-ordemisdrijven. Daarnaast is in deze periode ook sprake van een toename van verkeersmisdrijven. De gedachte dat de stijgende trend het resultaat is van meer selectieve aandacht voor criminaliteit gepleegd door jeugdige daders en met name daders van geweldscriminaliteit (Maguire,

2007; Wittebrood & Junger, 1999; Wittebrood & Nieuwebeerta, 2006), is aannemelijk. De specifieke beleidsaandacht voor jeugd, veelplegers, geweldscriminaliteit en 'hotspots' heeft waarschijnlijk een belangrijke bijdrage geleverd aan de jaarlijkse toename van het aantal verdachten van dit type misdrijven. Deze selectieve aandacht van rechtshandhaving is op landelijk niveau lastig in tijdreeksen te kwantificeren. Internationaal Amerikaans onderzoek laat zien dat selectieve aandacht van de politie, met name als deze specifiek wordt ingezet in risicosituaties, op risicomomenten en gericht is op hoogrisicogroepen, leidt tot het oppakken van meer verdachten en tot een daling in de (geregistreerde) criminaliteit (Sherman & Eck, 2003). De effecten doen zich voor op macroniveau en zeggen niets over de effecten op individueel crimineel gedrag.

Het is niet uitgesloten dat andere ontwikkelingen een rol van betekenis spelen. Uit de literatuur blijkt dat het aannemelijk is dat veranderingen in (geregistreerde) criminaliteitsniveaus het gevolg zijn van een cumulatie van verschillende maatschappelijke ontwikkelingen (Levitt, 2004; Zimring, 2007). Daarbij komt ook dat er verschillen zijn naar type criminaliteit, situatie of subpopulatie (Gould et al., 2002; Levitt, 2004; Lochner, 2010; Mustard, 2010; Raphael & Winter-Ebmer, 2001). We hebben twee ontwikkelingen op landelijk niveau gesignaleerd die mogelijk ook geassocieerd zijn met de stijgende trend in het aantal jeugdige verdachten. Ten eerste wijzen landelijke tijdreeksen erop dat het informele toezicht in Nederland in de periode 1997-2007 is afgenomen. Vanuit een gelegenheidsbenadering is te verklaren dat als merkbaar toezicht in een omgeving ontbreekt, potentiële daders in aanwezigheid van doelwitten gelegenheid krijgen om criminaliteit te plegen (Cohen & Felson, 1979; Felson, 1998). Ten tweede laten de ontwikkelingen in het secundair onderwijs zien dat in 2007 sprake is van een grotere dichtheid van het aantal leerlingen dan in 1997. Er zijn meer leerlingen en er zijn meer leerlingen op grotere scholen. Hierdoor kan de interactie tussen leeftijdsgenoten zijn toegenomen. Dit kan gepaard gaan met een stijging van aan agressie gerelateerde criminaliteit, een interactie-effect, maar anderzijds ook met een afname in vermogenscriminaliteit, een insluitingseffect (Jacob & Lefgren, 2003; Lochner, 2010).

Het aantal vermogensmisdrijven onder jeugdige verdachten laat een cyclische trend zien met in de meest recente jaren een afname. Het is mogelijk dat deze cyclische trend het resultaat is van veranderingen in de werkelijke vermogenscriminaliteit of in de aangiftebereidheid van burgerslachtoffers en het midden- en kleinbedrijf. Een alternatieve redenering is dat veranderingen in de jeugdwerkloosheid hebben bijgedragen aan de veranderingen in vermogenscriminaliteit onder jeugdigen. Voor de periode 1996-2007 laten beide tijdreeksen vergelijkbare patronen zien. Het is mogelijk dat de associatie er vooral is onder specifieke bevolkingsgroepen. Jongeren en jongeren van niet-westers allochtone herkomst hebben een grotere kans werkloos te zijn dan

andere bevolkingsgroepen en zij zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteitsstatistieken. Internationale studies laten zien dat economische condities zoals werkloosheid of lage lonen onder jeugdigen effect hebben op vermogenscriminaliteit op macroniveau, met name wanneer economische condities veranderen onder laag- of ongeschoolden (Gould et al., 2002; Mustard, 2010; Raphael & Winter-Ebmer, 2001).

Summary

More juvenile suspects of crime, but why?

A study of the relationship between societal developments and changes in the number of juvenile suspects of offences in the period of 1997-2007

Introduction

In the period of 1997-2007, the increase in the number of juvenile suspects aged between 12 to 25 years of age was stronger than in the number of suspects of 25 years of age and older. The increase occurred both in the absolute number of juvenile suspects and in the number of suspects accounted for changes in the population of young people in the Netherlands. After a considerable increase in the number of juvenile suspects in the eighties and nineties, the number of juvenile suspects of an offence remained stable in the period between 1997 and 2000, but increased again after 2001. In particular, the number of aggression-related crimes among juvenile suspects increased considerably. For example, crimes like threat, abuse, vandalism, and disturbance of public order among juvenile suspects increased. A comparable upward trend was observed for drinking and driving. In the same period, property crimes or drug-related offences among juvenile suspects showed a cyclic trend. In the period of 1997-2000, the number decreased, however, between 2001 and 2004/2005, property crime rates and drug-related crime rates among juvenile suspects increased once again, followed by another decrease in the following years.

It is possible that the number of juvenile suspects of offences changed, because the actual committed offences by juvenile suspects changed. This we do not know due to biases in the instruments to measure crime among juveniles. Population-based victimization surveys showed a downward trend in the proportion of victims of an offence the years preceding 2007, irrespective of the type of offence. The decrease in victims of offences (for the time being until 2007) did not correspond to the increase in the number of juvenile suspects. In this study, we did not examine contradicting results of different sources measuring crime. Various other studies have been conducted into this topic. We based our study on the data on arrested juvenile suspects and on the offences of which young people were suspected as registered by the police. We examined which societal developments did or did not constitute a plausible explanation for the developments in the number of juvenile suspects of offences.

The fact that the number of juvenile suspects has increased may not be very surprising for many of us. The topic that 'things are getting worse and worse with "today's youth" and that "things are going from bad to worse"' is fre-

quently covered by the media. At parties and social gatherings, the explanations for this phenomenon vary: from opinions about judges who tend to impose increasingly lighter punishments, to police officers who are not visible in the streets or hardly ever intervene, or from an increase in the number of uncooperative young people of non-native origin who do not have a meaningful way of spending their days, and increasingly inadequate supervision of teenagers, to the alarming alcohol use among today's youth.

The scientific literature also suggests various explanations for the changes in the number of juvenile suspects of criminal behaviour. One frequently given explanation is that policy attention to juvenile crime increased and that the prosecution of juvenile offenders by the police was given higher priority in the past years. This is a plausible explanation. International studies have shown, however, that it is unlikely that changes in registered crime or in the population of suspects result from a single cause. We therefore examined whether there were also demographic, social, or economic changes in addition to changes in law enforcement that could provide an additional explanation for the increase in the number of juvenile suspects in the Netherlands.

Research question and research method

The research question to be answered is as follows: What developments at the macro level are related to the developments in the number of juvenile suspects in the age of 12 to 25 years of age and the offences of which they were suspected in the period of 1997-2007?

We examined whether there were any developments over time at the macro level which could provide an explanation for the trends in the number of juvenile suspects. In this context, the macro factors concerned relate to the following:

- law enforcement, such as police capacity or the number of juvenile detention sentences imposed;
- demography, such as the number of young men, or youngsters of non-Western origin;
- social situation, such as substance use among young people or informal social control;
- economic circumstances, such as youth unemployment or educational level.

The study consisted of two parts. Firstly, we reviewed the international literature. We selected literature which showed that the crime rates were influenced by a macro factor over time, or that it was at least related to developments in crime, while also taking account of other relevant developments.

The strongest evidence of a macro factor having an effect on changes in the crime rates are provided by studies with an (quasi-)experimental design. These types of studies are rare, though, both at the national and international level. We focussed on studies analysing a natural experiment. Another option, although not methodologically equivalent, is the use of trend studies analysing panel data. These studies provide the opportunity of demonstrating a relationship between macro factors and developments in crime, while taking account of other developments at the local level or otherwise. Whether or not a macro factor also effect changes in crime rates could not be established with certainty, partly because unmeasured factors might have been involved.

The findings from the literature reviewed are based in particular on international studies (both American and Western European) analysing panel data and/or natural experiments. These results could not be translated into the Dutch situation just like that. This is why we also conducted an empirical study into the situation in the Netherlands in the period of 1997-2007. We searched for relevant developments at the national level which corresponded with the increase in the number of juvenile suspects or the changes in the number of offences of which young people were suspected. By comparing time series, it is not possible to demonstrate an effect of a macro factor on the number of suspects or to show a relationship between a macro factor and the number of suspects. Comparison of time series, however, provide a first indication of a possible association between a macro factor and changes in the number of juvenile suspects. Such a comparison may also reveal that some changes on the macro level over time are less plausible as an explanation.

The study aimed to distinguish certain macro factors that could provide a possible explanation for the developments in registered juvenile crime rates on macro level. This means that we reviewed studies that examined developments in neighbourhoods, cities and towns, regions, or countries. An important limitation of a study at the macro level is that effects at the subordinate levels may be hidden. This study does not focus on the effects of factors on individual criminal behaviour (the micro level), neither does it focus on the effects of interventions on the number of juvenile suspects or on juvenile crime.

Findings from the literature

Do changes in the crime rates result from a single cause?

It is unlikely that developments in crime result from a single cause at the macro level. The developments in crime rates that occurred at the macro level were the result of an accumulation of changes in macro factors in time.

These changes may be related to economic circumstances, such as unemployment, the minimum wage amount, or educational level. Factors in the area of law enforcement were also found to influence the crime rates, including factors such as selective imprisonment and increasing police levels focussed on high risk areas, times or offenders. Less is known about the effects of demographic and social developments on developments in crime.

Do economic circumstances effect changes in crime rates?

Changes in unemployment or minimum wage at macro level were found to be followed by changes in property crime rates. This effect was, however, only found if the economic changes occurred among marginalised groups in society, such as less qualified or unskilled young people. A possible explanation is that unemployed young people have the opportunity of committing offences and that property crimes are an alternative or additional source of income. As young people have less to lose, the chance of them turning to activities involving the committing of such offences increases. We did not find indications that the above-mentioned economic circumstances effected violent crime rates.

Does education effect crime rates?

Education appeared to have an effect on the crime rates both in the short term and in the long term. In the short term, attending an educational course may have both a reducing effect and a stimulating effect on crime rates. An increase in the duration of the educational courses provided to young people is associated with decreasing property crime rates, because young people attending school are 'incapacitated' at school and are supervised. On the other hand, however, the duration of educational courses provided to young people may also result in more interactions among students. This may cause interpersonal conflicts, which may increase the risk of violent offences. In the long term, an increase in the educational level is associated with a decrease in the crime rates at the macro level.

Does stricter law enforcement effect crime rates?

In the literature reviewed, we came across different perspectives. On the one hand, there is the perspective that stricter law enforcement – such as higher police levels or more prison sentences – would result in a lower crime rate. This is said to be caused by the fact that the offenders are incapacitated, or due to the deterrent effect of punishment. On the other hand, there is the perspective that stricter law enforcement would hardly have any effect, if at all, on real crime, but that it would mainly push up the crime rates and the number of suspects registered by the police. The reasoning behind this perspective is that if more attention is paid to, for instance, young people or chronic offenders, to specific situations or specific types of crime, such as

violent offences, the registered crime and the number of suspects of offences will only increase.

Empirical studies revealed that stricter law enforcement – in terms of increased police levels in the streets, or imprisonment – would in particular be effective if focussed or used selectively. An increase in police levels aimed at crime-control efforts in high-risk situations or times, or directed at high-risk groups, results in a greater risk of catching offenders. Because high risk situations, times or groups are concerned the effect of additional police levels used for crime-control efforts was reflected in a decrease in the crime rates at the macro level. An increase in the number of imprisonments furthermore appeared to decrease in property crime rates, but the effect was mainly found when it concerned selective imprisonment of the group of chronic offenders. A deterrent effect – in order to prevent recidivism or to prevent other people from committing offences – was not demonstrated in the studies; this effect was not seen in respect of police levels, nor was it demonstrated in respect of selective imprisonment.

Do changes in economic circumstances or law enforcement factors have any general or specific effects?

The effects of economic circumstances and stricter law enforcement on crime rates appeared to occur in particular among specific groups or in specific situations with high-risk profiles.

Do demographic developments effect crime rates?

One demographic explanation for changes in crime rates is that the changes occurred in the population groups that were overrepresented in the registered crime statistics, e.g. young men, young people or youngsters of non-native origin, or young people with behavioural problems. Another explanation is that demographic developments, such as changes in ethnic composition or the number of single-parent families, lead to social instability, resulting in less social control and an increase in the number of offenders. According to this last view, demographic changes are indirectly related to changes in crime rates.

Empirical trend studies supported in particular the last perspective. We did not find any studies which demonstrated effects of demographic developments on changes in the crime rates based on an analysis of a natural experiment. Trend studies in which panel data were analysed showed that the proportion of young people, the proportion of young men, or the proportion of young men from minority groups, were related to changes in crime rates. If other factors were taken into account, however, the strength of the relationship decreases, and in some studies, the relationship was entirely absent. It is possible that the proportion of young men or the proportion of young men from minority groups only showed small changes over time, or that other factors – e.g. economic circumstances – provided a more plausible explanation.

Does substance use effect crime rates?

Trend studies showed that the use of and trafficking in some types of hard drugs (like crack) coincided with an increase in the number of violent offences. The relationship between hard drugs and violence was confirmed, particularly in America. In addition, a causal effect is found of alcohol use on violent offences at the individual level, in particular when drunken people were provoked. At the macro level, we did not find any trend study that showed an effect of alcohol use on crime rates. A single study even showed that – at the national level – alcohol use does not have any effect at all on developments in crime. It is possible that substance use and crime occur simultaneously in neighbourhoods that are faced with social instability or in situations which tempt people to exhibit risky behaviour, such as nightlife.

Are there any indications that other social developments effect crime rates?

Other social developments that were associated with differences in crime rates between contexts were, for instance, a decrease in informal social control or capable guardians, situations where young people were hanging about in the streets, or high-risk behaviour exhibited by young people on a night out. However, we did not find any recent trend studies that examined the effects of these social factors on changes in the crime rates at the macro level.

Are there any differences in the effects by type of offence?

The trend studies showed that the relationship between the macro factors and the crime rates differed by type of offence. Some macro factors were more strongly related to changes in the number of violent offences, whereas other factors were more strongly related to changes in property crimes. Macro factors that were associated with changes in property crimes were:

- Imprisonment. Imprisonment is associated with fewer property crimes at the macro level, in particular in the case of selective imprisonment of those who have a higher risk of committing offences. An incapacitation effect is established; a deterrent effect is not demonstrated.
- Youth unemployment among unskilled or less qualified young people. Changes in employment among unskilled or less qualified young people on the fringes of the labour market was found to be related to changes in property crime rates.
- Wages on the fringes of the labour market. An increase in the wages of unskilled or less qualified young people resulted in a decrease in the crime rates, and in particular in property crimes. A decrease in the wages of unskilled or less qualified young people resulted in an increase in property crime rates.

A macro factor that was mainly related to trends in violent crime rates is:

- The use of and trafficking in hard drugs. American studies showed that changes in the use of and trafficking in crack relates with changes in violent crime rates.

Macro factors that showed an effect on crime rates, indifferent of the type of crime, are the following:

- Police levels. An increase in police levels focussed on crime-control efforts in high-risk areas, times or offenders resulted in a greater chance of catching the offender, and had a diminishing effect on crime rates.
- Demographic factors. There appeared to be a positive relationship between the proportion of young men and the proportion of young people of non-native origin, and the trends in crime rates. If other factors are taken into consideration, the relationship becomes weaker or disappears entirely.
- Education. In the short term, an increase in the duration of an educational course provided to young people coincided with a decrease in property crime rates, but also with an increase in the number of violent crime rates.
- Educational level. In the long term, an increase in the educational level was found to have a diminishing effect on crime rates (with the exception of white-collar crime).

On the basis of empirical trend studies, we found that there was still a considerable lack of knowledge about which macro factors could explain trends in the crime rates, irrespective of the type of offences and the data sources used (self-report, victimization survey or police and judicial data). In respect of several economic circumstances and law enforcement factors, it was demonstrated that they influenced developments in crime at the macro level. These effects were primarily seen in marginalised groups in society or in specifically high-risk situations. In addition, there were differences by type of offence. The findings were mainly based on American and several European studies in West-Europe and otherwise.

Dutch developments at the national level that might relate to the increase in the number of juvenile suspects of offences

We examined which developments in the areas of law enforcement and demography, social context and economic circumstances in the Netherlands corresponded with the increase in the number of juvenile suspects in the period of 1997-2007, and the developments in offences of which juveniles were suspected. For this purpose, we compared time series at the national level. On the basis of this empirical study, the best feasible result is that we

were able to identify developments at the national level that could be associated with trends in the number of juvenile suspects. We were also able to identify developments that were less plausible as a possible explanation.

Which developments provide insufficient indications for a possible explanation for the trends in the number of juvenile suspects or the offences among juvenile suspects?

Demography showed limited changes in the period of 1997-2007

An obvious explanation for the increase in the number of juvenile suspects in the Netherlands would be that the number of young people increased in the period of 1997-2007. The number of young people of 12 to 18 years of age, however, hardly increased at all, and the number of young people of 18 to 25 years of age was more or less stable. Between 1997 and 2007, hardly any changes furthermore occurred in the subpopulations of people running a higher risk of being registered as a suspect of an offence, such as young men or youngsters of non-Western origin. The proportion of young adult men of non-Western origin in larger cities increased, but this increase did not coincide with the increase in the number of juvenile suspects during the entire period. It was furthermore found that the increase in the proportion of suspects among native young people was much stronger than among juveniles of non-Western origin. International studies showed that other factors, such as economic deprivation, provide a more plausible explanation for the changes in the crime rates. If the increase in young men of non-Western origin is actually related to the increase in juvenile suspects, the relationship will be weak at most.

Other demographic changes that may have contributed to social instability as well, such as the number of divorces or residential mobility, only showed a limited change at the national level in the period of 1997-2007. It is not plausible that these macro factors were related to the increase in the number of juvenile suspects in the period of 1997-2007.

It is not plausible that the number of young people with behaviour problems strongly increased in the relevant period. Epidemiological population based studies showed that the proportion of young people with behaviour problems remained the same.

In short: there were insufficient indications that national demographic changes constituted an explanation for the developments in the number of juvenile suspects and the number of offences among juvenile suspects. This does not exclude, however, the possibility that the number of suspects was influenced by demographic changes at the local level or in subgroups.

Social developments

There were insufficient indications that – at the national level – social factors, such as high-risk leisure activities or substance use, corresponded to the

increase in the number of juvenile suspects. The time series at the national level did not correspond with the upward trend in the number of juvenile suspects. This does not exclude, however, the possibility that the developments in the subgroups of the population of young people could indeed actually have had an effect. It is, for instance, conceivable that the increase identified in the number of young people with an alcohol addiction is an indication of an increase in the occurrence of problematic behaviour among a subpopulation of young people who also commit aggression-related offences frequently.

Which developments can be plausible as a possible explanation for the increase in the number of juvenile suspects and the increase in the number of aggression-related offences and traffic offences among juvenile suspects?

Several developments in macro factors at the national level showed a similar trend as the number of juvenile suspects and the number of aggression-related offences and traffic offences. The increase in the number of aggression-related offences was particular in offences as abuse, threat, vandalism, and disturbance of the public order. The increase in the number of traffic offences was mainly due to drinking and driving.

Selective law enforcement

It is plausible that the increase in the number of juvenile suspects was related to an increase in selective law enforcement. Offences committed by juvenile offenders have been a key objective of judicial policy and police practice since the mid-eighties of the previous century. Attention was increasingly focussed on high-risk groups of offenders (i.e. juvenile offenders and chronic offenders), specific types of offences (violent offences), and situations in which or times at which the risk of offences being committed is high (hotspots or hot times). This may be an explanation for the increase in the number of registered abuses or threats among juvenile suspects. Increased attention to hotspots may be a possible explanation for the increase in the number of vandalism and offences related to the disturbance of public order among juvenile suspects. The increase in the number of traffic offences among juvenile suspects possibly also relates to the increase in the number of spot checks by the police and the regional traffic law enforcement teams since 2001.

The continued attention to juvenile suspects is a qualitative fact that is difficult to quantify in time series. The empirical support of this view is consequently indirect. In the period of 1997-2007, the chance of violent offences being registered increased, and the Public Prosecution Service and the court imposed more and more sanctions on young people. In addition, international evaluation research revealed that if crime control efforts of the police are founded on high-risk places, times or offenders this can result in a higher

chance of catching offenders. In short: the increase in selective or focussed crime-control efforts is a plausible explanation for the increase in the number of juvenile suspects.

Decrease of informal control

Another development that showed a similar trend as the increase in the number of juvenile suspects was a weakening of informal social control, or the decrease in informal guardians in a specific environment. This means that the behaviour of others, both of local residents and people from outside the neighbourhood, had become less regulated and the opportunity to commit offences can increase. In the Netherlands, several indicators of informal social control at the national level seemed to suggest that informal social control has decreased in the course of years. An unexpected finding was, however, that this trend did not correspond with the cyclic trend in property crime rates and drug-related offences.

Increased density of the number of students in secondary education

A third development at the national level that showed a similar trend as the increase in the number of juvenile suspects was the increasing density of the number of students in secondary education. This meant that more students attended secondary education and that there was an increase in the number of large schools which resulted in more students per school. In the period of 1997-2007, the number of young people who attended school for a longer period of time before entering the labour market increased. There was also a concentration of young people attending secondary education at large schools. International research revealed that if the duration of the courses attended by young people increases, this is associated with an increase in aggression-related crime rates. If there are more interactions among students and the concentration of students is larger, there are more opportunities in which motivated offenders and potential victims interact, without the presence of noticeable guardians.

In the area of education, we also identified another relevant development, namely increased attention to social security at schools and, more in particular, the introduction of the school constable. The latter did not only result in more formal control at schools, but may also have resulted in an increased chance of catching juvenile offenders.

Which developments can be plausible as a possible explanation for the cyclic trends in property crimes and drug-related offences among juvenile suspects?

In the period of 1997-2007, property crimes and drug-related offences among juvenile suspects showed a cyclic trend: a decrease at the beginning, followed by an increase in the middle, and a decrease at the end. We cannot exclude the possibility that demographic or social developments had an effect on

property crime rates among juvenile suspects, but we did not find any indications to prove this.

It is possible that a real change in property crime rates or in the reports by victims of property crimes to the police resulted in a change in property crime rates among juvenile suspects. Victimization surveys showed that after 2002, there was a decrease in the number of victims of property crimes and in the willingness to report this offence to the police. This does not explain, however, why property crime rates among juvenile suspects actually increased between 2000 and 2004. In other words: there is not a clear concordance between the two developments for the entire period of 1997-2007.

Youth unemployment

The cyclic trend in property crime rates among juvenile suspects corresponds to the trend in unemployment among young people aged between 15 and 25 years of age. In the period of 1997-2007, both time series showed a similar pattern. According to international literature youth unemployment can effect property crime rates in marginalised subgroups of society.

In the period of 1997-2007, the cyclic trend in youth unemployment was also parallel to the trend in drug-related crime rates among juvenile suspects. It is possible that both trends are related. It is conceivable that some young people started searching for illegal activities, for instance in the drug circuit, in order to earn an income due to poor job prospects, or no prospects at all.

Criminal investigation

Another option is that the cyclic trend in the number of registered drug-related offences among juvenile suspects is related to changes in the focus of crime-control efforts, and in particular the criminal investigation of drug couriers at Amsterdam Airport Schiphol.

Limitation of the study

For the purpose of the literature study, we selected trend studies that had such a methodological design that they at least showed a relationship between a macro factor and crime. Trend studies with an (quasi-)experimental design also indicated effects at the macro level. But the literature study had a number of limitations. The majority of the trend studies had a high aggregation level: the units used for reporting were states, regions, or cities or towns. This means that local variations, such as local economic circumstances or local policies pursued by police forces, may have played major roles which have remained hidden as a result of the design of the study. In addition, the results relate in particular to international studies. We do not know to what extent these studies are representative for the situation in the Netherlands.

Some limitations of the empirical study should also be addressed. In this study, we mainly used the data registered by the institutions. Sometimes, there was either underregistration or overregistration. In addition, we cannot identify macro factors that explain the increase in the number of juvenile suspects only on the basis of the comparison of time series. This method makes it possible to identify specific macro factors as less plausible and, at most, to indicate a possible relationship between factors and the development in the number of juvenile suspects. The comparison was made at the national level, as a result of which local variations may have remained hidden, just as developments in specific subgroups. Other contextual characteristics that may have influenced the developments in crime may also have been disregarded.

Although there were several limitations to the study, it is not likely that these limitations have affected the outcomes. The literature study was composed of studies with high-quality study designs. This indicates that it is very likely that the relationships that emerged from the literature review are correct. The literature study revealed that there are still many 'blank spaces' in our knowledge of underlying social causes as explanation for the developments in registered juvenile crime. It was furthermore revealed that changes in registered crime were primarily the result of developments in subpopulations, specific areas, or specific policy. As far as we know, the empirical study as has been performed in the present study is the first Dutch study which has systematically related social developments in multiple areas to trends in the number of juvenile suspects and the offences of which they were suspected. This study showed that other social developments could possibly provide an explanation for the annual increase in the number of juvenile suspects up to 2007, rather than solely considering the priorities set by the police or in judicial policy.

Conclusion

The question of which social developments can provide an explanation for the increase in the number of juvenile suspects in the Netherlands in the period of 1997-2007 cannot be answered easily. The most important reason for this is that there are hardly any Dutch studies that have a similar methodological design which is able to analyse whether statements are valid about the effects of social developments on the crime rate and the number of juvenile suspects. This also applies to this empirical study. In the present study we succeeded in obtaining an initial indication for the Netherlands with respect to which developments at the national level might possibly be related to the developments in the number of juvenile suspects or the offences among juvenile suspects, and which developments are less plausible.

National developments that are possibly related to the increase in the number of juvenile suspects, and in particular the number of suspects of aggression-related offences, are an increase in selective law enforcement, a decrease in informal social control, or an increase in density of the number of students attending secondary education. We furthermore identified a possible relationship between the cyclic trends in property crime rates and drug-related offences among juvenile suspects and youth unemployment. To our opinion it is not likely that demographic developments or social developments with regard to, for instance, the behaviour exhibited by young people going out at night or the substance use at the national level are related to the development in the number of juvenile suspects or to the offences among juvenile suspects.

Literatuur

- Allan, E.A., & Steffensmeier, D.J. (1989). Youth, underemployment, and property crime: Differential-effects of job availability and job quality on juvenile and young-adult arrest rates. *American Sociological Review*, 54, 107-123.
- Allen, R.C. (1996). Socioeconomic conditions and property crime: A comprehensive review and test of the professional literature. *American Journal of Economics and Sociology*, 55, 293-308.
- Angrist, J.D., & Pischke, J.S. (2009). *Mostly harmless econometrics: An empiricist's companion*. Princeton: Princeton University Press.
- Baumer, E., Lauritsen, J.L., Rosenfeld, R., & Wright, R. (1998). The influence of crack cocaine on robbery, burglary and homicide rates: A cross-city, longitudinal analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, 316-340.
- Becker, G. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76, 169-217.
- Beets, G. (2007). Demografische ontwikkelingen: Trends, perspectieven en opvattingen. In A.M. van der Laan, L. Vervoorn, N. van Nimwegen & F.L. Leeuw (red.), *Justitie en demografie: Over ontgroening, vergrijzing en verkleuring – Veranderingen in de bevolkingssamenstelling en de gevolgen voor Justitie* (pp. 15-31). Den Haag: WODC. Cahier 2007-9.
- Beki, C., Zeelenberg, K., & Montfort, K. van (1999). An analysis of the crime rate in the Netherlands 1950-93. *British Journal of Criminology*, 39, 401-415.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D.P. (2008). The effectiveness of neighborhood watch. *Campbell Systematic Reviews*, 18.
- Blom, M., Oudhof, J., Bijl, R.V., & Bakker, B.F.M. (2005). *Verdacht van criminaliteit: Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: WODC. Cahier 2005-2.
- Blumstein, A., & Wallman, J. (2006). The crime drop and beyond. *Annual Review of Law and Social Science*, 2, 125-146.
- Bonger, W. (2004 [1916]). Criminality and economic conditions. In E. McLaughlin, J. Muncie & G. Hughes (red.), *Criminological perspectives: Essential readings* (2e ed.) (pp. 58-64). Londen: Sage.
- Box, S. (1987). *Recession, crime and punishment*. Totowa, NJ: Barnes & Noble Books.
- Bron, R., Duijneveldt, I. van, Waarsing, H., Uden, A. van, Vijverberg, I., & Visser, D. (2010). *(Niet) voor de wijk: De tijdbesteding van wijkagenten*. Den Haag/Utrecht: COT/Andersson Elffers Felix.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronneman-Helmers, H.M., Herweijer, L.J., & Vogels, H.M.G. (2002). *Voortgezet onderwijs in de jaren negentig*. Den Haag: SCP.
- Bunt, H. van de, & Bijleveld, C. (2000). Discussie: Trends in aard en omvang van geweldscriminaliteit: Het luisterend oor van de criminoloog. *Tijdschrift voor Criminologie*, 42, 55-58.

- Buonanno, P., & Leonida, L. (2009). Non market returns of education on crime: Evidence from Italian regions. *Economics of Education Review*, 28(1), 11-17.
- Buonanno, P., & Montolio, D. (2008). Identifying the socio-economic and demographic determinants of crime across Spanish provinces. *International Review of Law and Economics*, 28, 89-97.
- Bursik, R.J. (1986). Ecological stability and the dynamics of delinquency. In A.J. Reiss & M. Tonry (red.), *Communities and crime* (pp. 35-66). Chicago: University of Chicago Press.
- Bursik, R.J., & Grasmick, H.G. (1992). Longitudinal neighborhood profiles in delinquency: The decomposition of change. *Journal of Quantitative Criminology*, 8, 247-262.
- Bushman, B.J., & Cooper, H.M. (1990). Effects of alcohol on human aggression: An integrative research review. *Psychological Bulletin*, 107(3), 341-354.
- CBS (2006). *Jaarboek onderwijs 2006*. Voorburg: CBS.
- CBS (2009). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*. Den Haag: CBS.
- Centrum voor School en Veiligheid (2010a). *Veiligheid in soorten en maten: Schoolveiligheid voor voortgezet onderwijs uiteengezet*. Download 18 augustus 2010: www.schoolveiligheid.nl/NR/rdonlyres/B96B45D1-4B11-45A7-A34B-DE81E6F9A6A5/0/InfobladvVeiligheidinsortenmatenVO.PDF.
- Centrum voor School en Veiligheid (2010b). *Politie als partner in schoolveiligheid*. Download 18 augustus 2010: www.schoolveiligheid.nl/NR/rdonlyres/10E96651-3517-4271-BD0A-E5DD861D45C8/0/InfobladvSchoolveiligpolitie.pdf.
- Chatfield, C. (2004). *The analysis of time series: An introduction* (6e ed.). London: Chapman & Hall/CRC.
- Cohen, L.E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Coleman, J. (1990). *Foundations of social theory*. Harvard: University Press.
- Coleman, C., & Moynihan, J. (2002). *Understanding crime data: Haunted by the dark figure*. Buckingham: Open University Press.
- Commissie Kleine Criminaliteit (1986). *Eindrapport Commissie Kleine Criminaliteit*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Commissie-Van Montfrans (1994). *Commissie Jeugdcriminaliteit: Met de neus op de feiten*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Cook, T.D., & Campbell, D.T. (1979). *Quasi-experimentation: Design and analysis for field settings*. Chicago: Rand McNally.
- Cook, P.J., & Laub, J.H. (2002). After the epidemic: Recent trends in youth violence in the United States. *Crime and Justice: A Review of Research*, 29, 1-37.
- Easterlin, R.A. (1987). *Birth and fortune: The impact of numbers on personal welfare*. Chicago: University of Chicago Press.
- Edmark, K. (2005). Unemployment and crime: Is there a connection? *Scandinavian Journal of Economics*, 107, 353-373.

- Eggen, A.Th.J. (2009). Geregistreeerde criminaliteit. In S.N. Kalidien & A.Th.J. Eggen (red.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008: Ontwikkelingen en samenhangen* (pp. 85-100). Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 279.
- Elffers, H. (2003). Leugens, verdraaide leugens, statistiek en ... misdaadstatistiek. *STatOR*, 43, 10-16.
- Elffers, H., & Averdijk, M. (2007). *Aangeven aan te geven?* Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).
- Elffers, H., & Bruinsma, G.J.N. (2005). De misdaadcijfers lopen terug! Politie, proficiat! Of, eh, ...? *Tijdschrift voor Criminologie*, 47, 376-389.
- Elsevier (13 juli 2005). *Drugssmokkel op Schiphol harder aangepakt*. Download op 15 augustus 2010: www.elsevier.nl/web/1040216/Nieuws/Nederland/Drugssmokkel-op-Schiphol-harder-aangepakt.htm.
- Entorf, H., & Spengler, H. (2000). Socioeconomic and demographic factors of crime in Germany. Evidence from panel data of the German states. *International Review of Law and Economics*, 20, 75-106.
- Entorf, H., & Winker, P. (2008). Investigating the drugs-crime channel in economics of crime models: Empirical evidence from panel data of the German States. *International Review of Law and Economics*, 28, 8-22.
- Evans, W.N., & Owens, E.G. (2007). COPS and crime. *Journal of Public Economics*, 91, 181-201.
- Farrington, D.P. (2003). Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues. *Criminology*, 41, 221-256.
- Farrington, D.P., & Welsh, B.C. (2007). *Saving children from a life of crime*. Oxford: Oxford University Press.
- Felson, M. (1998). *Crime & everyday life* (2e ed.). Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Felson, R.B., Savolainen, J., Aaltonen, M., & Moustgaard, H. (2008). Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious? *Criminology*, 46, 785-808.
- Ferris, J.S., & West, E.G. (2004). Economies of scale, school violence and the optimal size of schools. *Applied Economics*, 36, 1677-1684.
- Ferwerda, H.B., & Wijk, A.Ph. van (2007). Politie en jeugdcriminaliteit. In C.J.C.F. Fijnaut, E.R. Muller, U. Rosenthal & E.J. van der Torre (red.), *Politie: Studies over haar werking en organisatie* (pp. 937-966). Deventer: Kluwer.
- Gallipoli, G., & Fella, G. (2006). *Education and crime over the life cycle*. London: Centre for Microdata Methods and Practice, Institute for Fiscal Studies.
- Gould, E.D., Weinberg, B.A., & Mustard, D.B. (2002). Crime rates and local labor market opportunities in the United States: 1979-1997. *Review of Economics and Statistics*, 84, 45-61.
- Grietens, H., Ghesquière, P., & Pijl, S.J. (2006). *Toename leerlingen met gedragsproblemen in primair en voortgezet onderwijs: Een Nederlands-*

- Vlaamse vergelijking*. Den Haag: Programmacommissie beleidsgericht onderzoek primair onderwijs.
- Grontmij Nederland (2009). *Handhavingsmonitor Verkeer 2008*. De Bilt: Grontmij Nederland.
- Gustafson, R. (1993). What do experimental paradigms tell us about alcohol-related aggressive responding? *Journal of Studies on Alcohol: Supplement*, 11, 20-29.
- Herttua, K., Makela, P., Martikainen, P., & Siren, R. (2008). The impact of a large reduction in the price of alcohol on area differences in interpersonal violence: A natural experiment based on aggregate data. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 62, 995-1001.
- Hoaken, P.N.S., & Stewart, S.H. (2003). Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior. *Addictive Behaviors*, 28, 1533-1554.
- Jacob, B.A., & Lefgren, L. (2003). Are idle hands the devil's workshop? Incapacitation, concentration and juvenile crime. *American Economic Review*, 93, 1560-1577.
- Jennissen, R.P.W., & Blom, M. (2007). *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*. Den Haag: WODC. Cahier 2007-4.
- Josten, E., & Jehoel-Gijsbers, G. (2009). Baanverliezers tijdens recessie. In C. Vrooman (red.), *Werkloos in crisistijd* (pp. 11-29). Den Haag: SCP.
- Kalidien, S.N., & Eggen, A.Th.J. (2009). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008: Ontwikkelingen en veranderingen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 279.
- Kennedy, P. (2009). *A guide to econometrics* (6e ed.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Kerckvoorde, J. van (1995). *Een maat voor het kwaad? Over de meting van criminaliteit met behulp van officiële statistieken en door middel van enquêtes*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Kleuver, E.E. de (2007). Prestatieafspraken met de politie: Van kritiek tot waardering. In C.J.C.F. Fijnaut, E.R. Muller, U. Rosenthal & E.J. van der Torre (red.), *Politie: Studies over haar werking en organisatie* (pp. 213-234). Deventer: Kluwer.
- Laan, A.M. van der, & Blom, M. (2011). *Jeugdcriminaliteit in de periode 1996-2010: Ontwikkelingen in zelfgerapporteerd ouderschap, door de politie aangehouden verdachten en strafrechtelijke ouders op basis van de Monitor Jeugdcriminaliteit 2010*. Den Haag: WODC. Cahier 2011-2.
- Laan, A.M. van der, Blom, M., Tollenaar, N., & Kea, R. (2010). *Trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot en met 24-jarigen in de periode 1996-2007*. Den Haag: WODC. Cahier 2010-2.
- Laar, M.W. van, Cruts, A.A.N., Ooyen-Houben, M.M.J., Meijer, R.F., & Brunt, T. (2010). *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2009*. Utrecht: Trimbos Instituut.

- Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (2005). *Kanttekeningen bij de groei van deelname aan speciaal onderwijs*. Den Haag: The Printer/ Ministerie van OCW.
- Leung, A., & Ferris, J.S. (2008). School size and youth violence. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 65, 318-333.
- Levitt, S.D. (1998a). Juvenile crime and punishment. *The Journal of Political Economy*, 106, 1156-1185.
- Levitt, S.D. (1998b). Why do increased arrest rates appear to reduce crime: Deterrence, incapacitation, or measurement error? *Economic Inquiry*, 36, 353-372.
- Levitt, S.D. (2004). Understanding why crime fell in the 1990s: Four factors that explain the decline and six that do not. *Journal of Economic Perspectives*, 18, 163-190.
- Levitt, S.D., & Dubner S.J. (2005). *Freakonomics: A rogue economist explores the hidden side of everything*. New York: HarperCollins.
- Lipsey, M.W., & Derzon, J.H. (1998). Predictors of violent or serious delinquency in adolescence and early adulthood: A synthesis of longitudinal research. In R. Loeber & D.P. Farrington (red.), *Serious and violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions* (pp. 86-106). Londen: Sage.
- Lochner, L. (2004). Education, work and crime: A human capital approach. *International Economic Review*, 45, 811-843.
- Lochner, L. (2010). *Education policy and crime*. Londen: NBER working paper series. Rep. no. 15894.
- Lochner, L., & Moretti, E. (2004). The effect of education on crime: Evidence from prison inmates, arrests, and self-reports. *American Economic Review*, 94, 155-189.
- Loeber, R., Slot, W., & Sergeant, J.A. (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Machin, S., & Meghir, C. (2004). Crime and economic incentives. *Journal of Human Resources*, 39, 958-979.
- Maguire, M. (2007). Crime data and statistics. In M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (red.), *The Oxford handbook of criminology* (4e ed.) (pp. 241-300). Oxford: Oxford University Press.
- Martin, S.E., Maxwell, C.D., White, H.R., & Zhang, Y. (2004). Trends in alcohol use, cocaine use, and crime: 1989-1998. *Journal of Drug Issues*, 34, 333-359.
- Messner, S.F., Deane, G.D., Anselin, L., & Pearson-Nelson, B. (2005). Locating the vanguard in rising and falling homicide rates across U.S. cities. *Criminology*, 43, 661-696.
- Meyer, B.D. (1995). Natural and quasi-experiments in economics. *Journal of Business & Economic Statistics*, 13, 151-161.
- Ministerie van Justitie (2002). *Vasthoudend en effectief*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

- Ministerie van Justitie (2003). *Jeugd terecht: Actieprogramma aanpak jeugd-criminaliteit 2003-2006*. Den Haag: Directie Justitieel Jeugdbeleid.
- Ministerie van Justitie (2008). *Programmaplan Jeugdcriminaliteit: De uitvoering maakt het verschil*. Den Haag: Directie Justitieel Jeugdbeleid.
- Ministeries van BZK en Justitie (1998). *Beleidsplan Nederlandse Politie 1998*. Den Haag: Ministerie van BZK en Ministerie van Justitie.
- Ministeries van BZK en Justitie (2003). *Landelijk Kader Nederlandse Politie, 2003-2006*. Den Haag: Ministerie van BZK en Ministerie van Justitie.
- Moolenaar, D. (2010). Wat de overheid over heeft voor onze veiligheid. De kosten van criminaliteitsbestrijding en strafrechtshandhaving 1972-2009. *Secondant*, 24(3), 8-15.
- Mustard, D.B. (2010). *How do labor markets affect crime? New evidence on an old puzzle*. Bonn: IZA Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit. Rep. no. 4856.
- Nagin, D.S., Cullen, F.T., & Jonson, C.L. (2009). Imprisonment and reoffending. *Crime and Justice: A Review of Research*, 38, 115-200.
- Nimwegen, N. van, & Esveldt, I. (2006). *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2006: Grote steden in demografisch perspectief*. Den Haag: NIDI.
- Noije, L. van & Wittebrood, K. (2008). *Sociale veiligheid ontsleuteld*. Den Haag: SCP.
- NRC (3 februari 2001). *Ha, daar is de schoolagent*. Download op 15 augustus 2010: <http://retro.nrc.nl/W2/Nieuws/2001/02/03/Vp/extra06.html>.
- Osgood, D.W., & Anderson, A.L. (2004). Unstructured socializing and rates of delinquency. *Criminology*, 42, 519-549.
- Osgood, D.W., Wilson, J.K., O'Malley, P.M., Bachman, J.G., & Johnston, L.D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61, 635-655.
- Ousey, G.C., & Kubrin, C.E. (2009). Exploring the connection between immigration and violent crime rates in U.S. cities, 1980-2000. *Social Problems*, 56(3), 447-473.
- Parker, K.F. (2004). Industrialized shifts, polarised labourmarkets and urban violence: Modeling the dynamics between the economic transformation and disaggregated homicide. *Criminology*, 42(3), 619-645.
- Pommer, E., & Ras, M. (2009). Bevolking, economie en overheid. In R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer & P. Schyns (red.), *De sociale staat van Nederland 2009* (pp. 29-64). Den Haag: SCP.
- Pratt, T.C., & Cullen, F.T. (2005). Assessing macro-level predictors and theories of crime: A meta-analysis. *Crime and Justice: A Review of Research*, 32, 373-450.
- Pratt, T.C., Cullen, F.T., Blevins, K.R., Daigle, L.E., & Madensen, T.D. (2006). The empirical status of deterrence theory: A meta-analysis. In F.T. Cullen, J.P. Wright & K.R. Blevins (red.), *Tacking stock: The status of criminological theory* (15e ed.) (pp. 367-395). New Brunswick: Transaction Publishers.

- Raphael, S., & Winter-Ebmer, R. (2001). Identifying the effect of unemployment on crime. *Journal of Law & Economics*, 44, 259-283.
- Reiner, R. (2007). Political economy, crime and criminal justice. In M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of criminology* (pp. 341-380). Oxford: Oxford University Press.
- Rosenfeld, R., & Fornango, R. (2007). The impact of economic conditions on robbery and property crime: The role of consumer sentiment. *Criminology*, 45, 735-769.
- Rosenfeld, R., & Messner, S.F. (2009). The crime drop in comparative perspective: The impact of the economy and imprisonment on American and European burglary rates. *The British Journal of Sociology*, 60, 445-471.
- Rovers, B. (2000). Discussie: Trends in aard en omvang van geweldscriminaliteit: Toename van geweld leidt tot betere registratie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 42, 58-64.
- Sabates, R., & Feinstein, L. (2008). Effects of government initiatives on youth crime. *Oxford Economic Papers-New Series*, 60, 462-483.
- Sampson, R.J., & Groves, W.B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *The American Journal of Sociology*, 94, 774-802.
- Sampson, R.J., & Laub, J.H. (1993). *Crime in the making*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shaw, C.R., & McKay, H.D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: Chicago University Press.
- Sherman, L.W. (1992). Attacking crime: Police and crime control. In M. Tonry & N. Morris (red.), *Modern policing* (pp. 159-230). Chicago: Chicago University Press.
- Sherman, L.W. (1993). Defiance, deterrence, and irrelevance: A theory of the criminal sanction. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30, 445-473.
- Sherman, L.W., & Weisburd, D. (1995). General deterrent effects of police patrol in crime 'hot spots': A randomized controlled trial. *Justice Quarterly*, 12, 625-648.
- Sherman, L.W., Farrington, D.P., Welsh, B.C., & MacKenzie, D. (2002). *Evidence based crime prevention*. Londen: Routledge.
- Spelman, W. (2000). What recent studies do (and don't) tell us about imprisonment and crime. *Crime and Justice: A Review of Research*, 27, 419-494.
- Strom, K.J., & MacDonald, J.M. (2007). The influence of social and economic disadvantage on racial patterns in youth homicide over time. *Homicide Studies*, 11, 50-69.
- Sutherland, E., & Cressey, D. (1970). *Criminology*. Philadelphia: Lippincott.
- SWOV (2009). *Rijden onder invloed van alcohol*. Den Haag: SWOV-factsheet. www.swov.nl/rapport/Factsheets/NL/Factsheet_Alcohol.pdf

- Tick, N.T., Ende, J. van der, & Verhulst, F.C. (2007). Twenty-year trends in emotional and behavioral problems in Dutch children in a changing society. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 116, 473-482.
- Tick, N.T., Ende, J. van der, & Verhulst, F.C. (2008). Ten-year trend in self-reported emotional and behavioral problems of Dutch adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(5), 349-355.
- TNS NIPO & WODC (2010). *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009: Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven*. Amsterdam/Den Haag: TNS NIPO/WODC.
- Tollenaar, N., & Laan, A.M. van der (2010). *Monitor Veelplegers 2010*. Den Haag: WODC. Factsheet 2010-2.
- Tonry, M. (2008). Onderzoek naar afschrikking: De noodzaak om klein te denken als we iets nieuws willen. *Justitiële verkenningen*, 34, 98-117.
- Torre, A.G.J. van der, & Tulder, F. van (2001). *Een model voor de strafrechtelijke keten*. Den Haag: SCP.
- Traag, T., Marie, O., & Velden, R. van den (2010). Risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit. In *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal 2010. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Tulder, F.P. van (1985). *Criminaliteit, pakkans en politie*. Den Haag: SCP.
- Tulder, F.P. van (1994). *Van misdaad tot straf: Een economische benadering van de strafrechtelijke keten*. Den Haag: SCP.
- Ultee, W. (2010a). *Macro- en microsociologie II: Van ecologische drogredeneringen naar inhoudelijk en formeel belangwekkende vragen*. Download: 7 februari 2010: www.socsci.kun.nl/maw/sociologie/ultee/onderwijs/ecologie%20paradox.doc
- Ultee, W. (2010b). *Macro- en microsociologie VII: Intergenerationele overdracht: Vermijd het werken met vershilscores*. Download: 7 februari 2010: www.socsci.kun.nl/maw/sociologie/ultee/onderwijs/.../intergenerationeel.doc
- Verdurmen, J., Mheen, D. van de, & Laar, M.W. van (2008). Alcoholgebruik onder jongeren: Hoe vaak en met welke gevolgen? *Verslaving*, 4, 4-15.
- Volkscrant, de (9 oktober 2008). *Winkeliers voor miljarden beroofd*. www.volkscrant.nl/binnenland/article1075792.ece/Winkeliers_voor_miljarden_beroofd
- Vollaard, B. (2010). *Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid*. Den Haag/Tilburg: Politie en Wetenschap/Tilec.
- Vollaard, B., & Koning, P. (2009). The effect of police on crime, disorder and victim precaution: Evidence from a Dutch victimization survey. *International Review of Law and Economics*, 29, 336-348.
- Vollaard, B., Versteegh, P., & Brakel, J. van den (2009). *Veelbelovende verklaringen voor de daling van de criminaliteit na 2002: Onderzoek in opdracht van de Commissie Politie en Wetenschap*. Den Haag: Politie en Wetenschap.

- Vrooman, C., Hoff, S., Otten, F., & Bos, W. (2007). *Armoedemonitor 2007*. Den Haag: SCP.
- Warr, M. (2002). *Companions in crime*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Weerman, F.M., & Laan, P.H. van der (2006). Het verband tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 6, 39-53.
- Weijters, G. (2008). *Youth delinquency in Dutch cities and schools: A multilevel approach*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Werf, C. van der (1979). *Speciale preventie* (dissertatie). Universiteit van Amsterdam.
- Wermink, H., Blokland, A., Nieuwbeerta, P., & Tollenaar, N. (2009). Recidive na werkstraffen en na gevangenisstraffen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 211-227.
- White, H.R., & Gorman, D.M. (2000). Dynamics of the drug-crime relationship. *Criminal Justice. The Nature of Crime: Continuity and change*, 1, 151-218.
- Wilsem, J. Van (2007). Cohortgrootte en geweldscriminaliteit: Het Easterlin-effect onderzocht in 20 landen. In A.M. van der Laan, L. Vervoorn, N. van Nimwegen & F.L. Leeuw (red.), *Justitie en demografie: Over ontgroening, vergrijzing en verkleuring – Veranderingen in bevolkingssamenstelling en de gevolgen voor Justitie* (pp. 63-78). Den Haag: WODC. Cahier 2007-9.
- Wittebrood, K. (2000). Trends in jeugdgeweld. *Justitiële verkenningen*, 26, 21-34.
- Wittebrood, K., & Junger, M. (1999). Trends in geweldscriminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 41, 250-267.
- Wittebrood, K., & Nieuwbeerta, P. (2006). Een kwart eeuw stijging in geregistreerde criminaliteit. Vooral meer registratie, nauwelijks meer criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48, 227-242.
- Witvliet, M., Timmermans, M., & Homburg, G.H.J. (2010). *Geweldcijfers: Een inventarisatie van monitoren en weergave van trends in geweld*. Amsterdam: Regioplan.
- Wonderen, R. van (2005). *Geweld en agressie in het onderwijs*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Worrall, J.L., & Kovandzic, T.V. (2010). Police levels and crime rates: An instrumental variables approach. *Social Science Research*, 39, 506-516.
- Zimring, F.E. (2007). *The great American crime decline*. Oxford: Oxford University Press.

Bijlage 1   Begeleidingscommissie en klankbordgroep

Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. H. Elffers   Senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving en tevens parttime hoogleraar Empirische bestudering van de strafrechtpleging aan de Faculteit Rechten van de Vrije Universiteit Amsterdam

Leden

Dr. A. Slotboom   Universitair docent bij de afdeling strafrecht en criminologie van de Universiteit van Amsterdam

Dr. B.A. Vollaard   Universitair docent aan het Tilburg Law and Economics Center van de Universiteit van Tilburg

J.J.A. Essers   Senior beleidsmedewerker bij de directie Justitieel Jeugdbeleid van het ministerie van Veiligheid en Justitie

Klankbordgroep

Dr. G.M. Weijters   Onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Dr. D.E.G. Moolenaar   Senior onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Dr. F.P. van Tulder   Onderzoeker bij de Raad voor de rechtspraak

Bijlage 2   Macrofactoren en databronnen

In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de factoren die in het empirische deel van dit onderzoek opgenomen zijn. Per factor staat vermeld welke indicator gekozen is om deze te beschrijven, van welke organisatie en uit welke databron de gegevens afkomstig zijn of uit welke publicatie. Indien nodig wordt een korte toelichting gegeven.

Criminaliteit

Slachtofferschap

Indicator: Aantal slachtoffers van veelvoorkomende criminaliteit (geweld/vermogen/vernieling) per 100 burgers van 15 jaar en ouder.

Bron: Figuur 2.1 (p. 11) in: Vollaard, B., Versteegh, P., & Brakel, J. van den (2009). *Veelbelovende verklaringen voor de daling van de criminaliteit na 2002*. Den Haag: Politie en Wetenschap.

Toelichting: De cijfers zijn gecorrigeerd voor methodebreuken (zie appendix A van bovengenoemde publicatie).

Verdachten

Indicator: Door de politie aangehouden 12- tot en met 24-jarige verdachten.

Bron: KLPD. Herkenningsdienstsysteem (HKS).

Toelichting: Exclusief verdachten met alleen delicten die zijn geëindigd in een technisch sepot door het Openbaar Ministerie of een vrijspraak door de rechter.

Autochtone en niet-westers allochtone verdachten

Indicator: Door de politie aangehouden autochtone en niet-westers allochtone 12- tot en met 24-jarige verdachten.

Bron: KLPD. Herkenningsdienstsysteem (HKS).

Toelichting: Herkomst volgens de definitie van het CBS. Exclusief verdachten met alleen delicten die zijn geëindigd in een technisch sepot door het Openbaar Ministerie of een vrijspraak door de rechter.

Delicten

Indicator: Delicten (geweld/vermogen/vernieling en openbare orde/verkeer/drugs) van door de politie aangehouden 12- tot en met 24-jarige verdachten.

Bron: KLPD. Herkenningsdienstsysteem (HKS).

Toelichting: Exclusief delicten die zijn geëindigd in een technisch sepot door het Openbaar Ministerie of een vrijspraak door de rechter.

Rechtshandhavingfactoren

Registratiekans

Indicator: Aantal delicten (totaal/geweld/vermogen/vandalisme) met ondertekend document / aantal meldingen van door burgers *ondervonden* delicten (totaal/geweld/vermogen/vandalisme).

Bron: CBS. Enquête Rechtsbescherming en Veiligheid (ERV; 1995-1996); Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS; 1997-2004); Veiligheidsmonitor Rijk (VMR; 2004-2007).

Toelichting: Peilmoment is het jaar waarin het zwaartepunt van de onderzochte verslagperiode valt.

Politiebudget (gecorrigeerd voor inflatie)

Indicator: Aantal budgetverdeeleenheden (bve's) toegewezen aan de politie.

Bron:

Politiebudget:

Circulaires politie (te verkrijgen via www.cao-politie.nl):

EA96_U1498 (1996);

EA97_U3425 (1997);

EA98_U1699 (1998).

Kerngegevens Nederlandse Politie:

BZK (2001). Kerngegevens Nederlandse Politie 2000 (1999-2000);

BZK (2002). Kerngegevens Nederlandse Politie 2001 (2001);

BZK (2003). Kerngegevens Nederlandse Politie 2003 (2002);

BZK (2005). Kerngegevens Nederlandse Politie 2004 (2003);

BZK (2007). Kerngegevens Nederlandse Politie 2006 (2004-2006).

Inflatie: CBS. Nationale Rekeningen.

Toelichting: Gegevens met betrekking tot politiebudgetten in een bepaald jaar zijn verkregen uit de (ten tijde van de dataverzameling) meest recente publicatie waarin deze vermeld stonden.

De gecorrigeerde cijfers zijn verkregen door het politiebudget te delen door de deflator (gewogen gemiddelde van de prijsveranderingen) van de collectieve consumptie van de sector overheid (indexcijfers; basisjaar=1996).

Politiecapaciteit

Indicator: Aantal fulltime equivalenten (fte's) bij de politie (totaal/alleen executief personeel).

Bron:

Circulaire EA97_U1160 te verkrijgen via www.cao-politie.nl (1996-1998);

BZK (2001). Kerngegevens politie 2000 (1999-2000);

BZK (2002). Kerngegevens politie 2001 (2001);

BZK (2007). Kerngegevens politie 2006 (2002);
 BZK (2008). Jaarverslag Nederlandse Politie 2007 (2003-2006);
 BZK (2009). Jaarverslag Nederlandse Politie 2008 (2007).

Toelichting: Van deze factor zijn twee varianten. De eerste variant ('politie-capaciteit totaal') heeft betrekking op executief en administratief technisch personeel, maar is exclusief de functionele inzetbaarheid van aspiranten. De tweede variant heeft alleen betrekking op het executief personeel. Gegevens met betrekking tot een bepaald jaar zijn verkregen uit de (ten tijde van de dataverzameling) meest recente publicatie waarin deze vermeld stonden.

Sancties

Indicator: Aantal transacties door het Openbaar Ministerie plus het aantal schuldigverklaringen met straf door de rechter ten aanzien van 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Statistiek Strafrechtspraak.

Vrijheidsbenemende sancties

Indicator: Aantal door de rechter opgelegde onvoorwaardelijke jeugddetenties, gevangenisstraffen, pij- en tbs-maatregelen ten aanzien van 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Statistiek Strafrechtspraak.

Sociale en demografische factoren

Verhuisbewegingen

Indicator: Aantal verhuisbewegingen in Nederland.

Bron: CBS. Bevolkingsstatistiek.

Toelichting: De verhuismobiliteit van een regio wordt berekend als het totaal van de binnen gemeenten verhuisde personen in de regio plus de halve som van de tussen gemeenten verhuisde personen (vestigings plus vertrekkers) in de regio. De verhuismobiliteit van Nederland is gelijk aan de som van alle binnen de gemeenten verhuisde personen en tussen gemeenten verhuisde personen.

Jongeren

Indicator: Aantal 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Bevolkingsstatistiek.

Mannen

Indicator: Aantal 12- tot en met 24-jarige mannen / totaal aantal 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Bevolkingsstatistiek.

Niet-westers allochtone mannen in sterk stedelijk gebied

Indicator: Aantal niet-westers allochtone 12- tot en met 24-jarige mannen in zeer sterk of sterk stedelijk gebied / totaal aantal 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Bevolkingsstatistiek.

Kinderen op zmk-scholen

Indicator: Aantal 12- tot en met 17-jarige leerlingen in het speciaal voortgezet onderwijs.

Bron: CBS. Onderwijsstatistiek.

Toelichting: Het betreft zeer moeilijk opvoedbare kinderen plus kinderen op scholen verbonden aan pedologische instituten.

Eenoudergezinnen

Indicator: Aantal eenouderhuishoudens / totaal aantal huishoudens.

Bron: CBS. Huishoudensstatistiek.

Toelichting: Particulier huishouden bestaande uit één ouder met thuiswonende kinderen. Thuiswonend kind: Persoon ongeacht leeftijd of burgerlijke staat die een kind-ouderrelatie heeft met de ouder die tot het huishouden behoort. Onder thuiswonende kinderen worden ook begrepen adoptie- en stiefkinderen, maar geen pleegkinderen.

Cafébezoek

Indicator: Aantal 12- tot en met 24-jarigen dat ≥ 1 keer per maand naar een café gaat / totaal aantal 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS).

Toelichting: Gevraagd is: 'Gaat u wel eens naar een café?' Gebruikt is het percentage jongeren dat aangeeft minstens 1 keer per week of 1-3 keer per maand naar een café te gaan.

Discobezoek

Indicator: Aantal 15- tot en met 24-jarigen dat ≥ 1 keer per maand naar een discotheek gaat / totaal aantal 15- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS).

Toelichting: Gevraagd is: 'Wilt u mij van de volgende activiteiten telkens zeggen hoeveel tijd u daaraan besteedt? Bezoek aan dans- of disco-avonden.' Gebruikt is het percentage jongeren dat aangeeft minstens 1 keer per maand naar een dans- of discoavond te gaan.

Werkende vrouwen

Indicator: Aantal 25-65-jarige vrouwen in de werkzame beroepsbevolking / totaal aantal particuliere huishoudens.

Bron:

Werkzame vrouwen: CBS. Enquête beroepsbevolking (EBB);

Huishoudens: CBS. Bevolkingsstatistiek.

Toelichting: De werkzame beroepsbevolking betreft personen die in Nederland wonen en betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week.

Er is sprake van een trendbreuk in de EBB tussen 2000 en 2001. Vanaf 2001 zijn de gegevens gebaseerd op alle vijf de peilingen van de enquête. In de jaren daarvoor zijn de gegevens alleen gebaseerd op de eerste peiling. Voor het jaar 2001 zijn cijfers na revisie gebruikt. Zie www.cbs.nl voor een meer uitgebreide toelichting.

Kerkelijkheid

Indicator: Aantal 12- tot en met 24-jarigen dat lid is van een kerkelijke gezindte / totaal aantal 12- tot en met 24-jarigen.

Bron: CBS. Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS).

Toelichting: Vanaf 2005 is gebruik gemaakt van een nieuw weegmodel. Het nieuwe model zorgt voor een betere representatie van met name niet-westerse allochtonen in de respons. Zie www.cbs.nl voor een meer uitgebreide toelichting.

Jongeren in de verslavingszorg

Indicator: Aantal 12- tot en met 24-jarigen in de verslavingszorg naar type problematiek (alcohol/drugs totaal/softdrugs/harddrugs).

Bron: SIVZ. Landelijk Alcohol en Drugs Informatiesysteem (LADIS).

Economische factoren

Sociaal minimum

Indicator: Aantal huishoudens met minderjarige kinderen met inkomen tot 105% sociaal minimum / totaal aantal huishoudens met minderjarige kinderen.

Bron: CBS. Inkomenstatistiek.

Toelichting: In de periode 1995-1999 is een gezin met kinderen een paar of een eenouderhuishouden met alléén minderjarige kinderen. Vanaf 2000 is een gezin met kinderen een paar of eenouderhuishouden met minderjarige kinderen plus eventueel meerderjarige kinderen. Vanaf 2000 is de definitie van gezinnen met kinderen wat dus ruimer: gezinnen met behalve minderjarige ook meerderjarige kinderen worden vanaf dat moment óók meegeteld. In 2000 heeft een revisie van de Inkomensstatistiek plaatsgevonden. Hierdoor zijn de cijfers van 2000 en verder niet geheel vergelijkbaar met de cijfers van de periode 1996-1999. Voor het jaar 2000 kon een vergelijking worden gemaakt tussen de twee methoden. Dit leverde alleen verschillen achter de komma op. Zie www.cbs.nl voor een meer uitgebreide toelichting.

Inkomensongelijkheid

Indicator: Ginicoëfficiënt van huishoudens.

Bron: CBS. Inkomensstatistiek.

Toelichting: Om inkomensverschillen binnen een populatie in kaart te brengen bestaan verschillende ongelijkheidsmaten. Dergelijke maten hebben als doel de inkomensongelijkheid in de populatie in één getal samen te vatten. De Ginicoëfficiënt is een maatstaf voor de inkomensongelijkheid. De waarde van de Ginicoëfficiënt G ligt tussen 0 en 1. Bij een volkomen gelijke inkomensverdeling is G gelijk aan 0. Als het totale inkomen geconcentreerd is bij één huishouden (totale inkomensongelijkheid), dan is G gelijk aan 1. De Gini-coëfficiënt wordt berekend als de helft van het gemiddeld verschil (gestandaardiseerd) inkomen tussen huishoudens gedeeld door het gemiddeld (gestandaardiseerd) inkomen.

Consumptiegedrag

Indicator: Consumptieve bestedingen van huishouden (volumemutaties).

Bron: CPB. CPB (2007). Macro Economische Verkenning (MEV) 2008.

Jeugdwerkloosheid

Indicator: Aantal niet-werkzame 15- tot en met 24-jarige mannen in beroepsbevolking / aantal 15- tot en met 24-jarige mannen in beroepsbevolking.

Bron: CBS. Enquête beroepsbevolking (EBB).

Toelichting: De beroepsbevolking betreft alle personen die:

- ten minste twaalf uur per week werken, of werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken, of
- verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

De werkloze beroepsbevolking betreft personen zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn.

Er is sprake van een trendbreuk tussen 2000 en 2001. Vanaf 2001 zijn de gegevens gebaseerd op alle vijf de peilingen van de enquête. In de jaren daarvoor zijn de gegevens alleen gebaseerd op de eerste peiling. Voor het jaar 2001 zijn cijfers na revisie gebruikt. Zie www.cbs.nl voor een meer uitgebreide toelichting.

Jongeren zonder startkwalificatie

Indicator: Aantal 15- tot en met 24-jarige niet-schoolgaanders zonder startkwalificatie / totaal aantal 15- tot en met 24-jarige niet-schoolgaanders.

Bron: CBS. Onderwijsstatistiek.

Geslaagden in hbo/wo

Indicator: Aantal geslaagden in het hbo en wo / aantal geslaagden in het vo, mbo, hbo en wo.

Bron: CBS. Onderwijsstatistiek.

Toelichting: Met name in het mbo zijn er vrij veel personen van boven de 25 jaar die een diploma halen. Uitsplitsingen naar leeftijd zijn echter niet voor alle leerjaren te maken. Daarom worden om alle geslaagden in het mbo – ongeacht hun leeftijd – meegeteld.

Schoolgrootte

Indicator: Aantal scholen met (<501/501-2.000/>2.000) leerlingen in het voortgezet onderwijs / totaal aantal scholen met leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Bron: CBS. Onderwijsstatistiek.

Leerlingen op zeer grote scholen

Indicator: Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs op scholen met meer dan 2.000 leerlingen.

Bron: CBS. Statistiek Primair Onderwijs.

**Bijlage 3   Tabellen ontwikkelingen in
macrofactoren in de periode
1996-2007**

Tabel B1 Criminaliteit (trends in indices, basisjaar=1997)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Slachtofferschap geweldsdelicten	Per 100	7	8	8	7	8	8	7	8	6	7
Slachtofferschap vermogensdelicten	Per 100	15	15	14	14	13	15	14	12	11	9
Slachtofferschap vernieling	Per 100	13	14	15	14	13	15	14	15	13	12
Verdachten 12-17 jaar	Abs.	18.736	20.232	19.508	18.785	20.909	22.375	26.614	28.471	29.224	30.673
	Index	100	108	104	100	112	119	142	152	156	164
	Index per 100	100	107	103	98	107	113	130	138	142	148
Verdachten 18-24 jaar	Abs.	36.819	38.960	37.547	36.383	39.418	44.574	52.316	52.197	53.324	54.685
	Index	100	106	102	99	107	121	142	142	145	149
	Index per 100	100	109	106	103	112	126	135	146	149	153
Autochtone verdachten 12-17 jaar	Per 100	100	102	99	96	107	116	138	148	156	165
Autochtone verdachten 18-24 jaar	Per 100	100	105	102	103	110	123	154	161	168	172
Niet-westers allochtone verdachten	Per 100	100	105	99	94	100	97	98	111	120	123
	Per 100	100	104	103	100	102	108	118	114	117	120
Delicten 12-17-jarigen (geweld)	Index	100	101	107	101	117	120	146	155	151	163
Delicten 18-24-jarigen (geweld)	Index	100	108	106	103	116	131	165	170	172	184
Delicten 12-17-jarigen (vermogen)	Index	100	99	88	81	83	86	91	98	95	92
Delicten 18-24-jarigen (vermogen)	Index	100	98	84	76	79	83	94	102	84	80
Delicten 12-17-jarigen (vernieling en openbare orde)	Index	100	102	105	97	93	103	123	130	147	167
Delicten 18-24-jarigen (vernieling en openbare orde)	Index	100	104	103	89	97	111	130	135	133	147
Delicten 12-17-jarigen (verkeer)	Index	100	100	110	103	124	134	129	127	150	188
Delicten 18-24-jarigen (verkeer)	Index	100	105	105	107	114	129	146	145	170	181
Delicten 12-17-jarigen (drugs)	Index	100	72	66	60	76	98	126	146	134	135
Delicten 18-24-jarigen (drugs)	Index	100	84	79	70	91	111	166	143	139	140

Tabel B2   Rechtshandhavingfactoren (trends in indices, basisjaar=1996)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Registratiekans totaal delicten	100	99	95	96	101	98	99	99	84	83	88	87
Registratiekans geweldsdelicten	100	113	124	100	114	115	103	112	87	101	109	98
Registratiekans vermogensdelicten	100	99	94	99	103	99	102	101	94	86	93	92
Registratiekans vandalisme	100	94	88	93	95	99	92	97	77	83	80	87
Politebudget	100	103	108	111	113	118	120	122	121	122	123	
Politebudget gecorrigeerd voor inflatie	100	102	104	105	102	102	100	100	97	95	95	
Politecapaciteit (totaal)	100	102	103	104	108	117	121	122	119	116	117	119
Politecapaciteit (alleen executief personeel)	100	102	100	102	102	109	111	112	109	105	105	105
Sancties 12-17-jarigen	100	108	118	126	135	147	170	190	205	218	217	220
Sancties 18-24-jarigen	100	96	94	102	99	104	110	128	128	127	134	131
Vrijheidsbenemende sancties 12-17-jarigen	100	98	102	110	109	155	174	170	191	216	186	173
Vrijheidsbenemende sancties 18-24-jarigen	100	81	80	86	82	94	105	116	107	97	86	80

Tabel B3 Sociale en demografische factoren (trends in indices, basisjaar=1997, indien beschikbaar)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Verhuisbewegingen	Index	100	102	97	91	90	92	90	91	95	96	94
Jongeren 12-17 jaar	Abs.	1.092.979	1.099.274	1.106.685	1.118.659	1.136.495	1.157.667	1.180.200	1.194.681	1.199.916	1.201.799	1.204.964
	Index	100	101	101	102	104	106	108	109	110	110	110
Jongeren 18-24 jaar	Abs.	1.396.794	1.356.901	1.344.743	1.337.496	1.338.042	1.341.129	1.348.364	1.352.753	1.359.718	1.358.613	1.358.686
	Index	100	97	96	96	96	96	97	97	97	97	97
Mannen 12-17 jaar	Index	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Mannen 18-24 jaar	Index	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Niet-westers allochtone 12-17-jarige mannen in (zeer) sterk stedelijk gebied	Index	100	104	109	112	115	118	120	120	121	121	120
Niet-westers allochtone 18-24-jarige mannen in (zeer) sterk stedelijk gebied	Index	100	106	112	119	127	136	144	150	151	150	149
Kinderen op zmk-scholen	Index	100	108	118	123	131	141	163	178	190	215	233
Eenoudergezinnen	Index	100	100	100	100	102	105	107	109	111	112	113
Cafébezoek 12-17-jarigen	Index	100	104	107	100	107	96	93	93	78	93	81
Cafébezoek 18-24-jarigen	Index	100	103	101	104	107	103	103	99	99	99	104
Discobezoek	Index	100	102	104	98	104	102	89	93			
Werkende vrouwen	Index	100	105	109	111	109	112	113	113	115	118	122
Kerkelijkheid 12-17-jarigen	Index	100	102	96	93	96	96	93	93	98	93	93
Kerkelijkheid 18-24-jarigen	Index	100	96	96	98	94	100	92	92	91	96	89
Coffeeshops	Index			100	96	95	92	89	87	86	85	83
Jongeren in verslavingszorg (alcohol)	Index	100	100	101	95	95	110	123	133	134	133	159
Jongeren in verslavingszorg (drugs totaal)	Index	100	100	98	91	83	92	105	115	111	111	131
Jongeren in verslavingszorg (softdrugs)	Index	100	100	99	98	89	95	117	143	150	159	201
Jongeren in verslavingszorg (harddrugs)	Index	100	100	98	86	80	90	97	97	86	80	87

Tabel B4 Economische factoren (trends in indices, basisjaar=1996)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Sociaal minimum	100	97	92	89	87	80	89	94	95	91	86	84
Inkomensongelijkheid	100	98	98	99	105	102	102	102	103	103	101	106
Consumptiegedrag	100	104	109	115	119	121	122	122	123	124	123	125
Jeugdwerkloosheid	100	81	68	56	46	58	75	87	113	105	80	71
Jongeren zonder startkwalificatie						100	95	95	92	89	88	85
Geslaagden in hbo/wo	100	98	87	84	85	86	88	91	94	101	109	112
Schoolgrootte (<501 leerlingen)	100	89	79	68	82	91	97	100	95	92	93	93
Schoolgrootte (501-2.000 leerlingen)	100	102	104	105	97	90	85	82	83	81	80	78
Schoolgrootte (>2.000 leerlingen)	100	114	128	148	164	180	194	207	212	228	234	246
Leerlingen op zeer grote scholen	100	107	113	125	141	157	172	187	191	202	206	216

